

SCI-CONF.COM.UA

**INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF SCIENCE AND EDUCATION**

**ABSTRACTS OF III INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 24-26, 2020**

**ATHENS
2020**

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION

Abstracts of III International Scientific and Practical Conference

Athens, Greece

24-26 May 2020

Athens, Greece

2020

UDC 001.1

BBK 52

The 3rd International scientific and practical conference “Innovative development of science and education” (May 24-26, 2020) ISGT Publishing House, Athens, Greece. 2020. 525 p.

ISBN 978-618-04-3761-4

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Innovative development of science and education. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. ISGT Publishing House. Athens, Greece. 2020. Pp. 21-27. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

Editor

Komarytsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: greece@sci-conf.com.ua

homepage: <http://sci-conf.com.ua>

©2020 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2020 ISGT Publishing House ®

©2020 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

- 1 *Kononenko L. M., Voitovska V. I., Tretiakova S. O.* 12
PROSPECTS FOR GROWING UNCOMMON OILSEEDS IN THE
RIGHT-BANK FOREST-STEPPE OF UKRAINE
- 2 *Круть М. В., Гаврилюк Л. Л.* 21
ІННОВАЦІЇ ІЗ ЗАХИСТУ КАРТОПЛІ

BIOLOGICAL SCIENCES

- 3 *Качмар Н. В., Багдай Т. В., Панасюк Р. М.* 27
ФАКТОРИ, ЩО УСКЛАДНЮЮТЬ ПРОЦЕС ЗБЕРЕЖЕННЯ
ФАУНИ НА ТЕРИТОРІЯХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ
ПАРКІВ ЛЬВІВЩИНИ
- 4 *Коробчук Л. І., Мисковець І. Я.* 33
ПЕРЕРОБНА ГАЛУЗЬ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕКОЛОГІЧНУ
БЕЗПЕКУ

MEDICAL SCIENCES

- 5 *Gaistruk N., Chiaberashvili N., Yurii O., Povrazhek A., Derii S.* 37
MODERN ASPECTS OF THE PROBLEM OF PSYCHO-
EMOTIONAL STRESS OF PREGNANT WOMEN IN
QUARANTINE COVID-19
- 6 *Marynychyna I. M., Savchuk T. P., Tymofiychuk I. I.* 51
METHODS OF CONTRACEPTION AMONG STUDENTS OF
MEDICAL UNIVERSITIES
- 7 *Piddubna A. A., Honcharuk L. M., Yakovets I. I.* 56
FORMATION OF CLINICAL THINKING IN FUTURE DOCTORS
DURING THE STUDY OF ENDOCRINOLOGY
- 8 *Volos L. I., Dudash A. P.* 59
MOLECULAR TYPE AS A PROGNOSIS FACTOR OF DUCTAL
BREAST CANCER METASTASIS
- 9 *Арсланов О. У.* 66
КЛИНИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ СОСТОЯНИЯ СЛИЗИСТОЙ
ОБОЛОЧКИ ПОЛОСТИ РТА ВОКРУГ ОПОРНЫХ ЗУБОВ У ЛИЦ
С РАЗЛИЧНЫМИ ПО ВЕЛИЧИНЕ ДЕФЕКТАМИ ЗУБНЫХ
РЯДОВ ДО И ПОСЛЕ ПРОТЕЗИРОВАНИЯ
- 10 *Арсланов О. У., Кодиров Д.* 72
КЛИНИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ОКОЛО ИМПЛАНТАЦИОННЫХ
ТКАНЕЙ ПРИ ДЕФЕКТАХ ЗУБНЫХ РЯДОВ ДО И ПОСЛЕ
ПРОТЕЗИРОВАНИЯ
- 11 *Богачова О. С., Таненя В. П.* 75
ВИКОРИСТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ У
ПЕРІОД КАРАНТИНУ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ РОЗВИТКУ
ЗАХВОРЮВАНЬ ШКІРИ РУК У РЕАЛІЗАТОРІВ
СУПЕРМАРКЕТІВ

12	<i>Герасименко О. І., Герасименко В. В., Полєсова Т. Р.</i> ПОСТМАРТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ЕНЦЕФАЛОПАТІЇ В СУДОВО-МЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ	77
13	<i>Долженко М. О., Овсієнко Є. В., Штерєб О. І.</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛКИ VIS-МОНІТОРУВАННЯ	81
14	<i>Древаль М. В., Степаненко В. В., Федік К. О.</i> ГІГІЄНА ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТІВ ХАРКІВСЬКИХ ВНЗ У ПЕРІОД КАРАНТИНУ 2020	84
15	<i>Матюшкіна М. В., Годован В. В., Шемонаєва К. Ф., Марцинко О. Е.</i> ВИВЧЕННЯ ГОСТРОЇ ТОКСИЧНОСТІ ТА ФАРМАКОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТАРТРАТОГЕРМАНАТУ ЛІТІУ	88
16	<i>Михневич К. Г., Бойко О. В., Баранова Н. В., Бразько Н. В., Калініченко Д. О.</i> ПОРІВНЯННЯ ВПЛИВУ СПІНАЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ НА ГЛІКЕМІЮ У ПАЦІЄНТОК, ЯКІ ПЕРЕНЕСЛИ КЕСАРІВ РОЗТИН	92
17	<i>Овчаренко І. А., Андрєєва В. С., Колесник М. Р., Стоян А. О.</i> ДИНАМІКА РЕНТГЕНОЛОГІЧНИХ ЗМІН У ХВОРИХ НА МРТБ ЛЕГЕНЬ З РІЗНИМ РЕЗУЛЬТАТОМ ЛІКУВАННЯ	95
18	<i>Плетенецька А. О., Зарицький Г. А., Циганко О. І., Полив'яний В. М.</i> АНАЛІЗ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У ВИПАДКАХ НЕВИЗНАЧЕНОЇ ПРИЧИНИ СМЕРТІ	97
19	<i>Позур Т. П.</i> РОЗБІЖНОСТІ ВХОДЖЕННЯ ОДОНТОМЕТРИЧНИХ І КЕФАЛОМЕТРИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДО РЕГРЕСІЙНИХ МОДЕЛЕЙ РОЗМІРІВ НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ПОБУДОВИ КОРЕКТНОЇ ФОРМИ ЗУБНИХ ДУГ У ДІВЧАТ ІЗ ШИРОКИМ І ДУЖЕ ШИРОКИМ ТИПАМИ ОБЛИЧЧЯ	102
20	<i>Сабадишин Р. О.</i> НУТРІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБМІНУ ВОДИ В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ	106
21	<i>Смолен Ю. О., Буздуган І. О.</i> БРОНХІАЛЬНА АСТМА: КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК	116
22	<i>Терєнда Н. О., Ружило Н. С.</i> ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ІЗ МЕДИЧНОЮ ОСВІТОЮ	125
23	<i>Шапошник О. А., Кудря І. П., Шевченко Т. І., Приходько Н. П.</i> ЗАЛЕЖНІСТЬ ПРОМІЖ ГЛИБИНОЮ ІНФАРКТУ МІОКАРДА ТА ВІКУ ХВОРИХ ЯК МАРКЕР ПРОПУЛЬСИВНОЇ АКТИВНОСТІ СЕРЦЯ	127
24	<i>Яременко А. В., Прийомова В. О.</i> IMMUNIZATION OF CHILDREN WITH A BURDENSOME HISTORY	132

TECHNICAL SCIENCES

- 25 *Haievskiy O., Dmytruk M.* 135
APPLICATION OF WEIBULL DISTRIBUTION TO DETERMINE
THE PROBABILITY OF NOT EXCEEDING THE SPECIFIC PORE
DIAMETER
- 26 *Haievskiy V., Nizhegolenko O.* 137
DEPENDENCE OF ELECTRICAL RESISTANCE OF JOINTS FROM
THE GAP AT WELDING OF ALUMINUM TIRES
- 27 *Ivashchenko M., Mezentseva O.* 139
NEURAL NETWORKS APPLICATION FOR AUTOMATION OF
THE IT PROJECT MANAGEMENT METHODOLOGY
IMPLEMENTATION
- 28 *Kovalev A. A.* 146
IMPROVEMENT OF THE SOIL THROWER USED TO
EXTINGUISH FOREST FIRES
- 29 *Kuzin O. A., Kuzin M. O., Kovalenko P. V.* 153
WAYS TO INCREASE OPERATIONAL RELIABILITY OF
UKRAINIAN RAILWAY LOCOMOTIVES WHEELS UNDER EU
REQUIREMENTS
- 30 *Грачев Ю. В.* 157
АНАЛИЗ МЕТОДОВ БЕЗОПАСНОЙ МАРШРУТИЗАЦИИ С
ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПЕРЕСЕКАЮЩИХСЯ И НЕПЕРЕСЕ-
КАЮЩИХСЯ МАРШРУТОВ В ТКС
- 31 *Кочура М. Ю.* 162
ВРАЗЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ SDN
- 32 *Кошова В. М., Козловська Н. Я., Пархоменко А. М.* 166
РОЛЬ ДРІЖДЖІВ У ВИРОБНИЦТВІ ПИВА
- 33 *Кузнецов Ю. Н.* 174
НОВЫЙ ВЗГЛЯД НА ПРОЕКТИРОВАНИЕ ЗАЖИМНЫХ
МЕХАНИЗМОВ ОТ ИДЕИ ДО ЕЁ МАТЕРИАЛЬНОЙ
РЕАЛИЗАЦИИ
- 34 *Латинов Ш. А., Кувватов Ж. З.* 181
ОСОБЕННОСТИ РАСЧЕТА ТРАНСПОРТА ДОННЫХ НАНОСОВ
В УСЛОВИЯХ ТРАПЕЦИАДАЛЬНОГО КАНАЛА
- 35 *Медведєва А. О., Антонюк І. Ю., Кратюк О. М.* 190
ТЕХНОЛОГІЯ БУЛОЧНИХ ВИРОБІВ З ВИКОРИСТАННЯМ
ЧАЮ МАТЧА
- 36 *Николов В. А., Кортиев А. Л.* 196
ПРОБЛЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ ДВИЖЕНИЯ НА ГОРНЫХ
ДОРОГАХ
- 37 *Рогова Н. В., Білизна А. В., Дудник А. В.* 202
ТЕХНІЧНІ ЕНЕРГООЩАДНІ ІННОВАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ
РОЗМІЩЕННЯ

38	Свита М. П. ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ДИФЕРЕНЦІЙНИХ ДАТЧИКІВ ТИСКУ 24PCEFA6D	209
39	Семірненко Ю. І., Семірненко С. Л. ВИЗНАЧЕННЯ ВИТРАТ ЕНЕРГІЇ НА СУШКУ РОСЛИННОЇ БІОМАСИ ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ПАЛИВНИХ БРИКЕТІВ	214
40	Серета Б. П., Волох В. И. ФОРМИРОВАНИЕ СТРУКТУРЫ В УСЛОВИЯХ САМОРАСПРОСТРАНЯЮЩЕГОСЯ ВЫСОКОТЕМПЕРАТУРНОГО СИНТЕЗА НИЗКОЛЕГИРОВАННЫХ СТАЛЕЙ И ОЦЕНКА ИХ СВОЙСТВ ЗА ВЕЛИЧИНОЙ КОЭРЦИТИВНОЙ СИЛЫ	217
41	Федоров В. Г., Кенко О. І., Кенко В. М., Самир Л. М. ЗАЛЕЖНІСТЬ ТОВАРНИХ І ТЕПЛОФІЗИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ КЕКСІВ ВІД МАТЕРІАЛУ ФОРМ ДЛЯ ЇХ ВИПІКАННЯ	221

GEOGRAPHICAL SCIENCES

42	Korzhov Ye. I., Kutishchev P. S., Honcharova O. V. INFLUENCE OF WATER BALANCE ELEMENTS CHANGE ON THE SALINITY REGIME OF THE DNIEPER-BUG ESTUARY	225
----	--	-----

PEDAGOGICAL SCIENCES

43	Tarasiuk N. THE ROLE OF LEARNING STYLES IN TEACHING ENGLISH	232
44	Ващенко Л. С. ВПЛИВ ПОРЯДКУ РОЗМІЩЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ В ТЕСТІ З БІОЛОГІЇ НА РЕЗУЛЬТАТИ ЙОГО ВИКОНАННЯ УЧНЯМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	235
45	Гамаюнова Н. Г. ДУМА – УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ КУЛЬТУРИ	242
46	Демченко М. О. МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTI МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	248
47	Жданова Е. В., Еромянц И. С. МЕТОД ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ КАК ТЕХНОЛОГИЯ АКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ	253
48	Жиленко Т. І., Литвиненко Д. В., Нефьодов Н. Ю., Алексенко А. С. ДИФЕРЕНЦІАЛЬНІ РІВНЯННЯ ТА КВЕСТИ	257
49	Кондрашова О. В., Дніпровська Т. В. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	261

50	Коняшина І. Б. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТІВ	266
51	Лисенко Н. В., Лисенко О. М. ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОЦІНКИ НА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ	271
52	Марчук Н. А. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН	276
53	Павліченко В. І., Ємець Т. І., Попович А. П., Гавриленко К. В., Грушко А. О. БІОЛОГІЯ PLASMODIUM KNOWLESII – ЗБУДНИКА МАЛЯРІЇ МАВП ТА ЛЮДИНИ	283
54	Паршук С. М., Кузюк І. А., Назаренко А. А. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	290
55	Пономарев А. С. ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ РЕЧЕВОМУ ОБЩЕНИЮ В УЧЕБНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ СФЕРЕ	296
56	Федик Н. І. ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	301
57	Червинская И. Б., Галюк Н. М., Дивнич Т. Я., Нищук- Олейник Н. Б. ОРИЕНТИРЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ МОЛОДОГО ЧЕЛОВЕКА В УСЛОВИЯХ ГОРНОЙ СРЕДЫ	308
58	Чистякова І. А. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТЕОРІЇ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	314
59	Юденко О. В., Кузьменко В. Ю., Дьомін Є. В., Юденко Ю. М. СУЧАСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ БАСКЕТБОЛОМ НА ВІЗКАХ В УКРАЇНІ	321

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

60	Tkachenko E. V., Sokolenko V. N. THINKING ABOUT SOME ASPECTS OF TYPOLOGIES STUDY IN PHYSIOLOGY AND PEDAGOGY	329
61	Корсун С. І., Якимішина Л. І., Корсун О. О. ЗАСВІДЧУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА: ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ	335

62	Панов М. С. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОБУДОВИ КОНЦЕПЦІЇ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	340
63	Усик Д. Б. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ	345
ART		
64	Чуйко О. Д. КУЛЬТУРОТВОРЧА РОЛЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ВІЗАНТІЇ ТА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ РУСІ	352
HISTORICAL SCIENCES		
65	Резнік М. М. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БОРИСА ГРІНЧЕНКА В УДП ТА УРП	358
LITERATURE		
66	Зелік О. А. «ПОЛТАВСЬКИЙ ТЕКСТ» У РЕТРОДЕТЕКТИВІ ОЛЕКСИ ДОНІЧА «ЕЛІКСИР БАГРЯНОГО КОЛЬОРУ»	365
67	Кирпита Т. В. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГРА У НОВЕЛІ «ЯСЕН» МОНТЕГЮ РОДС ДЖЕЙМСА	372
68	Кучерява Ж. М. ТАРАС ШЕВЧЕНКО Й ПОДІЛЛЯ	378
PHILOLOGICAL SCIENCES		
69	Mazurenko O. O., Krasnoshchok V. V., Karmazina K. B. ANALYSIS OF THE REFORM AND MODERNIZATION OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE	387
70	Radjarova F. A., Haitboeva S. K., Allaberganova U. M. THE DIALECTIC OF SPIRIT AND EVENT IN THE IMAGE OF THE PERSON	393
71	Волкова І. В., Масло О. В., Ібрагімова У. А. КОЗАЦЬКІ ПІСНІ ТОМАКІВЩИНИ	398
72	Головка А. В. TRANSLATION OF ENGLISH ABBREVIATIONS INTO UKRAINIAN	401
73	Гудова А., Кузьменко А. О. СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ ЯКОСТІ У ЛІРИЦІ RІHANNA	403
74	Канкаш Г. Д. ОГЛЯД ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПІДСТИЛЮ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ	408

75	<i>Лапенко В. О., Кузьменко А. О.</i>	412
	СПЕЦИФІКА СТИЛЮ АНГЛОМОВНИХ ЛІРИЧНИХ ТЕКСТІВ BILLIE EILISH	
76	<i>Островська Ю. В., Кузьменко А. О.</i>	416
	ТЕМПОРАЛЬНА МЕРЕЖА ЛІРИЧНИХ ТЕКСТІВ ШАКІРИ	
77	<i>Пушкар Т. М., Задосенко О. І.</i>	421
	ТАКТИКО-СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ІНТЕРНЕТ- ДИСКУРСІ	
78	<i>Пушкар Т. М., Осацька О. В.</i>	426
	ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В АНГЛОМОВНІЙ РЕКЛАМІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	
PHILOSOPHICAL SCIENCES		
79	<i>Yaremenko O. I., Melnyk E. A., Riapolova K. A., Fartushna Y. M.</i>	431
	THE DIACHRONIC ANALYSIS OF THE PHILOSOPHY OF LAW'S DEVELOPMENT IN THE PERIOD OF ANTIQUITY	
80	<i>Сагуйченко В. В.</i>	437
	АНТРОПОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	
ECONOMIC SCIENCES		
81	<i>Lyshchenko O.</i>	445
	ACCOUNTING ASPECTS IN PROVIDING QUALITY SYSTEMS AT THE ENTERPRISE	
82	<i>Panchenko O. M.</i>	449
	ACCOUNTING FOR THE INNOVATION CYCLE OF THE ENTERPRISE	
83	<i>Shatska Z., Grishko A.</i>	453
	MOTIVATION OF STAFF AS A MEANS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE FUNCTIONING OF THE ENTERPRISE	
84	<i>Shyriaieva L. V., Khafizianov B. I.</i>	457
	UKRAINIAN INVESTMENT CLIMATE	
85	<i>Бондаренко Н. М., Гаркуша В. Б.</i>	460
	УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК, ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТА ВАЖЛИВИЙ СОЦІО- ЕКОНОМІЧНИЙ ФЕНОМЕН	
86	<i>Борисюк І. О., Тартачник Т. С.</i>	464
	ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ	
87	<i>Данило С. І., Хриптак В. І.</i>	470
	СУЧАСНИЙ СТАН РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	

88	Касаєва Ю. В. ОПТИМІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ	476
89	Лутай Л. А., Сульженко Л. С. СИЛЬНІ ТА СЛАБКІ СТОРОНИ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ, ЯК ПЕРСПЕКТИВНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ	481
90	Михайленко О. В. ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	486
91	Панкова Ю. М. СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИК СОЦІО-КУЛЬТУРНИХ ВИМІРІВ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ	493
92	Сімкова Т. О., Грiневич В. В. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА	498
93	Якушева І. Є. ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В ПРОЦЕС ІНВЕСТИВАННЯ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ	503

LEGAL SCIENCES

94	Ваганова І. М. НОВІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ПРАЦІ	508
95	Гамаюнова В. А. ЭВОЛЮЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В СФЕРЕ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЁННЫХ	514
96	Уралова Ю. П., Іваненко О. М., Сандул Н. В. ДО ПИТАННЯ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ	521

AGRICULTURAL SCIENCES

PROSPECTS FOR GROWING UNCOMMON OILSEEDS IN THE RIGHT-BANK FOREST-STEPPE OF UKRAINE

Kononenko Lidiia Mykhailivna

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,
Uman National University of Horticulture,
Uman city, Ukraine

Voitovska Viktoriia Ivanivna,

Candidate of Agricultural Sciences,
senior laboratory employee, Institute of Bioenergy
Crops and Sugar Beet National Academy of Agricultural
Sciences of Ukraine (IBCSB of NAAS of Ukraine),
Kyiv city, Ukraine

Tretiakova Svitlana Oleksiivna

Candidate of Agricultural Sciences, Senior Lecturer

Introduction. Traditionally, oilseeds in Ukraine are considering one of the important export groups of agricultural products and are strategically important products that ensure economic and food security of the country. They are a source of valuable food and technical products. The share of profit from the sale of oilseeds in the profit from the sale of agricultural products is constantly increasing. That is why the competitiveness of oilseeds significantly affects the profitability and competitiveness of the entire agricultural sector of the country [1].

Including soybeans, the world's sown area of oilseeds is over 100 million hectares, and world oil production is about 70 million tons per year. The world's largest sown areas are soybeans, peanuts, rapeseed, flaxseed, sunflower and sesame. Oilseeds are grow in almost every country in the world, but each country has its own leading oilseeds. Sunflowers are grow mainly in Russia, Ukraine, France, Hungary, Romania, Argentina, USA, and China. The largest producers of sunflower oil are Argentina, Russia, Ukraine and the United States. Peanuts are grow in many

countries of the subtropics and tropics. It is distributed in India, Nigeria, West Africa, Indonesia, Brazil, Argentina, USA, and China.

Rapeseed is growing in Poland, Hungary, Ukraine, Northern Europe, USA, Canada, and China. Canada is the largest exporter of rapeseed and oil [2, 3]. Cotton is cultivated in India, Pakistan, China, USA and Uzbekistan. Ukraine is one of the leading oil producers in Europe [4]. The sown area of oilseeds in our country reaches 1.8 million hectares. The largest area is occupied by sunflower (approximately 96% of all oilseeds). In Ukraine, sunflower is growing in almost the entire territory except Polissya. Rapeseed, castor oil, poppy oil, flax oil, red flax, etc. are growing on relatively small areas. [5, 6].

Vegetable oils are essential in the human diet. They are used as a food product in its natural form, as well as for the manufacture of margarine, canning, confectionery and more. The value of edible vegetable oil is due to its content of biologically active fatty acids that are not synthesized in the human body and important substances for the human body: phosphatides, sterols, vitamins. Edible oils that can boast of their taste include sesame (sesame) and peanut oils. They are used in food, as well as for the manufacture of higher grades of margarine, in the confectionery, canning, fish industries [7, 8].

Peanut oil is used for dietary nutrition and weight normalization, as it has the ability to enhance satiety. Peanut, or peanut (*Arachis hypogaea* L.), is an annual herbaceous plant of the legume family. Peanut oil is an excellent antioxidant, lowers cholesterol, improves memory, prevents blood clots, normalizes the gallbladder and kidneys, calms the nervous system.

Sesame oil can be recommended for diabetes, obesity, kidney and blood diseases. This oil is used by bodybuilders to increase muscle mass [9].

The most popular edible oil in Ukraine is sunflower. Sunflower oil is used as a natural food. Its nutritional value is due to the high content of polyunsaturated fatty linoleic acid (55-60%), which has a high biological activity and accelerates the metabolism of cholesterol in the body, which has a positive effect on health. Sunflower oil is rich in vitamins (A, D, E, K). It is used in cooking, for the

manufacture of various breads and confectionery. Sunflower oil is the main component of margarine [10].

In recent years, rapeseed oil has become very popular in the food industry, especially sleeveless varieties, in which the oleic acid content have increased to 60-70%, which significantly improves the nutritional properties of rapeseed oil. In terms of taste and nutritional properties, this oil often compares to olive oil, called rapeseed northern olive. This dietary product can be stored for a long time without losing transparency and useful properties. The value of edible rapeseed oil is the presence of polyunsaturated fatty acids, which improve blood circulation and vascular condition. Rapeseed oil is useful for the prevention of atherosclerosis [11].

Less common in Ukraine are flaxseed and almost completely forgotten hemp oil. Flaxseed oil is not delicious, but it contains 2 times more polyunsaturated fatty acids than fish oil. Due to this, flaxseed oil has a rejuvenating and healing effect. It is using to treat and prevent diabetes, cardiovascular and cancer diseases, as well as to fight overweight. , helps lower blood cholesterol, improves liver function and vascular condition, prevents blood clots.

Hemp oil has a long history, but today it is extremely rare. In its properties, it is close to flaxseed, but unlike it is extremely tasty and can successfully replace butter or olive oil [12].

Hemp seed oil contains the much-needed omega-3 polyunsaturated fatty acid, as well as the full range of amino acids. Hemp oil has the most optimal ratio of two essential fatty acids omega-3 and omega-6 in a ratio of 1: 3, respectively. Fatty linoleic and alpha-linoleic acids, which are necessary for growth, are also components of hemp oil.

In addition to acids, the oil contains vitamins A, B1, B2, B6, E, K, D, as well as trace elements and minerals - calcium, zinc, iron, phosphorus, potassium, manganese, and sulfur. Scientists believe that the composition of hemp oil is uniquely balanced and ideal for the human body.

Essential for the human body omega-3 and omega-6 fatty acids contained in hemp oil, help strengthen the immune system and the normal functioning of the heart

and blood vessels. Fatty acids lower cholesterol, prevent blockage of blood vessels, reduce the risk of atherosclerosis. Vitamin E, which is part of hemp oil, maintains the elasticity of blood vessel walls and normalizes blood pressure.

There are many useful edible vegetable oils, as well as ways to use them by humans, which are not limited to their gastronomic preferences. Oils of almost all oilseeds are used in various industries (electrical, leather, metalworking, chemical, textile, pharmaceutical, perfume, etc.). However, among the great variety of oilseeds there are species of plants that are growing mainly for technical purposes (railings, lalemancia, castor oil, etc.) [13].

Castor oil is extremely widely using and belongs to the group of non-drying oils. It is obtaining from castor seeds by hot pressing. Ricin (*Ricinus communis*) belongs to the genus *Ricinus*, a family of milkweed (*Euphor-biaceae*). The genus *Ricinus* is divided into three species: small-fruited (*Ricinus microcarpus* g. Pop.), Large-fruited (*Ricinus macrocarpus* g. Pop.) Moreover, Zanzibar (*Ricinus sancibarinus* g. Pop.). The most common in Ukraine are small-fruited and large-fruited species. Each of them is dividing into subspecies and ecotypes. In Ukraine, castor bean is growing in two subspecies: Persian (*Ricinus microcarpus* ssp. *Persicus* g. Pop.) Moreover, *sanguineus* (*Ricinus macrocarpus* ssp. *Sanguineus* g. Pop.). Castor oil is extremely viscous, poorly soluble in gasoline and other organic solvents, has a wide range of operating temperatures (freezes at -16°C), ignites at 275°C , and is non-toxic and non-aggressive to most plastics. Due to these properties, castor oil is an ideal oil. That is why at the beginning of the development of aviation it was using to lubricate aircraft engines. However, castor oil has disadvantages that limit its use as a lubricant: it oxidizes rapidly and has low thermal conductivity.

However, earlier (before 1950) for hydraulic brakes in cars used fluids, which consisted of a mixture of equal parts of castor oil and alcohol. The liquid based on ethyl alcohol and castor oil is not use due to the low boiling point and the content of ethyl alcohol, which evaporates easily. Instead, the liquid based on butyl alcohol and castor oil is using in systems with drum brake mechanisms (trucks and cars of older models). It has high resistance, non-hygroscopic and non-aggressive to rubber parts,

has lubricating and anti-corrosion properties. Castor oil is indispensable in the home for the care of leather goods: shoes, clothes and more. It is well absorbed, does not thicken, and gives the skin flexibility and water resistance.

The well-known castor oil, which is used as a laxative, is nothing but castor oil. It irritates the receptors of the small and large intestine and causes a reflex increase in peristalsis, providing a laxative effect. However, castor oil does not cure the cause of constipation, but only helps to eliminate it. Castor oil actively promotes skin regeneration, heals wounds, ulcers on the body, relieves suffering from burns, and softens the skin. In folk medicine, a common method of treating hard calluses on the feet with castor oil [5, 14].

The shipbuilding and machine-building industries cannot do without varnishes and paints, the main component of which is rilling oil. Perilla oil is extracted from railings (suzdy) - plants of the Gubotsvit family. Perilla, or sudza (*Perilla L.*), belongs to the family Lamiaceae. The genus *Perilla L.* is represented by two botanical species. Of practical importance is only the species *opioides*, which is divided into two geographical groups: Korean-Chinese and Japanese. The railing of the Korean-Chinese group is more common as early ripening. When drying, perilla oil forms a film, which is second only to the film of tung oil (obtained by squeezing the seeds of the tung tree nut). The film of railing oil is resistant to water, air, high temperatures. That is why railing varnishes and paints withstand surface deformation and do not form cracks, and railing oil is used for the manufacture of waterproof and insulating materials [6, 15].

For the manufacture of waterproof fabrics, oilcloths, insulating material, as well as drying oils and varnishes, lalemancia oil is widely used. *Lallemantia* (*Lallemantia L.*) belongs to the family Labiaceae. The genus has several species, of which only one occurs in culture - Iberian (*iberica*). Lalemancia seeds contain from 24 to 40.5% of quick-drying oil, similar in properties to railing oil. Crop oils, which are growing mainly for the food industry, are used for technical needs [16].

Sunflower oil is used for the manufacture of varnishes, paints, stearin, linoleum, electrical fittings, oilcloth, and waterproof fabrics.

Flaxseed oil is used to make natural drying oils, varnishes, enamels and various water-resistant paints.

Safflower (*Carthamus L.*) belongs to the family Asteraceae. The genus *Carthamus L.* includes 19 species, one of which is cultivated - *S. tinctorius*. Cultivated safflower is an annual plant. Crude oil is refined due to its bitter taste. The oil obtained from the purified seeds is used as food. Crude seed oil has a bitter taste; it is used for the preparation of light drying oils, in soap making and in the production of linoleum. Refined oil looks transparent, almost tasteless [15, 17].

Poppy oil is used for the production of high quality paints and toilet soaps. There are two forms of poppy in the culture: oil and opium (medicinal). Botanical characteristics. Poppy (*Papaver L.*) belongs to the family of poppies - Papaveraceae. This is an annual herbaceous plant.

Sesame (*Sesamum L.*) belongs to the family of sesame - Pedaliaceae. The genus (*Sesamum L.*) has both annual and perennial forms. The most common type of *Sesamum indicum L.* Sesame oil is used to make carbon paper, and when burning sesame oil, soot is forming, which is used to make high-quality ink.

Mustard, or *Sinapis (Sinapis)* - a genus of oil plants of the Cabbage family (Brassicaceae) and *Crambe - Abyssinian mustard, tar, Adesis cabbage (Crambe)*, a genus of plants of the Cruciferous family. Mustard oil is obtained from them from mustard seeds by squeezing or extraction. Seeds - small, brown, obtained from long pods of the plant. The oil content in it is 35%. The oil is sweet and fragrant, despite the fact that mustard is hot and bitter [18, 19].

In Ukraine, there are six species of small-fruited red (*Camelina microcarpa Andrz.*), Wild (*Camelina silvestris Wallr.*), Hairy (*Camelina pilosa DC. Zing.*), Naked (*Camelina glabrata DC. Fritsch*), flax (*Camelina linicola Schim. Et Spenn.)* [4].

Of these, the most common in the culture of the so-called red sowing spring (*Camelina glabrata*), rarely red winter (*Camelina pilosia*). Red seeds contain 25 - 46% of oil, which is used in technology (for lubrication of various parts), making drying oils, varnish, for soap making, rarely - food [15].

In recent decades, the issue of biodiesel production - an environmentally friendly type of biofuel - is relevant in the world. Moreover, here we needed rapeseed oil, which is a good alternative to automotive fuel.

In animal husbandry, by-products from the processing of seeds of most oilseeds (cake and meal) are used. They are a valuable concentrated animal feed that contains 35-40% protein. Oil of oilseeds is rich in arginine (twice as much as corn or bee grain. From the cake of Sarepta mustard, produce mustard powder, which is using to make table mustard and mustard.

Of course, oilseeds are not grow only for nutritious fruits and seeds. Among them are beautiful honey plants (railings, mustard). Many oilseeds are of great agronomic importance and are good precursors for subsequent crops of colza, mustard, etc. [20].

REFERENCES

1. Kuzminska N. L. (2011). Features of the functioning of the oil and fat industry of Ukraine. *Ekonomika APK*. 12. 161–165. [in Ukr].
2. Chekhova I. V., Kyslytska I. O., Taraniuk T. Z. (2012). Prospects for the development of the market of major oilseeds. *Economics of agro-industrial complex*. 6. 43 – 48. [in Ukr].
3. Hoisiuk L. V. (2010). Formation of raw material base for bioethanol production in Ukraine. *Science and Economics*. Khmelnytsky, 2 (18). 161-164. [in Ukr].
4. Roik M.V. (2013). Bioenergy in Ukraine: state and prospects of development 1.5-9. [in Ukr].
5. Trypolska H. S. (2011). Agrobioenergy market of Ukraine: monograph; NAS of Ukraine; Inst. Of Economics and predicted. 264. [in Ukr].
6. Shramko I. I. (2015). Economic analysis of technical development of natural agricultural production of oilseeds. *Economic space*. 101. 115-128. [in Ukr].
7. Tkachuk V. I. (2014). Trends in the development of the oilseeds market in Ukraine. *Bulletin of ZhNAEU*.1–2 (43). 2. 87-93. [in Ukr].
8. Vedmedieva K. (2016). Promising oil. *The Ukraine Farmer*. 1. 20. [in Rus].

9. Kozlenko O. M. (2010). Stability and plasticity of oilseeds in the Right Bank Forest-Steppe. Collection of scientific works of NSC "Institute of Agriculture of NAAS" 4.137–142. [in Ukr].
10. Saiko V. O., Kamenskyi V. F., Vyshnivskyi P. S. Recommendations for growing spring rape and white mustard, 2005. 32. [in Ukr].
11. Ftoma O. V. (2010). Estimation of efficiency of production of power crops and biofuels. *National Technical University of Agriculture: Economic Sciences*. 256. 246. [in Ukr].
12. Shevchenko I. A. (2017). Oil flax, mustard. Strategy of production of oil raw materials in Ukraine (uncommon crops): monograph. *Institute of Oilseeds of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine*. Zaporozhye: STATUS, 44. [in Ukr].
13. Supikhanov B. (2017). Niche cultures. *Bulletin of Agricultural Science*. 4. 58–64. [in Ukr].
14. Mazur V. O. (2011). Mustard: [manual] *Symphony forte*. 32 [in Ukr].
15. Shevchenko I. A. (2017). Red, safflower, sesame. Strategy for the production of oilseeds in Ukraine (uncommon crops); *Institute of Oilseeds of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine*. Zaporozhye: Status, 40. [in Ukr].
16. Podhaietskyi A. A. (2013). Status and prospects of oilseeds production in the world and in Ukraine. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*. 3 (25). 195-200. [in Ukr].
17. Kyforuk I., Kozina I., Boichuk O., Moisei O. (2013). The influence of elements of cultivation technologies on the yield of white mustard seeds in the conditions of Prykarpattia. *Visn. Lviv. nat. University: [agronomy]*. Lviv: Lviv. nat. agrarian. University 17. 77–81. [in Ukr].
18. Lykhochvor, V. V., Petrychenko, V. F., Ivashchuk P. V., & Korniiichuk O. V. (2010). Roslynnnytstvo. Tekhnolohii vyroshchuvannia silskohospodarskykh kultur [Crop. Technologies crop]. Lviv: NVF"Ukrainski tekhnolohii. [in Ukr].

19. Liakh, V. O. & Komarova, I. B (2010). Vmist ta zhyrnokyslotnyi sklad olii ryzhiiu yarohto [The content and fatty acid composition of camelina oil spring]. Biuleten Instytutu zernovoho hospodarstva, 38, 137-142. [in Ukr].
20. Demydas H. I. (2011). Red seed - oil crop alternative to spring rape for biodiesel production. Zb. Science etc. VNAU. Vinnytsia, 8 (48). 3–8. [in Ukr].

ІННОВАЦІЇ ІЗ ЗАХИСТУ КАРТОПЛІ

Круть Михайло Володимирович

к.б.н., с.н.с., пров.н.с.

Гаврилюк Людмила Леонідівна

к. с.-г. н., с.н.с., вчений секретар

Інститут захисту рослин Національної академії аграрних наук України

м. Київ, Україна

Вступ. Картоплярство – одна з найважливіших галузей агропромислового комплексу України. Вирощують картоплю в усіх регіонах як одну з основних сільськогосподарських культур. Займаючи не більш як 5,2% площі сільськогосподарських угідь, картопля дає близько 18% валової продукції рослинництва й майже 11% валової продукції сільського господарства країни. Закономірно картоплю можна назвати «другим хлібом» звичайного українця. Валові збори картоплі в країні останніми роками сягають рівня 22 млн. тонн. Її споживання в Україні сягає близько 100–130 кг на особу в рік. Проте, знаходячись за валовим виробництвом на 3-му місці в Європі (після Росії та Польщі), за урожайністю (15–17 т/га) Україна посідає одне з останніх місць. Для підвищення рівня врожайності й рентабельності картоплярства потрібний комплексний підхід, який включає низку заходів, зокрема й стосовно захисту посадок від шкідливих організмів.

Мета роботи. Існуючі технології захисту картоплі в основному орієнтовані на застосування хімічних засобів, але це призводить до забруднення вирощуваної продукції й довкілля. Тому наше завдання полягало у розробці та широкому впровадженні в виробництво більш досконалих та екологічно безпечних систем захисту даної культури. Інститутом захисту рослин Національної академії аграрних наук України та іншими установами Науково-методичного центру «Захист рослин» впродовж останніх 20 років проведено науково-дослідні роботи, результатом чого є наявність численних інноваційних розробок стосовно екологізації захисту рослин, зокрема картоплі.

Матеріали і методи. В Інституті захисту рослин НААН створено інвестиційно-інноваційну базу даних наукових розробок із захисту рослин в Україні. Вона складається із понад 300 інноваційних розробок, які згруповані за такими напрямками: прогноз фітосанітарного стану агроценозів; наукове забезпечення селекції сільськогосподарських культур на стійкість до шкідників та збудників хвороб; біологічний метод захисту рослин; вдосконалені екологічно безпечні технології захисту сільськогосподарських від шкідливих організмів; хімічний метод захисту рослин; карантин рослин. 18 відсотків усіх створених інновацій стосується захисту картоплі від шкідників, хвороб та бур'янів.

Результати й обговорення. Основою для планування та проведення захисних заходів, визначення потреби в хімічних та біологічних засобах, а також матеріальних і трудових затрат є прогноз. Та традиційні методи й способи прогнозування фітосанітарного стану агроценозів є ще недосконалими.

Одна з важливих інноваційних розробок Інституту захисту рослин НААН із прогнозування розвитку лускокрилих шкідників сільськогосподарських культур пов'язана з використанням феромонних пасток. Так, на посівах та посадках вирощуваних культур, зокрема картоплі, у першій половині травня виставляють атрактивні пастки з феромоном лускокрилих шкідників. За їх допомогою можна своєчасно встановити строки початку та тривалість льоту озимої совки, а на півдні України – ще й картопляної молі. Порівняно із застосуванням коритець із шумуючою мелясою продуктивність праці обліковців підвищується в 10 разів за рахунок збільшення денної норми обліку до 250 га, а також селективного вилову певних видів метеликів. Отримана достовірна інформація відносно динаміки розвитку озимої совки дозволяє своєчасно спланувати проведення ефективних заходів щодо захисту овочевих культур. Дані ж щодо виявлення картопляної молі є підставою для сигналізації проведення карантинних заходів.

Розроблено методику оцінки фітосанітарного стану агроценозів України в умовах року та прогнозування розвитку шкідників та хвороб

сілськогосподарських культур на наступний рік. Згідно з нею піддаються аналізу агрокліматичні показники (температура, вологість, кількість опадів, гідротермічний коефіцієнт, сума ефективних температур), показники стану шкідливих організмів (чисельність, поширення, ступінь ураження), здійснюються збори щотижневих оперативних інформацій щодо фітосанітарного стану агроценозів України, надаються рекомендації щодо доцільності застосування засобів захисту, розробляється прогноз розвитку шкідливих організмів на наступний рік. При цьому також приділяється увага шкідникам та хворобам картоплі. На підставі отриманих матеріалів піддаються коректуванню системи захисту рослин, може бути оптимізованим хімічний метод захисту, а збережений урожай сягати 10–50%.

Інститутом захисту рослин НААН створено ряд інновацій з наукового забезпечення селекції на стійкість картоплі проти шкідливих організмів. Так, розроблено єдині 9-бальові шкали оцінки рівня стійкості сортозразків проти колорадського жука та ґрунтових шкідників, здійснено оцінку всіх типів стійкості (антиксеноз, антибіоз, толерантність, ухилення), наявних в одному сорті. Виявлено стійкі проти колорадського жука за типом антиксенозу і з балом 9–8 сортозразки картоплі.

Велика увага приділяється питанням щодо стійкості картоплі проти нематодних хвороб – нематодозів. Для цього в 2011–2015 рр. було перевірено близько 1500 сортозразків із 6 селекційних установ України, із яких 1150 виявилися стійкими до глободерозу. Із 22 сортозразків у польових (державних) випробуваннях 17 проявили стійкість до цієї хвороби. По відношенню ж до дителенхозу виявлено 1 стійкий сорт (Повінь) і 17 відносно стійких.

Вченими Української науково-дослідної станції карантину рослин розроблено методи оцінки стійкості селекційного матеріалу картоплі до альтернаріозу й до фомозу із забезпеченням супроводу селекції на стійкість. Виявлено стійкі сорти вітчизняної селекції до альтернаріозу – Скарбниця, Фантазія, Лугівська, Слов'янка, Явір. Є в наявності також сорти картоплі з відносною стійкістю до фомозу.

Розроблено й систему оздоровлення рослин картоплі, створено банк сортів-диференціаторів патотипів раку картоплі та видів і рас цистоутворюючих нематод. Виявлено донорів стійкості картоплі до збудника раку – це сорти Божедар, Сантарка, Щедрик, Слов'янка, Забава, Серпанок, Базис, Фантазія, Червона рута; до нематод – Слов'янка, Водограй, Партнер, Червона рута.

З урахуванням небезпеки широкого застосування хімічного методу захисту картоплі від хвороб та шкідників багато робиться для зменшення пестицидного навантаження на агроecosистему. Значною мірою це може бути вирішено розробкою й упровадженням інтегрованої системи захисту.

Інститутом картоплярства НААН розроблено екологічно безпечну систему захисту картоплі від шкідливих організмів у сучасних агроecosистемах. Вона передбачає: культивування стійких до колорадського жука, ризоктоніозу, альтернarioзу, парші звичайної, сухої й мокрої гнилей сортів; передпосадкова обробка бульб Престижем, Круїзером або Шедевром проти колорадського жука; застосування сумішей фунгіцидів за знижених на 20–50% норм витрати; використання композицій препаратів у поєднанні біологічно активними речовинами та мікродобривами для захисту картоплі від колорадського жука та хвороб; застосування складних міжвидових гібридів із підвищеною стійкістю до колорадського жука та комплексу хвороб (фітофтороз, ризоктоніоз, мокра гниль). За широкого її впровадження у виробництво можна отримати чистий прибуток у розмірі 60,0–112,0 тис. грн./га за рентабельності 225–490%.

Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН пропонує такі методи фітосанітарного оздоровлення агроценозу картоплі: використання стійких до збудників хвороб сортів рослин; садіння у найбільш оптимальні строки; використання біопрепарату Актофіт, к.е. проти колорадського жука.

Є інноваційні розробки і стосовно вдосконалення хімічного захисту посадок картоплі. Так, зроблено порівняльну оцінку захисних заходів проти шкідників і хвороб картоплі за обробки бульб та обприскування рослин;

оцінено екологічний ризик застосування пестицидів при вирощуванні даної культури; вивчено чутливість імаго та личинок із різних географічних популяцій колорадського жука до інсектицидів із різних хімічних груп та вказано на необхідність чергування препаратів; розроблено експресний метод визначення діючих речовин препарату Престиж 290 FS, т.к.с. у протруєних насінневих бульбах картоплі та виявлено можливість одночасного визначення множинних залишків пестицидів за скорочення термінів і матеріальних затрат. Результатом здійснення трансферу створених інновацій повинна стати раціоналізація та екологізація хімічного захисту картоплі від шкідливих організмів, підвищення його ефективності й разом із тим отримання додаткових урожаїв покращеної якості.

Інститутом захисту рослин НААН разом із мережею (Дослідна станція карантину винограду і плодових культур, Закарпатський територіальний центр карантину рослин, Українська науково-дослідна станція карантину рослин) створено величезний обсяг інноваційної продукції із карантину рослин, певна частина якої пов'язана із захистом картоплі. Це розроблені у відповідності до міжнародних стандартів протоколи аналізу фітосанітарного ризику для небезпечних шкідливих організмів пасльонових культур, інструкції з виявлення, локалізації і ліквідації томатної молі *Tuta absoluta* Meur., методичні рекомендації з виявлення та ідентифікації збудників бурої бактеріальної та кільцевої гнилей, гангрени та раку картоплі, карантинних видів совок роду *Spodoptera*, база даних щодо присутніх в Україні карантинних видів фітонематод, методика проведення аналізу можливості акліматизації адвентивних карантинних організмів для України, інтерактивний атлас «Карантинний стан рослинних ресурсів півдня України», інформаційно-аналітична база «Карантинні види нематод, які уражують картоплю. Можливість акліматизації в південно-західному регіоні України», методичні підходи та системи випробування на стійкість сортів і гібридів картоплі до карантинних організмів (рак, бура бактеріальна гниль, фомоз картоплі, золотиста картопляна цистоутворююча нематода), системи заходів боротьби з

гірчаком рожевим, виявлена ефективність фтористого сульфурилу проти картопляних нематод, занесена в базу даних хвороба картоплі «зебра чіпс» *Candidatus Liberibacter solanacearum* тощо. Практичне використання інновацій відділом карантину рослин Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів дасть змогу успішно здійснювати аналіз фітосанітарного ризику та належним чином вирішувати виникаючі проблеми, зокрема ті, що стосуються захисту картоплі.

Висновки. Інновації стосовно захисту картоплі створено за такими основними напрямками:

- розробка ефективних методів прогнозування фітосанітарного стану агроценозів;
- розробка методів селекції стійких сортів до збудників хвороб;
- розробка екологічно безпечних технологій захисту рослин на підставі зменшення пестицидного навантаження на агроценоз;
- розробка ефективних заходів захисту рослин від карантинних шкідливих організмів.

Нині діючий при Національній академії аграрних наук України Науково-методичний центр «Захист рослин» в особі головної установи – Інституту захисту рослин має великі можливості для успішного вирішення державних завдань, спрямованих на стабілізацію розвитку картоплярства і разом із тим аграрного сектору економіки країни для підвищення добробуту населення країни.

BIOLOGICAL SCIENCES

ФАКТОРИ, ЩО УСКЛАДНЮЮТЬ ПРОЦЕС ЗБЕРЕЖЕННЯ ФАУНИ НА ТЕРИТОРІЯХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ ЛЬВІВЩИНИ

Качмар Наталія Василівна,

к.с.-г.н, доцент,

Багдай Тетяна Володимирівна,

к.с.-г.н, асистент,

Панасюк Руслана Миколаївна

к.с.-г.н, в.о доцента,

Львівський національний аграрний університет

Вступ. Природно-заповідний фонд Львівської області включає 383 об'єкти і території ПЗФ, які займають площу 158,67 тис. га, а це більше 7% території усієї області. На території області розташовані чотири національні природні парки. Найбільшою установою природно-заповідного фонду західної України є Національний природний парк «Сколівські Бескиди», який займає площу 35684 га, з яких 24702 га передані парку в постійне користування. Тваринний світ парку є надзвичайно цікавим та різноманітним. Хребетних тут налічується близько 235 видів (з них ссавців – близько 50 видів, птахів – 150, земноводних – 10, плазунів – 5 та риб – 25). 30 видів тварин є занесеними до Червоної книги України. Національний природний парк «Північне Поділля» займає площу 15587, 9 га. Фауна парку налічує 127 видів птахів та 41 вид ссавців. Серед них 22 види занесені до Червоної книги України, а 2 види птахів, наведені в Європейському червоному списку тварин і рослин, що перебувають під загрозою зникнення. Яворівський національний природний парк – 7078,6 га. Загальна кількість зареєстрованих видів хребетних тварин на сьогодні становить 289 видів. У парку охороняється 24 види риб, 11 видів земноводних, 6 видів плазунів, 200 видів птахів, 48 видів ссавців. 9 видів тварин, занесених до Європейського червоного списку, 34 види, занесені до Червоної книги України та 146 видів тварин, що підлягають особливій охороні згідно з

Бернською конвенцією. У квітні 2019 року був створений наймолодший національний природний парк «Бойківщина», площа якого становить 12 240 га. Унікальність біорізноманіття кожного з вище вказаних об'єктів доведена численними дослідженнями і вже давно не викликає жодних сумнівів. Проте, існує ряд загроз, які перешкоджають об'єктам природно-заповідного фонду виконувати свої функції.

Мета роботи. Основною метою нашої роботи був аналіз основних проблем, які виникають в процесі збереження фауністичного комплексу на окремих територіях природно-заповідного фонду Львівської області.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети, нами було проаналізовано Літописи природи національних природних парків Львівщини, проведено бесіди з працівниками парків та жителями населених пунктів, які межують з даними об'єктами, а також опрацьовано доступну інтернет-інформацію щодо даного питання.

Результати і обговорення. Багатства природи, особливо Карпатської, завжди сприймалися місцевими жителями та відпочиваючими, як дар, який природа створила для задоволення різного виду потреб сучасної людини, яка все більше потребує ресурсів для повсякденного існування. Проте, дослідження останнього десятиліття показали, що лише раціональне використання, а не загарбницькі дії людини можуть врятувати природні комплекси, якими так звикла користуватися людина. Ми чітко усвідомлюємо, що рівень антропогенного навантаження на довкілля, людству не вдасться суттєво зменшити, а тому необхідно приділяти більше уваги заходам, які здатні захистити представників фауни, особливо на територіях об'єктів природно-заповідного фонду. Згідно даних Міжнародного союзу охорони природи, зараз критична небезпека зникнення загрожує 5583 видам тварин.

Хоча захист біологічного різноманіття на територіях об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється відповідно до Законів України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про природно-заповідний фонд України”, “Про тваринний світ України”, “Про рослинний світ України”, “Про

Червону книгу України”, а також чинних в Україні цілого ряду Конвенцій, це не дає гарантій того, що фауністичний комплекс в них буде збережений в повному обсязі. Яскравим прикладом є система охорони вовків (відповідно до Конвенції 1979 року щодо охорони флори та фауни), яких в Україні один закон суворо охороняє, але існування закону про мисливство нівелює усі положення вище згаданої Конвенції. Досі нема єдиної думки щодо статусу вовка, а відповідно є можливість маневрування, щодо відповідальності за його знищення. Відстеження вбивств тварин – також не завжди ефективний метод, так як часто незаконне полювання вчиняють високопоставлені особи, яких фактично неможливо притягнути до відповідальності в реаліях нашої країни.

В Україні не є проблемою наявність законів, проблемою є рівень їх дотримання і суворість відповідальності за порушення певного закону. Проте, саме заповідні території є найефективнішими осередками, які забезпечують процес збереження та відновлення біоти. На таких територіях тварини у найменшій мірі відчують антропогенний вплив, але навіть там вони не можуть протистояти таким факторам впливу як: потепління клімату, загальне погіршення екологічного стану довкілля, прояв обвальних-осипних явищ, стрімкий розвиток рекреації та інше.

Раптові та сильні снігопади часто стають основною причиною загибелі зубрів, а отже і причиною повільного темпу росту їх чисельності на території національного природного парку «Сколівські Бескиди». За умов значного снігового покриву, зубри не здатні здобувати собі корм і гинуть від голоду.

Поряд із традиційною господарською діяльністю людини, яка здатна впливати на поширення, чисельність риб, земноводних та інших представників фауни, найбільший вплив на популяції птахів мають рубки лісу. Фактично на половину знижується склад та щільність представників пташиного світу на територіях, де були проведені рубки. Така різка зміна середовища існування найбільш відчутна для птахів чагарникового ярусу лісу. Факти незаконного вирубування лісу зафіксовані у всіх об'єктах природно-заповідного фонду Львівщини, відкрито кримінальні впровадження. В усіх цих випадках

підсудним були призначені покарання у вигляді штрафу, але це не зупиняє інших.

Вирубання лісів та порушення правил його транспортування, прокладання доріг шляхом підрізання схилів стають причинами розвитку обвальних-осипних явищ та зсувних процесів, селевих потоків. На таких місцевостях важко відновлювати лісовий покрив, який є ареалом проживання тварин. Зазначені фактори впливу нерідко стають причиною зменшення кількісного складу популяцій тварин, які і так є рідкісними, або знаходяться на межі зникнення. Представники фауністичного світу змушені залишати свої звичні ареали існування, щоб знайти собі їжу і хоча б частково ізолюватися від людини.

Ще одним негативним фактором у процесі охорони тварин є сусідство Яворівського національного природного парку, який увійшов до когорти найкращих природоохоронних закладів Європи, з Яворівським військовим полігоном, який в останні роки функціонує на повну потужність. Мілітарна діяльність неможлива без радіолокаційних станцій, які є причиною підвищеного електромагнітного випромінювання; залучення різного виду військ та різноманітних видів боєприпасів, які створюють шумове забруднення. Погіршення якості ґрунтів та водного середовища пов'язане з надходженням у них неочищених стічних вод, а також нафтопродуктів, які потрапляють туди в процесі обслуговування техніки. Усі ці чинники відчутні далеко від епіцентру їх утворення і відповідно впливають на життєдіяльність представників фауни. З іншого боку, ми чітко розуміємо, що під час воєнних навчань, екологічні аспекти не будуть пріоритетними. Тому рекомендовано створити буферні зони, які б захищали тварин від високого рівня шуму. Практично для території усіх досліджуваних нами парків характерним є функціонування або міжнародних або магістральних військових доріг, які є також джерелом шуму та місцем загибелі тварин внаслідок зіткнення з транспортними засобами.

Лісові пожежі – це ще один фактор загрози для біоти, особливо під час посушливого літа і відсутності екологічної свідомості громадян. Цьогорічна

пожежа на території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника довела, що зусилля десятків людей, які направлені на захист та відновлення рідкісної та такої, що перебуває під загрозою зникнення біоти, можуть бути зведені нанівець несвідомими і безвідповідальними людьми, які навмисне спровокували пожежу. Адже внаслідок пожежі гинуть та втрачають домівки сотні тварин, які потім змушені втікати із обвугленої місцевості. Вогонь також нищить організовані місця підгодівлі копитних, які їм так необхідні в екстремальних умовах. Найбільше від вогню страждають тварини, які не здатні пересуватися швидко і на далекі відстані – рептилії, амфібії, гризуни.

Останнім часом все частіше працівниками парку для більш точного дослідження видового складу тварин використовуються так звані фото пастки, які дозволяють відстежувати тварин у важкодоступних місцях та не відлякуючи їх. Проте і тут виникають проблеми, бо часто фото пастки зникають. У нашій країні екологічна свідомість для більшості населення – це ще розкіш.

На території кожного парку є зона рекреаційного навантаження, а це ще один фактор впливу на представників фауністичного світу. Окрім підвищеного рівня шуму і дигресії ґрунтового-рослинного покриву невчасно прибране сміття може стати смертельною пасткою для жуків чи інших дрібних тварин. Лише на території НПП «Сколівські бескиди» облаштовано 20 рекреаційних зон, а на території Яворівського НПП – 6, 5 екологічно-пізнавальних туристичних маршрути функціонує у НПП «Північне Поділля».

Інтенсивне будівництво та розширення населених пунктів, які межують з об'єктами природно-заповідного фонду області створюють ряд конфліктних ситуацій, які проявляються у погіршенні естетично-ландшафтного вигляду, забрудненні поверхневих вод, ґрунтів і повітря внаслідок господарських стоків та створення стихійних сміттєзвалищ.

Висновки. Встановлено, що на території національних природних парків Львівщини існує ряд факторів, які ускладнюють процес збереження біоти. Такими факторами є: загальне погіршення екологічного стану довкілля,

потепління клімату, раптові та сильні снігопади, прояв обвальних-осипних явищ, вирубування лісів та порушення правил його транспортування, лісові пожежі, сусідство Яворівського національного природного парку з Яворівським військовим полігоном, стрімкий розвиток рекреації та недосконалість, а часто і недієва законодавча база України. Загалом, для національних природних парків Львівщини важливим є зменшення негативного впливу вище наведених факторів, бо подальше їх ігнорування може стати причиною зникнення окремих видів фауністичного світу.

Тому працівники природно-заповідної сфери розробляючи стратегію захисту тварин на певній території, повинні зважати на усі види загроз. Особливу увагу слід приділяти розвитку екологічної освіти та екологічної інформованості населення як області, так і країни в цілому.

ПЕРЕРОБНА ГАЛУЗЬ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ

Коробчук Людмила Іванівна,

к. пед. н., доцент,

Мисковець Ірина Ярославівна,

к. геог. н., доцент,

Луцький національний технічний університет

м. Луцьк, Україна

Вступ. Останніми рокам у переробній галузі промисловості спостерігається значне зростання розвитку пакувальних технологій, матеріалів, виробів із поліетилену тощо. З проведенням модернізації в їх процесі виробництва, відповідно розширюються масштаби практичного призначення упаковки.

Ціль роботи. Ціль роботи полягає в розкритті реальної небезпеки від виробництва полімерного й поліпропіленового матеріалу.

Матеріали й методи. За допомогою розрахункових методів й підходів ми запропонуємо шляхи поліпшення екологічної ситуації, що скалась за останні десятиріччя в нашій країні.

Результати й обговорення. Тара й упаковка виконують роль невід'ємного структурного елементу продовольчих і промислових товарів. В харчовій промисловості упаковку використовують з метою: збереження терміну придатності продукту; надання зручності й легкості при транспортуванні та використанні; підтримання санітарно-гігієнічних норм та правил; надання продукту естетично-товарного вигляду; захисту підробок торгової марки та інше. В багатьох світових розвинутих державах тара й упаковка стоять на рівні з продукцією, що в них знаходиться.

Нині, здається, неможливо сьогодні уявити своє життя без користування посудом із пластмаси, тари, упаковки й пакувального матеріалу. Задоволення потреб людини у легкому перенесенні, транспортуванні, зручності у використанні й економічній вигоді що до використання полімерної тари й

упаковки паралельно піднімає зворотну сторону – сторону екологічної небезпеки довкілля.

Перевага виробництва упаковки з полімерного матеріалу обумовлена тим, що вагома частка вітчизняної та іноземної техніки розрахована на застосування саме цих матеріалів.

Для виробництва поліпропіленової плівки, поліпропіленової нитки, з яких виготовляють штучні квіти для декору, новорічні ялинки та інше застосовують поліпропілен – водостійкий матеріал із високою стійкістю до дії різних хімічних реагентів, навіть у високих концентраціях; один з найбільш поширених крупнотонажних полімерних матеріалів, котрий використовують фактично в усіх технічних галузях [3].

Відслуживши свій термін експлуатації та виконавши усі свої функції, використані товари вжитку викидають. На превеликий жаль це сміття ми можемо помітити не лише в міських сміттєвих баках, а й на території подвір'я (розноситься вітром, птахами, безхадченками). А особливо таке засмічення помітне в сільській місцевості, за містом, на узліссях, вздовж автомагістралей, каналів та кюветів. Таке сміття створює не лише дискомфорт у щоденному житті, але й наносить суттєву шкоду навколишньому природному середовищі, засмічуючи ґрунт, створюючи перепони росту рослин із-за порушення водообміну та газообміну, котрі відбуваються у ґрунті [4].

З точки зору експлуатаційних особливостей, сучасні полімерні й поліпропіленові вироби з кожним роком удосконалюються. Поряд з цим процесом виникають нові питання й проблеми що до відходів та їх утилізації.

Низка європейських та інших країн світу наполегливо ставлять питання виключення з повсякденного використання пластикового посуду, штучних квітів, пакування, тарування. Таким прикладом показуючи підтримку природної законодавчої бази, екологічної безпеки навколишнього природного середовища.

З погляду екологічної культури населення України, нам потрібно самим переламати певні застарілі стереотипи й чітко усвідомити, що на перший

погляд нешкідлива продукція може шкодити довкіллю через виробничий процес, поступове накопичування в організмі при частому чи неправильному використанні, через наявність відходів (особливо при засміченні великих територій).

Українське санітарно-гігієнічне законодавство акцентує увагу на полімерні, поліпропіленові й комбіновані матеріали, адже речовини, котрі входять до їх складу можуть при певних умов мігрувати у продукт, змінюючи таким чином його якість і, відповідно погіршуючи здоров'я споживача. Вони за своїми властивостями належать до групи отруйних речовин і можуть спричиняти в організмі людини низку різних захворювань як окремих органів, так і цілої системи. В залежності від особливостей організму, в деяких випадках можуть виникати ускладнення, а в окремих випадках – летальні наслідки.

Ознайомившись із процесами виробництва полімерних та поліпропіленових матеріалів, можемо відмітити основні речовини забруднювачі, котрі утворюються в результаті: формальдегід, пил поліетилену, ацетальдегід, етанова кислота, чадний газ, оксиран, оксид вуглецю, ОБРВ (орієнтовно безпечні рівні впливу) тощо [1; 2].

Наступним кроком в нас було проведення обчислень. Ми розрахували: максимальні викиди при затаруванні сировини, валові витрати матеріалу, коефіцієнт завантаження екструдера, масу парів котрі надходять до навколишнього природного середовища.

Спираючись на отримані результати, ми рекомендуємо підприємствам, котрі займаються випуском полімерних та поліпропіленових матеріалів наступні природоохоронні заходи: застосування безвідходного виробничого процесу; встановлення санітарно-захисної зони, або збільшення її розміру; в залежності від потужності викиду – збільшити висоту труби; при зношеності очисного обладнання замінити його на нове й ефективне.

Висновок. Отже, застосування запропонованих природоохоронних заходів є найбільш дієвим кроком для сучасних підприємств відповідної галузі.

Перелік літературних посилань:

1. Гранично допустимі концентрації (ГДК) та орієнтовні безпечні рівні впливу (ОБРВ) забруднюючих речовин в атмосферному повітрі населених місць. Список №1 ОБРВ від 15.01.97. Держані гігієнічні нормативи. Київ, 1997.
2. ДСТУ ISO 14004-97 Системи управління навколишнім середовищем. Загальні настанови щодо принципів управління систем та засобів забезпечення.
3. Клименко М.О., Скрипчук П.М. Метрологія. Стандартизація та сертифікація: Підручник. Київ: Видавничий центр: Академія, 2006. 368с.
4. Полимеры и окружающая среда / А. Б. Зезин. Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова URL: www.pereplet.ru/nauka/Soros/pdf/9602_057.pdf

MEDICAL SCIENCES

MODERN ASPECTS OF THE PROBLEM OF PSYCHO-EMOTIONAL STRESS OF PREGNANT WOMEN IN QUARANTINE COVID-19

Gaistruk Nataliia

Doctor of Medicine, Professor

Department of Gynecology and Obstetrics №2

Nugzar-petre Chiaberashvili

Head of publishing house "Georgian elite", journalist

Yurii Olena

Student

Vinnitsa National Pirogov Memorial Medical University

Povrazhek Anna

Student

Vinnitsa National Pirogov Memorial Medical University

Derii Sergii

Student

Vinnitsa National Pirogov Memorial Medical University

The relevance of the research of this topic unfavorable epidemic situation at present and the possibility of new epidemics.

For a long time was not a definitive conclusion about the mechanisms of stress influence of different etiology on the condition of the pregnant woman and her fetus. It is hypothesized about the direct effect of stress on the fetus under the same principles as in an adult is due to the influence of catecholamines and other stress mediators on various organs and systems directly penetrating through the placenta into the fetus. Other theories argue that the effect on the fetus is indirect due to the neuro-humoral effects of the mother's body and feto-placental circulation [29].

Ukrainian scientists also feel the heat from the study of this problem. Publications of Vinnytsia scientists Haistruk N., 2007 indicate that stress on antenatal and perinatal period induces the initiation of reactions which, due to exposure to

various proteins and increased oxidative stress, can disrupt the condition of the fetus and pose a direct threat to pregnancy or the birth of a healthy child [51].

Despite the severity of the problem of stress and stress-induced pathology of pregnant women, the topic is insufficiently covered due to its specifics, it is a medical-social problem in Ukraine and other country. Therefore, our team conducted this study in order to provide a broader and more detailed coverage of the problem of stress in pregnant women.

Objectives of the study:

1. To study the influence of social medical art therapeutical techniques on indicators of neuroendocrine adaptation and psycho-emotional state in pregnant women under stressful conditions.

2. To compare the influence of social medical art therapeutical techniques pregnant women under stressful conditions.

The object of the study is social media art therapy as a means of non-pharmacological correction of psycho-emotional state and neuroendocrine adaptation in pregnant women under stressful conditions.

The subject of the study is the level of anxiety, depression in pregnant women under stressful conditions after the course of sessions of social media psychotherapy.

Section 1. Current concepts about stress in pregnant women and factors that affect the quality of life of a pregnant woman.

- 1.1 Factors that affect the quality of life of a pregnant woman.

Even an uncomplicated pregnancy, without the influence of external stressors, can affect the quality of life of pregnant women, reducing it and in the future can pose a threat to the health of mother and fetus [8,12,13,18,23].

Compared with the quality of life of the female population of identical age groups, the quality of life of pregnant women is lower, even under ideal external conditions. Quality of life varies according to the trimester of pregnancy and is determined by two components: physical and mental [29]. According to research,

there are the following factors that can both negatively and positively affect the course of pregnancy and the quality of life of women (Table 1) [29].

Table 1

Factors that affect the quality of life of a pregnant woman

FACTORS THAT NEGATIVELY AFFECT THE QUALITY OF LIFE	FACTORS THAT POSITIVELY AFFECT THE QUALITY OF LIFE
<p>Socio-demographic:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pregnancy at a later age (35 years and older) • Economic difficulties • Low level of education • Unemployment • Belonging to ethnic minorities (groups) • Quarantine isolation • Lack or insufficient support from a partner • Lack of social support • Material income 	<p>Socio-demographic:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Young age • Housewife status • Belonging to ethnic minorities • Duration of the relationship with the partner • Material income • Social role (availability of work)
<p>Medical:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Adverse medical history • Obesity • Poor physical condition before conception • Smoking before conception • Alcohol consumption before conception • Exercise • Sleep disorders 	<p>Medical:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Physical activity (sports)
<p>Obstetric:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Previous cases of infertility • Pregnancy • Later stages of pregnancy • Hospitalization during pregnancy • Obstetric complications • Use of ART • Multiple pregnancy 	<p>Obstetric:</p> <ul style="list-style-type: none"> • First Pregnancy • Late pregnancy (more than 39 weeks) • Use of ART
<p>Psychological:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prenatal depressive syndromes • Stress, prenatal anxiety • History of sexual violence 	<p>Psychological:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Desirable pregnancy • The joy of being pregnant • Optimistic life position

<ul style="list-style-type: none"> • History of domestic violence • Difficult life circumstances • History of panic attacks 	
Symptoms characteristic of pregnancy: <ul style="list-style-type: none"> • Nausea/vomiting • Epigastralgia/reflex • Backache • • Sleep disorders 	

Health-related quality of life refers to patients' subjective assessments of physical, mental, and social determinations of well-being. Women's subjective perceptions of health-related quality of life are an important indicator of the quality and effectiveness of maternal and child health interventions. However, few women (less than 20%) talk to a physician about their psychological well-being. Given this fact and the variety of factors related to the quality of life, the medical and paramedic professions need to work with social institutions, networks, and associations [29]. Psychovegetative disorders are manifested by mental disorders, among which are dominated by anxiety, depressive, hypochondriac, asthenic, hysterical phenomena, and autonomic disorders, which are manifested in many systems. In order to clarify the emotional - affective disorders in women with hypertension analyze the results of tests Beck and Spielberg. Beck's test determines the degree of depression. [51]

1.2. The effect of stress on the psychosomatic health of a pregnant woman and her fetus

Many prospective studies have shown that if a mother is depressed, anxious, or stressed during pregnancy, it increases the risk for her baby, which has a wide range of adverse effects, including emotional problems, attention deficit hyperactivity disorder (ADHD), or cognitive impairment. Although genetic factors and postnatal care clearly influence this, data on the additional prenatal causative component are significant. Depression, anxiety, and stress during pregnancy are often not detected and treated by health professionals [49].

Physical care for pregnant women in the developed world has improved significantly over the last 100 years; however, the same does not apply to their

emotional support. This is probably the most neglected aspect of obstetric medicine. This is important for the well-being of the pregnant woman, as well as for her unborn child. Much evidence from many prospective studies shows that if a mother is depressed, anxious, or stressed during pregnancy, her child receives a number of adverse neurodevelopmental factors than children of other mothers [17,47,48]. These include an increased risk of emotional, behavioral, and cognitive problems. It has also been found that prenatal stress can lead to birth weight loss for a given gestational age, preterm birth, induced hypertension [7], and an increased risk of developing asthma [27]. The fetal environment during specific critical periods for different cases can affect the development of the fetus and baby in the long run. Fetal programming has been particularly studied in relation to fetal growth and subsequent vulnerability to cardiovascular and comorbidities [2,3].

In humans, the link between the mother's emotional state and the behavior or heart rate of her fetus is confirmed by convincing evidence from Monk et al. [32], for example, conducted experiments in which a pregnant mother is asked to perform a stress computer test, while the fetal heart rate is monitored. They showed, that fetal heart rate increased during the task, but only in mothers who noted their behavior as anxious [32]. Thus, even before birth, the fetus may be affected by the mother's emotional state, although we do not know what is the mechanism. The effects are too rapid to be caused by cortisol, which rises after 10-20 minutes, and catecholamines, which do not penetrate the placenta. The data indicate the continuity of fetal behavior and neurological maturation in the first weeks after birth [14].

Several studies have shown that maternal stress during pregnancy is associated with changes at birth, including weight loss at birth [42], reduced score according to the Brazelton scale [16]. It has recently been shown that changes in telomere length in umbilical cord blood leukocytes are associated with pregnancy-specific anxiety [15]. All of these studies demonstrate some evidence of prenatal, postnatal-independent effects.

1.3. Genetic, chemical and hormonal changes in the pregnant women *under stressful conditions* and her fetus

In a study of Rice et al. in infants born after in vitro fertilization, prenatal stress and complications in infants, who were genetically related to the mother, were compared with those who were not genetically related [42]. They showed an association between maternal stress during pregnancy and infant symptoms of ADHD and behavioral disorders and an association with behavioral disorders was evident in unrelated children and mothers. This strongly supports the idea that the link between prenatal stress and a child's behavioral disorder is independent of genetic factors. Prenatal stress can only exacerbate the symptoms of ADHD in genetically vulnerable mother-child couples. Additional research is needed to understand the role of genetic factors for all outcomes.

Another possible factor that increases the effect on the fetus is cortisol. Glucocorticoids (e.g., cortisol in humans and primates, corticosterone in rodents) are known to have many effects on the developing fetus, including the brain [20]. Although they are essential for fetal development and tissue maturation, excessive exposure can have consequences that lead to deteriorating health in the future. Fetal overdose of glucocorticoids can occur due to increased maternal cortisol associated with anxiety and during periods of stress, which then penetrates through the placenta into the fetal environment [19]. In animal models, this has been shown to be one of the mechanisms. In most animal models, maternal cortisol levels increase due to placental production of corticotropin-releasing hormone. The axis of the maternal hypothalamic-pituitary-adrenal system gradually responds less to stress as pregnancy progresses [26]. Therefore, it seems unlikely that an increase in maternal cortisol is a mechanism between prenatal maternal stress, anxiety or depression in later terms of pregnancy and fetal changes [37].

It is possible that changes in the fetus may be due in part to cortisol without increasing its level in the mother. Depression, stress or anxiety can cause increased placental transmission of maternal cortisol to the fetus. The placenta obviously plays a crucial role in mitigating the effects of maternal factors on the fetus and preparing the fetus for the conditions in which it will be [37]. Thus, another mechanism by which the fetus may become overexposed to glucocorticoids is changes in placental

function, especially the enzyme 11 β -hydroxysteroid dehydrogenase type II (11 β -HSD2), a barrier enzyme that converts cortisol to inactive cortisone. If this barrier enzyme is less, the fetus will be exposed to more maternal cortisol, regardless of any changes in the maternal level. Some data in rat models suggest that prenatal stress may inhibit placental 11 β -HSD2. Restriction of pregnant rats in the last week of pregnancy, a procedure they consider stressful, has been shown to reduce the expression and activity of placental 11 β -HSD2 [30]. There is evidence that maternal anxiety and maternal depression are also associated with upregulation of 11 β -HSD2 in humans [38].

It is unclear what changes in maternal biochemistry associated with maternal mood during pregnancy affect placental function. Maybe it's cytokines. Psychosocial stress during pregnancy is associated with elevated levels of inflammatory cytokines such as interleukin-6 [11]. How, if at all, they affect placental function remains to be determined.

Serotonin is another possible mediator of programmatic effects caused by prenatal stress for neurocognitive and behavioral development of offspring. During pregnancy, serotonin acts as a trophic factor that regulates cell division, differentiation and synaptogenesis [39]. Animal studies have shown that increased exposure to serotonin during pregnancy is associated with changes in many neuronal processes and subsequent changes in the behavior of offspring. Recent work has identified an endogenous pathway for serotonin biosynthesis in the human placenta [5], suggesting a possible role for changes in placental serotonin in human fetal programming.

Epigenetic changes, which include temporary changes in DNA structure, such as the addition of a methyl group, control the amount of mRNA produced and the protein. Such epigenetic changes can be caused by the environment and can underlie many fetal programming processes. Prenatal stress has been shown to cause epigenetic changes in the brain of rodents, in DNA that encodes a receptor that binds the stress hormone cortisone [33]. It has been shown that in humans, stress during

pregnancy caused by partner violence causes epigenetic changes in the DNA of the same receptor in the blood of their adolescent children [41].

The scale of many effects is not only statistically significant but clinically as well. A large population-based “Avon Longitudinal Study of Parents and Children population” study found that, if a mother was in the top 15% of anxiety, her child was at double risk of emotional and behavioral problems at 4 and 7 years of age [35,36] after monitoring by a wide range of possible factors, including postpartum maternal mood. The risk was increased from 5% in the general population to approximately 10% in children from the high anxiety group. From this we can calculate, that the risk of behavioral problems in children caused by prenatal stress is about 10-15% [47]. Similar results were recorded at the age of 13 (unpublished data). The effect of prenatal stress on cognitive development also appears to be clinically significant. In a study linking fetal events to a child's cognitive development at 17 months, Bergman et al. [4] found, that prenatal stress accounted for 17% of the variance in cognitive abilities, taking into account some factors, including postnatal maternal mood. Prenatal relationships between partners accounted for most (73%) of differences in cognitive abilities associated with lifelong stress. If a woman said she suffered from three or more life events related to her partner (for example, your partner was emotionally abusive toward you), her baby had an average Bailey mental development index of 89, compared with 98 for the rest of the group (the general norm of the population makes 100). King and Laplante [28] found an even greater effect on cognitive abilities.

Section 2. The role of social media art therapy in the correction of pregnant women psychosomatic state.

To date, in connection with the pandemic, we are seeing an increase in negative consequences, including the emergence of panic among the population. The consequences of panic mood and panic behavior in society can be expressed in mass depression, increased mortality and reduced fertility. Hence the need to highlight the patterns of panic behavior in people, as well as ways to prevent and stop it. The importance and urgency of this issue is due to people's ignorance of ways to

overcome panic and inability to control themselves. After all, according to practice, only 12-15% of people know what to do, and the rest are usually confused, panic, cry or fall into a stupor. To maintain mental health and prevent the effects of stress in quarantine conditions, it is appropriate to teach people the techniques of mental self-regulation, psychological self-help. This will avoid or reduce the manifestation of negative mental states, panic, and also help to make more controlled behavioral reactions among different segments of the population [52].

Music has established its clinical reputation through the proven practice of effectively addressing the physiological and psychological concerns of people in a variety of situations through a bodily mind / holistic approach over hundreds of years [1,10,21,24,34,40].

Music is processed both neurologically and psychoacoustically [6], because the combination of audible (and for people with hearing loss, sensitive) oscillations/frequencies, it rises bilaterally to the auditory cortex, located in the anterior and posterior upper temporal lobes, with the degree of right lateralization, by the auditory pathway for tone sequence analysis (ie, step, harmony, melody, and mode perception) to the anterior cerebellar, lateral cerebellum, and basal ganglia for the temporal structure (rhythm), but also to the upper temporal sulcus by timbre [46]

Pleasant music stimulates the release of endorphins from the pituitary gland, which reduces the concentration of adrenocorticotrophic hormone (ACTH) in the blood [25,45,46] reducing stress. Perceived soothing music can lower catecholamine levels, thereby lowering respiration rate, heart rate and blood pressure [31,44]

A controlled study showed, that a two-week active music listening regimen significantly reduced stress and anxiety, and improved sleep quality in pregnant women. The results also supported music therapy as a pleasant and non-invasive therapeutic approach, that can create an environment that will promote the well-being of pregnant women. Such alternative treatments, adopted to address various psychological and physiological problems of different populations in the clinical setting, are particularly preferred by pregnant women in an attempt to avoid possible side effects from fetal medications [9]. These include actively listening to music to

reduce psychological stress/anxiety [43] and thus improve sleep quality during pregnancy.

Music also alters the interaction of the thalamus and reticular system and affects emotions, body muscles, and autonomic functions. The results showed, that daily active listening to music for at least 30 minutes significantly reduces stress, anxiety and improves the quality of sleep of pregnant women.

Music therapy is recommended as a cost-effective "treatment" of the soul and body, which can be justified as a regular component of preparatory training for childbirth.

List of references

1. Alvin, J. 1978. Principles of music therapy. *Physiother* 64:77-79.
2. Barker DJ. Coronary heart disease: a disorder of growth. *Horm Res* 2003;59(suppl. 1):35–41.
3. Barker DJ. The intrauterine environment and adult cardiovascular disease. *Ciba Found Symp* 1991;156:3–10.
4. Bergman K, Sarkar P, O'Connor TG, et al. Maternal stress during pregnancy predicts cognitive ability and fearfulness in infancy. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2007;46:1454–63.
5. Bonnin A, Goeden N, Chen K, et al. A transient placental source of serotonin for the fetal forebrain. *Nature* 2011;472:347–50.
6. Boso, M., P. Politi, F. Barale, and E. Emanuele. 2006. Neurophysiology and neurobiology of the musical experience. *Funct Neurol* 21:187–91.
7. Cardwell MS. Stress: pregnancy considerations. *Obstet Gynecol Surv* 2013;68:119–29.
8. Chang S-R, Kenney NJ, Chao Y-MY. Transformation in self-identity amongst Taiwanese women in late pregnancy: a qualitative study. *Int J Nurs Stud*. 2010;47:60–6.
9. Chang, M. Y., C. H. Chen, and K. F. Huang. 2008. Effects of music therapy on psychological health of women during pregnancy. *J Clin Nurs* 17:2580–87.

10. Cook, J. D. 2007. The therapeutic use of music: A literature review. *Nurs Forum*, 20:253-66.
11. Coussons-Read ME, Okun ML, Nettles CD. Psychosocial stress increases inflammatory markers and alters cytokine production across pregnancy. *Brain Behav Immun* 2007;21:343–50.
12. Da Costa D, Dritsa M, Larouche J, Brender W. Psychosocial predictors of labor/delivery complications and infant birth weight: a prospective multivariate study. *J Psychosom Obstet Gynaecol*. 2000;21:137–48.
13. Diego MA, Field T, Hernandez-Reif M, Cullen C, Schanberg S, Kuhn C. Prepartum, postpartum, and chronic depression effects on newborns. *Psychiatry*. 2004;67:63–80.
14. DiPietro JA, Kivlighan KT, Costigan KA, et al. Prenatal antecedents of newborn neurological maturation. *Child Dev* 2011;81:115–30.
15. Entringer S, Epel ES, Lin J, et al. Maternal psychosocial stress during pregnancy is associated with newborn leukocyte telomere length. *Am J Obstet Gynecol* 2013;208:134.e1–7.
16. Field T, Diego M, Hernandez-Reif M, et al. Prenatal anger effects on the fetus and neonate. *J Obstet Gynaecol* 2002;22: 260–6.
17. Glover V. Annual research review: prenatal stress and the origins of psychopathology: an evolutionary perspective. *J Child Psychol Psychiatry* 2011;52:356–67.
18. Graignic-Philippe R, Tordjman S. Effets du stress pendant la grossesse sur le développement du bébé et de l'enfant. *Arch Pédiatrie*. 2009;16:1355–63.
19. Harris A, Seckl J. Glucocorticoids, prenatal stress and the programming of disease. *Horm Behav* 2011;59:279–89.
20. Herbert J, Goodyer IM, Grossman AB, et al. Do corticosteroids damage the brain? *J Neuroendocrinol* 2006;18:393–411.
21. Hoffman, J. 1997. Tuning in to the power of music. *RN* 60:52–4.

22. Hou, Q., Li, S., Jiang, C. et al. The associations between maternal lifestyles and antenatal stress and anxiety in Chinese pregnant women: A cross-sectional study. *Sci Rep* 8, 10771 (2018).
23. Ibanez G, Blondel B, Prunet C, Kaminski M, Saurel-Cubizolles M-J. Prevalence and characteristics of women reporting poor mental health during pregnancy: findings from the 2010 French National Perinatal Survey. *Rev Epidemiol Sante Publique*. 2015;63:85–95.
24. Johnson, J. E. 2003. The use of music to promote sleep in older women. *J Community Health Nurs* 20:27–35.
25. Kaminski, J., and W. Hall. 1996. The effect of soothing music on neonatal behavioural states in the hospital newborn nursery. *Neonatal Netw* 15:45–54.
26. Kammerer M, Adams D, Castelberg Bv BV, et al. Pregnant women become insensitive to cold stress. *BMC Pregnancy Childbirth* 2002;2:8.
27. Khashan AS, Wicks S, Dalman C, et al. Prenatal stress and risk of asthma hospitalization in the offspring: a Swedish population-based study. *Psychosom Med* 2012;74:635–41.
28. King S, Laplante DP. The effects of prenatal maternal stress on children's cognitive development: Project Ice Storm. *Stress* 2005;8:35–45.
29. Lagadec, N., Steinecker, M., Kapassi, A. et al. Factors influencing the quality of life of pregnant women: a systematic review. *BMC Pregnancy Childbirth* 18, 455 (2018).
30. Mairesse J, Lesage J, Breton C, et al. Maternal stress alters endocrine function of the feto-placental unit in rats. *Am J Physiol* 2007;292:E1526–33.
31. Mok, E., and K. Y. Wong. 2003. Effects of music on patient anxiety. *AORN J* 77:396–410.
32. Monk C, Myers MM, Sloan RP, et al. Effects of women's stress-elicited physiological activity and chronic anxiety on fetal heart rate. *J Dev Behav Pediatr* 2003;24:32–8.
33. Mueller BR, Bale TL. Sex-specific programming of offspring emotionality after stress early in pregnancy. *J Neurosci* 2008;28:9055–65.

34. Munro, S., and B. Mount. 1978. Music therapy in palliative care. *CMAJ* 119:1029–34.
35. O'Connor TG, Heron J, Golding J, et al. Maternal antenatal anxiety and children's behavioural/emotional problems at 4 years. Report from the Avon Longitudinal Study of Parents and Children. *Br J Psychiatry* 2002;180:502–8.
36. O'Connor TG, Heron J, Golding J, et al. Maternal antenatal anxiety and behavioural/emotional problems in children: a test of a programming hypothesis. *J Child Psychol Psychiatry* 2003;44:1025–36.
37. O'Donnell K, O'Connor TG, Glover V. Prenatal stress and neurodevelopment of the child: focus on the HPA axis and role of the placenta. *Dev Neurosci* 2009;31:285–92.
38. O'Donnell KJ, Jensen VA, Freeman L, et al. Maternal prenatal anxiety and downregulation of placental 11beta-HSD2. *Psychoneuroendocrinology* 2012;37:818–26.
39. Oberlander TF, Gingrich JA, Ansorge MS. Sustained neurobehavioral effects of exposure to SSRI antidepressants during development: molecular to clinical evidence. *Clin Pharmacol Ther* 2009;86:672–7.
40. Olson, S. L. 1998. Bedside musical care: Applications in pregnancy, childbirth, and neonatal care. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs* 27:569–75.
41. Radtke KM, Ruf M, Gunter HM, et al. Transgenerational impact of intimate partner violence on methylation in the promoter of the glucocorticoid receptor. *Transl Psychiatry* 2011;e21:1–6.
42. Rice F, Harold GT, Boivin J, et al. The links between prenatal stress and offspring development and psychopathology: disentangling environmental and inherited influences. *Psychol Med* 2010;40:335–45.
43. Richards, T., J. Johnson, A. Sparks, and H. Emerson. 2007. The effect of music therapy on patients' perception and manifestation of pain, anxiety, and patient satisfaction. *Medsurg Nurs* 16:7-14.
44. Schorr, J. A. 1993. Music and pattern change in chronic pain. *ANS Adv Nurs Sci* 15:27–36.

45. Sidorenko, V. N. 2000. Clinical application of medical resonance therapy music in high-risk pregnancies. *Integr Physiol Behav Sci* 35:199–207.
46. Stewart, L., K. Von Kriegstein, J. D. Warren, and T. D. Griffiths. 2006. Music and the brain: Disorders of musical listening. *Brain* 129:2533–53.
47. Talge NM, Neal C, Glover V. Antenatal maternal stress and long-term effects on child neurodevelopment: how and why? *J Child Psychol Psychiatry* 2007;48:245–61.
48. Van den Bergh BR, Mulder EJ, Mennes M, et al. Antenatal maternal anxiety and stress and the neurobehavioural development of the fetus and child: links and possible mechanisms. A review. *Neurosci Biobehav Rev* 2005;29:237–58.
49. Vivette Glover. Maternal depression, anxiety and stress during pregnancy and child outcome; what needs to be done, *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, Volume 28, Issue 1, Pages 25-35, (2014).
50. Yu-Hsiang Liu, ChihChen Sophia Lee, Chen-Hsiang Yu & Chung-Hey Chen. Effects of music listening on stress, anxiety, and sleep quality for sleep-disturbed pregnant women, *Women & Health*, 56:3, 296-311, (2016).
51. Гайструк, Н. А. Антенатальна охорона плода у вагітних з гіпертензивними розладами (патогенез, діагностика, прогнозування і лікування) [Текст] : Автореферат... д. мед. наук спец.: 14.01.01 - акушерство та гінекологія / Гайструк Н. А. – Донецьк : МОЗ Укр. Донецький держ. мед. ун-т ім. М. Горького науково-дослідний ін-т мед. проблем сім'ї, 2007. – 39 с.
52. ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА У ПРОТИДІЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19 Інтернет - посібник За науковою редакцією Президента НАПН України В.Г. Кременя КИЇВ ТОВ «Юрка Любченка» 2020

METHODS OF CONTRACEPTION AMONG STUDENTS OF MEDICAL UNIVERSITIES

Marynychyna Iryna Mykolayivna

PhD of a medical science

Savchuk Tetiana Pavlivna

PhD of a medical science

Tymofiychuk Ivanna Ihorivna

Student of fifth year

Bucovinian state medical university

c. Chernivtsi, Ukraine

Introduction. In modern conditions, when freedom of sexual relations is no longer closed the topic when the liberalization of sexual morality occurred, and therefore changed moral priorities, increased attention to formation is necessary deliberate reproductive behavior of youth. Today, more and more researchers are saying about the contraceptive culture, and contraceptive behavior. The study of contraceptive behavior is especially important today with the acute problem of unplanned pregnancies and abortions. This problem is so includes not only complications after artificial abortion in compliance with all rules and regulations perform this procedure, the doctor, but extremely dangerous consequences of unwanted pregnancy in case of abortion for non-medical conditions, attempts of medical abortion using toxic doses of pharmacological substances, as well as the use of not only drugs for medical abortion, but also the use of emergency contraception such as Postinor, Escapel, that poses a threat not only health, but also of a woman's life. Very important in the prevention of unplanned pregnancies through the dissemination of information about contraception, the principles of method selection and counselling of family planning, since sexual behavior and contraceptive choices are some of the factors that determine the final level of reproductive health of girls at the time of implementation of its main reproductive function of child – birth. Starting from the second year medical school students are taught the physiological method of contraception, using knowledge of cyclic processes in a state of hormonal system.

The most acute problem the formation of adequate contraceptive behavior in girls receiving higher education education. Interest in graduation, career aspirations in most cases force them to delay the birth of a child, at least before graduation. Therefore, their contraceptive behavior should be optimized in relation to living conditions and career prospects, so and reproductions. Therefore, medical students should be informed in detail especially in matters of contraception and family planning, they should understand the advantages and disadvantages of various contraceptive methods from the standpoint of the conservation and improvement as their reproductive health, and youth in General.

The aim of the study was to determine the level of awareness of medical students about existing types of contraceptives, assess the acceptability and practice of using various methods of contraception by students.

Materials and research methods. The study was conducted on the basis of Bukovina State Medical University in 2019-2020. A survey of 120 respondents from 4-6 courses (girls) was conducted according to the developed algorithm. The age of the respondents in the study sample ranged from 20 to 26 years (average 23.03 ± 1.1 years). The survey was conducted anonymously, by filling out specially designed questionnaires containing questions on assessing students' knowledge about contraception methods and about sexually transmitted infections. Respondents participated in the poll voluntarily. Statistical processing of the obtained data was carried out using the Statsoft Statistica 6.0 package. For numerical indicators, mean values and their standard errors ($M \pm m$) were calculated.

The results of the study and their discussion. The analysis of the study showed that the age of beginning of sexual life 14-15 years — from 2.1% in 16-18 years of age — 61,4% in 18-20 years and more 36,5 % of students. The attitude of students toward marriage and family: on the 2nd rate of 1.2 % married; and 4.8% unimportant; 94 % of students do not have a permanent partner. To 5-mu to a course increases the number of girls living in the so-called civil marriage, or 34.7 %, but remains low the percentage of legal marriages is 6.5 %. The questionnaire survey only 34.6 % of students for marriage to 30 years for marriage after 30 years of 66.4

%). Thus, the concept of "family" today is not sufficiently formed in the minds of the students. First the necessary information about contraceptive methods from parents received 22.6% of the girls from friends, and 16.5 % from a doctor and 8.7 % of girls, the biggest percentage falls on the media, including the Internet – 34 %, and 18.2 % of girls noted as a source of information, health education materials on contraception.

When assessing the level of knowledge of sexually transmitted infections, the most frequently mentioned disease was AIDS (at 31,5 %), the second and third places the students indicated syphilis (18,7 %) and gonorrhoea (women – 14.4 percent). Knowledge of chlamydial and herpes infections reported in 10.1 % and 2.9 %. Also among the responses were hepatitis "B" and ureaplasmosis (of 7.8 % and 6.7 %). The little-known diseases for students was genital papillomatosis (4,3 %), trichomoniasis (2.2 %) and lymphogranuloma venereum (1.4 per cent). Students were asked to identify those contraceptive methods that they know. The answers were distributed as follows: the male condom (100 %), female condom (37 %), vaginal diaphragm and cervical caps (47 %), chemical contraceptives (52 %), hormonal contraceptives (82 %), mechanical contraceptives (51 %), IUDs (78 %), sterilization (59 %), coitus interruptus (71 %), calendar method (64 %), thermal method (44 %), emergency (post-coital) contraception (59 %).

With regard to the contraceptive methods used, the most popular method among the respondents were the male condom – it was used by 86 %. On the second place by frequency of use in study groups is an ineffective method of contraception – coitus interruptus (22 %). Use of oral hormonal contraceptives, 23% of girls. Spermicides used for 3 % of the surveyed groups, and the same percentage of respondents choosing this method of contraception as the most acceptable, and 54% of girls believe that chemical contraception is highly effective. At the time of the study the intrauterine device used 1 % of students, but 5 % indicated that would like after childbirth to use the intrauterine device as the only reliable method of contraception. However, only 58 % of students are confident in the high efficiency of this contraceptive. For the calendar method of contraception relied 7 % of girls. 9 %

of girls reported that they had to resort to emergency contraception, but more than half of respondents in both groups consider this method ineffective (61 %).

On the question of the acceptability of and satisfaction with various methods of contraception is considered the most acceptable male condom (77 %), justifying their choices not only protection from unwanted pregnancy but also protect against sexually transmitted infections (STIs). For 32 % of respondents noted an interest in using in the near future of oral hormonal contraceptives, because they believe that by this time they will have permanent sexual partners and the ability of contraception to protect against STIs will have a primary role when choosing a method of contraception. A large percentage of 14 % satisfied with this contraceptive method, like coitus interruptus, even despite the fact that 58 % of girls consider this method ineffective.

It should be noted that 87% of girls believe that compliance with the contraception should follow the two partners, 7 % of girls think that it is the duty of the opposite sex, and 6 % of girls are sure to follow the use of contraceptives should they personally.

Despite the awareness regarding contraception, 35.7% of female would like to have additional information in the form of thematic sessions for Junior courses. The most preferred form of obtaining the necessary knowledge on contraception, 44.3% of girls called the dissemination of health education materials, many attracted by the lectures of experienced teachers of the University. On average, 42.9% of respondents believe that the available information is sufficient. An analysis of the contraceptive behavior of medical students allowed us to come to the following **conclusions**:

1. There is a fairly low awareness of medical students about the most effective modern methods of contraception.

2. It is desirable for the departments of physiology, together with the department of obstetrics and gynecology, to develop programs and put into practice lectures on family planning at junior courses of medical universities, which would contribute not only to the formation of a responsible attitude to contraception, but also to the strengthening of the reproductive health of medical students.

References

1. Petrov Yu.A. Informirovannost studentov meditsinskogo vuza v voprosah kontratsepsii // *Mezhdunarodnyiy zhurnal prikladnyih i fundamentalnyih issledovaniy*. – 2016. – # 5-5. – S. 751-753; URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=9512> (data obrascheniya: 23.05.2020).
2. Aslonyants A. M. Gigienicheskaya otsenka usloviy obucheniya i sostoyaniya zdorovya devushek-studentok meditsinskih kolledzhey Krasnodarskogo kraya : dis. ... kand. med. nauk / A. M. Aslonyants. — Volgograd, 2010. — 191 s.
3. Gavrilova L. V. Reproduktivnoe povedenie naseleniya RF v sovremennyih usloviyah/ L. V. Gavrilova // *Planirovanie semi*. — 1997. — # 4. — S. 8–6.
4. Gonezhukova B. R. Sotsiologicheskaya harakteristika reproduktivnogo povedeniya gorodskoy molodezhi / B. R. Gonezhukova, A. O. Chahoyan // *Sotsiologiya goroda*. — 2011. — # 1.
5. Muhamedshina V. R. Vliyanie metodov kontratsepsii na reproduktivnoe zdorove zhenschin / V. R. Muhamedshina, T. M. Sokolova, K. Yu. Makarov // *Sib. med. zhurn*. — 2011. — T. 26, # 3 (1). — S. 66–68. Tekst dlya perekladu
6. Adhikari R. Premarital sexual behaviour among male college students of Kathmandu, Nepal / R. Adhikari, J. Tamang // *BMC Public Health*. — 2009. — Vol. 9. — P. 241.
7. Sexual behaviour among Italian adolescents : Knowledge and use of contraceptives / S. Capuano [et al.] // *The Eur. J. Contracept. Reprod. Health Care*. — 2009. — N 4. — P. 285–289.
8. Male students' behaviour, knowledge, attitudes and needs in sexual and reproductive health matters / M. Makenzius [et al.] // *Eur. J. Contracept Reprod Health Care*. — 2009. — Vol. 14 (4). — P. 268–276.
9. Sexual health knowledge, sexual relationships and condom use among male trekking guides in Nepal : a qualitative study / P. Simkhada [et al.] // *Culture Health Sexual*. — 2010. — Vol. 12. — P. 45–58.

FORMATION OF CLINICAL THINKING IN FUTURE DOCTORS DURING THE STUDY OF ENDOCRINOLOGY

Piddubna A. A.

Candidate of medical sciences, Docent of Endocrinology, Allergology and
Immunology Department,
Higher State Medical Establishment «Bukovinian State Medical University»
Chernivtsi, Ukraine

Honcharuk L. M.

Candidate of medical sciences, Docent of the Department of Internal Medicine and
Infectious Diseases,
Higher State Medical Establishment «Bukovinian State Medical University»
Chernivtsi, Ukraine

Yakovets I. I.

Medical Director Regional municipal non-profit enterprise
“Chernivtsi Regional Endocrinology Centre”
Chernivtsi, Ukraine

Knowledge of the material in endocrinology is necessary in the work of doctors of any specialty in order to improve medical and diagnostic care for the population. The future doctor must acquire fundamental knowledge of endocrinology as one of the sections of practical health care, learn the principles of clinical diagnosis.

Due to the reduction in the number of practical classes by teachers of the Department of Clinical Immunology, Allergology and Endocrinology, the methodological approaches to teaching this course have been revised. To do this, the department has developed a sufficient number of different test tasks, situational tasks in Ukrainian and English, in which fourth and sixth year students acquire new knowledge about the underlying disease, complications and comorbidities, learn to formulate them in accordance with the principles of these diagnoses. as well as the requirements of the International Classification of Diseases (X revision), adapted to domestic practical health care.

The formation of clinical thinking is considered by the staff of the Department of Clinical Immunology, Allergology and Endocrinology as an organic part of the

formation of the future doctor's personality.

The main task of the higher medical school is to achieve the maximum development of intellectual abilities of each student as a future doctor, his comprehensive and harmonious improvement, mastering the basics of the specialty. Endocrinology is the most extensive and important section of clinical medicine, the knowledge of which is necessary for doctors of all specialties. The main goal of the teachers of the department is to form a developed clinical thinking of students, which is based on knowledge of theory and the ability to correctly evaluate and compare the results of different studies, because clinical activity is a combination of knowledge and experience, thinking and intuition. The purpose of training is not so much in the continuous accumulation of knowledge, but in the formation of the ability to independently find, assimilate and update, effectively use in professional activities, in the orientation of understanding the problem, in generalization, systematization, independent analytical work. It is difficult to expect success if graduates are unable to formulate the conditions for the correctness of the clinical diagnosis, explain the diagnostic error, set out the general principles of differential diagnosis, describe the criteria for accepting or rejecting the diagnostic hypothesis, distinguish the constant symptom from the specific, decisive, etc. Diagnosis is the knowledge and experience of a clinician. Disease recognition is based on knowledge of semiology and the ability to think logically, clinical experience and the ability to intuitively feel the nature of the disease. Therefore, there is no distance medical education - you can study clinical medicine only at the patient's bedside.

Clinical thinking is formed in the process of independent attempts, the student's attempt to solve a clinical problem in real conditions at the patient's bedside and at the outpatient reception, and not in classrooms. Therefore, the formation of clinical thinking should be considered as an organic part of the formation of the personality of the future doctor. This is the task of educating the doctor as a bearer of spiritual values, the subject of moral relations, and the task of developing the culture of his feelings. Today, borrowing a lot of valuable from the system of higher medical education in Western countries, we should not forget about one undeniable advantage

of the domestic medical school, it has always taught future doctors to think logically, was able to call them to mercy and compassion.

Reference:

1. Болотнікова І. В. Особливості мислення та уяви як професійно важливі якості фахівця у професіях типу “людина – людина”//Зб. наук. Праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка, Інст-ту псих. ім. Г.С.Костюка АПН України.- К., 2010. -Вип.8.
2. Вітенко І. С. Загальна та медична психологія : [підручн. для студ. мед. вузів] / І. С. Вітенко. - К. : Здоров'я, 1994.
3. Загальна та медична психологія (практикум) ; за заг. ред. проф. І.Д.Спіріної, проф. І.С.Вітенка. – Дніпропетровськ: АРТ ПРЕС, 2002.
4. Лисаченко О.Д. Роль міждисциплінарної інтеграції у формуванні клінічного мислення студента / О.Д. Лисаченко // Вісник проблем біології і медицини.- 2012.-Вип.3,т.2.
5. Підаєв А.В. Болонський процес в Європі. Що це таке і чи потрібний він Україні? Чи можлива інтеграція медичної освіти України в Європейський освітній простір? / А.В. Підаєв, В.Г. Передерій . – Одеса: Одес. держ. мед. унт, 2004.

MOLECULAR TYPE AS A PROGNOSIS FACTOR OF DUCTAL BREAST CANCER METASTASIS

Volos Liliya Ivanivna,
MD, Professor, Professor of Department of Pathological Anatomy
Dudash Andrew Petrovich,
Postgraduate at the Department of Pathological Anatomy
Danylo Halytsky Lviv National Medical University
Lviv, Ukraine

Introductions. The study of the biology and morphology of breast cancer allows us to consider this tumor as a heterogeneous disease. Based on different genetic patterns in invasive tumors of the breast, there are several molecular types that differ in their clinical behavior [4, 8]. In routine pathology, these types are determined by immunohistochemistry, and the stratification of invasive breast tumors into luminal type A, luminal type B (with overexpression of HER2-neu), nonluminal hyperexpression of HER2-neu and three-negative phenotype significantly affects the treatment of patients and prognosis [4, 5]. Despite the high results of treatment, in 20-30% of patients with early breast cancer (RH), the disease progresses with the development of distant metastases. However, in developing countries, metastases are much more commonly diagnosed because breast cancer is first diagnosed at a later stage [1]. Therefore, the progression of breast cancer is a serious clinical problem of oncology. The probability of progression depends on the stage of the disease at the time of diagnosis and biological characteristics of the tumor.

The nature of distant metastasis is still insufficiently studied [3]. Distant metastases of breast cancer occur in the skeletal system, liver, lungs and brain and directly affect the survival of patients. The interaction of clinical and pathological factors and patterns of distant recurrence is of considerable clinical interest, but has not yet been fully confirmed. Most often, distant metastases affect the skeletal system, and approximately 50% of patients with tumor progression recurrence occurs in the skeletal system. Despite improved treatment of patients with breast cancer, 15-

30% patients develop brain metastases [10], which is not only associated with extremely poor prognosis, but also with neurological disorders of cognitive and sensory functions. The lungs are also one of the most common places where metastases of various malignant tumors appear, and in breast cancer multiple metastases are more common (52% -82%). Metastatic effusions into the pleural cavity in breast cancer, according to authors, occur in 10.5-46% of patients.

Thus, patients with metastatic lesions represent a largely heterogeneous clinical group. In some patients, the disease progresses rapidly, affecting vital organs and leading to death a few months after the detection of metastases, in others - no progression and the overall survival of patients is 10 years or more. Therefore, the study of the prevalence and prognostic factors in breast cancer and metastasis is a priority in the planning and operation of the oncology service in general.

Aim. To evaluate the significance of the molecular type of ductal breast cancer for the prognosis of regional and distant metastases

Materials and methods. Operative material from 141 patients with ductal breast cancer and stage T1-3N0-3M0 (54 luminal A type of breast cancer, 38 luminal type B, 24 triple negative and 25 HER2/neu overexpression) who were treated in Lviv State Oncological Regional Medical Diagnostic Center in the period from 2017 to 2018 was studied. The mean age of patients was 53.7 ± 10.3 years. Most patients were in menopause - 64%, and 36% of patients had preserved menstrual function. When assessing the prevalence of the tumor process, stages I (33.4%), II (37.5%) and III (29,1%) of the disease were more often observed. In 53% of cases, tumors were localized in the left and in 47% - in the right breast. All patients received combination treatment in the form of surgery in the amount of radical mastectomy or radical resection and hormone therapy (aromatase inhibitors or tamoxifen). The tissue of the primary tumor, breast tissue outside the tumor and all removed lymph nodes were subjected to macroscopic evaluation.

The material was fixed in a 10% solution of neutral buffered formalin. After fixation, and to begin the dehydration step (i.e., removal of water), tissues were placed in progressively increasing concentrations of a dehydrating agent (e.g., 70, 85,

95, and 100%) which is typically ethanol. Histological procedures of preparing histology slides were carried out according to standard protocols. The slides were stained with hematoxylin and eosin. The histological type of cancer was determined according to WHO recommendations (2003). The degree of malignancy was assessed according to a modified scheme of P. Scarff, H. Bloom, W. Richardson. Luminal type A was tumor with positive expression of estrogen and progesterone receptors, negative expression of HER-2 / neu and low proliferative activity with Ki-67 expression less than 14%. Luminal type B includes tumors that are ER positive, PR negative and either HER2 positive or HER2 negative with high levels of Ki-67. Triple-negative/basal-like breast cancer is hormone-receptor negative (estrogen-receptor and progesterone-receptor negative) and HER2 negative. This type of cancer is more common in women with BRCA1 gene mutations. HER2-enriched breast cancer is hormone-receptor negative (estrogen-receptor and progesterone-receptor negative) and HER2 positive. Processing of the obtained data was performed using the software package "Statistica 6.0 for Windows". The variance analysis and the χ^2 criterion were used, the results at $p < 0.05$ were considered to be a significant difference.

Results and discussion. Currently, the combined immunohistochemical evaluation of receptor, HER2 / neu status and proliferative activity of the tumor is used to determine the molecular genetic type of breast cancer [6]. Molecular genetic classification of breast cancer, first proposed in 2000 by Perou CM. et al., based on the results of a study of 456 genes, which identified five subtypes of breast cancer: a subtype similar to normal tissue, two subtypes derived from ductal epithelial cells (A and B) and expressing estrogen receptors, subtype, originating from the basal epithelium and not expressing estrogen receptors, a subtype characterized by overexpression of cerb-B2. Each of these molecular genetic types of breast cancer is characterized by a number of clinical and morphological features and dictates certain tactics of management of patients belonging to a particular group.

Luminal subtype A include 40-55% of all cases of breast cancer, characterized by the presence of ER / PR positivity and negativity of HER2 / neu with a low index

of cell proliferation (Ki-67 <20%). This species is an estrogen-dependent, slightly aggressive tumor and has the best prognosis. For this group, compared with others, low recurrence rates and high overall survival rates are determined. This histogenetic group of breast cancer is characterized by high sensitivity to hormone therapy (tamoxifen, aromatase inhibitors).

Luminal subtype B occurs in 10-15% of patients, is characterized by ER / PR positivity, may be HER2 / neu positive or negative, and often such tumors have a high index of cell proliferation (Ki-67 > 20%). The molecular type is diagnosed at a young, perimenopausal and early postmenopausal age. This group is characterized more often, compared with luminal type A, metastatic lymph node involvement and recurrence. Metastases to visceral organs, brain, bones and soft tissues, skin, lymph nodes are often found. These tumors are often not sensitive to hormone therapy, but are sensitive to trastuzumab [2]. This form of breast cancer is characterized by an unfavorable prognosis.

HER2 / neu positive breast cancer occurs in 8-15% of cases. Morphologically, such tumors have a low degree of differentiation. Immunohistochemical examination determines the negative expression of sex hormone receptors, positive expression of HER2 / neu, high (Ki67 expression more than 20%) proliferative index. Clinically, such tumors are characterized by large size, frequent involvement in the metastatic process of lymph nodes, low overall survival. For this group of tumors, the effective appointment of trastuzumab in adjuvant mode, but not hormone therapy. Positive expression of HER2 / neu in combination with negative expression of estrogen hormones is a factor for metastasis to the brain [7].

Triple-negative breast cancer is characterized by a lack of expression of receptors for sex hormones and HER2 / neu. Occurs in 27-39% of cases. Is an estrogen-independent aggressive tumor, found in younger women. BRCA1 mutations are often detected. Histologically represented by ductal or metaplastic morphological type of tumor with a low degree of differentiation, nuclear polymorphism, necrosis of parenchymal structures and inflammatory infiltration in the stroma of the tumor. Immunohistochemically determined high proliferative activity, positive expression of

HER1 (EGFR1), vimentin, c-kit. Depending on the ability to express cytokeratins 5/6 and / or 14 is divided into basal-like and non-basal-like subtypes. Triple-negative tumors are large, more often metastasize to lymph nodes and distant organs, are characterized by lower survival rates. Such tumors are sensitive to chemotherapy, including anthracyclines and taxanes [9].

According to our data, lymphogenic metastases were more often (72%) detected in cases with molecular genetic type of breast cancer, characterized by overexpression of HER2 / neu, compared with luminal type A (42%; $p = 0.02$), luminal type B (38%; $p = 0.03$) and three-negative tumors (41%; $p = 0.03$). In luminal and triple-negative tumors, the frequency of detection of metastatic lesions of regional lymph nodes did not differ. The severity of lymphogenic metastasis in luminal A, B tumors and cancer with overexpression of HER2 / neu did not differ too. The group of patients with triple-negative tumors had severity of metastatic lesions of regional lymph nodes. These patients were more often diagnosed criteria of N2-3 with lesions of 4 or more lymph nodes. The study of the number of regional lymph nodes involved in the metastatic process did not reveal significant differences this parameter in different molecular genetic types of breast cancer.

Conclusions. Thus, at present, to determine the prognosis and management of patients with breast cancer, a wide panel of clinical, morphological and molecular parameters characterizing the condition of the primary tumor is used. The most promising and logical approach is to determine the molecular genetic type of the tumor, but there are some difficulties. The largest group of luminal A type of cancer is different in its morphological structure and is characterized by a various tendency to metastasize. Most likely, this is based on the heterogeneity of tumor tissue, and there is no exhaustive search for new additional morphological criteria that characterize tumor tissue, that will help individualize the prognosis in patients with breast cancer. Breast cancer with HER2 / neu overexpression is characterized by the highest frequency (72%) of lymphogenic metastasis. Triple-negative breast cancer more often (75%) cases with metastatic lesions of 4 or more lymph nodes (N2-3), lymphogenic metastases more often occur in the absence of infiltrative component of

tubular structures and severe hyalinosis of the tumor stroma. In luminal A and B types of cancer, lymphogenic metastases are more often detected in cases with tumors of different morphological structure, with the presence of alveolar structures and with pronounced hyalinosis of the tumor stroma.

References

1. Anyanwu Stanley NC. Temporal trends in breast cancer presentation in the third world. *J. Exp. Clin. Cancer Res.* 2008; 27(1): 17.
2. Bhargava R. Luminal B breast tumors are not HER2 positive. *Breast Cancer Research.* 2008; 10: 404.
3. Early Breast Cancer Trialists' Collaborative Group (EBCTCG) K. et al. Adjuvant bisphosphonate treatment in early breast cancer: meta-analyses of individual patient data from randomised trials. *Lancet (London, England).* Elsevier, 2015; 386 (10001): 1353–1361.
4. Esposito A, Criscitiello C, Curigliano G. Highlights from the 14(th) St Gallen International Breast Cancer Conference 2015 in Vienna: Dealing with classification, prognostication, and prediction refinement to personalize the treatment of patients with early breast cancer. *Ecancermedicalscience.* 2015 Mar 31;9: 518. doi: 10.3332/ecancer.2015.518. eCollection 2015.
5. Goldhirsch A, Winer EP, Coates AS, et al. Personalizing the treatment of women with early breast cancer: Highlights of the St Gallen international expert consensus on the primary therapy of early breast Cancer 2013. *Ann Oncol* 2013; 24:2206-2223.
6. Holm K, Hegardt C, Staaf J, Vallon-Christersson J. et al. Molecular subtypes of breast cancer are associated with characteristic DNA methylation patterns. *Breast Cancer Res.* 2010; 12(3): 36.
7. Theillet C. What do we learn from HER2-positive breast cancer genomic profiles? *Breast Cancer Res.* 2010; 12 (3): 107.
8. Toss A, Cristofanilli M. Molecular characterization and targeted therapeutic approaches in breast cancer. *Breast Cancer Res* 2015; 17: 60.

9. Wang SL, Li YX, et al. Triple-negative or HER2-positive status predicts higher rates of locoregional recurrence in node-positive breast cancer patients after mastectomy. *Int. J. Radiat. Oncol. Biol. Phys.* 2011; 80(4): 1095-1101.
10. Witzel I. et al. Breast cancer brain metastases: biology and new clinical perspectives. *Breast Cancer Res. BioMed Central.* 2016; 18 (1): 8.

КЛИНИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ СОСТОЯНИЯ СЛИЗИСТОЙ ОБОЛОЧКИ ПОЛОСТИ РТА ВОКРУГ ОПОРНЫХ ЗУБОВ У ЛИЦ С РАЗЛИЧНЫМИ ПО ВЕЛИЧИНЕ ДЕФЕКТАМИ ЗУБНЫХ РЯДОВ ДО И ПОСЛЕ ПРОТЕЗИРОВАНИЯ

Арсланов Отабек Улугбекович,

к.м.н., доцент

докторант кафедры Факультетской ортопедической стоматологии

Ташкентский Государственный стоматологический институт

г.Ташкент, Узбекистан

Введение. По данным Всемирной организации здравоохранения наряду с кариесом и болезнями пародонта частичная вторичная адентия относится к наиболее распространенным заболеваниям зубочелюстной системы. Ею страдают до 75% населения в различных регионах земного шара. В связи с тем что частичная адентия сопровождается потерей зубов и нарушением жевательной функции в зубочелюстной системе происходят компенсаторно-адаптационные изменения. Изменения происходят не только в зубном ряду, но и в тканях пародонта, в жевательном аппарате зубочелюстной системы, а также в височно-нижнечелюстных суставах (ВНЧС). Общеизвестным считается, что лечение указанной патологии должно проводиться комплексно, то есть необходим комплексный подход к диагностике и лечению частичной утраты зубов, что делает проблему лечения частичной адентии в стоматологии междисциплинарной. Для возмещения дефектов зубных рядов в арсенале ортопеда-стоматолога имеются различные конструкции зубных протезов. Часто при выборе зубного протеза стоматологи ориентируются только на дефект зубного ряда, нередко оставляя без внимания степень происходящих компенсаторных и адаптационных возможностей жевательного аппарата зубочелюстной системы. Подобный подход врачей способствует дальнейшему разрушению зубного ряда, а также ведет к замене зубных протезов в очень недалекие сроки их использования. Успешная реализация указанных задач

возможна только при глубоком изучении тонких механизмов компенсации и адаптации, развивающихся в жевательном аппарате зубочелюстной системы при потере зубов, в период протезирования и пользования зубными протезами. Необходимо также выяснить динамику адаптационного процесса при ортопедическом лечении дефекта зубного ряда в зависимости от исходного функционального состояния опорных тканей, а также выяснить прогностические критерии характера перестройки тканей пародонта после лечения.

Выбор оптимальной конструкции протеза находится в прямой зависимости от правильной визуальной оценки слизистой оболочки протезного ложа и тканей пародонта оставшихся групп зубов.

Слизистая оболочка выстилает всю полость рта и сообщается с внешней средой. В силу своего анатомического строения и функциональным возможностям слизистая оболочка полости рта, особенно в участках альвеолярного отростка и твердого неба, наиболее часто подвергается механическим повреждениям. Слизистая оболочка, которая подвергается большой нагрузке при жевании, имеет повышенную плотность и покрыта тонким слоем ороговевшего эпителия.

Характер поражения тканей пародонта определяется патофизиологическими механизмами. Воспаление в пародонте приводит к значительным изменениям его структур, функционального состояния и нарушениям взаимосвязей между тканями, что часто наблюдается при дефектах зубных рядов.

На ранних стадиях воспаления в пародонте, на примере малых дефектов зубных рядов, клинические симптомы скудны, и лишь при значительных деструктивных изменениях в тканях пародонта проявляется выраженная симптоматика, что наблюдается при средних дефектах зубных рядов, длительное время не протезировавшихся больных.

Незначительная выраженность симптомов на ранних стадиях не побуждает больного обратиться к врачу, что с течением времени приводит к

разрушению опорных тканей, что, в свою очередь, является фактором снижения опорных сил пародонта, приводящим к устойчивым деформациям в зубочелюстной системе. В результате неравномерности изменений в тканях пародонта, связанных с гигиеническим состоянием функционирующих и не функционирующих групп зубов формируются различные пародонтальные дефекты. Одним из наиболее информативных методов изучения состояния слизистой оболочки является стоматоскопия. Стоматоскопия имеет ряд преимуществ перед другими методами исследований. Она доступна, безболезненна и достаточно информативна для постановки предварительного диагноза. Стоматоскопия находит широкое применение в ортопедической стоматологии для исследования слизистой оболочки полости рта при заболеваниях пародонта, связанных с дефектами зубных рядов.

Цель работы. Изучить клинико-стоматоскопическое состояние слизистой оболочки полости рта вокруг опорных зубов у больных с различными по величине дефектами зубных рядов.

Материалы и методы. Стоматоскопическое исследование проведено в 4 группах. Первая группа из 38 больных с малыми дефектами зубного ряда. Во вторую группу вошли 34 больных со средними дефектами зубных рядов. Третью группу составили 35 больных с большими дефектами зубного ряда. Четвертая группа 23 человек была контрольной. Исследования проводились до и через 90, 180 и 360 дней после протезирования зубными протезами.

Объектом исследования является состояние пародонта в области функционирующих и нефункционирующих групп зубов.

Исследованию подвергались следующие зоны:

- пародонт в области интактных зубных рядов;
- пародонт в области зубов, граничащие с дефектом зубного ряда;
- пародонт в области антагонизирующих и не антагонизирующих зубов;
- пародонт зубных рядов после протезирования.

Результаты и обсуждение. При стоматоскопическом осмотре полости рта у практически здоровых людей с интактными зубными рядами СОПР имела

некоторые особенности. Красная кайма губ без выраженных патологических изменений с нормальной окраской и умеренной влажностью. Слизистая оболочка губ и щек бледно – розового цвета с прозрачным эпителиальным покровом и хорошо выраженными контурами подлежащих кровеносных сосудов. У некоторых обследуемых на поверхности слизистой оболочки щеки на уровне контакта верхних и нижних зубных рядов имелось уплотнение слизистого покрова. При более внимательном рассмотрении наблюдали бледноватого оттенка огрубевший эпителий. Слизистая оболочка твердого неба, мягкого неба и дна полости рта без патологических изменений. Сосудистый рисунок слабо выражен на твердом небе и наиболее четко на слизистой мягкого неба, а так же по переходной складке, дна полости рта и у основания языка.

У больных 1 группы с малыми дефектами зубного ряда жалобы были на неудобство при жевании, на травму слизистой оболочки десневого края и косметический дефект. При стоматоскопическом исследовании СОПР, особое внимание уделяли на состояние тканей в области дефектов зубных рядов. При малых дефектах зубного ряда или при наличии нескольких малых дефектов в слизистой оболочке альвеолярных отростков чаще наблюдались признаки гингивита, возникающий из за зубного налета и скопления в этой зоне остатков пищи. Наиболее хорошо выражены эти проявления у пациентов с конвергенцией и дивергенцией зубов. Слизистая в этих зонах имеет синюшный цвет, рыхлая и легко кровоточит. В маргинальной зоне у шейки зубов видны радиально расположенные кровеносные сосуды.

Больные 2 группы со средними дефектами зубного ряда предъявляли жалобы на нарушения жевания, плохое разжёвывание пищи, частое травмирование слизистой оболочки, на косметический дефект и дискомфорт в полости рта. При стоматоскопическом исследовании поверхность слизистой выглядела более сглаженной, имела бледный цвет, контуры подлежащих сосудов слабо различимы. Альвеолярные отростки хорошо выражены, плотны, с широким основанием. Слизистая оболочка над ними плотная, розового цвета,

кровеносные сосуды хорошо просвечиваются. Видно что, слизистая оболочка, в какой то мере участвует в процессе жевания.

У больных 3 группы с большими дефектами зубного ряда жалобы были на нарушения жевания, невозможность откусывания пищи, на плохое разжёвывание пищи, травмирование и болезненность слизистой оболочки, нарушение речи и косметический дефект. Стоматоскопическое исследование показало, что слизистая оболочка у этой категории больных претерпевает определенные изменения, так у 7 больных наблюдалось наличие незначительного числа трещин и заед красной каймы губ. Слизистая оболочка губ и щек была отечной, с отпечатками зубов, нарушением прозрачности эпителия в виде помутнения и различных налетов с элементами кератоза. Очаговые кератозы наиболее часто обнаруживались на слизистой нижней губы и на слизистой щек.

Поверхность слизистой оболочки альвеолярных отростков выглядела сглаженной, имела бледный цвет, контуры подлежащих сосудов хорошо различимы. Слизистая альвеолярных отростков активно участвует в процессе жевания и значительно больше подвергается механическому раздражению, за счёт этого улучшалась трофика тканей слизистой оболочки.

У больных с дефектами зубных рядов явления воспаления слизистой десны усиливались в зависимости от сроков отсутствия зубов.

Наиболее заметные патологические изменения пародонта наблюдались при малых и средних дефектах в области зубов потерявших антагонистов. При стоматоскопическом исследовании обнаруживалось большое количество беспорядочно расположенных кровеносных сосудов, наличие пародонтальных карманов. Слизистая находится в состоянии легкой формы катарального гингивита. Наблюдаются зубные отложения и наддесневые камни. Слизистая покрыта бледным налетом с примесью остатков пищи. Слизистая легко кровоточит при чистке зубов.

Состояние слизистой оболочки в области зубов, граничащих с дефектом зубного ряда, зависило от обширности, давности дефекта и наличия антагонизирующих пар зубов.

У больных, которых протезировали зубными протезами, слизистая оболочка щек, губ, языка и твердого неба в первые дни после ортопедического лечения оставалась без изменений. К концу первого месяца в области зубов рядом с дефектом слизистая оболочка приобретала розовый цвет. Через 3, 6 и 12 месяцев слизистая оболочка полностью восстанавливается в области зубов антагонизирующих с зубными протезами.

Выводы. Таким образом, дефекты зубных рядов способствуют стойким стоматоскопическим изменениям слизистой оболочки поверхности альвеолярного гребня, степень патологических изменений зависела от обширности и срока дефекта зубных рядов, а также от наличия или отсутствия зубов антагонистов.

Своевременное восстановление дефектов зубных рядов протезами является профилактическим и лечебным мероприятием, благотворно влияющим на состояние слизистой оболочки полости рта.

КЛИНИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ОКОЛО ИМПЛАНТАЦИОННЫХ ТКАНЕЙ ПРИ ДЕФЕКТАХ ЗУБНЫХ РЯДОВ ДО И ПОСЛЕ ПРОТЕЗИРОВАНИЯ.

Арсланов Отабек Улугбекович

к.м.н., доцент

кафедры Факультетской ортопедической стоматологии

Кодиров Дилмурад

студент магистратуры

Ташкентский Государственный стоматологический институт

г.Ташкент, Узбекистан

Введение. Одной из распространенной патологией зубочелюстной системы является – частично вторичная адентия (ЧВА). Причины ЧВА различны, наиболее частыми из них являются: осложнения кариеса зубов, заболевания пародонта, травмы, операции по поводу новообразований ЧЛЮ и др. В современных условиях дентальная имплантация является одним из наиболее востребованных методов лечения частичной утраты зубов. При зубной имплантации очень важны анатомические особенности строения челюстей и высота альвеолярного отростка челюсти. Следовательно, необходим тщательный анализ структуры костной ткани челюстей. Для планирования инсталляции имплантатов без риска повреждения определенных анатомических структур нужна полная информация о морфологии и топографии кости. По данным литературных источников, до последнего времени подавляющее большинство хирургов-имплантологов использовало методику двухэтапной отсроченной имплантации, с установкой имплантатов не ранее чем через 4-6 месяцев после удаления зубов, когда лунки их заполнялись достаточно плотной костной тканью, архитектура которой почти полностью восстанавливалась.

В клинических исследованиях и в сериях испытаний последних лет было показано, что при определенных условиях имплантаты можно нагружать сразу после их установки. Преимущества этого метода дентальной имплантации очевидны: создаются условия для ранней нагрузки, что способствует заживлению костной раны и укреплению имплантата, его быстрому

функциональному включению в единый блок с сохранившимися зубами; нет необходимости использовать имедиат-протез.

Целью исследования: явилось изучить клиническую картину около имплантационных тканей в зависимости от времени нагружения протеза.

Объекты и методы исследования. В работе использованы результаты клинического обследования 25 больных в возрасте от 30 до 60 лет. В первую группу вошли 15 пациентов которым непосредственно после удаления зубов поставлены имплантаты и несъёмный зубной протез. Вторая группа 10 пациентов которым отсрочено после удаления зубов (4-6 месяцев) поставлены имплантаты и несъёмный зубной протез. Контрольную группу составили практически здоровые доноры (10 человек), соответствующие основной группе возраста с интактными зубами и пародонтом, не страдающие воспалительными заболеваниями полости рта. Клинический осмотр основывался на основании субъективных и объективных исследований. Стоматологический статус оценивали после выяснения жалоб, анамнеза, осмотра челюстно-лицевой области с последующей объективной оценкой состояния зубов и зубных рядов, височно-нижнечелюстного сустава и прикуса. Предоперационное обследование больных основной группы в обязательном порядке включало определение состояния пародонта оставшихся зубов и оценку слизистой оболочки маргинальной части десны, степень подвижности и податливость мягких тканей. Для определения значения индекса налета и зубного камня (ИГ) и индекса кровоточивости (ИК) использовали оценочную шкалу от "0" до "3" баллов. Основными способами обследования костных структур альвеолярных отростков, а также зубов и их периапикального состояния явилась панорамная рентгенография и компьютерная томография.

Результаты исследования и их обсуждение. В результате тщательно анамнеза у большинства больных обеих групп сопоставления отмечались явления реактивного воспалительного процесса на оперативные вмешательства лишь впервые дни после внутрикостной дентальной имплантации, которые само ликвидировались на протяжении 5-7 суток. Поэтому их мы не относили к

воспалительным осложнениям. У пациентов первой группы у 3 из 15, выявлены характерные признаки для периимплантатного мукозита (1 пациент) и дентального периимплантита хронического течения (2 пациента). При мукозите подвижность имплантатов отсутствовала, при периимплантите выявлена I степень подвижности. У пациентов с мукозитом клинически наблюдалось наличие неминерализованных отложений на имплантатах и на зубах (микробный налет, мягкий налет, пищевые остатки) и зубного камня, наличия кровоточивости периимплантатной десны; незначительной болезненности и отечности периимплантатной десны. А у пациентов с хроническим дентальным периимплантитом клинически наблюдалось наличие боли, кровоточивости в мягких тканях периимплантатной зоны, рецессия периимплантатной десны, подвижность имплантата, обнажения имплантата, наличия патологического периимплантатного кармана. У пациентов второй группы послеоперационный период проходил без особых осложнений. У одного больного через 2 недели после установки имплантата в связи с плохой гигиены полости рта развился периимплантит, конструкцию пришлось удалить. Через месяц после применения ранних функциональных нагрузок имплантаты находятся в биодинамическом равновесии, слизистая оболочка вокруг имплантатов без признаков воспаления.

Заключение. Таким образом, эффективность протезирования после немедленной имплантации у пациентов обеих групп достаточно высокая. Однако ближайшие результаты немедленной имплантации с применением двух этапных конструкций менее предсказуемы. Клиническое исследование демонстрирует целесообразность использования непосредственной установки имплантатов в костную рану, позволяет оценить динамику структурных изменений костной ткани после имплантации в раннем и отдаленном послеоперационном периоде и положительное влияние ранних функциональных нагрузок. Все это улучшает результаты оперативного вмешательства, позволяет реабилитировать больных с частичной утратой зубов в более ранние сроки, что не может не сказаться на психоэмоциональном состоянии пациента.

ВИКОРИСТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ У ПЕРІОД КАРАНТИНУ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ РОЗВИТКУ ЗАХВОРЮВАНЬ ШКІРИ РУК У РЕАЛІЗАТОРІВ СУПЕРМАРКЕТІВ

Богачова Ольга Сергіївна,

к. мед. н., старший викладач кафедри гігієни та екології № 1

Таненя Вікторія Петрівна

Студентка 2 курсу

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. До пандемії COVID19 використання засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) було необхідно лише в деяких галузях, але у зв'язку зі сформованою ситуацією, це стало необхідністю для усіх спеціальностей, які знаходяться в безпосередньому контакті з людьми. Щоденне 8-ми годинне використання ЗІЗ призводить до ряду негативних наслідків: запалення слизової оболонки очей, носа, рота, дерматити шкіри рук та обличчя, алергічні реакції. Усі ці прояви відчули на собі реалізатори супермаркетів вже через декілька днів після введення карантинних заходів, найбільш поширеною скаргою яких було погіршення стану шкіри рук внаслідок постійної обробки антисептичними розчинами, носіння рукавичок протягом 6-8 годин за зміну і наявність психологічного стресу.

Мета. Оцінити стан шкіри рук у реалізаторів супермаркетів у період карантину у зв'язку з використанням засобів індивідуального захисту.

Матеріали та методи. Для досягнення мети було складено анкету і проведено опитування 75-ти реалізаторів мережі «АТБ» (42 жінок та 33 чоловіка).

Результати та обговорення. Серед опитуваних було проведено градацію за віком, оскільки стан шкіри з часом фізіологічно змінюється. Респонденти розподілилися наступним чином: 24 особи у віці 36-45 років, 23 особи – 25-35 років, 18 осіб – 45-55 років, 6 осіб – 20-24 роки, 4 – 55 та більше років. Згідно з

результатами анкетування більшість респондентів (57 осіб) носять гумові рукавички 4-5 днів на тиждень по 6-8 годин на добу. Тривале носіння рукавичок призводить до надмірного випаровування води із дерми, та її збереження у просторі між рукавичкою та рукою, що при тривалому контакті призводить до уражень шкірного покриву. Основними симптомами, які відчували респонденти у період роботи в умовах карантину були: сухість шкіри (96% осіб), свербіж або печіння (77% осіб), висип (49% осіб), лущення шкіри (22% осіб), дерматит (17% осіб), тріщини (22% осіб), грибкові ураження (13% осіб), розшарування нігтьової пластини (13% осіб). Зволожувальний догляд був присутній у 92% опитуваних. Одночасно виявлено, що 11 осіб мають хронічні дерматологічні захворювання шкіри, з яких: атопічний дерматит (6 осіб), алергічний дерматит (3 особи), псоріаз (2 особи), екзема (1 особа). У період карантину у 100% опитуваних людей з дерматологічними захворюваннями наставав рецидив захворювання, який вимагав тривалого медикаментозного лікування і як мінімум, тижневої відпустки, під час якої вони не носили рукавички. Серед усіх опитуваних 100% працівників відчували покращення стану шкіри рук після вихідних днів або відпустки.

Висновки. Аналіз результатів дослідження показав, що більшість опитуваних реалізаторів (76%) носять рукавички по 6-8 годин на добу під час робочого тижня, що призводить до значного погіршення стану шкіри рук та розвитку низки симптомів ураження шкіри рук. Такі негативні прояви потребують впровадження профілактичних заходів, а саме: мінімізацію часу контакту шкіри з ЗІЗ шляхом нормування режиму праці та відпочинку; використання зволожуючого догляду та більш безпечних засобів з натуральних матеріалів; недопуск до роботи під час карантину співробітників, які мають хронічні захворювання шкіри.

ПОСТМАРТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ЕНЦЕФАЛОПАТІЇ В СУДОВО-МЕДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Герасименко Олександр Іванович,

д.мед.н., професор

Герасименко Вікторія Валеріївна,

к.мед.н., доцент

Полєсова Таміла Равіліївна,

к.мед.н., доцент

Донецький національний медичний університет

м. Лиман, Україна

Вступ. Енцефалопатія – загальний термін, яким називають незапальні захворювання головного мозку. Характеризується зменшенням обсягу нервової тканини і порушенням функції мозку. Енцефалопатія головного мозку може бути вродженою чи набутою. Вроджена енцефалопатія виникає внаслідок генетичних порушень або аномальним розвитком головного мозку в період внутрішньоутробного розвитку, або ж пошкодження мозку під час пологів. Набута енцефалопатія поділяється на кілька видів та може бути зумовлена інфекцією, гіпоксією, метаболічними проблемами, токсинами, наркотиками, фізіологічними змінами, травмою. Енцефалопатії часто вважають ускладненням таких хвороб, як алкогольний цироз печінки, ниркова недостатність або гіпоксія. Симптоми захворювання можуть бути різноманітними, в т.ч. депресія, апатія, порушення здатності до концентрації уваги тощо. Прогноз для хворих з енцефалопатією різний – від повного одужання до незворотних ушкоджень мозку або смерті.

В судово-медичній практиці, поряд з кримінальними випадками причини смерті, нещасними випадками тощо, спостерігаються випадки смерті за нез'ясованих обставин (в умовах неочевидності) або за умов неадекватної поведінки загиблого.

Тому певний інтерес має постмортальне виявлення морфологічних ознак енцефалопатії, що дозволить вирішувати ряд важливих питань під час судово-медичної експертизи.

Мета роботи. За даними судово-медичної експертизи трупів осіб, що померли поза лікувальними закладами (дома) з'ясувати наявність патоморфологічних (гістологічних) ознак енцефалопатії.

Матеріал та методи дослідження. Нами проаналізовано 2357 актів судово-гістологічного дослідження померлих осіб, експертиза яких виконувалася в Донецькому обласному бюро судово-медичної експертизи. Серед яких було виявлено 45 випадків з морфологічними змінами в головному мозку, які можна трактувати як енцефалопатію. Забрана під час розтину трупа тканина ущільнена методом заливки в парафін. За допомогою санного мікротому СМ-2 виготовлено зрізи. Забарвлення препаратів: гематоксиліном та еозином. Мікроскопічне дослідження проведено шляхом світлової мікроскопії у прохідному світлі за допомогою мікроскопа KONUS 5605 BIOREX-3 збільшенням x40; x100.

Результати та обговорення. Із 45 випадків, що мали патоморфологічні зміни в головному мозку, які можна трактувати як енцефалопатію, було: 32 особи (88,9%) – чоловіки, 4 особи (11,1%) – жінки. Середній вік всіх осіб – 48 років. Серед причин смерті на момент судово-медичного дослідження трупа (розтину) мали місце: 10 випадків – травми різного генезу, в т.ч. самогубство, 5 – підозра на отруєння алкоголем або наркотичними речовинами, 4 – різні захворювання (гіпертонічна хвороба, рак шлунку тощо), 17 – набряк головного мозку неуточненого генезу.

Під час макроскопічного дослідження головного мозку в переважній більшості випадків спостерігалось помірне кровонаповнення судин м'якої мозкової оболонки та речовини головного мозку, ділянкові зміни не виявлені за винятком випадків з черепно-мозковою травмою (4 спостереження).

Не було виявлено також макроскопічних змін у центральних звивинах, підкоркових ядрах, зорових горбиках стовбура мозку. На поперечних зрізах

межа між сірою і білою речовиною чітка, шлуночки не розширені. М'які мозкові оболонки у всіх спостереженнях були дещо набряклі, з ознаками венозного повнокров'я.

Враховуючи те, що однією з частих причин енцефалопатії є захворювання печінки (хронічна печінкова недостатність, в т.ч. зумовлена виразною жировою дистрофією та цирозом), нами проаналізовані морфологічні зміни в печінці у дослідженій групі спостережень. З'ясовано, що виразна жирова дистрофія гепатоцитів (дрібно- та крупнокрапельна) спостерігалася в 16 випадках (33,3%), в т.ч. з проявами цирозу печінки – 3 випадки (6,25%). Т.ч., в певній кількості випадків (третья частина) слід вважати етіологічним чинником енцефалопатії слід вважати патологію печінки, тобто мала місце печінкова енцефалопатія, а в решті випадків нез'ясованого генезу.

Мікроскопічне дослідження тканини мозку засвідчило наявність ділянок змін у вигляді дистрофічно-проліферативних змін. Виявляються ділянки нейронів з набуханням цитоплазми (гідропічна дистрофія нервових клітин), ділянковий гіперхроматоз, що можна розцінювати, як ранні зворотні морфологічні зміни нейронів. Поряд з цим, є ділянки ушкодженнями нейронів з лізисом ядер і ядерця з гомогенізацією цитоплазми, формування клітин-тіней, вакуолізацією цитоплазми, перичелюлярним набряком, лізисом відростків у поєднанні з нейронофагією. Тобто є поєднання незворотних структурних змін з гострими альтеративними ушкодженнями нейронів із хронічними – пікноз, зморщування ядер з виразною атрофією цитоплазми. У цих ділянках на фоні повнокров'я судин спостерігається значне розширення перикапілярних просторів.

Ушкодження нейронів супроводжувалося проліферацією нейроглії і макрофагів (сателітозом), та іноді мікроділянковим спонгіозом.

Висновки. Таким чином, в тканині головного мозку у раді випадків під час судово-медичної експертизи трупів виявляються морфологічні зміни, які слід розцінювати як прояв енцефалопатії: в нейронах має місце поєднання гострих і хронічних альтернативних пошкоджень і компенсаторно-

приспосувальних процесів (набухання нейронів, ділянковий гіперхроматоз і хроматоліз в поєднанні з помірним сателітозом макроглії; незворотними структурними ушкодженнями нейронів є лізис ядра (каріолізис) і ядерця з гомогенізацією цитоплазми, формування клітин-тіней, вакуолізація цитоплазми, перичелюлярний набряк, нейронофагія;

Виявлені постмортальні морфологічні ознаки енцефалопатії можуть бути важливим чинником під час проведення судово-медичної експертизи як доказ можливих різних захиттєвих порушень функції головного мозку, зокрема, розлади пам'яті і свідомості, відсутність ініціативи, головний біль, бажання померти, запаморочення, депресії або ж бути причиною смерті.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ BIS-МОНІТОРУВАННЯ

Долженко Марина Олександрівна

доцент

Овсієнко Єлизавета Валеріївна,

Штерєб Олександр Ілліч

Студенти

м. Харків, Україна

Харківській національний медичний університет

На сьогоднішній день найважливішим з показників при проведенні навіть найпростіших операцій є реєстрація і визначення рівня седації пацієнта.

При проведенні оперативного втручання використовують клінічні та електрофізіологічні методи, однак вони вимагають вербального контакту з пацієнтом. Більш інформативним ж в клінічній оцінці рівня свідомості є метод визначення біспектрального індексу енцефалограми (bispectral index - BIS).

Мета. Оцінка характеристик методу визначення біспектрального індексу енцефалограми; визначення позитивних і негативних моментів при проведенні методу BIS.

Біспектральний індекс - це параметр, що забезпечує пряме вимірювання ефекту загальної анестезії та седації головного мозку. Обчислення проводиться на основі електроенцефалографії, яка безперервно реєструється. Біспектральний індекс є однією з систем, яку використовують в анестезіології для вимірювання впливу певних анестезуючих препаратів на мозок, а так само відстеження рівня седації або несвідомого стану у пацієнта.

Імовірність інтраопераційного, саме неконтрольованого пробудження пацієнта залежить від багатьох факторів, основним же є початковий стан пацієнта. Великий ряд анестетиків мають побічні ефекти, прояв і частота виникнення побічних ефектів залежить від дози анестетика і тяжкості стану пацієнта. У деяких випадках, при порушеннях дихальної системи або системи кровообігу, лікар-анестезіолог не може використовувати дозу препарату,

необхідну для гарантованого усунення. Вагому роль відіграє відсутність об'єктивної інформації про ступінь пригнічення свідомості на кожному з етапів операції. Тому в даний час для вирішення цього завдання використовуються монітори глибини анестезії, глибини седації і ентропії. Вони дозволяють в реальному часі забезпечити реєстрацію сигналів електроенцефалограми пацієнта, автоматичну обробку і перетворення отриманих даних у число (індекс), яке ми бачимо на екрані монітора. Індекс відображає ступінь медикаментозного пригнічення функціональної активності головного мозку, іншими словами свідомості пацієнта.

Недоліками BIS-моніторування є такі чинники:

- при деяких видах загальної анестезії, таких як комбінована анестезія із застосуванням кетаміну та закису азоту, BIS може вказувати на 100% неспання пацієнта, в той час як по всім клінічним і гемодинамічним параметрам він знаходиться в глибокому наркозі;
- некоректні дані BIS монітора спостерігаються при використанні адреналіну;
- зниження і підвищення температури пацієнта також можуть спотворювати результати BIS вимірювань.

З переваг відзначають що даний метод:

- забезпечує можливість більш раціонально з урахуванням індивідуальних особливостей пацієнта підбирати дозу анестетиків;
- прискорює процес пробудження, зниження часу виходу з наркозу на 30-40% після закінчення оперативного втручання;
- зменшує тривалість перебування в палаті пробудження;
- зменшує тривалість лікування в палатах реанімації;
- знижує використання ШВЛ в післяопераційних палатах;
- знижує післяопераційну гіперсекрецію і блювоту;
- не використовує зовнішньої звукової стимуляції, тому його можна застосовувати для новонароджених дітей, пацієнтів з ослабленим слухом;

Отже, даний спосіб оцінки глибини наркозу дає можливість оцінити вплив на мозок несприятливих чинників і ефективність проведених заходів, а також створити документальні докази функціонального стану центральної нервової системи під час анестезії. Знижує число випадків інтраопераційного пробудження більш ніж на 80%, одночасно дозволяючи уникати передозування препаратів і знизити вартість як медикаментозної, так і інгаляційної анестезії.

ГІГІЄНА ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТІВ ХАРКІВСЬКИХ ВНЗ У ПЕРІОД КАРАНТИНУ 2020

Древаль Мар'яна Василівна,

к.м.н

Степаненко Вероніка Василівна,

Федік Катерина Олександрівна

Студенти

Харківський національний медичний університет

м.Харків, Україна

Харчування –це процес надходження та перетравлювання, всмоктування і засвоєння в організмі речовин, необхідних для покриття його енергетичних витрат, побудови і відновлення тканин і регуляції функцій організму [1]. Згідно з даними ВООЗ у світі сформувалася тенденція до зростання рівня аліментарнозалежних захворювань, чинниками ризику яких є надлишкова маса тіла, ожиріння, нездорове харчування та гіподинамія [2]. Багатьма фундаментальними дослідженнями вчених, клініцистів (І.П. Павлов, О.О. Покровський, М.А. Самсонов, М. Н. Волгарьов) доведено важливу роль правильного харчування в попередженні розвитку багатьох захворювань [1].

Мета дослідження – проаналізувати зміни у якості харчування студентів та визначити кореляцію із самопочуттям.

Актуальність – у зв'язку з тим, що наразі світ захопила пандемія COVID–19, і більшість населення вимушене вести малорухливий спосіб життя через обмеження у період карантину. Ми вважаємо за потрібне дослідити якість харчування студентів у цей період та визначити співвідношення енергетичної потреби та фізичної активності, щоб знизити ризик розвитку захворювань, які супутні надмірній вазі.

Матеріали та методи: анкетування студентів, огляд літератури.

Результати та їх обговорення. Нами було проведено анкетування на тему «Зміни у харчуванні у період карантину» серед студентів різних

харківських ВНЗ (серед них, ХНМУ, ХНЕУ ім. Кузнеця, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, ХПІ та ін.). Отже, ми отримали такі результати:

- У 65% опитаних змінилося харчування в період карантину: у більшості з них збільшилась кількість разів прийому їжі; що стосується зміни розміру порції, то відповіді «Так, збільшилась» та «Так, зменшилась» на рівних позиціях, 33,3 % та 25% голосів відповідно. Та у 30% кількість їжі спожитої за раз не змінилась. Також більшість опитаних цієї категорії відповіла, що стали більш правильно харчуватись впродовж карантину.

- У інших 35% харчування на карантині не змінилось.

Перейдемо до розгляду оцінки раціону та фізичної активності. Серед калорійності раціону в нас вийшла трійка лідерів: 1000 – 1500(28%), 1500–2000(17,5%), 2000– 2500(26,3%). Ми провели власні розрахунки щодо рекомендованої калорійності раціону за формулою Міффліна – Сан-Жеора [3].

Для жінок = $(10 \cdot \text{вагу у кг}) + (6,25 \cdot \text{ріст у см}) - (5 \cdot \text{вік у роках}) - 161$

Для чоловіків = $(10 \cdot \text{вагу у кг}) + (6,25 \cdot \text{ріст у см}) - (5 \cdot \text{вік у роках}) + 5$

За даною формулою ми розраховали загальний обмін, який потім помножили на коефіцієнт активності згідно відповідям у анкетах. Отже, згідно отриманим результатам 47% опитаних мають недостатню калорійність раціону для задоволення своїх енергетичних потреб згідно з їх фізичною активністю, 38% вкладаються в потрібну кількість калорій на день та лише 8% мають надмірне споживання калорій.

- 38,6% опитаних студентів вважають свою фізичну активність помірною, тобто пораються по хатнім справам та іноді виходять до магазину. 24,6% оцінюють свою фізичну активність як середню та 15,8% займаються спортом кілька раз на тиждень.

- Більшість студентів оцінюють свій стан здоров'я як добрий або задовільний, 35,1% та 24,6% відповідно.

Перейдемо від обговорення отриманих результатів до рекомендацій щодо раціону харчування при малорухливому способі життя та водночас при розумовій праці (саме так проводять день більшість опитаних студентів).

Для збалансованого харчування в організм людини необхідно надходження з їжею в певних співвідношеннях більше 50 компонентів. При цьому співвідношення білків, жирів і вуглеводів повинно складати для чоловіків і жінок молодого віку, зайнятих розумовою працею, 1: 1,1: 4,1, а при важкій фізичній праці 1: 1,3: 5 [1]. Почнемо з того, що мозок потребує лише глюкозу для покриття своїх енергетичних потреб. В середньому для людини, зайнятої переважно розумовою чи легкою фізичною працею, добова потреба в вуглеводах становить близько 400-500 г в день, в старшому і похилому віці- 300-400г [1]. Тобто при розумовій праці нам потрібно мати достатньо вуглеводів, але при цьому не варто зловживати легкими вуглеводами, як цукерки, печиво, хлібобулочні вироби, бо глюкоза з них великими порціями та різко буде потрапляти у кров, а мозок не зможе одразу поглинути таку кількість і вона буде переходити до жирових депо. Тому бажано вживати складні вуглеводи, які містяться в кашах, та рекомендовано зранку.

Збалансованим, згідно з теорією О.М. Уголева, є раціон, в якому 30% загального споживаного жиру представлено рослинними жирами [1]. Тож ідеальним перекусом буде салат заправлений оливковою або іншою оліями.

Люди, які ведуть малорухливий спосіб життя, мають знижений імунітет через те, що переважно завжди знаходяться у комфортних умовах для життя. Для того, щоб імуноглобуліни крові обновлювалися треба достатнє вживання харчового білка. Якщо людина не займається інтенсивною фізичною працею, то для нього в середньому необхідно отримувати з їжею приблизно 1,1-1,3 г білків на 1 кг маси тіла. Це означає, що людина масою 70 кг повинен отримувати не менше 80-100г білка на добу [1]. Слід враховувати, що надлишок білка в кишечнику підлягає гниттю через малорухомість та слабку перистальтику, тому бажано дотримуватися оптимальної кількості білка та віддавати перевагу при цьому рибі, пісному м'ясу та молочним продуктам.

Висновки:

1. У більшості опитаних студентів(64,9%) змінився раціон харчування на карантині, а саме вони стали більш правильно харчуватись.

2. Згідно нашим розрахункам більшість опитаних отримують достатню або дещо знижену кількість калорій на день згідно їх активності та параметричних даних.

3. Що стосується фізичної активності, то 63,2% опитаних оцінили свою фізичну активність впродовж карантину як помірну або середню.

4. Згідно з отриманими результатами нами були розроблені рекомендації щодо раціону харчування, а саме: вуглеводів потрібно бути достатньо у раціоні харчування для підтримання розумової праці, але при цьому вони повинні бути переважно складними; білків повинно бути достатньо для оновлення білків захисної системи організму, але не їх не повинно бути у надлишку, тому що це може призвести до їхнього гниття у кишківнику; кількість спожитих жирів бажано мінімізувати та віддавати перевагу рослинним оліям.

Список літератури:

1. Шевченко В.П. / Под ред. В.Т. Івашкіна;. - М.: Геотар-Медиа, 2010. - 256 с. (Серія "Бібліотека врача-спеціаліста") - ISBN 978-5-9704-1800-0.
2. Мороз Г.З. Чинники ризику серцево-судинних захворювань та їх поширеність: актуальні аспекти (Частина 2)1 / Г.З. Мороз, І.М. Гідзинська. // *Терапія*. — 2014. — С. 49–51
3. Mark D Muffin. A new predictive equation for resting energy expenditure in healthy individuals/ Mark D Muffin. , Sandra A Daugherty, Sachiko TSt Jeor, and Young Lisa A H // *The American Journal of Clinical Nutrition* – 1990.– 51(2) – С.241–247

ВИВЧЕННЯ ГОСТРОЇ ТОКСИЧНОСТІ ТА ФАРМАКОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТАРТРАТОГЕРМАНАТУ ЛІТІЮ

Матюшкіна Марина Володимирівна,

к.фарм.н, асистент

Годован Владлена Володимирівна,

д.мед.н., професор

Шемонасва Катерина Федорівна,

к.мед.н., доцент

Одеський національний медичний університет,

м. Одеса, Україна

Марцинко Олена Едуардівна ,

д.х.н, професор

Одеський національний університет ім. І. І .Мечникова,

м. Одеса, Україна

Введення. Одним із основних сучасних напрямків створення нових біологічно активних речовин (БАР) - майбутніх лікарських засобів базується на основі виявлення взаємозв'язку «хімічна структура – біологічна активність». Тому перспективним напрямом пошуку нових БАР є спрямований синтез сполук зі заданою фармакологічною активністю [1, с. 43]. При цьому доцільним є використання речовин, які близькі до ендогенних сполук, що беруть участь у процесах життєдіяльності (мікроелементи, медіатори, вітаміни, органічні кислоти) живого організму.

Важливу роль в організмі відіграють біометали, вони входять до складу ферментів і коферментів у вигляді координаційних сполук, та беруть участь в обміні речовин в організмі людини [2, с.39]. Тому в останній час спостерігається бурхливий розвиток біокоординаційної, біонеорганічної, медичної хімії та створення нових перспективних БАР на основі біометалів та лігандів.

На кафедрі хімії та біополімерів Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова під керівництвом д.х.н., професора Сейфулліної І.Й. синтезовано ряд нових БАР - координаційних сполук германію з біолігандами.

Виявлено, що БАР мають низьку токсичність та виявляють виразну фармакологічну активність [3, с. 34].

Ціль роботи. Ціллю даної роботи є вивчення нешкідливості та нейротропної активності нової координаційної сполуки на основі германію – біологічно активної речовини тартратогерманату літію (ТГЛ).

Матеріали і методи. Гостру токсичність БАР вивчали на щурах лінії Вістар масою 180-220 г обох статей, яким внутрішньоочеревинно вводили тартратогерманат літію. Всі дослідження проводились відповідно з GLP (належна лабораторна практика – міжнародна система норм, правил і вказівок, спрямованих на забезпечення узгодженості та достовірності результатів лабораторних досліджень), згідно з методичними рекомендаціями Державного фармакологічного центру МОЗ України, загальними етичними принципами експериментів на тваринах [4, с. 35]. LD₅₀ визначали за методом найменших квадратів для пробіт-аналізу кривих летальності за В.Б. Прозоровським за допомогою програми «BioStat-2008 v 5.01».

Вплив БАР на рухову активність тварин вивчали в тесті «відкрите поле», виявляли вплив на горизонтальну та вертикальну рухову активність. В тесті «відкритого поля» можна виявити вплив речовин, що досліджуються, на емоційний стан, який виникає у щурів при попаданні в незнайому ситуацію. При цьому горизонтальна та вертикальна рухова активність можуть бути показником загальної збудливості [5, с. 322]. Дослідження проводили в діапазонах часу 0,5; 1; 2; 4; 6 год досліджу. Для статистичної обробки результатів використовували програму «BioStat-2008 v 5.01». Виділяли дві групи тварин: 1) контрольна група - інтактні щури, яким внутрішньоочеревинно вводили однакові об'єми фізіологічного розчину; 2) група щурів, яким вводили тартратогерманат літію дозами 1/80 LD₅₀ (10,41 мг/кг), 1/110 LD₅₀ (7,57 мг/кг) і 1/135 (6,17мг/кг) LD₅₀. Після введення сполук спостерігали за поведінкою тварин та фіксували її.

Результати та обговорення. Аналіз експериментальних показав, що тартратогерманат літію відноситься до малотоксичних сполук, IV клас

токсичності ($LD_{50}=832,42$ мг/кг). Після введення сполуки дозою $1/135 LD_{50}$ достовірних змін горизонтальної рухової активності щурів не спостерігалось, тоді як уведення $1/110 LD_{50}$ та $1/80 LD_{50}$ призвело до значного зменшення показника в обох дозах. Так через 2, 3 та 6 год після використання БАР дозою $1/110 LD_{50}$ показник зменшився на 21,2 %, 17,5 % та 29,6 %, відповідно. Введення дозою $1/80 LD_{50}$ викликало значне зменшення горизонтальної рухової активності щурів у всіх проміжках часу в середньому на 38,6 % (24,1% – 28,1 % - 39,1 % - 34,6 % - 34,7 %).

Далі вивчали вертикальну рухову активність. Введення ТГЛ дозою $1/110 LD_{50}$ вже через 2 год призвело до пригнічення вертикальної рухової активності тварин на 29,6 %, через 3 год – на 33,4 %, через 6 год після введення - на 28,1 %. Уведення сполуки дозою $1/80 LD_{50}$ спричинило зменшення показника у всіх часових проміжках експерименту в середньому на 62,9 % (44,7% - 58,4 % - 66,1 % - 69,0 % - 76,3 %).

Висновки. Гостра токсичність тартратогерманату літію складає $LD_{50}=832,42$ мг/кг, тобто БАР відноситься до малотоксичних сполук (IV клас токсичності). Дозою $1/80 LD_{50}$ тартратогерманату літію чинив тормозний вплив на центральну нервову систему щурів, так як зменшувалася горизонтальна та вертикальна рухова активність тварин, що свідчить про наявність протитривожної (транквілізуючої) дії. Зважаючи на низьку токсичність та виявлену фармакологічну активність БАР є перспективною для подальшого вивчення.

Список літератури

1. Зефирова О. Н., Зефирова Н. С. Медицинская химия (Medicinal Chemistry). II. Методологические основы создания лекарственных препаратов. *Вестник МГУ*. 2000. Т. 41, № 2. С. 43–46. (Сер. Химия).
2. Калетина Н. И., Калетин Г. И., Скальный А. В. Металлолигандный гомеостаз: молекулярные основы проявления ятрогенных и техногенных микроэлементозов. *Судебно-медицинская экспертиза*. 2007. № 2. С. 38–42.

3. Кресюн В. Й., Годован В. В., Сейфулліна І. Й. Перспективи створення нових лікарських препаратів на основі комплексних сполук германію. // Одеський медичний журнал. - 2011. - № 1. - С. 31-35.
4. Доклинические исследования лекарственных средств: метод. рекомендации / под. ред. А. В. Стефанова. К., 2002. - 567 с.
5. Руководство по лабораторным животным и альтернативным моделям в биомедицинских исследованиях / под редакцией Н.Н. Каркищенко, С.В. Грачева. М., 2010. - 358 с.

ПОРІВНЯННЯ ВПЛИВУ СПІНАЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ НА ГЛІКЕМІЮ У ПАЦІЄНТОК, ЯКІ ПЕРЕНЕСЛИ КЕСАРІВ РОЗТИН

Михневич Костянтин Георгійович

к. мед. н., доцент

Бойко Олена Володимирівна

асистент

Баранова Надія Вікторівна

к. мед. н., доцент

Бражко Наталія Володимирівна

Калініченко Дарина Олександрівна

Студенти

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. Спінальна анестезія (СА) є кращою анестезіологічною методикою при кесаревому розтині, оскільки ризик виникнення ускладнень у матері та плода, пов'язаних зі спінальною анестезією, менший, ніж при загальній анестезії (ЗА) [1]. Кожна хірургічна процедура пов'язана зі стресовою реакцією, яка включає низку ендокринних, метаболічних та імунологічних змін, викликаних активацією гіпоталамо-гіпофізарно-наднирковою системою. Гіперглікемічна відповідь на хірургічні стреси в післяопераційному періоді може завдати пацієнтам такої шкоди, як порушення загоєння ран та підвищення ризику інфікування. Ризик, пов'язаний з гіперглікемією, існує незалежно від наявності або відсутності цукрового діабету. Зокрема, навіть короткочасна гіперглікемія знижує експресію моноцитарної HLA-DR, що зменшує імунну функцію та збільшує ризик зараження [1, 3].

Мета. У даному дослідженні ми перевірили гіпотезу, що СА призведе до менш вираженої стресогенної гіперглікемії при кесаревому розтині, ніж ЗА, у пацієнток без цукрового діабету в анамнезі.

Матеріали та методи. Досліджено 68 вагітних жінок, старших 18 років, яким проведено кесарів розтин в міському пологовому будинку міста Харкова

(письмові інформовані згоди на участь у дослідженні були отримані від усіх пацієнток). Вагітні з цукровим діабетом були виключені. Всім пацієнткам проведено безперервний контроль артеріального тиску, електрокардіограми, SO_2 протягом періопераційного періоду. Пацієнток було вибірково розподілено на дві групи: S (n=35) та G (n=33). Група S включала пацієнток, які обрали СА, а група G — пацієнток, які обрали ЗА.В групі S СА проводили 2,3 мл 0,5% бупівакаїну та 0,4 мл 0,005% фентанілу. У групі G індукцію в наркоз здійснювали пропофолом (2-2,5 мг/кг) та дитилін(1,5 мг/кг). Після розтину вводили 3 мкг/кг фентанілу. Перед розтином анестезію підтримували 0,7 об% ізофлурану в 50% кисні та 50% N_2O . Для скасування нервово-м'язової блокади призначили 2,5 мг неостигміну та 1 мг атропіну [2, 4]. Глюкоза вимірювалася глюкометром OneTouch Select Simple.

Результати.

Групи /час	Значення концентрації глюкози в крові (ммоль/л, $M \pm m$)					
	За 5 хв до індукції	Через 5 хв після індукції	За 5 хв до закінчення операції	Через 30 хв після операції	Через 2 год після операції	Через 4 год після операції
Група S (n=35)	5,0±0,3	5,2±0,4	5,4±0,7	6,6±0,7	5,4±0,7	5,1±0,4
Група G (n=33)	4,8±0,5	5,0±0,3	6,9±1,4	7,8±1,4	5,5±0,6	5,0±0,3

Не було статистично значущої різниці у концентрації глюкози в крові між групами S і G за 5 хв до індукції (5,0±0,3 проти 4,8±0,5, $p > 0,05$) і через 5 хв після індукції (5,2±0,4 проти 5,0±0,3, $p > 0,05$). За 5 хвилин до закінчення операції глікемія була статистично достовірно вище у групі G, ніж в групі S (5,4±0,7 проти 6,9±1,4) та 30 хвилин після закінчення операції (6,6±0,7 проти 7,8±1,4). Хоча глікемія збільшувалася під час операції в обох групах, але при ЗА це збільшення було значно більш вираженим.

Висновки. Спінальна анестезія є більш безпечною, ніж загальна анестезія, тому що, на відміну від загальної, викликає лише незначну та короткочасну гіперглікемію.

Література

1. Баскетт, Т. Ф. Оперативное акушерство Манро Керра: К столетней годовщине / Т. Ф. Баскетт, Э. А. Калдер, С. Арулкумаран. - Москва : Рид Элсивер, 2010. - 392 с. : ил.

2. Atlas of Regional Anesthesia, Second Edition. By David L. Brown, M.D. Philadelphia, WB Saunders Company, 1999. Pages: 376

3. The Clinical Anaesthesia Viva Book, 2nd Edition. By Julian M. Barker, Simon J. Mills, Simon L. Maguire, Abdul-Ghaaliq Lalkhen, Brendan McGrath, and Hamish Thomson. Cambridge, U.K., Cambridge University Press, 2009. Pages: 448.

4. Principles and Practice of Pharmacology for Anaesthetists, 5th Edition. By Norman Calvey, B.Sc., M.D., Ph.D., and Norton Williams, M.B., Ch.B., F.F.A.R.C.S. Hoboken, New Jersey; Wiley, John & Sons, Inc.; 2008. Pages: 352.

ДИНАМІКА РЕНТГЕНОЛОГІЧНИХ ЗМІН У ХВОРИХ НА МРТБ ЛЕГЕНЬ З РІЗНИМ РЕЗУЛЬТАТОМ ЛІКУВАННЯ

Овчаренко Ірина Анатоліївна,
ас.каф. фтізіатрії та пульмонології ХНМУ,
Андрєєва Валерія Сергіївна ,
Колесник Марія Романівна,
Стоян Анна Олегівна
Студенти 4 курсу ХНМУ,
Україна

Вступ./Introduction. Головним критерієм ефективності лікування хворих на туберкульоз є припинення бактеріовиділення. Проте, закриття порожнин деструкції також є немаловажним фактором ефективності застосованої терапії. Збереження каверн є фактором ризику розвитку рецидивів туберкульозного процесу у подальшому.

Мета роботи./Aim. Вивчення рентгенологічної динаміки у хворих на деструктивний мультирезистентний туберкульоз легень.

Матеріали та методи./Materials and methods. Історії хвороби 84 хворих на МРТБ легень: група I (n=56) – хворі на мультирезистентний туберкульоз легень, які завершили ефективно своє лікування; група II (n=28) – хворі на МРТБ легень, які мали неефективне лікування. Рентгенологічна динаміка досліджувалась на початку лікування, через 4 та 8 місяців від початку лікування МРТБ. Усі хворі лікувались у Харківському обласному протитуберкульозному диспансері № 1 у 2014-2017 роках.

Результати та обговорення./Results and discussion. Серед хворих з групи I (хворі, які ефективно завершили лікування) через 4 місяці лікування позитивна рентгенологічна динаміка, у вигляді часткового розсмоктування інфільтрації та зменшення порожнин деструкції, спостерігалась у 39 хворих (69,6 %), а ще через 4 місяці (наприкінці інтенсивної фази хіміотерапії) – у 52 хворих (92,3 %). Серед хворих з групи II (ті, що неефективно завершили

лікування) через 4 місяці позитивну рентгенологічну динаміку мали 12 хворих (42,9 %). Через 8 місяців у групі II спостерігалась така сама динаміка. Тобто, хворі з групи I демонстрували кращу позитивну рентгенологічну динаміку.

На початку лікування усі хворі з груп I та II мали деструкцію легеневої тканини. Через 4 місяці лікування, так само, 100 % хворих з групи I та II мали деструкцію легеневої тканини, тобто всі хворі ще мали деструкцію легеневої тканини. Та через 8 місяців лікування у хворих з групи I, закриття порожнин розпаду спостерігалось у 33 пацієнтів (58,9 %), у той час як серед хворих з групи II, усі хворі залишались з деструкцією легеневої тканини. Подібна сповільнена динаміка розсмоктування рентгенологічних змін відбувалась на фоні відсутності конверсії мазка мокротиння у 40 % хворих з групи II. У той час в групі I конверсія мазку мокротиння спостерігалась у 100 % хворих.

Наслідки./Conclusions. Таким чином у групі хворих з неефективним лікуванням, вже наприкінці інтенсивної фази, значна кількість хворих мала незадовільні результати лікування за рентгенологічними ознаками та бактеріовиділенням, на відміну від хворих з групи ефективного лікування, де хворі наприкінці інтенсивної фази демонстрували задовільні результати лікування.

АНАЛІЗ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У ВИПАДКАХ НЕВИЗНАЧЕНОЇ ПРИЧИНИ СМЕРТІ

**Плетенецька Аліна Олександрівна,
Зарицький Геннадій Аркадійович,**

к.мед.н., асистенти

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
кафедра судової медицини та медичного права, м. Київ, Україна

Циганко Оксана Ігорівна,

лікар судово-медичний експерт відділу судово-медичної експертизи трупів
Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи

Полив'яний Вадим Миколайович,

лікар судово-медичний експерт судово-медичного відділу ДУ «Головне бюро
судово-медичної експертизи МОЗ України», м. Київ, Україна

Вступ. Встановлення причини смерті є однією з підстав для обов'язкового призначення судово-медичної експертизи, як зазначає стаття 242 Кримінального процесуального кодексу України [1]. Втім, не зважаючи існування «Правил проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи» [2], у яких чітко прописаний алгоритм дії експерта при проведенні експертизи трупу при різних причинах смерті, «неуточнена причина смерті» продовжують встановлюватися. Згідно даних Державної служби статистики, смертність від невідомих та не уточнених причин смерті (R00-R23, R25-R53, R55-R94, R96-R99) значно підвищилась з 4 151 у 2014 році аж до 14 903 у 2018 році (без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях з 2014 року) [3].

Слід зазначити, що у разі насильницької смерті неможливість встановлення причини смерті може мати вкрай несприятливі наслідки, особливо у випадках убивств. Задля підвищення рівня розкриття злочинів організована система тісної співпраці співробітників правоохоронних органів та працівників закладів охорони здоров'я. Так у Наказі «Про затвердження

Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини» від 29.09.2017 № 807/1193/279 чітко прописаний порядок дій працівників закладів охорони здоров'я та бюро судово-медичної експертизи [4]. Втім, судово-медичні експерти і досі зазнають труднощів у встановленні причин смерті.

Метою дослідження було встановлення найбільш частих причин, які ускладнюють можливість встановити причин смерті, та шляхи можливого вирішення цієї проблеми.

Матеріали і методи. Матеріалом досліджень були дані з судово-медичних експертиз трупів у випадках невстановлених причин смерті по Україні - 4213 (згідно звітів усіх бюро судово-медичної експертизи України) за 2019 рік.

Отримані дані підлягали статистичній обробці стандартними методиками описової статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. При аналізі звітів бюро судово-медичної експертизи, які щорічно поступають до ДУ «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України», було з'ясовано, що за 2019 рік у танатологічних відділах всіх бюро по Україні було проведено 111120 розтинів трупів. При цьому у 4213 випадках причина смерті не була встановлена з різних причин, переважну більшість яких склали: наявність скелетованого трупу – 467 випадків (11,1 %), наявність значних гнилісних змін трупів – 3363 випадків (79, 82 %) та інші причини – 383 (9,08 %). Кількісний розподіл судово-медичних експертиз з невизначеною причиною смерті у випадках скелетованих трупів, виражених гнилісних змін та інших випадках трупів чоловічої та жіночої статі у різних вікових категоріях видно з діаграм (рис. 1, рис. 2, рис. 3).

Серед інших причин, що обумовили неможливість встановлення причини смерті, слід також виділити руйнування тіла або відсутність яких-небудь частин тіла, обуглення трупу, що не дає можливості у повному обсязі дослідити органи і тканини як макро-, так і мікроскопічно.

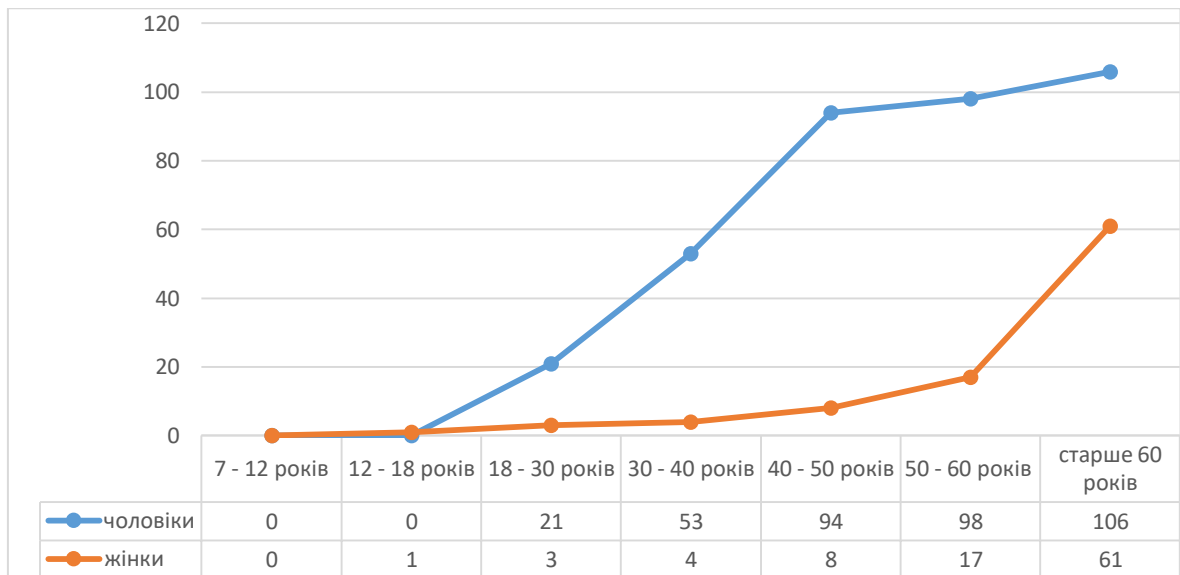

Рис. 1. Кількісний розподіл судово-медичних експертиз з невизначеною причиною смерті у випадках скелетованих трупів за 2019 рік

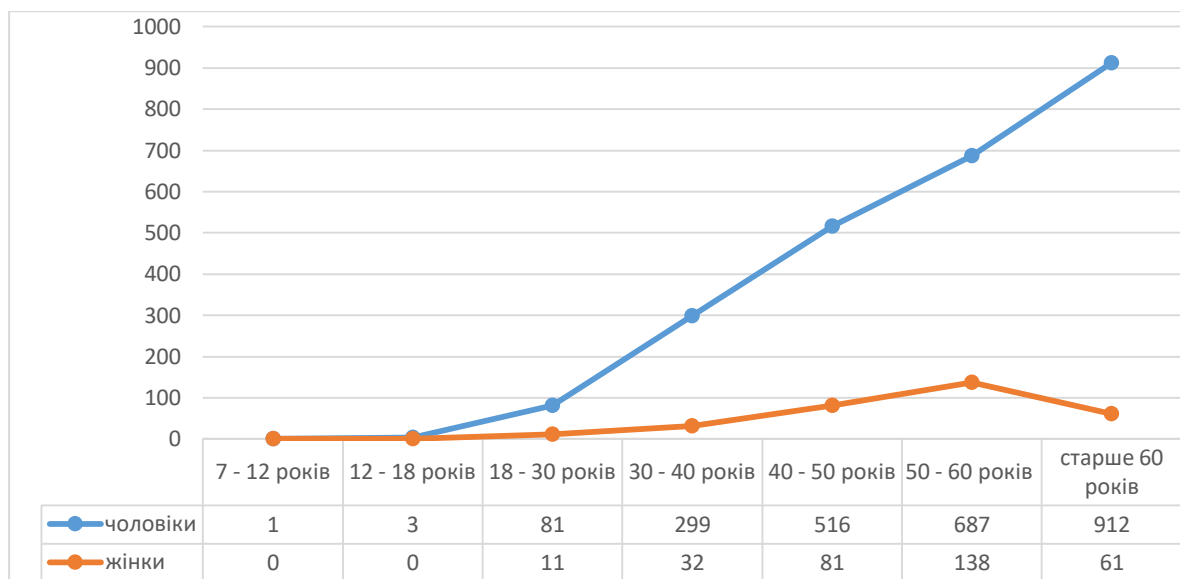

Рис. 2. Кількісний розподіл судово-медичних експертиз з невизначеною причиною смерті у випадках значних гнильних змін трупів за 2019 рік

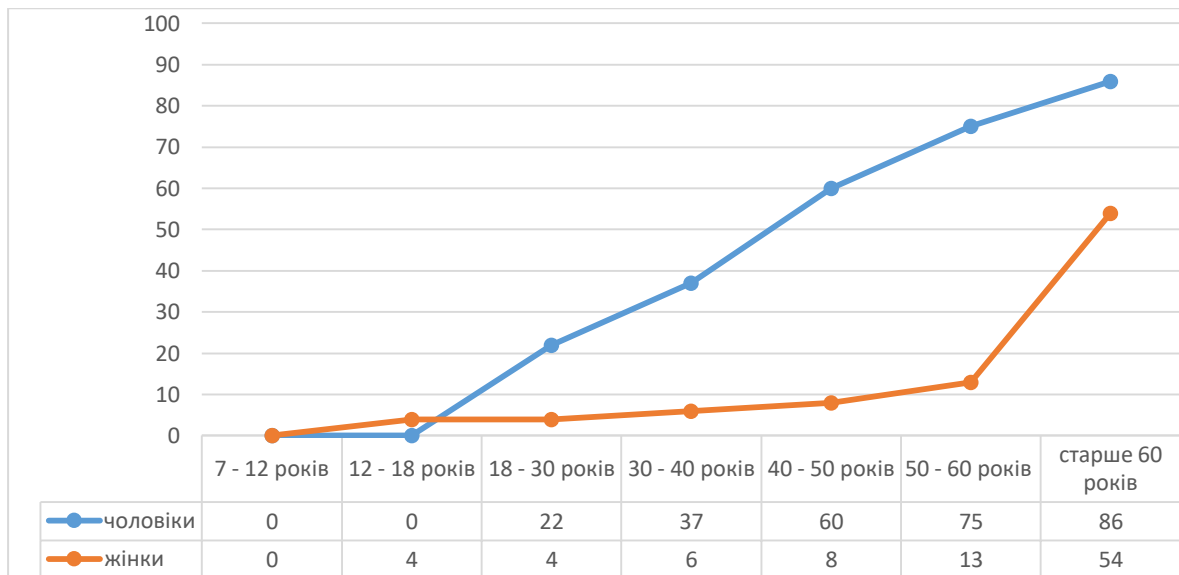

Рис. 3. Кількісний розподіл судово-медичних експертиз з невизначеною причиною смерті у інших випадках, окрім скелетованих трупів та значних гнильних змін трупів за 2019 рік

Крім того, слід звернути увагу і на те, що, окрім описаних причин, зустрічаються і такі, як порушення методики забору матеріалу судово-медичним експертом, що зазвичай стає відомим при проведенні комісійних судово-медичних експертиз. Наприклад: взяття шматочків матеріалу більшого розміру, ніж це зазначено у відповідних правилах, що призводить до його гнилісних змін і неможливості гістологічного дослідження, порушення пропорцій фіксуєної рідини, що також впливає на морфологічні особливості органів і тканин і унеможлиблює їх подальше дослідження, порушення оптимально-мінімального обсягу («стандарту якості»), передбаченого п.п. 2.1 і 2.2.18 «Правил проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи»), в тому числі, - відсутність відомостей про виконання обов'язкових додаткових розрізів м'яких тканин трупа, вимірювань висоти розташування ушкоджень від рівня підошовної поверхні стоп, недостатньо повний опис характеру і локалізації ушкоджень у потерпілого тощо.

Із проаналізованих нами випадків 35 випадків смерті відбулося у стаціонарі, а неможливість встановлення причини смерті була пов'язана також з неякісним заповненням медичної документації.

Окремо слід наголосити і на іншу проблему, яка доволі часто залишається поза увагою Міністерства охорони здоров'я, - недосконалість матеріально-технічної бази бюро, що обмежує можливості всебічного та повноцінного дослідження матеріалу. Нажаль, судово-медична служба недостатньо фінансується, не має відповідного оснащення, реактивів тощо.

Висновки. Отже, проведений аналіз свідчить про те, що можливості судово-медичних експертів у встановленні причини смерті і досі обмежені, що значно ускладнює процес розслідування та розкриття злочинів і може підвищувати рівень криміналізації суспільства.

Список літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). [Електронний ресурс]. 2016 [цитовано 18 травня 2020]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Наказ МОЗ України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби України» // «Правила проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи». – С. 35-38.
3. Державна служба статистики України. Статистична інформація. [Електронний ресурс]. 2019 [цитовано 18 травня 2020]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Наказ «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини» від 29.09.2017 № 807/1193/279 . [Електронний ресурс]. 2017 [цитовано 18 травня 2020]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17>

РОЗБІЖНОСТІ ВХОДЖЕННЯ ОДОНТОМЕТРИЧНИХ І КЕФАЛОМЕТРИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДО РЕГРЕСІЙНИХ МОДЕЛЕЙ РОЗМІРІВ НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ПОБУДОВИ КОРЕКТНОЇ ФОРМИ ЗУБНИХ ДУГ У ДІВЧАТ ІЗ ШИРОКИМ І ДУЖЕ ШИРОКИМ ТИПАМИ ОБЛИЧЧЯ

Позур Тарас Павлович

Аспірант кафедри терапевтичної стоматології
Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова
м. Вінниця, Україна

Вступ. Параметри зубних дуг піддаються значним варіаціям залежно від конституціональних, вікових та індивідуальних особливостей (Anwar N., Fida M., 2011; Tian Y.L. et al., 2014; Gunas I., Glushak A., Samoilenko, A., 2015). З огляду на це необхідний систематизований підхід до вибору оптимального розміру зубної дуги для осіб із певним типом обличчя, як при діагностиці аномалій їх форми і розмірів, так і на етапах ортодонтичного лікування.

Мета роботи. Провести аналіз розбіжностей входження одонтометричних і кефалометричних показників до регресійних моделей розмірів необхідних для побудови коректної форми зубних дуг у дівчат із нормальною оклюзією наближеною до ортогнатичного прикусу з широким і дуже широким типами обличчя.

Матеріали та методи. Первинні комп'ютерно-томографічні показники розмірів зубів і кефалометричні параметри 50 дівчат із нормальною оклюзією наближеною до ортогнатичного прикусу (Бушан М.Г., Василенко З.С., Григор'єва Л.П., 1990) отримані з банку даних науково-дослідного центру Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. Усі обстеження юнаків і дівчат були проведені на основі принципу інформованої згоди. Проводили вимірювання ширини коронок і ширини зубів на рівні анатомічної шийки у мезіо-дистальному та вестібуло-оральному напрямках; відстані від анатомічної шийки до апексу кореня та відстані від середини

різального краю до апексу кореня у вестібуло-оральному напрямку; довжини кореня різців та іклів у мезіо-дистальному напрямку. Оскільки в попередньо проведених дослідженнях (Gunas I.V., Dmitriev N.A., Marchenko A.V., 2015) не було встановлено достовірних або тенденцій відмінностей при порівнянні коп'ютерно-томографічних розмірів однойменних зубів правої і лівої сторін, нами в подальших дослідженнях використовувалися середні значення відповідних зубів на верхній та нижній щелепах. Вимірювання кефалометричних розмірів проводили м'якою сантиметровою стрічкою та за допомогою циркуля Мартіна. Точки, які ми використовували при кефалометричному дослідженні, є загально прийнятими (Бунак В.В., 1941). Тип обличчя визначали за допомогою морфологічного індексу Гарсона – відношення морфологічної довжини обличчя (пряма відстань від назіон до гнатіон) до ширини обличчя в області скулових дуг (Profit R.W., Fields H.W., Sarver D.M., 2006). Встановлено наступний розподіл: дівчата з дуже широким обличчям – 21, дівчата з широким обличчям – 20, дівчата з середнім обличчям – 6, дівчата з вузьким обличчям – 3, дівчата з дуже вузьким обличчям – 0. Тому для подальших досліджень ми досліджували лише дівчат з широким і дуже широким обличчям. Для розробки показників, необхідних для визначення коректної форми зубних дуг (відстані між апексами піднебінних коренів, між апексами дистальних щічних коренів і між апексами медіальних щічних коренів верхніх перших молярів; між апексами медіальних коренів і між апексами дистальних коренів нижніх перших молярів; між молярними та між премолярними точками за Поном; між вестibuлярними медіальними горбками верхніх перших молярів; між горбками та між апексами коренів верхніх, або нижніх іклів; іклової, пре молярної та молярної сагітальної відстаней зубної дуги верхньої щелепи; глибини піднебіння на рівні іклів, на рівні перших премолярів і на рівні перших молярів) в залежності від особливостей розмірів зубів і кефалометричних показників, застосовували метод покрокового регресійного аналізу проведеному в ліцензійному статистичному пакеті "Statistica 6,0".

Результати та обговорення. Встановлено, що як у дівчат із широким, так і дуже широким типами обличчя розроблені усі 18 можливих достовірних моделей комп'ютерно-томографічних розмірів необхідних для побудови коректної форми зубних дуг в залежності від особливостей одонтометричних і кефалометричних показників. Однак, коефіцієнтом детермінації у дівчат із широким типом обличчя складав від 0,620 до 0,973, а у дівчат із дуже широким типом обличчя – від 0,863 до 0,962. Як у дівчат із широким типом обличчя, так і у дівчат із дуже широким типами обличчя до регресійних моделей більш часто входять одонтометричні (відповідно 67,3 % і 73,0 %), ніж кефалометричні (відповідно 32,7 % і 27,0 %) показники. Встановлені як подібності, так і розбіжності найбільш частого входження до моделей як одонтометричних, так і кефалометричних показників. Так у дівчат із широким і дуже широким типом обличчя серед одонтометричних показників до регресійних моделей комп'ютерно-томографічних розмірів необхідних для побудови коректної форми зубних дуг найбільш часто входять ширина коронок зубів у мезіо-дистальному напрямку (відповідно 20,2 % і 12,6 %) і ширина зубів на рівні анатомічної шийки у мезіо-дистальному напрямку (відповідно 13,5 % і 14,4 %). Однак, у дівчат із широким типом обличчя до моделей також найбільш часто входить довжина кореня різців та іклів у мезіо-дистальному напрямку (8,7 %), а у дівчат із дуже широким типом обличчя – ширина коронок зубів у вестібulo-оральному напрямку (10,8 %). Серед кефалометричних показників як у дівчат із широким, так і дуже широким типом обличчя до регресійних моделей комп'ютерно-томографічних розмірів необхідних для побудови коректної форми зубних дуг найбільш часто входить висота нижньої губи (відповідно 4,8 % і 2,7 %). Однак, у дівчат із широким типом обличчя до моделей також найбільш часто входить відстань від аурикулярної точки до міжрізцевої точки (3,8 %), а у дівчат із дуже широким типом обличчя – найбільша довжина голови (3,6 %) і середня ширина обличчя (2,7 %).

Висновки. При аналізі розбіжностей входження одонтометричних і кефалометричних показників до регресійних моделей розмірів необхідних для

побудови коректної форми зубних дуг у дівчат із широким і дуже широким типами обличчя встановлені як подібності, так і виражені відмінності, які вказують на необхідність урахування форми обличчя при виборі способів лікування пацієнтів з аномаліями оклюзії.

НУТРИОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБМІНУ ВОДИ В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ

Сабадишин Ростислав Олексійович,
д. мед. н., професор, заслужений лікар України,
ректор КЗВО «Рівненська медична академія»
Рівненської обласної ради, м. Рівне, Україна

Вода. Без води не можливе життя на землі. Вважається, що життя зародилося у воді і в певний момент часу вийшло з води на суходіл, який утворився не зрозуміло яким чином і став наступним етапом у розвитку живих організмів. Існують докази, що раніше, багато мільйонів років назад, на поверхні нашої планети існував тільки океан. Наша кров є прототипом первинного океану, в якому зародилося життя і в дечому схоже на воду, якою наповнені світові океани.

Протягом багатьох сторіч видатні філософи розгадували, як вони вважають, найголовніше питання: “Що первинне: яйце чи курка?” Звідси і виникає питання: “Що первинне: яйцеклітина жінки чи сперматозоїд чоловіка; чи сама людина чоловічої або жіночої статі”. Деякі генетики заявляють, що первинною є людина жіночої статі.

На мою думку, первинним є мозок, який був колись основним і є зараз основним. Саме мозок все створив і все регулює в організмі людини. Він створив інші органи для комфортного забезпечення свого життя, як це можна правильно назвати. Саме мозок і є творцем всіх інших структур організму. Тільки мозок зберігає інформацію, обробляє її свідомо, на скільки це необхідно для прийняття рішень, і не свідомо, регулюючи процеси функціонування організму, щоб не заважати мисленню, яке необхідне для іншого чогось надзвичайно важливого. Якраз мозок і створив як сперматозоїди, так і яйцеклітину для послідовного свого існування.

Щоправда, у структурах мозку може створюватися або існувати ще щось не вивчене нами, особлива матерія, яка у релігії зветься духовністю або душею, значення і роль якої нам людям до кінця не відома. А можливо душа і створила

мозок, який і буде їй служити для більш вищої мети.

Основні рідини тіла людини складаються з води. Біохімічні процеси, які зумовлюють нормальне функціонування організму, проходять в рідинах, що увиразнює важливість якісних характеристик останніх. Вміст рідин тіла людини залежить від хімічного складу води, яку вона п'є.

Люди чомусь надають великого значення їжі, яку споживають, а про воду чомусь забувають, п'ють будь-яку, не розуміючи, що інколи п'ють тиху смерть.

Відомо, що довго не живуть ті люди, які п'ють лужні води, з великим вмістом бікарбонатів, які називають м'якими. На противагу останній також добре відомі характеристики “живої” води, утвореної з льоду під впливом тепла.

Жорстка вода, тобто та, за якої погано діють миючі засоби, дуже добре допомагає за наявності захворювань серцево-судинної системи. Але постійне вживання жорсткої води може призвести до утворення каміння у сечовивідних або жовчовивідних шляхах.

Довготривале вживання лужної води зумовлює порушення травлення в шлунку внаслідок нівелювання дії шлункової соляної кислоти та ферментів, які працюють у кислому середовищі, що зумовлює перевантаження підшлункової залози неперетравленою у шлунку їжею.

До теперішнього часу людство не визначилося з хімічним складом води, яку необхідно вживати для нормування життєдіяльності людського організму. Оптимально люди повинні вибрати для вживання воду зі збалансованим іонним складом і пити її протягом свого життя.

Несвідомий вибір води для пиття – річ особливо ризикована, оскільки склад води для людини є більш важливим, ніж склад продуктів харчування. Людині дуже шкодить постійна зміна питної води. Ідеться навіть не про загрозу утворення каміння в жовчних або сечовивідних протоках, а про можливість скорочення життя, про розвиток різноманітних хвороб, про причину яких люди і не здогадуються.

Найкраще, щоб для кожної людини, залежно від особливостей

функціонування її організму, було індивідуально підібрано воду. Вживання деяких сортів води, особливо з високим вмістом солі, протягом року може спричинити в окремих здорових людей запалення шлунка з підвищеною кислотністю, захворювання підшлункової залози, тощо. Розроблення критеріїв добору питної води для окремих груп людей – це одне з актуальних проблем сьогоденної науки.

Багатьма науковими роботами проаналізований вміст води в організмі людини в цілому, який залежить від віку. Підтверджено, що в тілі новонародженого 86% води від загальної ваги, а у людей старшими за віком до 50% води. Отже, людина старіє з одночасним зменшенням кількості води в її тілі.

Смерть настає тоді, коли людина втрачає до 12% води від загальної ваги тіла. При раптовій втраті 1-1,5 л води виникає тільки спрага, втрата свідомості, галюцинації виникають, коли втрачається 10-12% води від загальної маси тіла. Вказані дані відомі в науковій літературі і детально досліджені багатьма науковцями у різнонаправлених напрямках за допомогою науково-практичних методик.

Крім того, встановлена частка присутньої води в різних органах людини. І що цікаво, найбільший вміст води є у мозку (десь приблизно 75%), який грає одну із найважливіших функцій організму, оскільки можливості мозку не обмежені, про які, на жаль, нічого до теперішнього часу ми не знаємо. Кора великих півкуль головного мозку містить 83,3 % води.

Зневоднення мозку викликає серйозні порушення в організмі людини. Спостерігається негативний вплив на всі практично органи і системи організму людини, мозок перестає ефективно регулювати їх роботу, розпочинається загальний хаос, в якому зникає баланс гармонійного функціонування організму в цілому.

Запитаємо себе ще один раз: “Що таке вода?” Ми фактично складаємося з води, без якої не існує нашого буття в природному середовищі землі. Будь-які рідини організму містять в собі воду: кров, лімфа, клітинна рідина, тощо. Вода

грає важливу роль в підтримці температури тіла. У ній розчинені важливі мінеральні речовини. У воді розчиняються будь-які речовини і доставляються до кожної клітини організму. Фактично, обмін речовин проходить за допомогою води. Унікальні амортизаційні властивості води грають важливу роль у функціонуванні суглобів та хребта. Засвоєння їжі, текучість крові, біохімічні процеси, функціонування імунітету людини без адекватного стану водного балансу людини є неможливими. За допомогою води виводяться токсичні речовини з організму людини.

Добова потреба води для людини складає приблизно 2500мл, але сильно залежить від зовнішньої температури, вологості повітря, а також від виду діяльності людини. Фізична робота різко збільшує потребу у воді, а тим паче у середовищі з підвищеною температурою.

Нестача так надлишок води згубно діють на організм. Конкретно для кожної людини, кількості дози випитої протягом дня води не існує, оскільки існує залежність від потреб організму, в тому числі від віку і маси тіла людини. Необхідна кількість добової потреби води для людини дуже індивідуальна і конкретизована, але середні показники завжди існують і розраховані для різних ситуацій і станів в яких знаходиться організм людини.

Надлишок води сприяє виникненню так званого “водяного сп'яніння”. Пити воду у великій кількості, примушуючи себе і думаючи, що від того буде користь — велика дурість людини. У старовину одним із видів катування був метод, коли людині вливали в шлунково-кишковий тракт велику кількість води.

Що саме відбувається в організмі людини при “зловживанні рідиною”, як і будь-яким продуктом харчування, відомо і встановлено багатьма науковими дослідженнями. А саме, в першу чергу, спостерігається навантаження на серцево-судинну систему, підвищується рівень артеріального тиску, виникає серцева слабкість, набряк легень, аритмія. Підвищений артеріальний тиск порушує роботу нирок, викликає головну біль і набряк мозку. З організму вимиваються вітаміни і мікроелементи, оскільки нирки намагаються вивести надлишкову рідину і працюють з перенавантаженням.

Про затримку рідини в організмі можуть свідчити набряки нижніх кінцівок. У чоловіків, які носять носки спостерігаються странгуляції у місцях здавлювання, і вони намагаються опускати носки якомога нижче, або використовувати носки без резинки у верхній частині. У жінок необхідно стежити за об'ємом щиколоток, особливо під вечір в кінці робочого дня, після довготривалих поїздок машиною.

Дуже часто при надлишку води в організмі виникає відчуття постійної слабкості тіла, часті спазми нижніх кінцівок. Як результат набряку стінок шлунково-кишкового тракту спостерігається взуття живота і збільшення його об'єму. Крім того, детально характеризуючи свою зовнішність, людина може помітити округлість обличчя або зміну форм деяких його частин (набряк повік, щік, тощо).

При надлишку води в організмі спостерігається збільшення об'єму внутрішніх органів, особливо печінки, селезінки, підшлункової залози, тощо. Органи, які мають вузькі протоки будуть страждати найбільше. Порушується дезінтоксикаційна функція печінки, система кровотворення. Як результат передозування водою страждає імунітет людини, його захисні функції. Неefективна робота підшлункової залози сприяє порушенню не тільки травлення (екскреторна функція), а й провокує виникнення цукрового діабету (інкреторна функція).

“Водяне сп'яніння” може супроводжуватися не тільки втомою, м'язовими спазмами, а й нудотою, відчуттям тривоги, сплутаністю або затьмаренням свідомості. Отже, пити воду треба тільки тоді, коли хочеться пити, і пити таку кількість води, яку хочеться випити. Організм сам скаже людині: “Більше не пий. Достатньо. Не силуй себе. Мені вже добре. Краще ніяк не буде.”

Деякі продукти харчування виводять з організму воду. Сильну сечогінну дію має кавун. Сечогінні властивості підмічені у лимона, апельсина, селери, імбиру, буряка, гарбуза, моркви, журавлини. Виражену сечогінну дію мають грушки і петрушка. Продукти, які мають клітковину, вбирають воду і виводять її з організму, створюючи м'яку консистенцію калових мас. Виражену сечогінну

дію має також кава. З метою сечогінного ефекту застосовують березовий сік. Березовий сік необхідно вживати свіжим (до однієї доби) і натуральним, з екологічно чистої місцевості. Крім того, березовий сік позитивно впливає на діяльність нирок, знімає запалення шлунково-кишкового тракту, знижує рівень цукру в крові. Настій із сушених яблук і грушок також має чудову сечогінну дію.

Виводять надлишок води з організму сауни, бані, теплі солові ванни, які витягують рідину через шкіру.

Вуглекислий газ, яким насичують воду, має бактерицидні властивості і є природним для людини, але надлишок його викликає подразнення стінок шлунку, метеоризм. Вода з великим вмістом вуглекислого газу не рекомендується для вживання людям з важким фізичним навантаженням, в тому числі спортсменам, оскільки порушує стійкість і витривалість суглобів людини.

З метою консервування води замість вуглекислого газу використовують консерванти. Будь-який вид консерванту не є фізіологічним для людини і в багатьох випадках не має позитивного впливу на організм людини.

Отже, більш менш вдала консервація бутельованої води може бути при використанні незначної кількості вуглекислого газу, який є фізіологічним для людини і не буде сприяти серйозним порушенням.

Смак води може вказати нам на присутність у воді специфічних домішок. Наприклад, солонуватий смак свідчить про надлишок солі у воді, навпаки, солодкуватий, “приємний” вказує, що вода є бікарбонатною і має надлишок соди. Інколи, випиваючи воду, ми відчуваємо запах гнилі або запах рослин. У такому випадку погано працюють фільтри, через які пропускають мінеральну воду, ще й, крім того, у воді може бути надлишок мікроорганізмів.

Існують природні води, особливо з джерел, з яких люди набирають воду, вважаючи їх цілющими, з високим вмістом кремнію. Деякі автори рекомендують класти камінці кремнію у воду, вважаючи таку воду корисною. Можливо, саме така вода і є корисною, але кремній або надлишок солі у воді різко подразнює слизову шлунку і викликає запалення слизової шлунку.

Кремній має сильні бактерицидні властивості. Насичена кремнієм вода довго зберігається.

Не кожна вода з природного джерела є корисною для конкретної людини, а повинна бути підібрана суцього індивідуально. З гірким смаком вода має високий вміст сірчаноокислого натрію або магнію. Надлишок вапна, алюмінію, сірчаноокислого заліза передають воді терпкий смак, а марганець, мідь залізо — металевий. Висока концентрація карбоната натрію супроводжує мильність води. Існують води з таким вмістом солей, що вода практично не милиться, ні від прального порошку, ні від мила. Навпаки, існують води, які дуже важко змивають шампунь або мило з тіла людини.

Але, акцентуємо увагу, що в природі існує сорт води настільки збалансований, що при постійному її вживанні тривалість життя людини різко подовжується. Наприклад, відмічаємо як історичний приклад, в Україні існує місто Шаяни і вважалося, в минулі роки, місцина, на якій розташоване місто є поганою. Саме туди направлялися для відбуття покарання за злочини люди з єдиною метою, щоб вони мали короткий строк життя. На диво, люди стали жити довго і не хворіли. Розумні люди усвідомили, що саме вживання води у даній місцевості сприяло подовженню життя і покращенню його якості.

У воді є присутніми речовини, про які ми абсолютно нічого не знаємо. Саме вода, є “таємничою” рідиною. Для досягнення довголіття бажано пити воду з тієї криниці з якої пили бабуся або дідусь і які прожили сто років. На жаль не завжди це можливо. Відмітимо, що дослідження води, яка подовжує і покращує життя людини необхідно продовжити, або вишукувати такі води і ставити їх на серійне виробництво, оскільки існує все-таки вода, яка сприятливо впливає на тривалість життя людини, збалансовує не тільки біохімічні процеси, а й має у собі щось особливе, не досліджене, не відоме, “яке”, якимось чином, стабілізує людський організм. Пошук необхідний і буде тривати доти, доки ми, науковці, не зрозуміємо в чому секрет такої води.

А ще можливо, що фільтри, які використовуються для очистки води на заводах для виробництва мінеральної води широкого використання, можуть

забирати з води не тільки не бажані інгредієнти, а й щось дуже важливе, необхідне для людини, в результаті дії якого і подовжується строк життя людини, стабілізується життєдіяльність людського організму.

Що таке тала вода? Замороження води є методом, за допомогою якого змінюється структура води, і таким чином змінюються її характеристики з особливим впливом на організм. Тала вода стала цікавити дослідників, коли вони побачили, що на межі танення льоду в океанах і морях різко активується ріст водоростей.

Що ж відбувається з водою у процесі замороження, наприклад, в морозильній камері холодильника? На перших порах, через деякий час замороження на поверхні води утворюється слабенька кірочка, яку видаляють, оскільки має в собі домішки важких металів, у подальшому замерзає решта води. Але замерзає не вся вода. Якраз зливається та частка води, яка не замерзла, саме в ній містяться солі та інші домішки. Замерзлу, чисту воду розтоплюють і використовують для вживання і приготування їжі. На противагу невідомим для науки характеристикам деяких вод, які ми використовуємо для пиття, характеристики “живої” води, утвореної з льоду під впливом тепла, в основному, є вивчені наукою. Доведено, що тала вода значно підвищує продуктивність рослин. Під впливом талої води зростає стійкість організму до екстремальних ситуацій, підвищується імунітет. Електропровідність, щільність, в'язкість, тощо талої води має свої характеристики.

Кип'ятіння також змінює структуру води. Вода після кип'ятіння стає “мертвою”, оскільки одночасно з шкідливими речовинами з води виділяється кисень і корисні речовини. Змінена структура води після кип'ятіння не є адекватною для організму і не сприяє його ефективній життєдіяльності.

У той же час відомо, що вода дійсно міняє свій стан під дією замороження, кип'ятіння, дією різних полів (наприклад ультразвуку), але зберігає свої змінені властивості дуже короткий час. Вода прагне стабільності, як і будь яка субстанція, що є на землі.

Існує різне поняття “живої” і “мертвої” води. У Середній Азії в

засушливих районах, в один час, проводили гідроліз води. У результаті дії гідролізу під одним електродом накопичувалися H^+ іони, а під другим OH^- іони. При зливанні води в ґрунт з високою концентрацією H^+ іонів рослинність гинула, а вода з OH^- іонами, навпаки, прискорювала ріст рослин. Таким чином, воду з високою концентрацією H^+ іонів назвали “мертвою”, а з OH^- іонами - “живою”.

Зрозуміло, враховуючи фізико-хімічні властивості, “мертва” (кисла) вода має виражені антибактеріальні властивості. “Мертва” вода вбиває мікроби в ранах, при внутрішньому вживанні знижує рівень артеріального тиску. “Жива” (лужна) вода, навпаки, підвищує артеріальний тиск, стимулює обмін речовин, активує організм, покращує апетит і також пришвидшує загоєння ран. У чому “жива” вода нагадує дощову воду.

Аналіз літератури свідчить, що використовують “живу” воду для лікування інфекційних захворювань ротової порожнини. “Жива” і “мертва” вода детально вивчалися дослідниками при багатьох захворюваннях. Наприклад, “жива” вода зменшує в'язкість крові, діє подібно ацетилсаліциловій кислоті, а “мертва” вода, навпаки збільшує в'язкість крові. Звідси і витікають рекомендації до застосування у медицині відповідно патофізіології захворювання. Важлива також антиоксидантна дія “живої” води.

Враховуючи, що “жива” вода має позитивний вплив на організм, яка, фактично, демінералізована, можливо ми, люди, дійсно маємо “засолений” організм, та ще й “засолений” не тими солями, які необхідні для нормального функціонування нашого організму.

Технологія зворотнього осмосу, яка застосовується з 1970 року, дозволяє очистити воду від домішок і важких металів. У процесі зворотнього осмосу і фільтрації утворюється абсолютно чиста вода, яку можна наситити необхідними елементами у певній концентрації з ціленаправленим лікувальним ефектом. Наприклад, мінералізація за допомогою білого кварцу, максимально наближає структуру води до рідин з гірських джерел. Турмалін - позитивно впливає на обмінні процеси, а гранат має кардіопротекторні властивості. Гірський

кришталь тонізує організм, проявляє протинабряковий ефект.

Ще існує думка, що вода, яка піддавалася повному опрісненню, фактично вода без солей, називається “мертвою”. Така вода може цілком відповідати характеристикам дистильованої води. “Жива” вода у промисловому варіанті для продажу проходить додаткову мінералізацію самими різними іонами і мікроелементами, які, як вважається є корисними для людини. “Мертва” вода, сама по собі без нічого, якої фактично не існує в природі, і вона дещо чужа нашому організму.

“Жива” вода, що має надлишок мінеральних солей, які в нашому організмі можуть реагувати з іншими речовинами, модифікувати вплив на організм, або випадати в осад з утворенням камінців в протоках підшлункової залози, печінці, нирках, тощо. Крім того, необхідно пам'ятати про солі важких металів, які можуть з питною водою попадати в організм.

БРОНХІАЛЬНА АСТМА: КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК

Смолен Юліана Олександрівна,

студент

Буздуган Інна Олексіївна,

к.мед.н., асистент

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»
м. Чернівці, Україна

Бронхіальна астма (БА), як і раніше, залишається не тільки невиліковним, але й складно контрольованим захворюванням. Все частіше в останні роки говорять, що БА - не єдиний діагноз, а клінічний синдром, гетерогенний за своїми проявами, патофізіологічними механізмами, особливостями запалення.

Одними із факторів ризику яких є нераціональне харчування, низька фізична активність, вплив тютюнового диму, надмірне вживання алкоголю. тощо. Рушійними силами даного захворювання є глобалізація, швидка урбанізація і старіння населення [1,9,11].

Відомо, що підвищилась поширеність БА, а саме, у західних країнах поширеність коливається від 5% до 15% у загальній популяції. Згідно з багатьма клінічними випробуваннями, встановлено, що фармакологічні засоби (бронходилататори, інгаляційні глюкокортикостероїди (ГКС), антагоністи лейкотрієнів (АЛТ) забезпечують задовільний контроль астми у більшості пацієнтів. Однак у реальному житті астма залишається лише частково контрольованою, а в деяких випадках – неконтрольованою [12, 14]. Саме тяжка неконтрольована БА резистентна до традиційної терапії.

За даними епідеміологічних досліджень, в середньому половина пацієнтів з БА не можуть досягти або довгостроково підтримувати контроль БА. В даний час лікування такої БА зосереджується на адаптації до особливих фенотипів, що зумовлені певними ендотипами [2,4,11]. З метою виявлення нових ендотипів захворювання останнім часом увага вчених зосереджена на нових

технологіях, що коротко називаються «оміки», до яких належать геноміка, епігеноміка, транскриптоміка, протеоміка та метаболоміка [3,6,7]. Вчені передбачають, що «омік»-підходи допоможуть персоніфікованій медицині визначати діагностичні та прогностичні біомаркери БА (маркерний профіль захворювання) та правильно підбирати терапію для відповідного клінічного фенотипу [8,10]. Останніми роками прогрес у лікуванні БА був зумовлений використанням біологічної терапії. Основною перевагою цього методу, порівняно з усіма попередніми, є максимальна вибірковість впливу на імунну систему, що дає змогу усунути одну певну ланку в патогенетичному ланцюгу, суттєво впливаючи на клітини інших органів і систем [5].

Гетерогенна природа БА на сьогодні все активніше підкреслює впроваджується поняття фенотипу БА, який слід враховувати при виборі схеми лікування. Для визначення фенотипу в кожному конкретному випадку необхідно проводити всебічне обстеження хворого. Кожна ланка надання медичної допомоги має свої особливості [8,13].

Тому надзвичайно важливим і відповідальним є підходи як до діагностики, так і до лікування даного захворювання.

Наведемо, як приклад історію хвороби пацієнта, який нещодавно перебував на лікуванні у пульмонологічному відділенні КУ «Обласної клінічної лікарні» м. Чернівці.

Пацієнт Ф. поступив 13.07.2019 року в пульмонологічне відділення з **скаргами на:**

- напади задухи,
- сухий і надривний кашель,
- біль в грудях,
- посилення кашлю в ночі,
- загальну слабкість.

Об'єктивно:

- загальний стан задовільний,
- зниження та осиплість голосу,

- задишка у стані спокою та посилюється при фізичному навантаженні,
- тахікардія, що посилюється при кашлі,
- виділяється велика кількість мокротиння під час кашлю, інколи із кров'ю, надсадний кашель декілька років, що посилюється вночі,
- Гладка мускулатура грудної клітини бере участь в акті дихання,
- Міжреберні проміжки грудної клітини розширені,
- Аускультативно - вислуховуються свистячі хрипи на вдиху, жорстке дихання, тахікардія,

Дане захворювання пов'язує із місцем роботи та курінням. Хворіє декілька років.

Неодноразово лікувався стаціонарно та амбулаторно.

Супутній діагноз: Хронічне обструктивне захворювання легень II стадії, група В, неінфекційне загострення. Гострий катаральний ларинготрахеїт.

Дані лабораторних та інструментальних методів обстеження під час поступлення:

Загальний аналіз крові від 14.07.19:

Еритроцити - 4.7×10^{10} /л; Нв - 132 г/л; КП – 1.0; Лейкоцити – 13.7×10^9 /л; Еозинофіли-2; Паличкоядерні-2; Сегментоядерні – 59; Лімфоцити – 35; Моноцити - 3, ШОЕ 24 мм год.

Загальний аналіз сечі від 14.07.19:

Питома вага 1018; реакція сл. кисла; білок – сліди; цукор не виявлено; лейкоцити – 4-6 в полі зору.

Біохімічний аналіз крові від 14.07.19. цукор крові 4.3 ммоль/л.

ПРС від 14.07.17. – негативно.

Аналіз калу на я/глист від 14.07.17. не виявлено.

Аналіз мокроти від 14.07.19. - плоский епітелій, лейкоцити поодинокі, БК н/в.

Рентгенографія ОГК від 13.02.19. картина пневмосклерозу, емфіземи легень (рис.1)

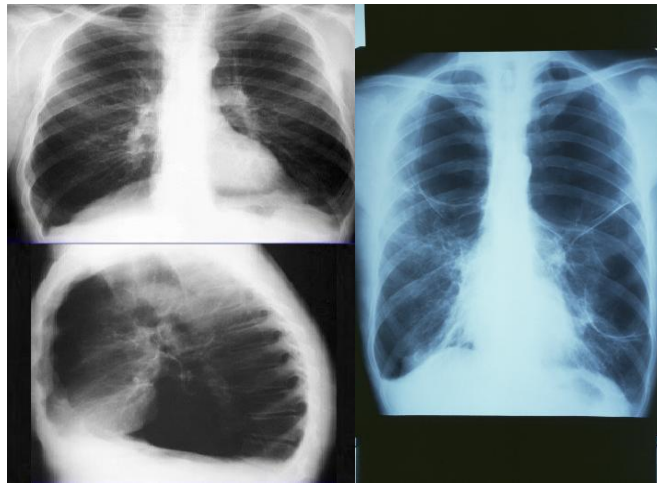

Рис. 1. Рентгенографія ОГК від 13.02.19

Електрокардіографія від 14.07.19. Синусова брадикардія. Блокада передньо-верхнього розгалуження лівої ніжки п.Гіса. ЧСС 85 в 1 хв. (рис. 2).

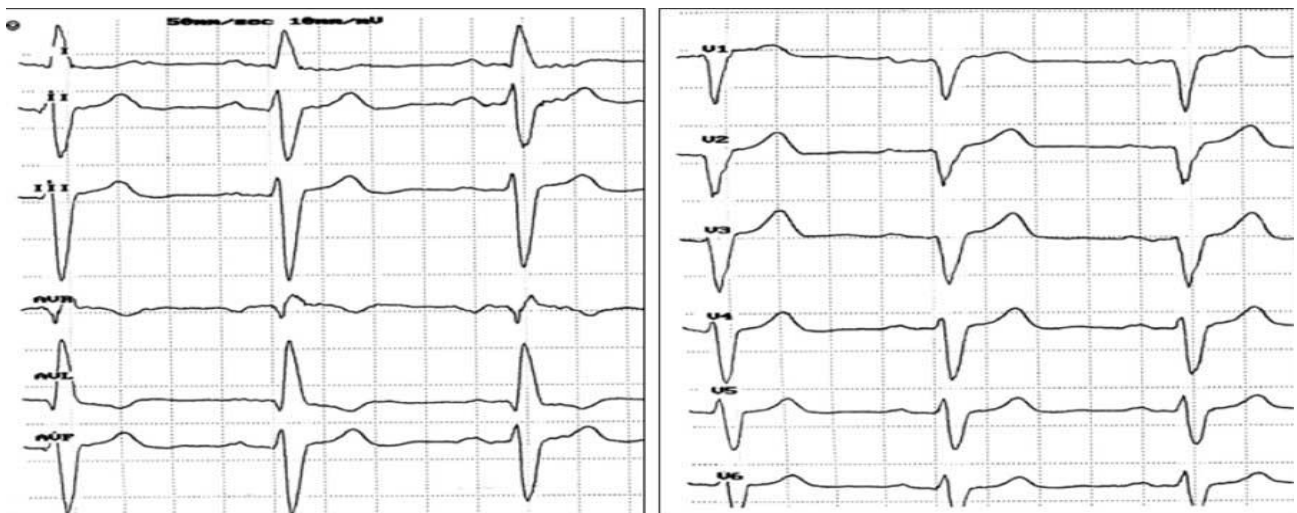

Рис. 2. Електрокардіографія від 14.07.19

Спірографія від 14.07.19. Значна генералізована бронхіальна обструкція. Помірне зниження ЖЕЛ, МВЛ. Має місце синдром стійкої генералізованої бронхіальної обструкції. Динаміка швидкісних показників після фарм.проби свідчить про перевагу бронхоспазму в генезі обструкції (рис. 3.)

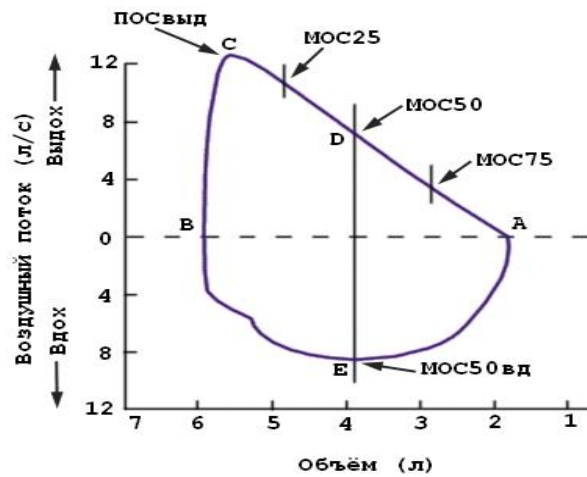

Рис. 3. Спирографія 14.07.19

Діагноз заключний клінічний:

а) основний: Персистуюча бронхіальна астма, середнього ступеню важкості, загострення.

б) ускладнення: Емфізема легень. Полісегментарний пневмосклероз ЛН II ст.

Дані лабораторних та інструментальних методів обстеження при виписці:

Заг. аналіз крові від 27.07.17:

Еритроцити - 4.0×10^{12} /л; Нв - 129 г/л; КП - 0.9; Лейкоцити - 3.9×10^9 /л; Еозинофіли-1; Паличкоядерні-1; Сегментоядерні - 65; Лімфоцити - 30; Моноцити - 3, ШОЕ 12 мм год.

Заг.аналіз сечі від 27.07.17:

Питома вага 1022; реакція сл. кисла; білок - сліди; цукор не виявл.; лейкоцити - 2-3 в полі зору.

Біохімічний аналіз крові від 27.07.17. цукор крові 4.8 ммоль/л.

Аналіз мокроти від 27.07.17 - плоский епітелій, лейкоцити поодинокі, БК н/в.

Рентгенографія ОГК від 08.02.17. картина пневмосклерозу, емфіземи легень (рис.4).

Рис. 4. Рентгенографія ОГК від 08.02.17

Електрокардіографія від 24.07.17 Синусова брадикардія. Блокада передньо-верхнього розгалуження лівої ніжки п.Гіса. ЧСС 55 в 1 хв. (рис. 5).

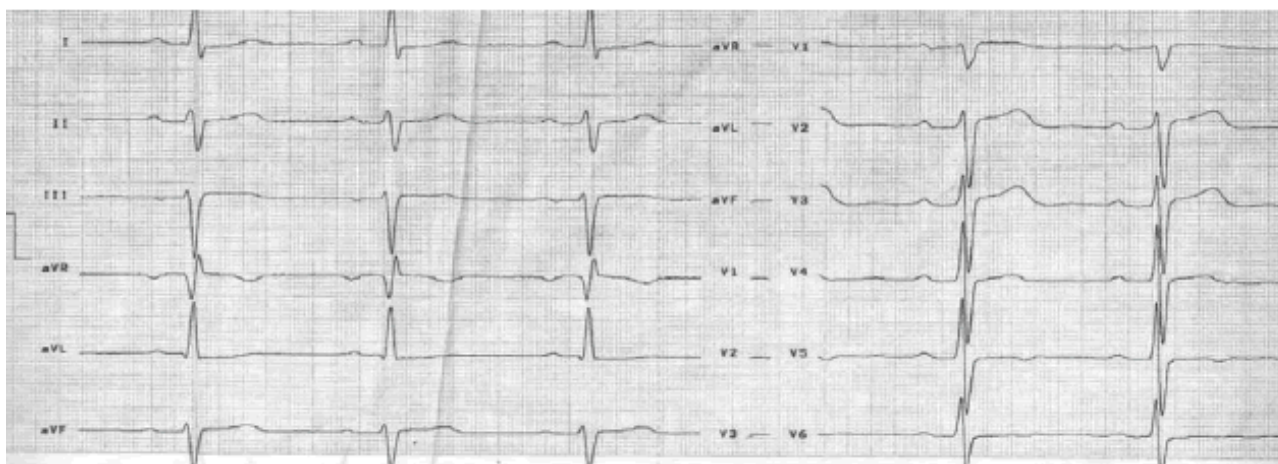

Рис. 5. Електрокардіографія від 24.07.17

Спірографія від 14.07.17. Значна генералізована бронхіальна обструкція. Помірне зниження ЖЕЛ, МВЛ. Має місце синдром стійкої генералізованої бронхіальної обструкції. Динаміка швидкісних показників після фарм.проби свідчить про перевагу бронхоспазму в генезі обструкції (рис.6).

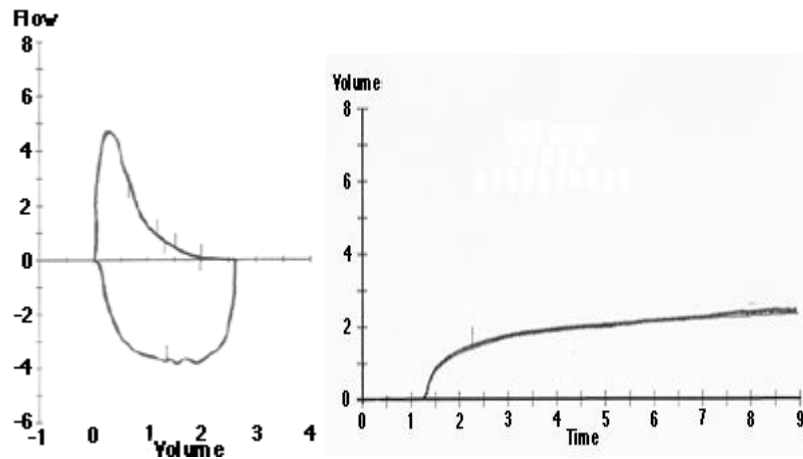

Рис. 6. Спірографія 14.07.17

Проведене лікування:

- режим 1,
- діста 10,
- серетид, 5% глюкоза, еуфілін, аспаркам, дексаметазон, гепарин, муколван, тівортін, небулайзерна терапія з фліксотидом, вентоліном, реосорбілакт,
- ФЗТ, іонотрон (весь комплекс), масаж грудної клітини.

Стан при виписці з покращенням

Дані рекомендації:

- Д нагляд дільничного терапевта,
- Рентген обстеження ОГК щорічно,
- серетид 25-250 мкг 2 вдохи на добу – тривало
- вентолін по 2 вдохи за потребою
- сіднофарм 2 мг 2 рази на добу – тривало
- кордарон 200 мг 2 рази на добу під контролем ЕКГ.
- ЕхоКГ в динаміці.

Описаний клінічний випадок демонструє ускладнений перебіг бронхіальної астми.

Висновок.

1. Бронхіальна астма – гетерогенне захворювання, бурхливий розвиток якого призводить до ускладненого перебігу.
2. На фоні персистоючої бронхіальної астми розвилось ускладнення-емфізема легень.
3. Кардіометаболічна терапія при лікуванні бронхіальної астми дозволить знизити ризик розвитку кардіологічного патології.

Література.

1. Agustí A. Drug development for airway diseases: looking for ward. *Am J Respir Crit Care Med.* 2015; 91: 391–401.
2. Brusselle G. Eosinophilic airway inflammation in nonallergic\ asthma. *Nature medicine.* 2013; 19: 8: 977–979.
3. Chung K. International ERS/ATS guidelines on definition, evaluation and treatment of severe asthma. *Eur Respir J.* 2014; 43: 343–373.
4. De Marco R. Asthma, COPD and overlap syndrome: a longitudinal study in young European adults. *Eur Respir J.* 2015; 46: 3: 671– 679.
5. Global status report on noncommunicable diseases 2014. WHO. <http://www.who.int/nmh/publications/ncd-status-report-2014/en>.
6. Gustafsson M. Modules, networks and systems medicine for understanding disease and aiding diagnosis. *Genome Medicine.* 2014;6:82. <http://genomemedicine.com/content/6/10/82>
7. Lai T26. Samitas K., Delimpoura V., Zervas E., Gaga M. Anti-IgE treatment, airway inflammation and remodelling in severe allergic asthma: current knowledge and future perspectives. *Eur. Respir. Rev.* 2015; 24: 594–601. DOI:10.1183/16000617.00001715.
8. Moore W. Clinical Heterogeneity in the Severe Asthma Research Program . *Ann Am Thorac Soc.* 2013;10:124.
9. Moore W. Sputum neutrophil counts are associated with more severe asthma phenotypes using cluster analysis. *Annals ATS.* 2013; 10:1557–1563.

10. Pefoyo K. The increasing burden and complexity of multimorbidity. *BMC Public Health*. 2015;15:415:1–12.
11. Postma D.S. The Asthma-COPD Overlap Syndrome. *N Engl J Med*. 2015;373:1241–9.
12. Raaijmakers J. A. Biologics: Targets and Therapy. 2013; 7:199–210.
13. Rennard S. Identification of five chronic obstructive pulmonary disease subgroups with different prognoses in the ECLIPSE cohort using cluster analysis. *Ann Am Thorac Soc*. 2014;12:3: 303–312.
14. Katial R. K., Bensch G. W., Busse W. W. et al. Changing Paradigms in the Treatment of Severe Asthma: The Role of Biologic Therapies. *J. Allergy Clin. Immunol. Pract*. 2017; 5:1-14.

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ІЗ МЕДИЧНОЮ ОСВІТОЮ

Теренда Наталія Олександрівна,

д-р мед.н., доцент

Тернопільський національний медичний університет

імені І.Я. Горбачевського МОЗ України

м. Тернопіль, Україна

Ружилю Наталія Степанівна

Комунальне некомерційне підприємство «Обласна клінічна лікарня

Івано-Франківської обласної ради»

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Підвищення кваліфікація та здобуття нових навичок та компетентностей – основна парадигма сучасної безперервної освіти медичного персоналу. В сучасних умовах розвиток науки відбувається настільки швидко, що професійні знання потребують постійного вдосконалення, а методи їх набуття – мобільності.

Мета – вивчити сучасний стан та потребу у розширенні форм та методів післядипломної освіти для молодших спеціалістів із медичною освітою.

Матеріали і методи. Проведено онлайн-опитування 200 молодших медичних спеціалістів з медичною освітою закладів охорони здоров'я.

Результати та обговорення. Закон України «Про освіту» гарантує отримання медичними сестрами освіти впродовж життя, «спрямованої на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки» (ст. 18, п. 1) [1].

Однією із складових такої освіти є післядипломна освіта впродовж трудової кар'єри, яка «передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової перед вищої освіти та практичного досвіду» (ст. 18, п. 5).

Значна частина респондентів працюють в системі охорони здоров'я не менше 10 років: стаж практичної роботи до 10-15 років був у 20 % опитаних, 15-20 років – у 26,5 %, 20-30 років – у 21 %, більше 30 років – 13,5 %. Тривала практична діяльність супроводжується високим рівнем кваліфікаційних категорій. Так, вища кваліфікаційна категорія наявна у 60,5 % опитаних, перша – у 15 %, друга – у 12 %, не мали кваліфікаційної категорії лише 12,5 %.

Покращують професійні знання та отримують нові навички та компетентності молодші медичні спеціалісти з медичною освітою на даний час не лише на курсах тематичного вдосконалення, а й використовуючи само- та взаємоосвіту, спеціальну професійну літературу та методичні рекомендації.

Проте проведене опитування показало значну зацікавленість респондентів у проведенні короткострокових фахових тренінгів, спрямованих на оволодіння як теоретичними, так і переважно практичними компетентностями. Більшість опитаних надають перевагу очній формі навчання з використання ділових ігор, тренінгів з психологічної підготовки (46,5 %), вивчення закордонного досвіду (70,0 %).

Висновок. Найбільш затребуваним видом сучасної післядипломної освіти для молодших спеціалістів із медичною освітою є форма інформальної освіти: участь у фахових нарадах, семінарах, науково-практичних конференціях, симуляційних тренінгах, майстер-класах, курсах з оволодіння практичними навичками, стажування у клініках інших країн.

ЗАЛЕЖНІСТЬ ПРОМІЖ ГЛИБИНОЮ ІНФАРКТУ МІОКАРДА ТА ВІКУ ХВОРИХ ЯК МАРКЕР ПРОПУЛЬСИВНОЇ АКТИВНОСТІ СЕРЦЯ.

Шапошник Ольга Анатоліївна

к.мед.н., доцент

Кудря Ірина Павлівна

к.мед.н., асистент

Шевченко Татяна Іванівна

к.мед.н., доцент

Приходько Наталія Петрівна

к.мед.н., асистент

Українська медична стоматологічна академія
м. Полтава, Україна

Однією з основних причин смертності у країнах Європи залишаються серцево-судинні захворювання. Відомо, що до 2030 року ця причина смерті буде мати місце у 23 мільйон осіб (Townsend N. et al., 2016; Ibanez B. et al., 2018). Загальновідомо, що прогрес у профілактиці серцево-судинних захворювань привів до суттєвого зниження частоти серцево-судинної смертності [1, с. 20]. Зниження частоти ускладнень не відзначали в осіб молодого віку, а серцево-судинна смерть залишається однією з головних причин смерті людей молодого віку в усьому світі (Gupta A. et al., 2014; Eisen A. et al., 2016). Летальність у пацієнтів із гострим інфарктом міокарда (ГІМ) з елевацією сегмента ST за даними реєстрів становить 14% (Aggarwal A. et al., 2012; Chung S.C. et al., 2014).

Прийнято вважати, що пацієнти молодого віку з гострим інфарктом міокарда (ГІМ) мають відмінності від старших за клінічними та патофізіологічними характеристиками [2, с. 126]. Кожен фактор ризику атеросклерозу вносить свій внесок в розвиток порушень пропульсивного судинного русла [3]. Основні фактори ризику служать незалежними предикторами розвитку патологічних змін пропульсивної активності судинного русла, що може бути одним з пускових механізмів до початку

формування цілого каскаду подій, іменованого серцево-судинним континуумом [4, с. 40]. У пацієнтів молодого віку до основних факторів ризику, які призводять до розвитку ГІМ, відносять тютюнопаління, цукровий діабет, сімейний анамнез, артеріальну гіпертензію, гіперліпідемію, ожиріння (Пархоменко А.Н. та співавт., 2018).

Мета роботи – визначення залежності проміж глибиною інфаркту міокарда та віку хворих.

З метою визначення залежності проміж глибиною інфаркту міокарда та віку хворих обстежено 121 хворих (75 чоловіка та 46 жінки) у віці від 41 до 85 років, середній вік яких становив $70,32 \pm 6,71; 0,90$ ($M \pm SEM; SD$) максимум – 83, мінімум – 41 рік. У 58 % хворих була виявлена дисліпідемія, у 9% цукровий діабет, для 18 % хворих було характерно аліментарне ожиріння I-II стадії. Близько 28 % хворих відмічали хропіння уві сні (зі слів хворого та оточуючих). Паління, як фактор ризику мало місце у 48 % хворих. У 40 % хворих з сімейного та індивідуального анамнезу відомо про наявність нейроциркуляторної дистонії.

Кількість чоловіків, що взяли участь в обстеженні становила 75 (55,3%) із 121 та 45 (44,7%) жінок. Середній вік чоловіків склав $68,71 \pm 1,16; 6,74$ років, а жінок $72,82 \pm 1,28; 5,98$. 63 хворих (52,1%) були похилого віку (60-74 роки) та 23 (19 %) – старечого (75 років і старше), 35 (28,9%) - до 60 років. Ускладнений перебіг ГІМ мали 62 (82%) чоловіка із 75. У 30 (65%) із 46 жінок, хворих на ГІМ, був ускладнений перебіг захворювання. 30 (40%) із 75 обстежених чоловіків перенесли у минулому ГІМ та 12 (26,1%) із 46 жінок. У 12 (16%) чоловіків із 75 та 5 (10,9%) жінок із 46 діагностували рецидивуючий перебіг ГІМ. Гостра серцева недостатність (ГСН) I класу за класифікацією Т. Killip — J. Kimbal (1969) була виявлена у 37 (49,2%) із 75 обстежених чоловіків, II класу — 16 (21,2%), III класу — 11(14,7%), IV класу — 11(14,7%). У жінок ГСН I класу виявлена у 27 (58,6%) із 46 обстежених, II класу — 8 (17,3%), III класу — 6 (13,4%), IV класу — 3(6,5%). Обстеження хворих проводилось згідно Уніфікованого клінічного протоколу екстреної, первинної, вторинної

(спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації хворим на гострий коронарний синдром з елевацією сегмента ST (Наказ МОЗ України від 02.07.2014 № 455).

У 111 (91,7 %) хворих була діагностована гіпертонічна хвороба (ГХ) III стадії різного ступеню згідно Рекомендацій з артеріальної гіпертензії Європейського товариства гіпертензії та Європейського товариства кардіологів (2018).

Хворі в залежності від глибини інфаркту міокарда та віку розподілились таким чином: до 60 років ГІМ з підйомом сегменту ST та глибоким зубцем Q діагностували у 27 (22,3%) хворих, 60-74 років - 35 (28,9%), 75-84 - 9 (7,4%) (таб.1).

Таблиця 1

Залежність проміж глибиною інфаркту міокарда та віку хворих

Групи досліджених	глибина інфаркту міокарда в залежності від сегменту ST та глибокого зубця Q	
	з підйомом сегменту ST та глибоким зубцем Q	без підйому сегменту ST та глибокого зубця Q
Хворі на гострий інфаркт міокарда віком до 60 років (n=35)	27 (*39,1%,**77,1%,***22,3%)	8 (*15,4%,**22,9%,***22,8%)
Хворі на гострий інфаркт міокарда 60 до 74 років n=63)	35 (*49,3%,**54,0%,***28,1%)	28 (*55,8%,**46,0,***24,0%)
Хворі на гострий інфаркт міокарда віком від 75 - 84 років (n=23)	9 (*11,6%,**34,8%,***6,6%)	14 (*28,8%,**65,2%,***12,4%)

Примітки: * - відсоток від досліджених за віком (за строкою), ** - відсоток від глибини інфаркту міокарда (за стовпчиком), *** - відсоток від кількісної сумарної характеристики залежності проміж глибиною інфаркту міокарда та віком.

Значимість різниці проміж віком та глибиною інфаркту міокарда за даними χ^2 – квадрату за Пірсоном, відношенням вірогідностей, асоціацією лінійного через лінійне представлено в таблиці (табл.2).

Таблиця 2

Дані за значимість різниці проміж глибиною інфаркту міокарда від віку хворих за χ^2 -квадрат тестами.

Показники	значення	df	Значимість (двобічна)
χ^2 -квадрат за Пірсоном	8,799	2	0,012
Відношення вірогідностей	9,104	2	0,001
Асоціація лінійного через лінійне	8,489	1	0,003

У хворих на ГІМ визначена залежність проміж глибиною первинного та повторного інфаркту міокарда від віку хворих. Глибина первинного та повторного інфаркту міокарда відображає вікові зміни серцево-судинної системи, пропульсивної активності серця.

Отримані результати мають свій подальший розвиток для визначення ступеня пропульсивної активності серця у хворих на ГІМ залежно від тактики лікування як передумова до корекції медикаментозного лікування з подальшим аналізом оцінки якості життя.

Список літератури

1. Лапшин О.В. Прогнозування характеру перебігу гострого інфаркту міокарда та його ускладнень за допомогою математичного моделювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук : спец. 14.01.11 «Кардіологія» / О.В. Лапшин . – К., 2002. – 24 с.
2. Коваленко В.М. Хвороби системи кровообігу як медикосоціальна і суспільно-політична проблема / В.М. Коваленко, В.М. Корнацький. – К., 2014. – 279 с.
3. Пархоменко О.М. Маркери ризику ускладнень гострого інфаркту міокарда при довготривалому спостереженні залежно від віку пацієнтів /

О.М. Пархоменко // Український Медичний часопис. – 2019. - №4 (2)
(132).

4. Черевко О.А. Статеві особливості патогенетичних механізмів ураження серцево-судинної системи у хворих на гострий інфаркт міокарда з неускладненим та ускладненим перебігом / О.А.Черевко, Т.І.Шевченко// Проблемы экологии и медицины. - 2009. - Том13. № 3-4. С.39-40.

IMMUNIZATION OF CHILDREN WITH A BURDENSOME HISTORY

Яременко Альона Володимирівна

Асистент

Прийомова Валерія Олександрівна

студент

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

The problem of immunization of the population in Ukraine is very acute. Parents' distrust of vaccination is growing rapidly, and every year they refuse to immunize their children, thus creating a favorable environment for the resumption of outbreaks of diseases that threaten epidemics.

There are now more and more children with a burdensome history and they are more prone to side effects after vaccination than healthy children.

Testing before vaccination is not always possible, for this purpose a list of vaccines that do not cause complications and pathological reactions in such patients has been developed.

Vaccine antigens are the same components that cause allergic reactions, for example, measles, influenza, mumps, rubella vaccines contain animal proteins, antibiotics, stabilizers and preservatives.

In France, a study found that 9 out of 17 children with egg allergies to mumps, measles, and influenza vaccines caused local reactions.

Vaccination of children with atopic dermatitis, bronchial asthma, food allergies is problematic. On this basis, a study was conducted on a wider group of children numbering 135 individuals of different sexes. Composition of the group: atopic dermatitis - 68, bronchial asthma - 47, food allergy to cow's milk - 11 children. The MMR vaccine was introduced, in 2 cases non-typical reactions were recorded - rash, fever in the form of rash and fever.

In another study, 1042 children with allergies of various etiologies were vaccinated against influenza in the age range of 4-18 years. Before vaccination, pre-

testing was performed, 15 children tested positive, after which they were not vaccinated. This study shows how important it is to do testing before vaccination to avoid unwanted reactions. Timely medical care, such as anaphylaxis, can be fatal. From 1987 to 1993 in the UK against measles was vaccinated two hundred children with a history of food allergies to eggs. In 199 cases of pathological reactions were not detected, and 1 child developed an anaphylactic reaction (0.5%). The authors concluded that egg allergy could not be a constant. As in previous cases, skin testing is recommended.

Schemes for vaccination of children with allergic reactions have been developed. For example, children with bronchial asthma are prepared for vaccination according to the following scheme: Intal, Cromohexal for one week before and 1.5-3 months after vaccination; antimediation drug, in age dosage for 5-6 days before and after vaccination; with bronchospasm in conjunction with bronchodilator therapy, if necessary in combination with anti-inflammatory.

With pollinosis: vaccination not earlier than 1-1.5 months after the disappearance of symptoms, 1-1.5 months before the start of pollination of plants - allergens. Vaccination is carried out following the usual schedule of pediatricians. Preparation for vaccination - taking an antimediation drug in the age dosage for 4-5 days before and after vaccination. When hay fever is combined with other manifestations of allergy, immunization is performed in the immunoprophylaxis office during stable remission.

From the above data, we can conclude that children with allergies can be easily immunized with killed and live vaccines, the level of acquired immunity is no lower than in healthy children. It is necessary to conduct skin testing, increase the possibility of conducting these tests in all medical institutions to prevent cases of pathological reactions, which will lead to increased parental confidence in the immunization of their children.

Literature

1. Особливості вакцинації дітей з алергічним захворюваннями. Дюбкова Т. П., Жерносек В. Ф. // // Медична панорама. 2007. № 3. С. 53-57.

2. Ефективна фармакотерапія. Педіатрія. Спецвипуск 2017р д.м.н., проф. М.П. Костін, Т.А. Костінова
3. Е.Л. Денисенко, С. В. Зіблева, С. Л. Зіблев. Вакцинація: сучасні аспекти специфічної імунопрофілактики. Практичний посібник для лікарів Гомель ГУ «РНПЦ РМиЭЧ» 2019 С. 18-44.
4. Костінов М.П., Балоболкін І.І., Переверзева Н.В., Богатирьова Е.І, Гервасієва В.Б. Щеплення дітей з алергічними захворюваннями у вогнищах дифтерійної інфекції // Педіатрія .- 1991.- N.6.- С.24-28.
5. Bierman C.W., Shapiro G.G., Pierson W.E., Taylor J.W., Foy H.M., Fox J.P. Safety of influenza vaccination in allergic children // J Infect Dis.- 1977.- Vol.136.- Suppl: S6.- P.52-S655.
6. Tounian P., Delacourt C., de Blic J., Paupe J., Scheinmann P. Vaccinations of children allergic to eggs with vaccine prepared with egg // Arch Fr Pediatr.- 1993.- Vol.50.- P.191-195.

TECHNICAL SCIENCES

APPLICATION OF WEIBULL DISTRIBUTION TO DETERMINE THE PROBABILITY OF NOT EXCEEDING THE SPECIFIC PORE DIAMETER

Haievskiy Oleh

PhD, Associate Professor

Dmytruk Mykola

Student

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Kyiv, Ukraine

Introductions. Predicting the probability of not exceeding the specified pore diameter allows to determine the expected levels of defects of welds already at the stage of production preparation, to establish quality control plans adequate to the risks of porosity and to optimize the costs associated with low product quality.

Aim. The aim of the study was to determine the possibility of using empirical data on the size of the pore diameter to obtain the density function of the pore diameter distribution and predict the probability of not exceeding a given diameter.

Materials and methods. The law of two parametric Weibull distributions and the method of probability grid are used.

Results and discussion. The variability of the diameter of the pores formed in the welds is adequately described by Weibull's law.

The Weibull distribution density function was obtained using a probability grid according to the experimental data. To do this, follow these steps.

1. The range of possible values of pore diameter is divided into ranges 0.5 mm wide.
2. The number of detected pores was recorded for each range separately.
3. For each boundary of the range was determined N_i - the number of pores whose diameter does not exceed the limit value of the range.
4. The estimated probability of not exceeding the limit value of the pore diameter range was calculated.

5. Each range in which the pores were recorded gave a point on the probability grid on which the density function is constructed.

In fig. 1 shows the application of the Weibull distribution probability density function to determine the probability of not exceeding or exceeding a given limit value of the pore diameter d_* .

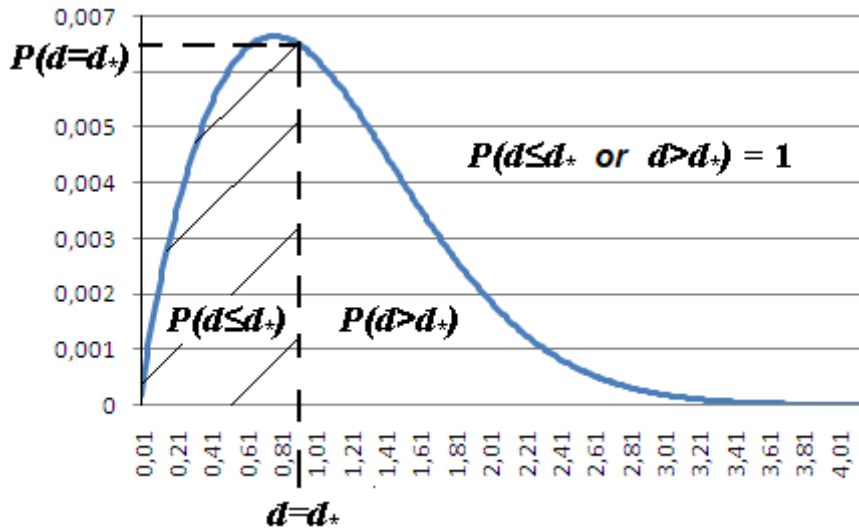

Fig.1. The density function of the pore diameter distribution (for $a_d = 1.21$; $b_d = 1.791$ - which corresponds to the experimentally obtained values of the distribution parameters)

The probability of not exceeding the pore diameter d_* is determined by the area bounded by the graph of the pore diameter probability distribution function to the left of the given limit value of the pore diameter d_* , and the probability of exceeding the corresponding diameter of the pore diameter d_* (see Fig. 1).

Conclusions. Using a probability grid, you can build a probability density distribution function of the pore diameter, which allows you to predict the probability of not exceeding a given pore diameter.

DEPENDENCE OF ELECTRICAL RESISTANCE OF JOINTS FROM THE GAP AT WELDING OF ALUMINUM TIRES

Haievskiy Volodymyr

PhD

Nizhegolenko Oleksandr

Student

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Kyiv, Ukraine

Introductions. When welding electrical aluminum busbars, the nominal gap between the edges can be changed in the range from 0 to 3 mm, which could potentially become an affordable technological factor to minimize operational losses of electricity in welded joints of aluminum electrical fittings.

Aim. The study was conducted to identify opportunities to reduce the electrical resistance of welded joints of aluminum tires by optimizing the gap between the welded edges of the tires.

Materials and methods. Experimental samples of welded joints were obtained by TIG - welding of aluminum electrical tires 50x5 mm using filler materials APPV 2x2.5 with a diameter of 2 mm; ER4043 (ISO 18273 - S Al 4 AlSi5) with a diameter of 2 mm; ER5356 (ISO 18273 - S Al 5 AlMg5Cr) with a diameter of 2. The electrical conductivity of welded joints was determined as the electrical resistivity using a calibrated laboratory micro ohmmeter F4104-M1.

Results and discussion. The gap between the welded edges of the butt joints affects the formation of the weld on both the front and back. In addition, the gap determines the ratio of filler to base metal in the weld metal. Thus, the gap in addition to the shape of the seam largely determines its chemical and phase composition. To ensure the formation of the seam by manual TIG - welding the butt joints of aluminum plates to form the reverse side of the seam with a variable gap, a ceramic substrate was used. The results of the study of the effect of the gap between the

welded edges on the electrical resistance of aluminum tire joints are presented in Fig. 1.

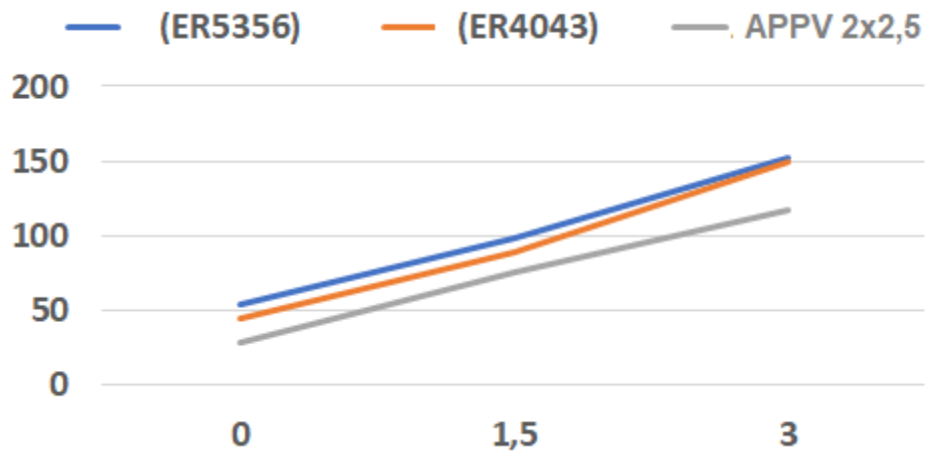

Fig. 1. Dependence of electrical resistivity (mOhm*mm²/m) on the gap between the welded edges (mm)

From the given data it is possible to draw a conclusion that increase in a backlash between welded edges leads to increase in specific electrical resistance. This effect is observed for all filler materials and can be explained by a decrease in the proportion of α - phase in the weld metal with an increase in the proportion of doped.

Conclusions. The electrical resistance of the butt joints of aluminum tires is directly dependent on the gap between the edges during welding. The minimum resistance provides zero nominal backlash.

NEURAL NETWORKS APPLICATION FOR AUTOMATION OF THE IT PROJECT MANAGEMENT METHODOLOGY IMPLEMENTATION

Mariia Ivashchenko,

Student,

Olga Mezentseva,

PhD in Economics, assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

Introduction. Project activities have got a large number of risks and factors, so they are difficult to predict. The peculiarity of project management in the IT industry is the rapid variability of technologies and the general state of the market. 17% of projects can cause the failure of the whole company [1]. The success of the project is influenced by many factors: the attitude of the customer or investor, the variability of requirements, technical support and interaction within the team. All this can be regulated using the right project management methodology. It could be said that the methodology directly affects the success of the project team. The choice of project management methodology falls on the responsibility of the project manager.

Usually the decision to implement a particular project management methodology is made by a group of experts in the field: operation director, project manager, product owner. Appropriate procedures may be prescribed in the company's business processes, and will require certain bureaucratic steps to implement or change the methodology.

As this is a fairly typical and repetitive activity, it is possible to optimize the choice of methodology through automation. To do this, it is necessary to identify the factors of the project and explore which of them have the greatest impact on the choice of methodology.

Aim. To study the use of artificial neural networks in the analysis and automation tasks of IT project management methodology implementation.

Materials and methods. Analysis and synthesis, comparison and classification, mathematical logic, construction of logistic regression, using Python programming language.

Results and discussion. The obtained results can be implemented in small and medium outsourcing IT enterprises. Implementation and application of the model does not require specific knowledge and financial costs.

Usually the project activity of each company is kept secret and is an internal property of the company, which contains profile information on the main business processes of the company, and therefore is defined as confidential information, and accordingly is not subject to disclosure. Each company conducts project activities in accordance with internal processes and procedures. Of course, there are common best practices used by progressive organizations as guidelines and recommendations for product development and service delivery. However, there is no single global study and data set on this topic in open sources.

The dataset collected from private sources contains about 1.5 thousand lines, which include the data on project activities during the year. The input columns of the dataset correspond to the process of accounting for man-hours within the project teams at the enterprise and include:

- 1) period - month and year for which accounting is conducted;
- 2) project - the actual project within which the team works;
- 3) employee - name and surname of a member of the project team;
- 4) the number of hours spent by the employee on the project;
- 5) the cost of performed work - a confidential indicator that depends on the hourly rate of employees and directly affects the cost of the project, so it will appear only in the secondary data or as a qualitative indicator;
- 6) the role of the employee - mostly project teams have three types of specialists: managers, developers and testers;
- 7) project management methodology used in the project.

The most common project management methodologies today are Scrum, Kanban and Waterfall [2,3]. Since there are no pure project management

methodologies, this study ignores deviations and inaccuracies in the use of methodologies towards hybridity and a combination of several types. For example, in the classic Scrum there is no role of a tester, teams are self-organized and each team member can replace others in their work. The possibility that the project may have different methodologies at different stages will also have to be neglected.

Table 1

Pearson correlation matrix

	Date	Team	Time	Money	Time per Employee per month
Date	1.000000	0.389076	0,392344	0.574514	0.094173
Team	0.389076	1.000000	0.528731	0.829551	0.296401
Time	0,392344	0.528731	1.000000	0.895678	0,415542
Money	0.574514	0.829551	0.895678	1.000000	0.688991
Time per Employee per month	0.094173	0.296401	0,415542	0.688991	1.000000

A script in the Python programming language was used to reprocess the data [5]. A multifunctional library for Pandas data analysis was used to process the dataset. With its help, data from 1500 rows were aggregated into data for 60 projects. There is Pearson correlation matrix in the table 1. Money column correlates to the other columns too much so it has to be removed. Each parameter correlates to itself as 1 diagonally.

According to the data in table 2, it is possible to make conclusions about the homogeneity of each column of the data set. For example, the Methodology column shows that all three methodologies are evenly distributed, as evidenced by the arithmetic mean, standard deviation, and percentile division. If you look at the column of time spent on the project, you can come to a different conclusion, because the value of 75% of the percentile is far from the maximum value, and less than the

standard deviation, which indicates a large sample size. From this we can conclude that there are projects with very little or very much time spent.

Table 2

Statistical characteristics of the dataset

	Date	Team	Time	Time per Employee per month	Methodology
Count	60	60	60	60	60
Mean	4.250000	5.400000	1127.057833	47.965403	1.116667
Std	2.995052	3.660138	1925.638587	33.911868	0.804472
Min	1	1	10	2.750000	0
25%	2.000000	2.750000	92.500000	22.118182	0.000000
50%	3.000000	5.000000	478.950000	39.058036	1.000000
75%	6.250000	8.000000	1142.312500	71.031132	2.000000
Max	9	17	10722	141.078947	2

An artificial neural network was chosen for this study because it has an advantage over traditional classification methods [4]. The choice to use an artificial neural network method over traditional classification methods depends on their success in estimating the nonlinear function.

It is known, that the neural network is very sensitive to the scaling of input data. Therefore, the data must be normalized. In this research method of data standardization was chosen, which involves changing the scale of the distribution of values so that the average value of the observed values was 0, and the standard deviation - 1. This method can be considered as subtraction of the average value or data centering.

The most common neural network algorithms can predict values between 0 and 1. Since 3 methodologies are selected for classification, the values will have to be encoded in three columns using unitary coding (One-Hot Encoding). The number 1 and the first column will correspond to the Scrum methodology, 2 - Kanban and 3 -

Waterfall. That is, due to the division of one column into three for the value of Scrum we obtain the vector 100, Kanban - 010, 001 respectively for Waterfall [4].

Since our task is to obtain the value of the project management methodology, we solve the classification problem. The sigmoid function is most often used for the classification problem [5, 6]. First, the sigmoid is nonlinear in nature, and the combination of such functions also produces a nonlinear function. The most common sigmoid function formula is:

$$A = \frac{1}{1 + e^{-x}}$$

One of the advantages of this function is that it is not binary (figure 1), which makes the activation analog, in contrast to the step function. Sigmoids are also characterized by a smooth gradient. Its result lays within [0,1] and can be interpreted as the probability of obtaining a result [6].

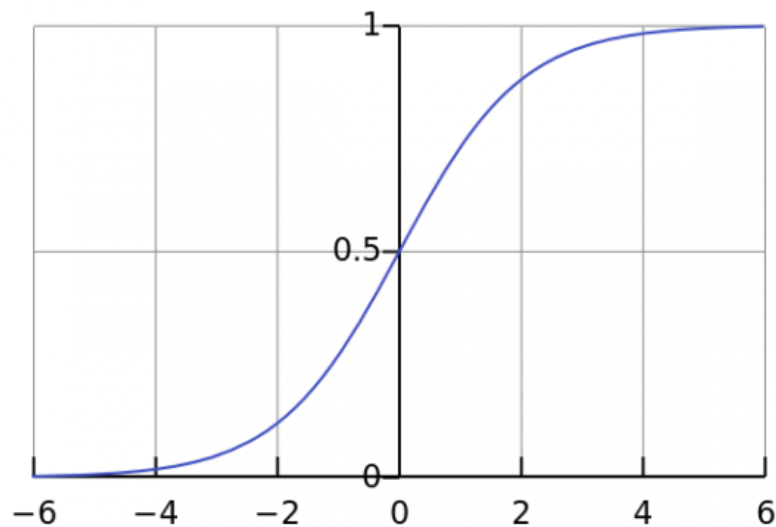

Figure 1. Sigmoid function graph

At the input we have 4 parameters, 3 at the output, so in the hidden layer it is appropriate to choose 3 neurons (figure 2): no more and no less than in the input and output. The method of gradient descent with 5000 thousand iterations and $a = 0.8$ was used for training. The error was estimated by the method of least squares. Training set is 80% from the whole dataset.

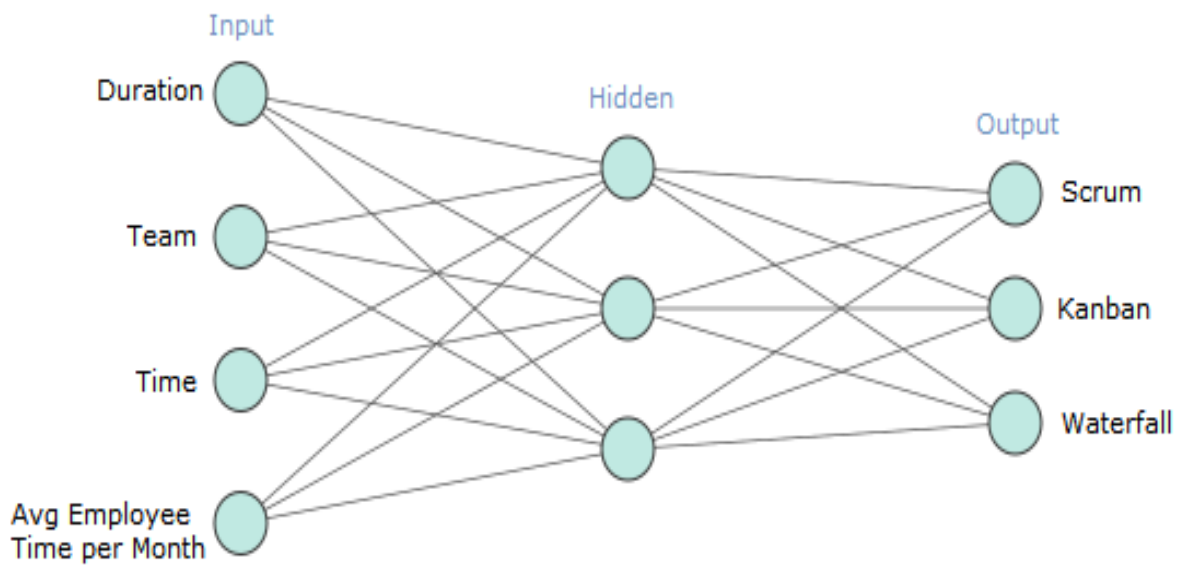

Figure 2. Neural network architecture

Conclusion. The accuracy of the obtained model is up to 83%, which is considered acceptable for predicting data that do not require critical accuracy. Such a model can be easily implemented in the enterprise. This does not require additional financial resources. However, first it is necessary to analyse more deeply all the characteristics of projects in the enterprise and determine the most successful of them. Currently, the model works on a simplified scheme, analysing only 4 main inputs, so it is necessary to focus on ways to improve and expand the model, in particular: project iteration, breaks in the project team, the model of payment under the contract with the client, frequency of communication with the client, frequency of project releases, certainty and consistency of technical documentation, the complexity of the technologies used, the specifics of the project, the experience of specialists.

As the result we can see, that period of time, size of the team and average time spent per month are valuable factors for selecting project management methodology.

The introduction of this model in the processes of the enterprise will optimize the time of the project manager, as well as ensure the rational use of resources and help build a vector of interaction between the manager, team and customer. At the

same time, the manager will be able to devote more time to important aspects of software product development and identify potential problems at earlier stages.

References:

1. T. Cooke-Davies, “The ‘real’ success factors on projects,” *Int. J. Proj. Manag.*, vol. 20, no. 3, pp. 185–190, Apr. 2002.
2. What's the Difference? Agile vs Scrum vs Waterfall vs Kanban // SmartSheet. – 2014.
3. Swanner N. Project Management: It's Scrum or Nothing, Says New Study / Nate Swanner // Dice. – 2019.
4. Goodfellow, I., Bengio, Y., Courville, A.: *Deep Learning* (Adaptive Computation and Machine Learning series) 2017. 652 p. (2017).
5. *Python Deep Learning Second Edition* / [I. Vasilev, D. Slater, G. Spacagna.]. – Birmingham: Packt Publishing Ltd., 2019. – 367 p. – (Second Edition).
6. Keim R. *The Sigmoid Activation Function: Activation in Multilayer Perceptron Neural Networks* / Robert Keim // All About Circuits. – 2019.

IMPROVEMENT OF THE SOIL THROWER USED TO EXTINGUISH FOREST FIRES

Kovalev Alexander Alexandrovich

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Simon Kuznets Kharkov National University of Economics
Kharkov, Ukraine

Introductions. The effectiveness of the operational actions of fire departments in extinguishing forest fires largely depends on the state of fire-technical weapons and the material and technical base, which are currently ineffective, morally and physically obsolete, require replacement and substantial modernization using modern innovative scientific and technological achievements.

Aim. Development of new fire-fighting equipment, small in size and universal in technological purpose. One of the examples of such equipment is multifunctional tractor tractor soil throwers designed to extinguish lower forest fires and create fire mineralized strips by throwing soil when driving in difficult conditions.

Materials and methods. When fighting ground forest fires, soil is one of the most affordable and effective fire extinguishing agents. Effective ways to prevent and extinguish forest fires is laying mineralized strips and filling the edges of a moving fire with soil [1].

An analysis of the existing designs of tractor-driven soil throwing machines with the help of which warning and extinguishing fires are carried out showed that these tools are represented by fire fighting fire strips and soil fire throwers, which are coupled with tractors of the third or more traction classes equipped with a rear mounted system. As the working bodies in these mechanisms, soil mills of various types are used [2].

Forest paved fire strips are designed to create and renew wide fire barriers, as a measure to prevent the spread of fire, as well as in the direct fight against forest fires. Ground fire throwers are designed for active suppression of ground fires with a

directed stream of soil and the arrangement of mineralized strips in front of the edge of forest fires.

A common significant drawback of all the tractor soil throwers examined is the lack of technical ability to work on medium and heavy soils, as well as low productivity (soil feeding efficiency). In addition, the considered soil throwers are developed in relation to the conditions of movement along the forest roads and clearings, which impedes their use inside the forest blocks, where there are a lot of roots, fallen trees, stumps, etc. which impede the possibility of approaching and timely performing operational actions to extinguish and prevent the spread of the fire front.

Therefore, an urgent scientific and practical task is to justify and develop the design of an innovative tractor forest fire thrower to improve the performance of soil throwing, as well as to ensure efficient operation on medium and heavy soils when driving in difficult conditions.

The set goals and objectives can be solved if two paired rotary cutter-cultivators are used in series with rotary soil throwers as the working body of the soil thrower. Rotary cutter-rippers are the most walkable in conditions of soils saturated with roots of different diameters, stumps and other mechanical inclusions, and the formation of an intermediate layer of loose soil in front of the cutter-throwers can significantly reduce the power consumption of the base chassis engine, which, in turn, allows to deepen the blades of the milling throwers to their entire height, thereby increasing the amount of soil supplied and the thickness of the fire coating layer.

Based on the foregoing, we have developed the design of a tractor forest fire thrower, which is a trailed module for tractors and consists of a supporting frame, an attachment with a hydraulic cylinder for raising and lowering, a safety clutch, a camshaft, a driveshaft, guide shafts and track rollers. The working body of the soil thrower is formed by two twin rotary cutters, rippers installed in series with rotary soil throwers (Fig. 1). Figure 2 shows a diagram of the working body of a fire thrower.

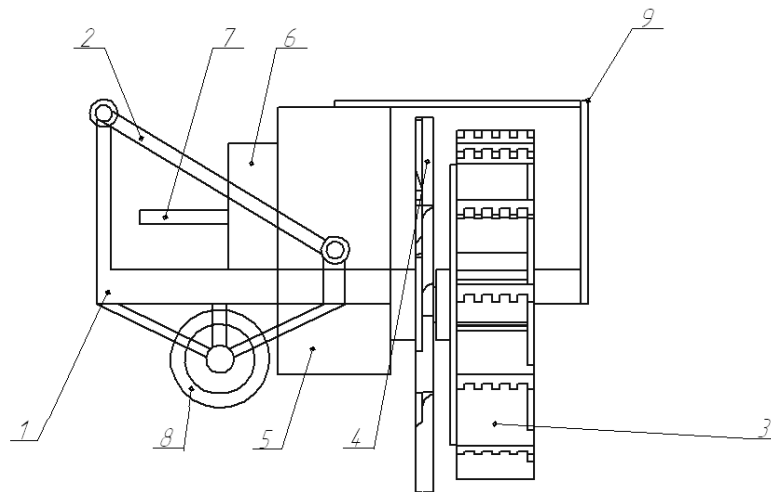

Fig. 1 Scheme of soil thrower

1 - supporting frame; 2 - attachment with a hydraulic cylinder for raising and lowering the supporting frame; 3 - rotary throwers of the soil; 4 - rotary cutters soil cultivators; 5 - distribution gear; 6 - safety clutch; 7 - driveshaft; 8 - track rollers; 9 - guiding casings.

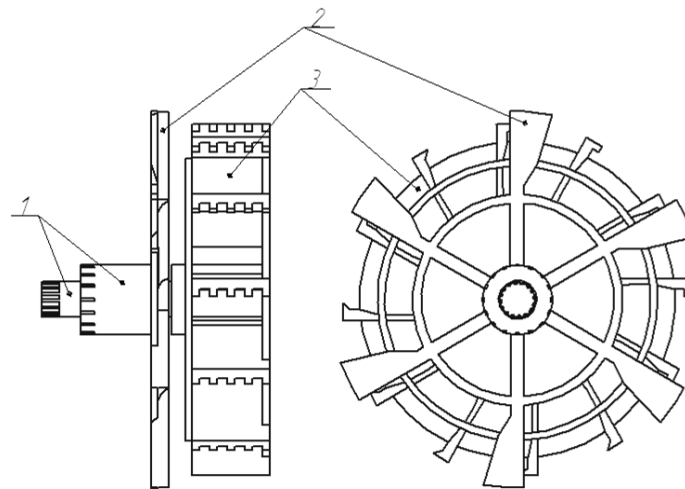

Fig 2. Scheme of the working body of the soil thrower

1 - drive shafts; 2 - rotary cutter soil baking powder;
3 - rotary cutter soil thrower;

The process of tractor tractor thrower is complex and multifactorial. His mathematical model represents the relationship of input parameters (factors) and output characteristics (criteria), which can be divided into 4 groups [3,4]: Parameters

of rotors; Parameters of rotor bearing discs; Terms of Use; Performance indicators.

The first group of parameters includes parameters that have the most significant effect on the efficiency of the soil thrower process: rotor speed; the depth of the rotor blades into the soil; the width of the blades of the rotor-thrower and rotor-baking powder.

The second group includes two geometric parameters of the disks: the angle of attack of the disks with respect to the translational direction; the depth of the disks into the soil.

Parameters describing the operating conditions of the soil fire thrower include the forward speed of the soil fire thrower; soil density; the force of viscous friction between the soil element and the working surface of the machine.

The efficiency of the soil thrower is described by the output characteristics (criteria) to be measured during the experimental studies: the productivity of the fire soil thrower (mass of soil ejected outside the machine, per unit time); specific soil supply per unit edge area of a forest fire; average throwing distance of the soil; average power consumed by the machine.

Since the main production units of the fire soil thrower are the rotor-baking powder and rotor-thrower, it is their parameters that will significantly affect the efficiency of the machine. The study of their influence in the complex will allow you to find the optimal areas that are not predicted in advance, and formulate recommendations for choosing the appropriate design parameters.

For example, we give a calculation of the productivity of the soil thrower P (kg/ s) and the specific soil supply per unit edge area of a forest fire q , depending on the parameters of the rotors:

$$P = \rho \cdot h \cdot d \cdot N \cdot \omega \quad (1),$$

$$q = \frac{\rho \cdot h \cdot d \cdot N \cdot \omega}{S} \quad (2),$$

where: ρ – soil density (kg / m³); h – the depth of the rotor thrower blades in the

soil (m): \mathbf{d} – the width of the rotor thrower blades (m); \mathbf{N} – number of blades on the rotor thrower; $\boldsymbol{\omega}$ – rotational speed of the rotor-thrower (r / s); \mathbf{S} – fire edge area (m²).

Similar calculations for other indicators of the effectiveness of the fire thrower soil allow us to derive analytical dependencies of the parameters (factors) and characteristics (criteria), which in the future will serve as the basis for constructing the optimal model of the soil thrower.

A comparative calculation of the power consumed by the soil thrower of such a design when arranging a mineralized strip was carried out [3,4]. The existing GT-3 soil thrower was taken as a basic sample. The power to the thrower drive with the end feed of the material can be approximately calculated by the formula, kW:

$$N_{mem} = \frac{\Pi'_T \kappa_p \gamma_\Gamma}{3,6 \times 10^6} \left\{ \frac{V_e^2 - V_o^2}{2g} + \frac{(r_M - r_o)f}{\cos \alpha'_o} \left[\sin \alpha'_o + \frac{\omega_M^2 (r_M + r_o)}{g} \times \frac{1 - \sin \varphi}{\cos \varphi} \right] \right\}, \quad (1)$$

where: V_B, V_o – are the ejection and axial feed rates of the soil into the thrower, V_{okp} – peripheral speed at the periphery of the thrower blade, m/s; r_M, r_o – radius of the thrower blade and the center of the point of soil supply to the thrower, m; κ_p – coefficient of loosening of the soil; α'_o is the central angle between the radii at the lower point of the thrower and at the point of start of the ejection; ω_M – is the angular velocity of the thrower blades, 1/s; φ, f – is the angle and coefficient of friction of the soil on the blade; g is the acceleration of gravity, m/s²; γ_Γ – specific gravity of the soil in H/M²; Π'_T – specified capacity, m³ / h.

Results and discussion. The calculation showed the required power for the thrower drive, however, a number of indicators are taken from the range of tabular values that does not allow using the obtained value for direct comparison with the existing analogue (data for which were obtained empirically on unspecified soils). Therefore, it became necessary to carry out a calculation for the well-known GT-3 design with a theoretical definition of the required power, compare the obtained value with the power indicated in the tactical and technical characteristics and use the ratio

of these capacities as a complex correction factor.

Applying the found correction factor to the calculated value of the required power for the proposed design, it can be argued that the actual power consumed by the soil meter of the proposed design was found with indicators as close as possible to the original sample without the need for its direct manufacture and testing.

The calculations made it possible to argue that the proposed design is not only more compact, but also more energy efficient (the required power is lower by 34.7%). The indicated reduction in power consumption reduces the requirement for the tractor traction class, which in turn will lead to a decrease in the overall weight and size of the complex, and therefore its cross-country ability in difficult forest conditions.

Conclusions: The proposed design of a tractor fire soil thrower allows for the efficient arrangement of mineralized strips and extinguishing bottom fires on all types of soils in the presence of roots, felling, stumps and stony inclusions. The use of two twin rotary cutter-rippers installed in series with rotary soil throwers as a working tool allows you to reduce the power requirement of the base chassis, which allows you to install this soil thrower on a tractor of a lower traction class, which reduces the cost of carrying out operational extinguishing actions, use this unit with lighter equipment and carry out mechanized work in previously inaccessible places by reducing the overall dimensions of the machine.

References

1. Valdaysky N.P., Vonsky S.M., Chukichev A.N. Extinguishing lower forest fires by means of soil throwing: Methodical. recommendations. L .: LenNIILH, 1977.34 s.
2. Chukichev A.N. Technical means for the prevention and suppression of forest fires: Obzn. inform. M .: TSBNTI Gosleskhoz USSR, 1985. 32 p.
3. Kruchek A. D., Zubkov O. V., Chuprova Z. A. Tools for creating and updating fire mineralized strips: Obzn. inform. M.: VIItslesresurs State Committee of the USSR, 1991.24 p.

4. Optimization of parameters of a combined machine for extinguishing forest fires based on theoretical and experimental studies [Electronic resource] / L. D. Bukhtoyarov, M. A. Gnusov, M. V. Shavkov, D. V. Lepilin, D. V. Eskov , A.V. Podyablonsky // Polythematic network electronic scientific journal of the Kuban State Agrarian University. - 2012. - No. 84 (10). - S. 317-326. - Access mode: <http://ej.kubagro.ru/2012/10/pdf>.

WAYS TO INCREASE OPERATIONAL RELIABILITY OF UKRAINIAN RAILWAY LOCOMOTIVES WHEELS UNDER EU REQUIREMENTS

Kuzin Oleg Anatoliyovych,

Ph.D., Associate Professor

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Kuzin Mykola Olegovych,

Doctor of Technical Sciences

Kovalenko Pavlo Vasilyovych,

Master

Lviv branch of the Dnipro National University

of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan

Introduction. The development of transport systems in the European Union requires increasing the capacity of the railways of Ukraine, especially in sections facing foreign roads, taking into account international standards and requirements.

The current tasks of economic policy, as well as the globalization of transport services, make it necessary to harmonize safety standards for transporting passengers and goods on the one hand, as well as reducing the cost of operating component of transport systems on the other.

Aim. The aim of the work is to develop recommendations for the implementation of technological solutions in the rolling stock repair technology of Ukraine that would simultaneously meet the requirements of European countries' standards in the field of railway transport and the standards of the Ukrzaliznytsia and allow reducing the cost of the product life cycle.

Materials and methods. The following empirical and theoretical methods were used in the work: comparison, analysis and synthesis of the basic unit (unification - creation or modification of structures based on standard and approved components), modifications (adaptation of already manufactured products to new conditions without changing the most expensive and critical parts) and aggregation (the principle of modularity, when a new product is created on the basis of a

combination of existing unified units that are fully compatible with the operation figures and sizes).

Results and discussion. The following materials were used as material for research: regulatory documents in the field of rolling stock repair technologies in Ukraine, regulatory documents for European carriage elements, as well as modern solutions in the field of increasing the durability of parts using methods of their technological processing.

The European Union uses regulatory documentation [1-3], which regulates the life cycle and condition of the running gear of rolling stock. The main parameters that are regulated by these regulatory documents are the estimated operational loads, as well as important structural characteristics such as the state of the material, damage accumulation (technological and operational). However, the issues of wear, degradation of the material of parts during operation are not described clearly enough.

In Ukraine, there are the following regulatory documents [4-5], which regulate the life cycle of the wheels of traction rolling stock.

Note that in the documents of the EU and Ukraine, only geometric characteristics (surface profile) of wheel flanges are regulated. With their reduction to the minimum normative sizes, the wheelsets are taken out of operation for the complete restoration of the rolling surfaces of the wheels with the performance of turning along repair profiles, which leads to a decrease in their resource [1-5].

In this regard, one of the most acute problems is the wear of wheelsets. Numerous ways to improve the structures of the crew of the rolling stock only partially solved this problem, since the change in the geometry of the wheelsets due to the loss of their profile did not stop. One of the ways to increase the overhaul mileage of the wheels by reducing wear is to use the technology of surface treatment of the wheels, in particular, their hardening using plasma hardening.

This technology has become a traditional, well-proven way to increase the resource of parts.

However, its potential has not yet been fully revealed.

Changing the parameters of the hardening process, allows a sufficiently wide range to control the resulting structure of the material in the surface layers and, as a result, the operational properties of the products.

Especially important is the gradient of the properties of the surface layers, since it affects the distribution of the stress-strain state in the details during their operation.

In this regard, we present the problem of obtaining the optimal structure and properties of surface layers in the following form:

$$\{x_1, \dots, x_m\} : F(\hat{\sigma}(D), \hat{\varepsilon}(D)) \rightarrow \text{optimum}, \quad (1)$$

where $\{x_1, \dots, x_m\}$ - plasma quenching technology parameters, $\hat{\sigma}$, $\hat{\varepsilon}$ - stress tensor, D - part area, $F(\dots)$ - functional.

The solution to problem (1) is possible based on the use of the method of functional approximations according to the scheme proposed in [6].

Conclusions.

1. An analysis of the current state of the problem of managing the resource of wheels of railway equipment based on the requirements of regulatory documents of Ukraine and the EU is presented.

2. Using established patterns of the formation of functionally gradient near-surface layers, approaches are proposed to optimize surface plasma hardening to increase the life cycle of wheel pairs of traction rolling stock.

3. The statement of the problem and the mathematical model for controlling the plasma hardening technology, as well as possible ways of its implementation in order to reduce the cost of the life cycle of parts, are considered.

References

1. Directive (EU) 2016/798 of the European parliament and of the council of 11 may 2016. On railway safety.

2. Commission Regulation (EU) No 1302/2014 of 18 November 2014 concerning a technical specification for interoperability relating to the 'rolling stock

— locomotives and passenger rolling stock' subsystem of the rail system in the European Union.

3. EN 12663-1:2010 “Railway applications - Structural requirements of railway vehicle bodies - Part 1: Locomotives and passenger rolling stock (and alternative method for freight wagons)”.

4. Instruction on formation, repair and maintenance of wheel pairs of traction rolling stock of the railways of Ukraine of a track of 1520 mm. – Donetsk: «Lebid», 2001. – № 305-ІІ. – 152 p. (in Ukrainian)

5. Interstate standard. Wheel pairs of traction rolling stock of 1520 mm gauge railways. General specifications. – M., 2012. – 28 p. (in Russian)

6. Egorov A.I. Optimal linear system management. – K.: High school, 1988. – 278 p. (in Russian)

АНАЛИЗ МЕТОДОВ БЕЗОПАСНОЙ МАРШРУТИЗАЦИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПЕРЕСЕКАЮЩИХСЯ И НЕПЕРЕСЕКАЮЩИХСЯ МАРШРУТОВ В ТКС

Грачев Юрий Вадимович,

Студент

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
(61000, Харьков, пр. Науки 14, Кафедра ИКИ)

Введение. Сегодня понятие телекоммуникации стало более широким. На разных этапах развития общества появлялись новые технические средства, разрабатывались новые методы организации данных, их передачи, хранения, обработки.

Современные телекоммуникационные технологии основаны на использовании информационных сетей. Эти технологии характеризуются не только применением компьютеров, но и активным вовлечением в процесс конечных пользователей, возможностью для рядового пользователя доступа к общим ресурсам сети.

В связи при создании сети со многим пользовательским режимом работы в локальных и глобальных сетях возникает целый ряд взаимосвязанных проблем по защите информации.

Однако, возникают случаи, когда даже такая защита становится уязвима и не срабатывают программные продукты для защиты информации.

Практика показывает, что несанкционированный пользователь или программные продукты, имеют достаточный опыт в области системного и сетевого программирования, поставили себе целью подключиться к сети, даже имея ограниченный доступ к отдельным ресурсам, рано или поздно все равно может получить доступ к некоторым защищенным ресурсам сети. Поэтому возникает проблема необходимости в создании дополнительных аппаратных и программных средств защиты этих ресурсов от несанкционированного доступа или подключения.

Цель работы. Анализ путей повышения безопасной маршрутизации телекоммуникационных сетей.

В работе проведен анализ существующих способов повышения безопасности, таких как: безопасная маршрутизация (safe routing) и многоуровневая маршрутизация направленных на реализацию основных схем защиты элементов сети: схемы защиты узла, канала, маршрута.

Акцентируется внимание на использовании безопасной маршрутизации с использованием пересекающихся и непересекающихся маршрутов.

Материалы и методы. Как показал проведенный анализ, возможность вычисления вероятности компрометации сообщения переданного в сети, в основном определяется особенностями построения структурной сети и типами используемых путей.

Общеизвестно, что набор путей в сети можно разделить на два подмножества: подмножество непересекающихся путей и подмножество, которое позволяет пересекать узловое связки. Более того, непересекающиеся пути означают только те маршруты с общими узлами назначения источника. Если пути содержат хотя бы один общий узел или ссылки, то они называются пересекающимися путями. Кроме того, если пути имеют общие узлы, они называются путями, которые пересекаются над узлами.

Если они имеют общие ссылки, они называются путями, пересекающимися по ссылкам. Одним из направлений обеспечения определенного уровня информационной безопасности в коммуникационных сетях является реализация механизма, основанного на многоуровневой маршрутизации передаваемого сообщения, ранее разделенного на части в соответствии со схемой Шамира.

В результате использования такой схемы можно уменьшить вероятность компрометации отправленных сообщений, поскольку злоумышленник для компрометации сообщения должен скомпрометировать все пути, обычно не перекрываются, по которым части разделенного сообщения передаются.

Преимущества описанного способа включает в себя тот факт, что использование набора непересекающихся путей при передаче частей конфиденциального сообщения значительно упрощает процесс вычисления вероятности его компрометации в сети.

Поэтому, если использование доступного набора непересекающихся путей не позволяет удовлетворить требование, задача по обеспечению должного уровня информационной безопасности остается нерешенной.

Можно интуитивно предположить, что использование обычных путей в одной топологии сети может привести к повышению вероятности компрометации отправленных сообщений и, как результат, к успешному решению задачи.

Адекватные результаты для случая узлового пересечения путей, могут быть получены только в том случае, если существует настоящая гипотеза о том, что вероятность компрометации всех узлов сети равна нулю и, только узлы могут быть скомпрометированы.

Это справедливо для некоторых классов беспроводных сетей. В более общем случае любой сетевой узел, подверженный сетевым атакам, также может быть всегда представлен, условием его компромисса равным вероятности скомпрометировать смоделирован узел.

В этом контексте мы должны дополнительно ввести еще два типа путей: простые и сформированы последовательным соединением линий связи сети. В свою очередь, композитные пути более сложные структурные формы, включают перекрытия простых путей. В этом отношении мы уточняем ранее введенные обозначения и вводим некоторые дополнительные.

Чтобы обеспечить формулировку выражения для вычисления вероятности компрометации композитного пути в аналитической форме при безопасной маршрутизации, путь должен содержать два типа фрагментов, состоящих из ряда (рис. 1a) или параллельный (рис. 1b).

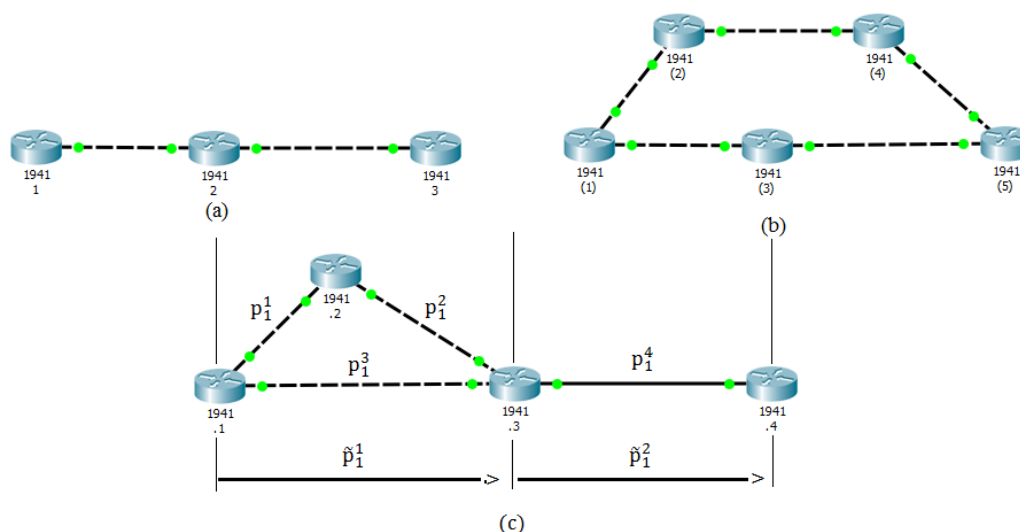

Рис. 1. Пример фрагментированного вида и композитного пути: (а) - последовательный путь, (b) - параллельный, (с) - композитный

Изображение на (рис. 1с) представляет примерный путь с последовательным подключением двух сетевых фрагментов. Первый фрагмент представлен параллельным соединением узлов, а второй - последовательным. Структуру сети содержит один композитный путь, который включает в себя сочетание двух пересекающихся простых путей.

Результаты и обсуждение. Предлагаемый метод безопасной маршрутизации сообщений по нескольким рядовым путям является инструментом для проактивного подхода в качестве повышения уровня информационной безопасности

Это зависит от того, что на основе постоянного анализа состояния сети, ее структуры и параметров безопасности линий связи, а также при сбалансированных частях конфиденциального сообщения по рядовым путям реализуются все доступные возможности чтобы свести к минимуму вероятность компрометации передаваемых данных.

Выводы. В современных компьютерных сетях, одной из важных ролей занимает - безопасность. Уверенность в достоверности и целостности информации, является одним из главных приоритетов любой организации.

В настоящее время основой безопасной маршрутизации на любом предприятии являются: фильтрация, туннелирование, ограничения трафика многоуровневая маршрутизация.

Список литературы.

- Лемешко, О.В. Математична модель розрахунку максимальної кількості шляхів, що не перетинаються, при безпечній маршрутизації [Текст] / О.В. Лемешко, О.С. Єременко, А.В. Персіков // Проблеми кібербезпеки інформаційно-телекомунікаційних систем: Збірник матеріалів доповіді та тез; м. Київ, 05-06 квітня 2018 року; Київський національний університет імені Тараса Шевченка /– К.: ВПЦ «Київський університет», 2018. – С. 6-10.
- Лемешко А.В., Єременко А.С. Усовершенствование модели безопасной маршрутизации сообщения с оптимальной балансировкой числа его фрагментов по непересекающимся маршрутам // Захист інформації. – 2015. – Т. 17, №2. – С. 135-142.
- Yeremenko O., Lemeshko O., Persikov A. Secure Routing in Reliable Networks: Proactive and Reactive Approach // Advances in Intelligent Systems and Computing II. CSIT 2017. Springer. (2018), Vol 689. P. 631-655.
- Lou W. SPREAD: Enhancing Data Confidentiality in Mobile Ad Hoc Networks / W. Lou, W. Liu, Y. Fang // INFOCOM 2004. Twenty-third Annual Joint Conference of the IEEE Computer and Communications Societies, IEEE. – 2004. – Vol. 4. – PP. 2404 – 2413

ВРАЗЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ SDN

Кочура Марина Юрїївна

Студентка

Інститут телекомунікаційних систем КПІ ім. Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна

Введення. Безпека програмно визначених мереж (SDN) є відкритою проблемою за багатьма випадками. SDN розширює поверхню вразливості мережі, вводячи нові вразливості, яких не існує в традиційній архітектурі мереж. Крім того, не існує ні процесів управління ризиком безпеки, ні математичних моделей, які б спеціально вирішували питання безпеки SDN та впливу його специфічних особливостей.

Мета. Припускаючи, що реалізація мережевої інфраструктури не позбавлена потенційних вразливостей з точки зору інформаційної безпеки. Необхідність спільного доступу до мережевих додатків при роботі з контролером, проблема аутентифікації і авторизації при роботі з додатками з контролером - це лише деякі аспекти безпеки, які необхідно враховувати при проектуванні мереж SDN.

Програмно-визначені мережі (SDN) вважаються однією з найбільш перспективних архітектур для комп'ютерних мереж наступного покоління. Розділяючи мережеву інфраструктуру на площину управління та площину даних, SDN дозволяє операторам динамічно керувати мережевим трафіком через програми контролерів з високою програмованістю. У SDN централізована площина управління працює як мозок для управління та управління мережевими потоками, тоді як площина даних працює як тіло для обробки кожного потоку на основі рішень контрольної площини.

Архітектуру мережі SDN поділяється на три рівні : прикладний рівень, рівень управління та мережевий рівень (рис.1):

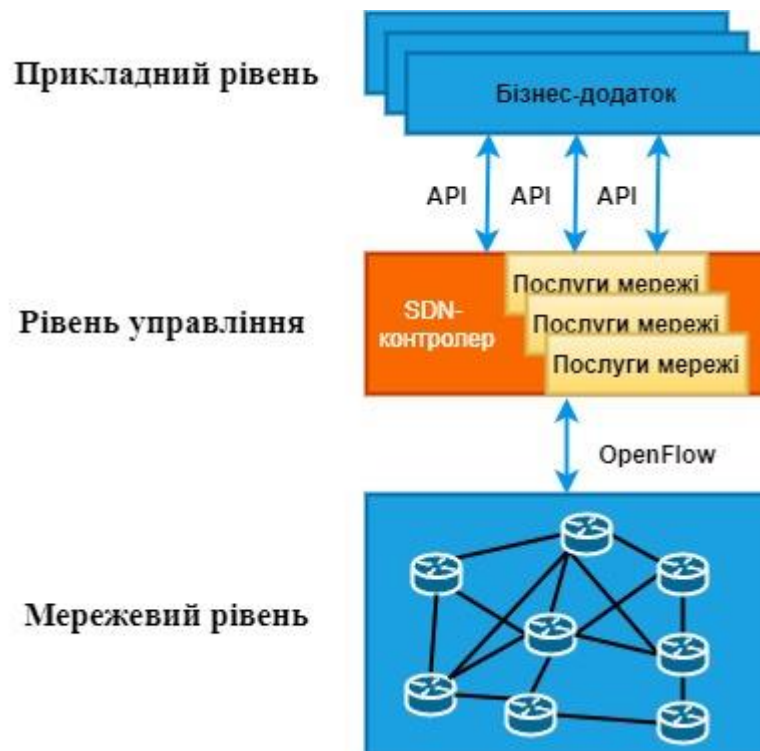

Рис.1 Архітектура програмно-конфігуруючих мереж

При побудові мережі SDN використовується обмежений набір елементів. Основними є комутатор і контролер. Контролер як ключовий компонент в управлінні всією інфраструктурою SDN є найбільш вразливим елементом, атака на який може мати критичні наслідки для всієї інфраструктури. Поділ доступу до мережевих додатків при роботі з контролером SDN є актуальною проблемою розмежування зон відповідальності мережевих додатків. Різним типам додатків потрібні різні рівні доступу, і що більш докладно описані обмеження кожної програми (в залежності від характеру завдання), тим надійніше мережу. Для вирішення цієї проблеми можна використовувати різні моделі розподілу доступу.

Основними загрозами, що виникають з боку мережевих пристроїв, що працюють за принципом програмно-конфігуруючої мережі, залишаються варіації таких атак, як «відмова в обслуговуванні», підміна контролера тощо. Перенесення «аналітичної» компоненти мережі на контролер природним чином переносить акцент багатьох атак з мережевого обладнання на ПЗ, що

забезпечує функціонування мережі: контролер мережі і мережеві додатки, котрі звертаються до контролера.

Результат. Найпростішим і в той же час ефективним способом порушення цілісності мережі SDN є атаки типу «відмова в обслуговуванні». Небезпека атаки пов'язана з алгоритмом SDN-комутатора при отриманні невідомого (тобто такого, який не вкладається в існуючі правила в flow table) пакета. У цій ситуації є два варіанти:

- пакет цілком відправляється на контролер для аналізу;
- пакет залишається в пам'яті комутатора, на контролер відправляються виключно заголовки пакету.

Обидва методи залишають для атакуючого широке поле для ефективної реалізації відмови в обслуговуванні шляхом створення потоку різних пакетів в мережі SDN.

Роздивимося реакцію мережі в обох вищенаведених випадках.

1. Комутатор починає формування великої кількості повідомлень для передачі невідомих пакетів на контролер. Витрачаються процесорні ресурси комутатора, збільшується витрата пам'яті. Особливо сильно витрачається пам'ять в тому випадку, якщо комутатор буферизує самі пакети і пересилає контролеру тільки їх заголовки.

2. Потік пакетів від комутатора на контролер навантажує канал зв'язку між контролером і комутатором. Якщо середовище зв'язку розподілюване, то зниження оперативності доставки повідомлень можуть відчувати на собі всі комутатори. Підвищений вплив на канал зв'язку буде надано в ситуації, коли комутатор пересилає пакети для аналізу цілком.

3. Контролер приймає і обробляє потік повідомлень, витрачаючи процесорний час і пам'ять свого середовища виконання. Формування черг повідомлень змусить легітимні повідомлення очікувати своєї черги і знизить оперативність прийняття рішень в мережі.

4. Контролер генерує потік різних повідомлень у відповідь на запити атакованого комутатора. Витрачаються ресурси каналу зв'язку між комутатором і контролерами.

5. Комутатор приймає команди від контролера і виконує їх, витрачаючи ресурси процесора і пам'ять. Якщо команди містять в собі створення нових правил таблиць потоків, то відбувається їх лавиноподібне збільшення, час перевірки кожного нового пакета по таблиці збільшується, зростають витрати на обслуговування такої таблиці, а також можливе переповнення таблиць потоків.

Висновок. Атаки становлять велику загрозу для SDN. Тому потрібно розробити платформу, яка б змогла допомогти в послабленні атак або повністю ліквідувати їхню дію.

В результаті реалізація атаки може призвести до таких наслідків:

- вичерпання ресурсів комутатора. Легітимні пакети або взагалі не будуть оброблені даним мережевим вузлом, або їх обробка буде супроводжуватися затримками;
- канал зв'язку між контролером і комутатором не забезпечить доставки керуючих повідомлень, будучи завантаженим потоками даних;
- контролер буде перевантажений запитами і не зможе обробляти керуючі повідомлення, викликані легітимним трафіком.

РОЛЬ ДРІЖДЖІВ У ВИРОБНИЦТВІ ПИВА

Кошова Валентина Миколаївна,

к.т.н., професор

Козловська Наталія Ярославівна,

студентка ТБ-4-8

Пархоменко Анастасія Михайлівна,

магістрант

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Вступ. Пиво є продуктом біохімічної діяльності дріжджів. Численні реакції, що відбуваються у дріжджовій клітині під час головного бродіння і доброджування каталізуються великою кількістю ферментів [1].

Основними вимогами до пивних рас дріжджів є їх висока швидкість зброджування цукрів сусла, утворення пластівців, освітлення пива під час бродіння та надання йому чистого смаку і характерного приємного аромату.

Однією з найважливіших тенденцій розвитку пивоварної галузі в даний час є збільшення асортименту пива і підвищення його якості. Основні задачі оптимізації технології приготування пива шляхом вдосконалення мікробіологічних процесів його виробництва.

Пивні дріжджі – це одноклітинні найпростіші, які відносяться до спороутворюючої групи дріжджів, які розрізняють дві великі підгрупи культурних пивоварних дріжджів, які принципово відрізняються своєю поведінкою *Sac. cerevisiae* (дріжджі верхового бродіння) і *Sac. carlsbergensis* (дріжджі низового бродіння).

Дріжджі низового бродіння або низові дріжджі отримали свою назву через здатність осідати в кінці бродіння на дно бродильного апарату у вигляді пластівців. Пиво, отримане з їх участю, назвали пивом низового бродіння.

Верхові дріжджі, під час бродіння піднімаються на поверхню сусла що бродить і утворюють густу піну, яка періодично видаляється. До кінця головного бродіння ці дріжджі не осідають і продовжують розмножуватися,

тому їх назвали верховими дріжджами, а пиво отримало назву верхового бродіння. Однак при використанні сучасних технологій при отриманні пива верхового бродіння ця ознака відсутня: дріжджі в кінці бродіння осідають на дно апарата [2].

Мета роботи. Дослідити і підібрати вплив цитрату цинку та комплексу мікроелементів на життєдіяльність пивоварних дріжджів. Для виконання цієї науково-дослідної роботи були поставлені наступні завдання:

- визначити кількість клітин млн/1 см³ клітин пивного суслу і тривалість культивування;
- визначити кількість мертвих клітин і вгодованих (по глікогену);
- визначити динаміку зміни видимого екстракту під час бродіння;
- визначити фізико-хімічні показники готового пива.

Матеріали та методи. Для досліджень використовували сильнозброджувальну 11 расу, за контроль брали 11-% світле пивне сусло, а цитрат цинку задавали у кількості від 0,1 до 0,4 мг/дм³ із кроком 0,05. Всі фізико-хімічні показники в готовому пиві визначали за методами прийнятими в пивоварній промисловості [3].

Для розведення чистої культури в лабораторії розпочинали з пробірки на 5 см³ суслу, в якій вже знаходилася колонія пивоварних дріжджів, подальше розмножування проходило таким чином, що вміст колби переливається на стадії високих завитків в наступну колбу, з об'ємом в 10 раз більшим ніж у попередньої колби. Починаючи з об'єму 10 дм³ застосовують металеві ємності – колби Карлсберга. Подальше розведення дріжджів проходить на виробництві у пропагаторах або апаратах чистої культури (АЧК), де розмноження дріжджів відбувається до необхідної кількості достатньої для внесення в ЦКБА.

Бродіння – складний процес біохімічного перетворення речовин живильного середовища на нові продукти під дією ферментів пивних дріжджів. Продукти, що утворилися, набувають інших якостей, стають смачнішими і ароматнішими, а мікроорганізми набирають все необхідне для свого розвитку і за рахунок цього набирають свою біомасу.

Бродіння проходить в два етапи:

- головне бродіння;
- доброджування [1].

Результати і обговорення. Першим етапом досліджень було визначення кількості цинку у формі цитрату та його вплив на розброджувальну здатність дріжджової клітини. Накопичувальну біомасу дріжджів відсепарували і задали 25 млн клітин/1 см³ у колби із стерильним сушлом в області вогню та різну концентрацію цинку у формі цитрату від 0,1 до 0,4 мг/дм³. Досліджувані зразки помістили у термостат, температура 30 °С на 24 години, для культивування. Після трьох годин культивування з кожного зразка відбирали по 5 см³ зброженого сусла в мірну колбу на 100 см³ і доводили до мітки. Відібрану пробу мікроскопіювали на камері Горяєва зі збільшенням об'єктиву x40, визначали загальну кількість дріжджових клітин та брунькуючих. Потім через кожних дві години відбирали проби і досліджували те саме. Через 24 години культивування завершили. Отримані дані мікроскопіювання наведені в табл. 1.

Виходячи з отриманих даних видно, що на третю годину культивування кількість млн клітин в 1 см³ склав на 14,3 % менше порівняно із зразком, вміст цинку в якому 0,10 мг/дм³. Із збільшенням концентрації цинку відсоток різниці між зразками і контролем зменшується у другому зразку на 11,1 %, для третього – 7,9 %, а при концентрації 0,30-0,40 мг/дм³ відбувається інгібування дріжджової клітини, внаслідок чого уповільнюється розмноження. На п'яту годину в зразку номер 1 на 5,6 % краще відбувалося розмноження, в зразку 2 розмноження стало на рівні з контролем. В зразках 0,20-0,40 мг/дм³ уповільнювалося розмноження, інгібуючи концентраціями дріжджову клітину. На сьому годину зразок 1 продовжував краще розброджуватися на 20,2 % порівняно з контролем, зразок 2 і 3 на 6 % містив більше дріжджових клітин ніж у контролі. Після дев'ятої години культивування зразок 1 не втрачав активності, а тільки нарощував її, різниця між контролем склала 31 % краще ніж у контролі.

**Зміна приросту дріжджових клітин впродовж культивування з
вмістом цинку 0,1-0,4 мг/дм³**

Вміст цинку у формі цитрату в суслі, мг/дм ³	Кількість клітин, млн/1 см ³				
	Тривалість культивування, год				
	3	5	7	9	24
Контроль, чисто солодове сусло	63	106	148	160	186
0,10	72	112	178	218	267
0,15	70	104	163	204	210
0,20	68	98	157	189	198
0,25	64	95	123	153	186
0,3	53	81	113	150	166
0,35	44	78	109	136	154
0,40	42	75	100	118	132

На кінець культивування дріжджів дослідний зразок 1 склав на 43,5 % більше дріжджових клітин порівняно з контролем. Зразки 2 і 3 були на 12,9 % і 6,4 % більше порівняно з контролем, а зразок 4 був на рівні з контролем. З отриманих результатів впродовж всього терміну культивування найкращу кількість приросту дріжджових клітин склав зразок №1 з кількістю 0,10 мг/дм³ цитрату цинку.

Подальші дослідження проводилися для визначення вгодованості (по глікогену) та кількості мертвих клітин і впливу цитрату цинку та комплексу мікроелементів на комплексні показники пивоварних дріжджів. До комплексу мікроелементів входили інші макро і мікроелементи, які мають позитивний вплив на дріжджову клітину, які задавалися у кількості 0,05-0,10 мг/дм³, цитрат цинку задавався у кількості 0,10-0,30 мг/дм³. Результати досліджень наведені в табл. 2.

**Вплив цитрату цинку та комплексу мікроелементів на якісні
показники пивоварних дріжджів**

Зразок	Кількість брунькуючих клітин, %	Вгодваність по глікогену, %	Мертві клітини, %
Контроль, чисто солодове сусло	18	50	1,5
0,10 мг/дм ³ цитрату цинку	27	55	1,8
0,20 мг/дм ³ цитрату цинку	23	61	2,1
0,30 мг/дм ³ цитрату цинку	21	58	2,4
0,05 мг/дм ³ комплексу мікроелементів	25	63	1,7
0,05 мг/дм ³ комплексу мікроелементів	21	59	2,1

Отримані результати дають можливість зробити висновок, що дріжджі по всім якісним показникам відповідають нормам і придатні для подальшого використання. Цитрат цинку та комплекс мікроелементів покращили процес бродіння, а кількість мертвих клітин знаходиться у межах норми. Зразок 1 і 4 мають найкращі показники, крім мертвих клітин порівняно з контролем. По вгодваності та здатності спостерігаємо таку ж залежність, чим більше брунькуючих клітин, тим менше вгодваність клітини. Такий факт можна пояснити тим, що цитрат цинку та комплекс мікроелементів, які використовували, як один із способів мінерального підживлення середовища, діють на дріжджову клітину як активатори і підвищують бродильну здатність дріжджів. Це спостерігалось в лабораторії і визначалося по кількості виділеного при бродінні діоксиду вуглецю та по зміні кількості виділеного екстракту, що позитивно впливає на скорочення тривалості головного бродіння на 1-2 доби залежно від сорту пива. Після встановлення оптимальної кількості комплексу мікроелементів та цитрату цинку, які підвищують бродильну активність дріжджів, їх використовували в лабораторних умовах для приготування пива за класичною технологією.

Перед бродінням у зразки пивного сусла із вмістом сухих речовин 11 % задавали цитрат цинку від 0,10 до 0,30 мг/дм³ та комплекс мікроелементів 0,05-0,10 мг/дм³ і поставили на головне бродіння, під час якого спостерігали за зміною видимого екстракту, результати досліджень наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Зміна видимого екстракту під час головного бродіння

Зразок	Доба бродіння						
	СР початкового сусла, %	1	2	3	4	5	6
Контроль, чисто солодове сусло	11	10	8,2	7,3	6,4	6	5,4
0,10 мг/дм ³ цитрату цинку	11	9	7,2	6,4	5,6	5	4,4
0,20 мг/дм ³ цитрату цинку	11	9,2	7,6	6,8	6	5,4	5
0,30 мг/дм ³ цитрату цинку	11	9,2	7,8	6,9	6	5,6	5
0,05 мг/дм ³ комплексу мікроелементів	11	9	7,2	6,5	5,8	5,2	4,5
0,10 мг/дм ³ комплексу мікроелементів	11	9,2	7,8	6,9	6,2	5,8	5,4

Як видно з табл. 3, після 1 і 2 доби бродіння зразки 1 і 4 на 10 % більше збродили екстракту, ніж контрольний зразок. Теж саме і на 6 добу головного бродіння, на 10-11 %. В зразках 2, 3 і 6 результати також були кращими, порівняно з контролем. З цього можна зробити висновок, що процес головного бродіння можна скоротити на 1 добу, не 7 діб, а достатньо 6 діб.

Подальші дослідження проводилися із готовим пивом. Після зняття дріжджів зразки поставили на доброджування при температурі 2 °С, яке проводили протягом 7 діб. В готовому пиві визначали фізико-хімічні показники [3].

З даних табл. 4 можна зазначити наступне: використання мінерального живлення покращує видимий ступінь зброджування при використанні цитрату цинку на 19,5 % (зразок 1) та на 13,3 % для зразка 4 за рахунок чого збільшується і масова частка спирту. Показники готового пива для всіх зразків відповідають вимогам стандарту на пиво.

Таблиця 4

Фізико-хімічні показники готового пива

Зразок	Вміст, %		Ступінь зброджування, %		Кислотність, см ³ 1 моль/дм ³ розчину NaOH на 100 см ³ пива
	Дійсний екстракт	Масова частка спирту	Видимий	Дійсний	
Контроль, чисто солодове сушло	3,8	3,4	65,40	58,20	4,5
0,10 мг/дм ³ цитрату цинку	2,4	3,9	79,19	67,23	4,0
0,20 мг/дм ³ цитрату цинку	2,6	3,7	76,23	65,46	4,3
0,30 мг/дм ³ цитрату цинку	2,8	3,6	74,5	63,64	4,3
0,05 мг/дм ³ комплексу мікроелементів	2,5	3,9	77,28	68,19	4,2
0,10 мг/дм ³ комплексу мікроелементів	3,2	3,5	70,91	61,82	4,0

Висновки.

1. Використання цитрату цинку у кількості 0,10 мг/дм³ покращує бродильну здатність пивоварних дріжджів.

2. Використання цитрату цинку у кількості 0,10 мг/дм³ та комплексу мікроелементів 0,05 мг/дм³ покращують бродильну активність та мають найкращі показники, крім мертвих клітин порівняно з контролем.

Список використаної літератури

1. Грегірчак Н.М. Мікробіологія галузі [Електронний ресурс] : конспект лекцій для студентів напряму підготовки 6.051701 «Харчові технології та інженерія» денної та заочної форм навчання / Н.М. Грегірчак – К. : НУХТ, 2014. – 171 с.
2. Кунце В. Технология солода и пива / В. Кунце; пер. с нем. Г.В. Даркова, В.А. Калашникова, А.М. Калашников и др. – СПб. : Профессия, 2001. – 312 с.
3. Мелетьев А.Є. Технохімічний контроль солоду, пива та безалкогольних напоїв: підруч. / А.Є. Мелетьев, С.Р. Тодосійчук, В.М. Кошова – Вінниця, «Нова книга», 2007. – 392 с.

НОВЫЙ ВЗГЛЯД НА ПРОЕКТИРОВАНИЕ ЗАЖИМНЫХ МЕХАНИЗМОВ ОТ ИДЕИ ДО ЕЁ МАТЕРИАЛЬНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ

Кузнецов Юрий Николаевич

д.т.н., профессор
КПИ им. Игоря Сикорского
г. Киев, Украина

Введение. Создание новых развивающихся технических систем (ТС) требуют дальнейшего усовершенствования их подсистем. В настоящее время поиск новых решений не возможен без междисциплинарного подхода и использования последних научных достижений в различных областях, объединённых в виде НБИКСЭ -технологий (нано-био-инфо-когно-социо-эко) и использующих искусственный интеллект [1]. Вызовы “INDUSTRY 4.0” в основном ориентированы на искусственный интеллект, полную автоматизацию с использованием роботов, робототехнических систем, средств коммуникации, создание разумного производства нового поколения при существенном сокращении времени и затрат на изготовление продукции [3].

Цель работы. Изучая и анализируя этапы эволюционного развития ТС и принципы творческого мышления, обосновать эффективность новой идеологии проектирования зажимных механизмов, включающую применение генетического подхода с основным генетическим принципом «от простого к сложному» и топологические преобразования с так называемой «резиновой геометрией» при использовании жидкотекучих и сыпучих сред.

Материалы и методы. Одним из основных элементов в зажимных механизмах металлорежущих станков является зажимной патрон (ЗП), конструктивное исполнение которого в зависимости от предъявляемых требований, объекта зажима и других условий непрерывно изменяется. Существуют различные классификации ЗП, а предложенная в последнее время генетическая классификация с использованием материальной точки, как носителя генетической информации [4], дала толчок к поиску новых решений и

направленного синтеза. Новый взгляд на материальную точку может быть применен при синтезе ТС различного назначения и исполнения [4,5,9].

Человеческое мышление устроено таким образом, что всякие новые идеи можно для понимания сути представить графическими изображениями-визуальными моделями, т.е. языком геометрии. В современной геометрии появился новый раздел, называемый топологией или резиновой технологией [6-8]. Среди ученых существует крылатая фраза, которая гласит «Математик, занимающийся топологией-это человек, который не отличает бублик от чайной чашки» [8].

Результаты и обсуждения. С учётом методологии творчества [1] и междисциплинарного системного подхода [2,9,10] поиск новых принципов зажима, структур, схем и конструкций в задач генетического синтеза в последнее время осуществляется с помощью пяти универсальных генетических операторов [5]: репликации, инверсии, скрещивания, кроссинговера и мутации. Данные операторы отображают соответствующие механизмы размножения и генетической изменчивости, что свойственно биологическим системам. Комбинаторные варианты первых четырёх генетических операторов вместе с операторами геометрических преобразований [10] определяют потенциально возможные пространственные комбинации (хромосомные наборы) и варианты разных мутаций силовых (энергетических) потоков и сред (твёрдых, текучих, сыпучих, жидких, газообразных) в структурах ЗП различных зажимных механизмов (ЗМ), т.е. устанавливают диапазон их генетической изменчивости в пределах конкретного вида ЗМ. Основное внимание уделено генетическому оператору скрещивания, реализующему эффект эмерджентности в гибридных системах, которые в последнее время широко используются в различных ТС.

Эффективность предложенного подхода наглядно проиллюстрирована на примере цанговых ЗП тянущего типа с клиновым WD и пружинным SR преобразователями (таблица), где сила на входе F_{a1} и F_{t1} , а на выходе F_{r2} и F_{t2} . Топология демонстрирует плодотворное влияние противоречий между интуицией и логикой [7,8]. В таблице (поз. 8 и 9) приведены примеры

реализация идей создания широкодиапазонных цанговых ЗП с жидкотекучей средой LMF (liquid flowing medium) (рис.1 и 2). Такие же идеи можно реализовывать для широкодиапазонности по форме и размеру при использовании сыпучих сред BLM (bulk medium).

Таблица

Схемы известных и новых зажимных цанговых патронов с генетическими формулами на популяционном уровне

№ п/п	Схема зажимного патрона	Генетическая формула	Тип патрона
1		$F_{a1} - WD - 3F_{r2}$	Стандартный
2		$F_{a1} - WD - F_{r2}$	Высокоскоростной инструментальный
3		$F_{a1} - (WD * SR) - F_{r2}$ $WD * SR$ → гибрид GB	Высокоскоростной инструментальный с цангой-пружиной
4		$F_{a1} - WD - 3F_{r2}^1 - SR - 3F_{r2}^2$ или $F_{a1} - (WD * SR) - 3F_{r2}$	Высокоточный с фланцевой цангой
5		$F_{a1}^2 - SR - WD^1 - WD^2 - 3F_{r2}$	Самонастраивающийся

6		$F_{a1} - WD^1 - 3F_{t1}$ $- WD^2 - 3F_{r2}$	Широкодиапазонный с одинарной мультипликацией
7		$F_{a1} - WD - 3F_{r2}$ $- 3F_{t2}$ <p style="text-align: center;"><i>или</i></p> $F_{a1} - WD - 3(F_{r2}$ $- F_{t2})$	Многоместный с тангенциальным зажимом
8		$F_{a1} - WD - 3F_{r2} *$ $* (LMF)$	Широкодиапазонный с жидкотекучей средой
9		$F_{a1} - WD - 3F_{t1} *$ $* (LMF) - 3F_{r2}$	Широкодиапазонный с тангенциальным зажимом и жидко-текучей средой

Топология демонстрирует плодотворное влияние противоречий между интуицией и логикой [7,8]. В таблице (поз. 8 и 9) приведены примеры реализации идей создания широкодиапазонных цанговых ЗП с жидкотекучей средой LMF (liquid flowing medium) (рис.1 и 2). На рис.1 при заданном неизменяемом наружном диаметре D_n с изменением диаметра зажима от d_{min} до d_{max} база (ширина) зажима перестраивается от b_{min} до b_{max} . В промежуточном положении поперечное сечение зажимного элемента может быть круглым с $d=2r$ или квадратным со стороной b_{cp} при диаметре зажима d_{cp} . На хромосомном уровне принципы зажима описываются генетическими формулами [4,9] $F_{a1} - F_{r2}$ и $F_{r1} - F_{r2}$.

Форма - цилиндр (CL)

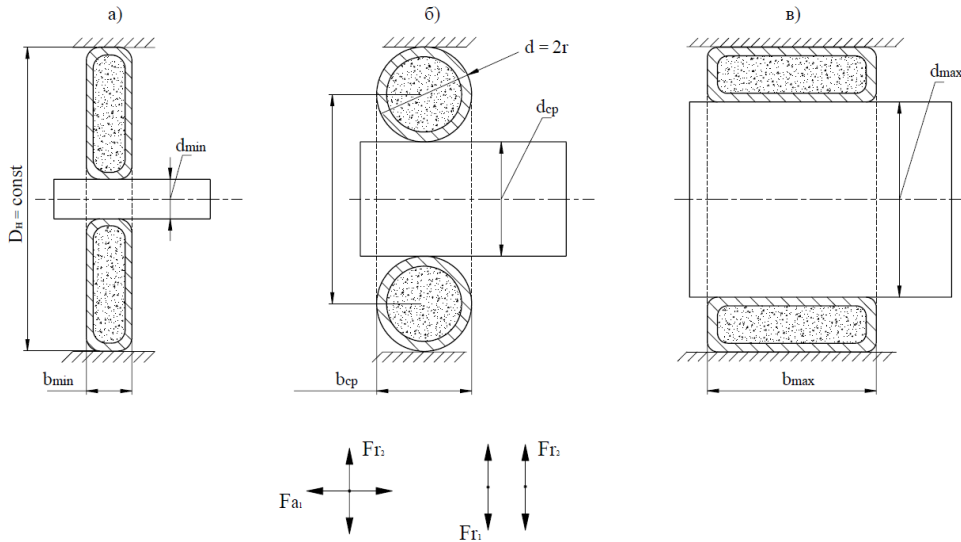

Рис. 1. Идея «автомобильного колеса» (постоянного объёма V) для реализации широкодиапазонности с использованием жидко-текучих или сыпучих сред: форма «цилиндр» (CL) – $V_{CL} = 0,785 b (D_{н}^2 - d^2)$; форма «тор» - $V_{TR} = 2,46 (D_{н} - d) d^2$

На рис. 2 для диаметра зажима $d_{мин}$ и наружного диаметра зажимного элемента $D_{мин}$ база зажима будет максимальной $b_{макс}$, а для $d_{макс}$, $D_{макс}$ – минимальной $b_{мин}$. В этом случае на хромосомном уровне принцип зажима описываются генетической формулой $F_{a1} - F_{r2}$.

Форма - конус (CN)

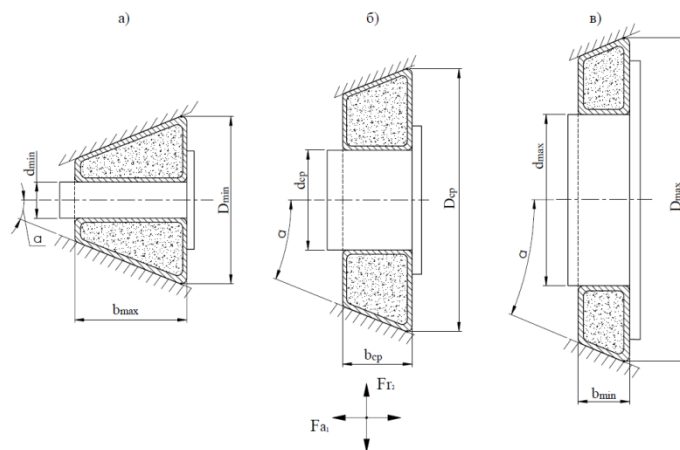

Рис. 2. Идея «конической заглушки» (постоянного объёма V_{CN}) для реализации широкодиапазонности с использованием жидко-текучих или сыпучих сред:

$$V_{CN} = 0,26 b [(3d^2 + 6 b d \operatorname{tg} \alpha + 4 b^2 \operatorname{tg}^2 \alpha) - 3 d^2]$$

Для реализации широкодиапазонности зажима можно использовать идею «надувного резинового шара» с отверстием внутри (рис.3), т.е. маленький шарик со сферой радиусом R_{\min} и зажимом объекта с d_{\min} , b_{\min} . можно надуть до размеров большого со сферой радиусом R_{\max} и зажимом объекта с d_{\max} , b_{\max} , затем превратить в другие формы, например, в эллипс, диск, тарелку, гантель, куб, конус и другие фигуры.

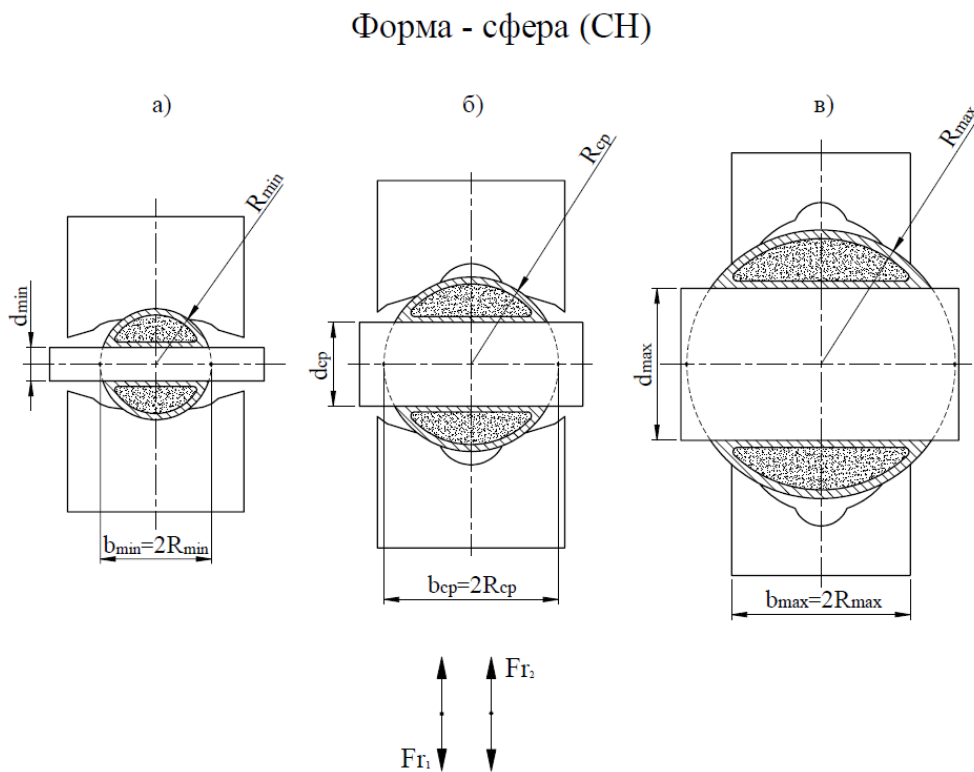

Рис. 3. Идея «надувного резинового шара» с отверстием внутри (переменного объёма $V_{\text{СН}}$) для реализации широкодиапазонности зажима: $V_{\text{СН-СЛ}} = 0,26 R (16 R^2 - 3 d^2)$

Выводы. Предложенный междисциплинарный подход позволит осуществить инновационный прорыв и поиск множества неожиданных нестандартных решений для создания за короткие сроки новой техники и новейших технологий в условиях вызовов «Индустрия 4.0».

ЛИТЕРАТУРА

1. Автоматизация поискового конструирования (искусственный интеллект в машином проектировании) / А.И. Половинкин, Н.К. Бобков, Т.Я. Буш и др.;

- под ред. А.И. Половинкина. – М.: Радио и связь. – 344 с.
2. Волохонский А.Г. Генетический код и симметрия //Симметрия в природе. – Л.: 1971. – 75 с.
 3. Кузнецов Ю.Н. Вызовы четвертой промышленной революции «Индустрия 4.0» перед учеными Украины // Вестник ХНТУ. №2 (61), 2017. – С.67 – 75.
 4. Кузнецов Ю.Н. Новый взгляд на материальную точку как носителя генетической информации при создании технических систем //Фундаментальные основы механики: Материалы межд. научн.-практ. конференции. Новокузнецк: НИЦ МС, 2016.- №1. с. 26-40.
 5. Кузнецов Ю.М., Дахабі Ф.В., Хамуйєла Ж.А. Герра. Структурно-схемний синтез затискних патронів з використанням універсальних генетичних операторів //Scientific journal “Fundamentalis scientiam”, N2 (12), 2017 (Madrid, Spain). –С.43-49.
 6. Математический энциклопедический словарь /Ю.В.Прохоров [и др.]-М.: Издательство «Советская энциклопедия», 1988. – 340 с.
 7. Старова О.А. Топология /О.А.Старова //Математика. Всё для учителя.-2013.- №9. с.28-34.
 8. Стюарт Я. Топология /Я.Стюарт. //Квант.-1992.-№7.-с.28-30.
 9. Хамуйєла Ж.А. Герра Генетико-морфологический синтез зажимных патронов: монография /Ж.А.Герра Хамуйєла, Ю.Н.Кузнецов, Т.О.Хамуйєла; под ред. Ю.Н.Кузнецова. – Луцк: Вэжа-Друк, 2017. – 328 с.
 - 10.Шинкаренко В.Ф. Основи теорії еволюції електромеханічних систем. – К.: Наукова думка, 2002. – 288 с.

ОСОБЕННОСТИ РАСЧЕТА ТРАНСПОРТА ДОННЫХ НАНОСОВ В УСЛОВИЯХ ТРАПЕЦИАДАЛЬНОГО КАНАЛА

Латипов Шахбоз Алишер угли,
ассистент;

Кувватов Жобирбек Зокиржон угли,
студент.

Каршинский инженерно-экономический институт
г.Карши, Узбекистан.

Введение. Перенос твердого материала может осуществляться во взвешенном состоянии по всей толще потока, а также во взвешенном, сальтирующем состоянии и перекатыванием в придонном слое. Количество переносимого потоком материала изменяется в зависимости от гидравлических параметров потока (скорости, глубины, шероховатости русла), однако существует предел насыщения потока наносами. Этот предел зависит как от гидравлики потока, так и от состава транспортируемых наносов. Существование предела можно объяснить влиянием насыщения наносами пульсационных индивидуумов на кинематику придонного слоя потока. При насыщении наносами пульсирующих индивидуумов происходит их перестройка, нарушение их внутренней структуры с замедлением движения водных масс. Благодаря этому в последующее мгновение процесс насыщения контактирующего с руслом слоя ослабевает, наносы частично выпадают на дно и вновь восстанавливается первоначальная структура вихрей, а это в свою очередь способствует увеличению взмыва. Таким образом, процесс взмыва – саморегулирующий процесс, в условиях которого мутность взмыва для конкретного потока может достигать лишь определенного предела. Этот предел определяет транспортирующую способности потока – предельное количество наносов данной крупности, которое поток (1 м^3) может перемещать при его гидравлических элементах (скорости, глубины, шероховатости русла) во взвешенном состоянии. Транспортирующая способность потока в отношении донных наносов – предельное количество наносов данной

крупности, которое поток воды (1 м^3) при его гидравлических элементах может перемешать в придонном слое во взвешенном, сальтирующем состоянии и перекачиванием.

При определении транспорта донных наносов исследователями используются в основном три подхода: детерминистический, вероятностный и концепция грядового движения наносов [1].

Одним из наиболее распространённых методов расчёта донных наносов, является определение количества переносимого на дне канала материала в виде движения донных волн. При этом движение донных образований считается квазиустановившимся, т.е. таким, при котором все статические характеристики донного рельефа, в частности, средняя высота и средняя длина гряд не зависят от времени.

Цель работы. В этой работе предпринялись попытки модификаций зависимости транспорта донных наносов Ван-Рейна, для условий трапециадального канала. Для этой цели были проведены серии лабораторных исследований, которые подробно описаны в главе 3. Опыты проводились на модели трапециадального канала с заложениями откосов $m = 2,0; 2,5; 3,0; 3,5$. Применялись для исследований кварцевый песок со средним диаметром $d = 0,25\text{ мм}$. Продолжительность каждого опыта составляла от 5 до 6 часов. По окончании опыта весовым способом определялся вес вымытых из модельного канала наносов (G). Кроме того, измерялись геометрические размеры деформированных сечений канала.

Материалы и методы. Особое место среди существующих методов расчёта донных наносов занимает методика L.Van Rijna [3], которая легла в основу рекомендуемого метода по расчёту транспорта наносов в больших земляных каналах. В соответствии с этим методом транспорт донных наносов осуществляется качением и сальтацией частиц вдоль поверхности дна. Удельный расход донных наносов определяется как произведение скорости движения донных частиц, высоты их сальтации и объёмной концентрации частиц в природном слое:

$$q_{gon} = U_b C_b \delta_g \quad (1)$$

Выражения $u_b C_b \delta_g$, получают по результатам численного решения уравнений движения дискретных частиц над ровным дном, которые представляют собой баланс сил, действующих на движущуюся частицу: силы любого сопротивления и тяжести, силы ускорения частицы и подъёмной силы. Полученные в результате численного решения связи приводятся к виду:

$$\{U_b C_b \delta_g\} = fct \{D_* T\} \quad , \quad (2)$$

где основные аргументы метода выражаются в виде:

$$D_* = d_{cp} \left[\frac{(S-1)g}{\nu^2} \right]^{1/3} \quad (3)$$

$$T = \frac{(U'_*)^2 - (U'_{*kp})^2}{(U'_{*kp})^2} \quad (4)$$

где ν - коэффициент кинематической вязкости;

U'_* - динамическая скорость зернистой шероховатости;

U'_{*kp} - динамическая скорость начала движения наносов,

определяемая по кривой Шилдса [2].

Для удобства использования автор аппроксимирует кривую Шилдса в виде:

$$(U'_*)^2 = \theta_{kp} (S-1) g d_{cp} \quad (5)$$

где θ - параметр Шилдса определяется по таблице связей:

$$\left. \begin{array}{l} \theta_{kp} = 0,24(D_*)^{-1} \quad \text{при} \quad D_* \leq 4 \\ \theta_{kp} = 0,14(D_*^*)^{-0.66} \quad \text{при} \quad 4 < D_* \leq 10 \\ \theta_{kp} = 0,04(D_*^*)^{-0.1} \quad \text{при} \quad 10 < D_* \leq 20 \\ \theta_{kp} = 0,013(D_*^*)^{0.29} \quad \text{при} \quad 20 < D_* \leq 150 \\ \theta_{kp} = 0,055 \quad \text{при} \quad D_* > 150 \end{array} \right\} (6)$$

В результате численного решения автором получены зависимости для расчёта удельного расхода наносов в виде:

$$\delta_b = 0,3 d_{cp} D_*^{0.7} T^{0.5} \quad (7)$$

$$U_b = 1,5 [(S-1)g d_{cp}]^{0.5} T^{0.6} \quad (8)$$

$$C_b = 0,117T / D_* \quad (9)$$

$$q_{гон} = 0,053[(S-1)g]^{0,5} d_{cp}^{1,5} T^{2,1} / D_*^{0,3} \quad (10)$$

По большому числу лабораторных и натурных данных проведено сравнение разработанной методики с методами Engelund'a Hansen'a, Ackers'a-White, Meyer-Peter-Muller'a и они дают хорошие результаты [1]

Рассмотрим метод расчета транспорта наносов водным потоком Ван-Рейна [3]. Этот метод выбран в качестве основы потому, что он является одним из эффективных и проверенных. Зависимость (10) получена автором в условиях широкого русла. Этот метод, можно применять в условиях трапециадального канала, который существенно влияет на гидравлику потока.

Результаты и обсуждение. Из проведенных опытов видно, что сначала размыву подвержены участки канала, примыкающие откосы с дном. После чего начинается обрушение откосов канала, и происходит начало движения донных наносов.

Сопоставление опытных данных с вычисленной зависимости Ван-Рейна показывают, что расход транспорта донных наносов в условиях эксперимента намного превышает, чем у вычисленной зависимости Ван-Рейна. Существования этот факта может быть связано со следующими различными факторами: формой сечением трапеции, трением по смоченному периметру и с заложением откосов.

Предположим, что на процессе транспорта донных и взвешенных наносов в каналах существенное влияние оказывает учета соотношения ширины уреза канала к смоченному периметру, т.е. χ / B . В этой соотношении непосредственно учитываются заложении откосов трапециадального канала.

Статические обработки полученных экспериментальных данных опытов показывают, что наши предположения о необходимости учета соотношения χ / B для расчета транспорта донных наносов подтвердилась.

Учитывая этого соотношения χ/B , зависимость (10) для расчета транспорта удельного расхода донных наносов в условиях трапециадальных каналов можно написать в следующем виде:

$$q_{дон} = 0,053 \chi / B [(S-1)g]^{0,5} d_{cp}^{1,5} T^{2,1} / D_*^{0,3} . \quad (11)$$

Для определения полного расхода донных наносов в условиях трапециадальных каналов можно написать в следующем виде:

$$Q_{дон} = 0,053 \chi [(S-1)g]^{0,5} d_{cp}^{1,5} T^{2,1} / D_*^{0,3} \quad (12)$$

Сопоставления экспериментальных данных с вычисленными зависимостями (11) дают достоверные результаты. А также сравнение вычисленных значений по зависимости (11) с вычисленными по формулам Ван-Рейна, Хансена и Аккерса-Уайта показывают близкое соотношение между ними.

Выводы. Таким образом, для расчета донных наносов в трапециадальных каналах можно воспользоваться зависимостями (11) и (12).

ЛИТЕРАТУРА

1. Эшев С.С. Расчет деформаций больших земляных каналов в условиях стационарности водного потока. Монография. Ташкент, «Фан ва технологиялар», 2017. - 168 с.
2. Schields A. Anwendunge der Ahnlichkeitsmechnic und deir Turbulenzforshung aur die diegeschiebebewegung. Mitteilungen der Preesse veesuchsanstalt fur wasserbau und schiffbau. Berlin, 1936, H. 26, p. 245.
3. Van Rijn J.C. Sediment transport. Part. II: Suspended Load Transport. – J. Hudraul Eng. 1984, 110, № 11, p. 1613 – 1641.

Сопоставление опытных данных транспорта наносов с вычисленной зависимостью Ван-Рейна

Таблица 4.7

Заложение откосов $m=2$

№	$h, м$	$Q, м^3/с$	$\beta, м/с$	$d, м$	$(q)_{exp}, м^3/с$	C'	D	θ_{exp}	U'_{*exp}	U'_*	T	$q, м^3/с$ по Ван-Рейну
1					0	53,7696662	6,3	0,04	0,000161865	$5,72846 \cdot 10^{-5}$	-0,646096264	-
2	0,07	0,003045	0,15	0,00025	0	54,97670146	6,3	0,04	0,000161865	$7,29544 \cdot 10^{-5}$	-0,549288869	-
3	0,08	0,004712	0,19	0,00025	0	56,02228296	6,3	0,04	0,000161865	0,000112723	-0,303600067	-
4	0,1	0,0077	0,22	0,00025	0	57,76954826	6,3	0,04	0,000161865	0,000142126	-0,121947381	-
5	0,08	0,010582	0,26	0,00025	$0,446547 \cdot 10^{-7}$	56,02228296	6,3	0,04	0,000161865	0,000211082	0,304061924	$0,398273 \cdot 10^{-7}$
6	0,08	0,013104	0,28	0,00025	$1,31336 \cdot 10^{-7}$	56,02228296	6,3	0,04	0,000161865	0,000244805	0,512403178	$1,19164 \cdot 10^{-7}$
7	0,09	0,0138	0,29	0,00025	$1,60784 \cdot 10^{-7}$	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,000254166	0,570235425	$1,49167 \cdot 10^{-7}$
8	0,09	0,0142	0,29	0,00025	$1,69935 \cdot 10^{-7}$	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,000254166	0,570235425	$1,49167 \cdot 10^{-7}$
9	0,1	0,0158	0,3	0,00025	$1,96969 \cdot 10^{-7}$	57,76954826	6,3	0,04	0,000161865	0,000264284	0,632742474	$1,85582 \cdot 10^{-7}$

Заложение откосов $m=2,5$

№	$h, м$	$Q, м^3/с$	$\beta, м/с$	$d, м$	$(q)_{exp}, м^3/с$	C'	D	θ_{exp}	U'_{*exp}	U'_*	T	$q, м^3/с$ по Ван-Рейну
1	0,06	0,0027	0,15	0,00025	0	53,7696662	6,3	0,04	0,000161865	$7,62665 \cdot 10^{-5}$	-0,528826386	-
2	0,07	0,003453	0,17	0,00025	0	54,97670146	6,3	0,04	0,000161865	$9,37058 \cdot 10^{-5}$	-0,421086591	-
3	0,08	0,00675	0,2	0,00025	0	56,02228296	6,3	0,04	0,000161865	0,000124901	-0,228365725	-
4	0,09	0,01122	0,24	0,00025	$0,0385802 \cdot 10^{-7}$	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,000174078	0,075452562	$0,0213342 \cdot 10^{-7}$
5	0,09	0,01404	0,26	0,00025	$0,57716 \cdot 10^{-7}$	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,0002043	0,262163076	$0,291716 \cdot 10^{-7}$
6	0,1	0,013525	0,27	0,00025	$0,851282 \cdot 10^{-7}$	57,76954826	6,3	0,04	0,000161865	0,00021407	0,322521404	$0,450747 \cdot 10^{-7}$
7	0,1	0,0138	0,29	0,00025	$2,37385 \cdot 10^{-7}$	57,76954826	6,3	0,04	0,000161865	0,000246959	0,525707134	$1,25754 \cdot 10^{-7}$
8	0,11	0,0147	0,31	0,00025	$4,38096 \cdot 10^{-7}$	58,51584888	6,3	0,04	0,000161865	0,000275044	0,699219536	$2,28902 \cdot 10^{-7}$

Продолжения табл. 4.7

Заложение откосов $m=3$

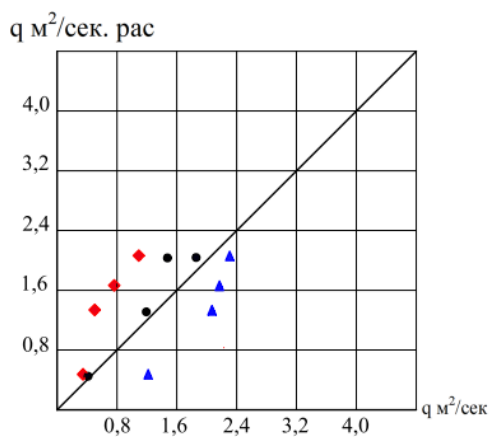
3

№	$h, м$	$Q, м^3/с$	$\beta, м/с$	$d, м$	$(q)_{exp}, м^3/с$	C'	D	θ_{exp}	U'_{*exp}	U'_*	T	$q, м^3/с$ по Ван-Рейну
1	0,06	0,00297	0,15	0,00025	0	53,7696662	6,3	0,04	0,000161865	$7,63443 \cdot 10^{-5}$	-0,528345597	-
2	0,07	0,004284	0,17	0,00025	0	54,97670146	6,3	0,04	0,000161865	$9,38014 \cdot 10^{-5}$	-0,420495863	-
3	0,09	0,00756	0,2	0,00025	0	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,000121011	-0,252395859	-
4	0,08	0,012672	0,25	0,00025	$0,205757 \cdot 10^{-7}$	56,02228296	6,3	0,04	0,000161865	0,000195356	0,206908838	$0,177458 \cdot 10^{-7}$
5	0,09	0,015912	0,27	0,00025	$0,603865 \cdot 10^{-7}$	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,000220542	0,362508546	$0,576141 \cdot 10^{-7}$
6	0,09	0,02106	0,28	0,00025	$1,02899 \cdot 10^{-7}$	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,000237181	0,465304116	$0,973212 \cdot 10^{-7}$
7	0,11	0,0358	0,3	0,00025	$1,6842 \cdot 10^{-7}$	58,51584888	6,3	0,04	0,000161865	0,000257848	0,592984485	$1,61939 \cdot 10^{-7}$
8	0,12	0,042	0,33	0,00025	$3,90805 \cdot 10^{-7}$	59,19716797	6,3	0,04	0,000161865	0,000304856	0,88339787	$3,74015 \cdot 10^{-7}$

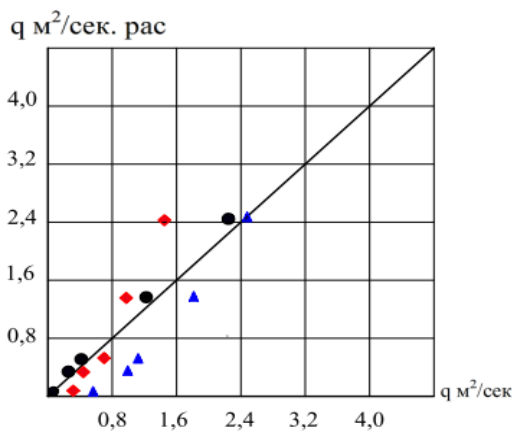
Заложение откосов $m=3,5$

№	$h, м$	$Q, м^3/с$	$\beta, м/с$	$d, м$	$(q)_{exp}, м^3/с$	C'	D	θ_{exp}	U'_{*exp}	U'_*	T	$q, м^3/с$ по Ван-Рейну
					$q, м^3/сек$							
1	0,11	0,003328	0,18	0,00025	0	58,51584888	6,3	0,04	0,000161865	$9,28254 \cdot 10^{-5}$	-0,426525585	-
2	0,09	0,0181	0,24	0,00025	$0,245331 \cdot 10^{-7}$	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,000174256	0,076549963	$0,021991 \cdot 10^{-7}$
3	0,09	0,0233	0,28	0,00025	$1,02564 \cdot 10^{-7}$	56,94455121	6,3	0,04	0,000161865	0,000237181	0,465304116	$0,973212 \cdot 10^{-7}$
4	0,1	0,0298	0,3	0,00025	$1,92471 \cdot 10^{-7}$	57,76954826	6,3	0,04	0,000161865	0,000264554	0,634408537	$1,8661 \cdot 10^{-7}$
5	0,12	0,0373	0,33	0,00025	$4,41751 \cdot 10^{-7}$	59,19716797	6,3	0,04	0,000161865	0,000304856	0,88339787	$3,74015 \cdot 10^{-7}$
6	0,13	0,0401	0,34	0,00025	$4,66038 \cdot 10^{-7}$	59,82392077	6,3	0,04	0,000161865	0,000316867	0,957600849	$4,43045 \cdot 10^{-7}$

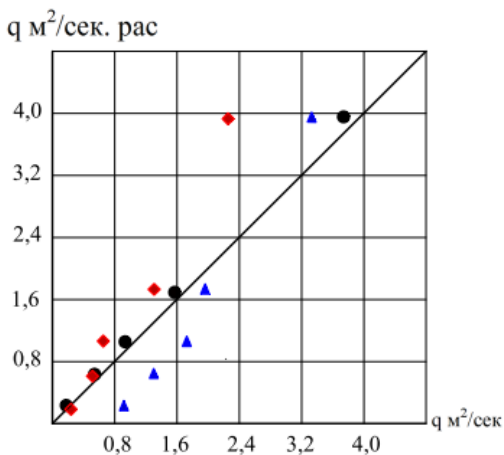
Сопоставления экспериментальных данных с вычисленными зависимостями (4.46) дают достоверные результаты (рис.4.6). А также сравнение вычисленных значений по зависимости (4.46) с вычисленными по формулам Ван-Рейна, Хансена и Аккерса-Уайта показывают близкое соотношение между ними (табл.4.8).

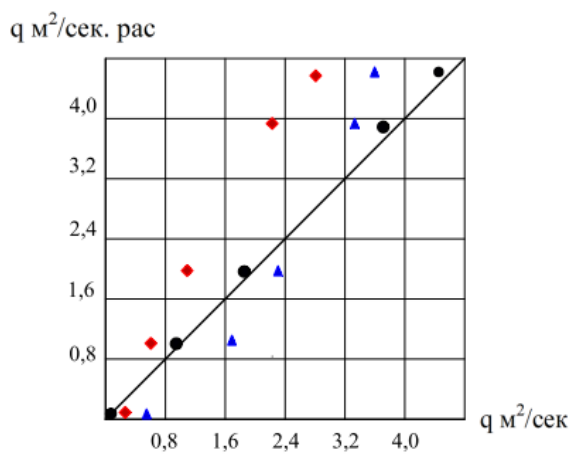
$m=2$

$m=2,5$

$m=3$

$m=3,5$

Рис.4.6. Сопоставление вычисленных значений по зависимости (4.46) с вычисленными зависимостями других авторов:

● - Ван-Рейн ♦ - Энгелунд-Хансен ▲ - Аккерс-Уайт

**Сравнение результатов значений вычисленных по зависимости (4.46) с
зависимостями других авторов**

Таблица 4.8

Заложение откосов $m=2$

$q, м^3 / с$

№	$h, м$	$Q, м^3 / с$	$g, м / с$	$d, м$	<i>$q, м^3 / с$</i>			
					Ван-Рейн	Энгелунд-Хансен	Аккерс-Уайт	Зависимость (3.46)
5	0,08	0,01058 2	0,26	0,0002 5	$0,398273 \cdot 10^{-7}$	$1,25364 \cdot 10^{-7}$	$0,351666 \cdot 10^{-7}$	$0,43006 \cdot 10^{-7}$
6	0,08	0,01310 4	0,28	0,0002 5	$1,19164 \cdot 10^{-7}$	$2,10604 \cdot 10^{-7}$	$0,502455 \cdot 10^{-7}$	$1,28675 \cdot 10^{-7}$
7	0,09	0,0138	0,29	0,0002 5	$1,49167 \cdot 10^{-7}$	$2,20565 \cdot 10^{-7}$	$0,762209 \cdot 10^{-7}$	$1,61513 \cdot 10^{-7}$
8	0,09	0,0142	0,29	0,0002 5	$1,49167 \cdot 10^{-7}$	$2,20565 \cdot 10^{-7}$	$0,762209 \cdot 10^{-7}$	$1,61513 \cdot 10^{-7}$
9	0,1	0,0158	0,3	0,0002 5	$1,85582 \cdot 10^{-7}$	$2,34211 \cdot 10^{-7}$	$1,09168 \cdot 10^{-7}$	$2,01411 \cdot 10^{-7}$

Заложение откосов $m=2,5$

$q, м^3 / с$

№	$h, м$	$Q, м^3 / с$	$g, м / с$	$d, м$	<i>$q, м^3 / с$</i>			
					Ван-Рейн	Энгелунд-Хансен	Аккерс-Уайт	Зависимость (3.46)
4	0,09	0,01122	0,24	0,0002 5	$0,0213342 \cdot 10^{-7}$ 7	$0,586448 \cdot 10^{-7}$	$0,315765 \cdot 10^{-7}$	$0,0225552 \cdot 10^{-7}$
5	0,09	0,01404	0,26	0,0002 5	$0,291716 \cdot 10^{-7}$	$1,02698 \cdot 10^{-7}$	$0,464595 \cdot 10^{-7}$	$0,308413 \cdot 10^{-7}$
6	0,1	0,013525	0,27	0,0002 5	$0,450747 \cdot 10^{-7}$	$1,12023 \cdot 10^{-7}$	$0,696386 \cdot 10^{-7}$	$0,477213 \cdot 10^{-7}$
7	0,1	0,0138	0,29	0,0002 5	$1,25754 \cdot 10^{-7}$	$1,84733 \cdot 10^{-7}$	$0,947331 \cdot 10^{-7}$	$1,33138 \cdot 10^{-7}$
8	0,11	0,0147	0,31	0,0002 5	$2,28902 \cdot 10^{-7}$	$2,51203 \cdot 10^{-7}$	$1,49752 \cdot 10^{-7}$	$2,42632 \cdot 10^{-7}$

Продолжение табл.4.8

Заложение откосов $t=3$

$q, м^3 / с$

№	$h, м$	$Q, м^3 / с$	$\vartheta, м / с$	$d, м$	$q, м^3 / с$			
					Ван-Рейн	Энгелунд-Хансен	Аккерс-Уайт	Зависимость (3.46)
4	0,08	0,012672	0,25	0,00025	$0,177458 \cdot 10^{-7}$	$0,952664 \cdot 10^{-7}$	$0,288873 \cdot 10^{-7}$	$0,184678 \cdot 10^{-7}$
5	0,09	0,015912	0,27	0,00025	$0,576141 \cdot 10^{-7}$	$1,33751 \cdot 10^{-7}$	$0,553415 \cdot 10^{-7}$	$0,600224 \cdot 10^{-7}$
6	0,09	0,02106	0,28	0,00025	$0,973212 \cdot 10^{-7}$	$1,72527 \cdot 10^{-7}$	$0,652469 \cdot 10^{-7}$	$1,01389 \cdot 10^{-7}$
7	0,11	0,0358	0,3	0,00025	$1,61939 \cdot 10^{-7}$	$1,99684 \cdot 10^{-7}$	$1,31399 \cdot 10^{-7}$	$1,6899 \cdot 10^{-7}$
8	0,12	0,042	0,33	0,00025	$3,74015 \cdot 10^{-7}$	$3,3664 \cdot 10^{-7}$	$2,231 \cdot 10^{-7}$	$3,90559 \cdot 10^{-7}$

Заложение откосов $t=3,5$

$q, м^3 / с$

№	$h, м$	$Q, м^3 / с$	$\vartheta, м / с$	$d, м$	$q, м^3 / с$			
					Ван-Рейн	Энгелунд-Хансен	Аккерс-Уайт	Зависимость (3.46)
2	0,09	0,0181	0,24	0,00025	$0,021991 \cdot 10^{-7}$	$0,586448 \cdot 10^{-7}$	$0,315765 \cdot 10^{-7}$	$0,0226902 \cdot 10^{-7}$
3	0,09	0,0233	0,28	0,00025	$0,973212 \cdot 10^{-7}$	$1,72527 \cdot 10^{-7}$	$0,652469 \cdot 10^{-7}$	$1,00415 \cdot 10^{-7}$
4	0,1	0,0298	0,3	0,00025	$1,8661 \cdot 10^{-7}$	$2,34211 \cdot 10^{-7}$	$1,09168 \cdot 10^{-7}$	$1,92661 \cdot 10^{-7}$
5	0,12	0,0373	0,33	0,00025	$3,74015 \cdot 10^{-7}$	$3,3664 \cdot 10^{-7}$	$2,231 \cdot 10^{-7}$	$3,86516 \cdot 10^{-7}$
6	0,13	0,0401	0,34	0,00025	$4,43045 \cdot 10^{-7}$	$3,63319 \cdot 10^{-7}$	$2,85969 \cdot 10^{-7}$	$4,58031 \cdot 10^{-7}$

ТЕХНОЛОГІЯ БУЛОЧНИХ ВИРОБІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЧАЮ МАТЧА

Медведєва Анжеліка Олександрівна,

к.т.н., доцент

Антонюк Ірина Юріївна,

к.т.н., доцент

Кратюк Олександра Миколаївна,

магістрант

Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Чай – складна і різноманітна за своїм хімічним складом рослина. Загальна кількість сполук, що входять до його складу, виділених до початку ХХІ століття, становить близько 300, деякі з них ще не ідентифіковані, а біохімічна роль деяких з них визначена лише в загальних рисах. Слід мати на увазі, що хімічний склад свіжозірваного зеленого чайного листа і сухого чаю, отриманого з цього листа, неоднаковий. Сухий чай має більш складний, хімічний склад, який формується в процесі його переробки.

Інтерес до хімічного складу чаю в даний час викликаний тим, що багато речовин, що містяться в чаї, проявляють біологічну активність і можуть бути використані для профілактики різних захворювань. У чайному листі виділяють три основні групи фітохімічних речовин: алкалоїди групи пурину, флавоноїди, дубильні речовини.

Мета роботи./Aim Метою роботи є обґрунтування та розроблення новітніх технологій булочних виробів з використанням чаю, дослідження якості булочних виробів.

Матеріали і методи./Materials and methods. Об'єктом дослідження є технологія булочних виробів з використанням чаю Матча.

Предмет дослідження – різні види чаю, булочка ванільна, булочка з чаєм Матча.

Методи дослідження: органолептичні, фізико-хімічні, математичної обробки даних з використанням комп'ютерних технологій.

Регулярне споживання чаю, який є багатим джерелом антиоксидантів, вітамінів та мінеральних речовин, має неабияку частку користі для здоров'я. За даними досліджень, вживання чаю знижує ризик раку, допомагає схуднути, лікує головні болі та зберігає дихання приємним та свіжим. Оскільки чай має дуже багато корисних переваг, важливо регулярно вводити його у свій раціон, і він не обов'язково повинен бути в рідкому вигляді. Один з способів покращення органолептичних та фізико-хімічних показників булочних виробів є використання чаю.

Чай та булочні вироби – одна із тих шанованих комбінацій, яку ми не можемо не любити. Чаювання протягом століть було синонімом до широкого асортименту хлібобулочних виробів - від булочок до спеціалізованих хлібів, печива та випічки. Однак ідея включити чай до самої випічки - це новітній тренд, який призводить до численних чудових поєднань смаків. Випічка з чаєм додає неповторного аромату, а також незвичайні нотки до майже будь-якої рецептури.

Чай можна використовувати в якості природного барвника, ароматизатора та для підвищення біологічної цінності виробу.

При розробленні виробів з використанням чаю важливо додавати чай так само, як будь-яку іншу спецію. Слід зауважити, що як і у багатьох спеціях, деякі види чаю мають свій термін зберігання. При зберіганні вони можуть втрачати аромат, і ефірні олії, що містяться в сушених чайних листках. Вживання старого чаю може призвести до гіркоти у страві, тому треба бути впевненим, що використовується свіжий чай хорошої якості, який зберігався правильно.

Найважливішою групою речовин, що містяться в чайному листку і чаї і визначає його особливості як напою, є фенольні сполуки, представлені таніно-катехіновою сумішшю. Вміст цих сполук досягає 25-30% у перерахунку на суху масу чайного листка, причому основну кількість (до 70%) складають катехіни.

Катехіни укріплюють стінки кровоносних капілярів, знижуючи їх проникність і збільшуючи еластичність, володіють судинорозширювальною дією. Накопичення катехінів відбувається в бруньках і першому листку чайної рослини, особливо в середині літа, тому ця сировина є найбільш цінною для виробництва чорного чаю. При ферментативному окисленні фенольних сполук, в першу чергу катехінів, під дією поліфенолоксидази і пероксидази утворюються речовини, що надають приємного слабов'язучого смаку, терпкості і яскравого кольору чайному напою.

Таблиця 1

Хімічний склад різних видів чаю (на 100 г)

Нутрієнти	Зелений чай	Чорний чай	Матча	Earl Grey	Призначення нутрієнтів
Білки (мг)	3,35	20	654	890	Будівельний матеріал для клітин
Харчові волокна (г)	<0,01	4,5	2,1	0,48	Необхідні для нормального функціонування травної системи
Ca (мг)	0,05	495	7,25	39,9	Для міцності кісток та зубів та підтримки метаболізму
Fe (мг)	<0,01	82	2,14	0,013	Для виробництва гемоглобіну
K (мг)	0,45	2480	41,6	156	Для скорочення м'язів та підтримки метаболічних реакцій
Вітамін С (мг)	0,1	10	3,6	44,6	Для підтримки імунної системи та стану шкіри

Вітамін Р, що міститься в чайному настої, сприяє кращому засвоєнню вітаміну С і його накопиченню в організмі. Обидва ці вітаміни виконують функцію антиоксидантів, зв'язуючи вільні радикали в організмі людини. Продукти окислення фенольних сполук володіють набагато меншою Р-вітамінною активністю. В цьому відношенні найбільш цінний зелений чай, в якому вміст катехинів вищий, ніж в чорному. Вміст катехинів (мг/г сухої маси) в зеленому чаї складає 110-220, в чорному – 25-80. Порівняльний хімічний склад чаю представлений у таблиці 1.

Проаналізувавши дані експериментальних досліджень можна зазначити, що впровадження булочних виробів з чаєм у закладах ресторанного господарства є актуальним і доцільним. Додавання в булочні вироби чаю дозволяє збагатити їх мінеральний та вітамінний склад.

Результати та обговорення./Results and discussion. Для визначення раціональної кількості використання чайного листа у булочках, проведено постановочні дослідження з додаванням порошкоподібного чаю Матча.

Як контрольний зразок обрано «Булочку ванільну» зі «Збірника рецептур борошняних кондитерських та булочних виробів».

Дегустаційною комісією у складі п'яти фахівців проведена органолептична оцінка якості дослідних та контрольних зразків випечених булочок. Середня оцінка якості дослідних зразків виробів з чаєм Матча становить 4,74, а контрольного зразку – 4,32 (таблиця 2).

За даними таблиці 2 за органолептичними показниками дослідні зразки булочки з додаванням порошку чаю Матча перевершують контрольні зразки булочки ванільної.

Постановочними дослідженнями встановлено, що найкраще додавати чайний компонент у порошкоподібному вигляді разом з сухими інгредієнтами для рівномірного замішування тіста. Після проведення досліджень визначено, що оптимальна кількість чайного порошку – 10% відносно рецептурної маси пшеничного борошна.

Таблиця 2

Органолептична оцінка якості досліджуваних зразків булочки

Показники	Вимоги до якості		Коефіцієнт вагомості	Оцінка контролю	Оцінка досліджу
	Контроль	Дослід			
Зовнішній вигляд	Кругла форма	Кругла форма з надрізами на поверхні	0.1	4.2	4.6
Колір поверхні	Від світло-коричневого до коричневого	Світло-зелений з золотистою скоринкою	0.1	4.4	4.7
Колір всередині	Білий, світло-жовтий	Яскраво-зелений з вкрапленням червоного	0.2	4.1	5.0
Смак і запах	Солодкий, притаманний виробу	Солодкий, притаманний виробу та присмак зеленого чаю, без сторонніх присмаків та запахів	0.3	4.3	4.8
Структура та розріз	М'яка та притаманна виробу	Пориста, властива виробам з дріжджового тіста, з шматочками сушеної вишні	0.3	4.6	4.6
Середня оцінка				4.32	4.74

Розроблено технологію булочки з додаванням чаю Матча та сушеної вишні. Технологія приготування розробленої булочки полягає у наступному: молоко підігріти до температури 40°C, додати сухі дріжджі та цукор. У діжу міксера додати просіяне борошно, цукор білий, сухе молоко, чай Матча, сіль та яйця курячі. Замісити масу на низькій швидкості, додати вершкове масло кімнатної температури маленькими шматочками. Коли тісто буде однорідним, додати сушену вишню, попередньо промиту у воді, та замішувати ще 2-3 хв. Змазати миску маслом та помістити в неї дріжджове тісто, накрити харчовою плівкою, залишити в теплом місці на 1-1,5 год.

Для приготування пісочного тіста змішати цукор білий з вершковим маслом кімнатної температури та збити до посвітління. Додати борошно пшеничне та порошок чаю Матча, змішати, додати ячні білки та ванільний цукор. Залишити тісто у холодильній камері на 1 год. Розділити тісто на 8 частин та сформувати у вигляді кульок. Розкатати пісочне тісто у 8 кружечків та розмістити на кульки з дріжджового тіста. Дати розстоятися у теплом місці 45 хв. За допомогою гострого ножа нанести узор на поверхню виробів. Випікати у попередньо розігрітій до температури 170°C духовці протягом 20-25 хв.

Висновки./Conclusions. За результатами досліджень доведено можливість використання порошкоподібного чаю Матча в технології булочок; визначено раціональну кількість добавки в рецептурі булочок – 10% від рецептурної кількості борошна пшеничного, досліджено їх органолептичні показники якості.

Впровадження розроблених булочних виробів із використанням чаю Матча буде сприяти розширенню асортименту булочних виробів у закладах ресторанного господарства.

ПРОБЛЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ ДВИЖЕНИЯ НА ГОРНЫХ ДОРОГАХ

Николов Валентин Александров

Заведующий кафедрой

«Транспортного строительства и сооружений»

Д-р, проф. Высшее транспортное училище Болгарии (БВТУ)

Кортиев Алан Леванович

И.о. доцента кафедры «Автомобильные дороги и транспортные процессы»,

доц. кафедры, к.т.н.

Северо - Кавказский горно – металлургический институт

(Государственный технологический институт) СКГМИ (ГТУ)

г. Владикавказ, Россия

Введение. Дороги в равнинных условиях в определенной степени односторонне влияют на окружающую среду изъятием земельных угодий, выделением факторов отрицательно влияющих на атмосферу, биосферу и гидросферу это как отработавшими горюче – смазочными материалами и материалами от истирания асфальтобетонного покрытия и др.

В горных условиях, наоборот происходит отрицательное влияние от окружающей среды на дорожно – транспортный комплекс падением со склона и откоса лавино – ледовых, обвально – осыпных, селе – оползневых обрушений, которые создают опасные условия как для движения транспортных средств, так и социальной сфере общества. Обобщающая схема варианта влияния показана на рисунке 1.

Со склона обрушающиеся неустойчивые снежно – грунтовые массы иной раз приобретают масштабный характер чрезвычайного происшествя разрушая транспортные сооружения, в том числе элементы самой конструкции дороги вплоть до прекращения по ней транспортного движения. Эти факторы обрушения справедливо названы «Склоновыми явлениями».

Целью работы является установление факторов влияния склоновых явлений на дорогу, и их определение **аналитическим и мониторинговым методом.**

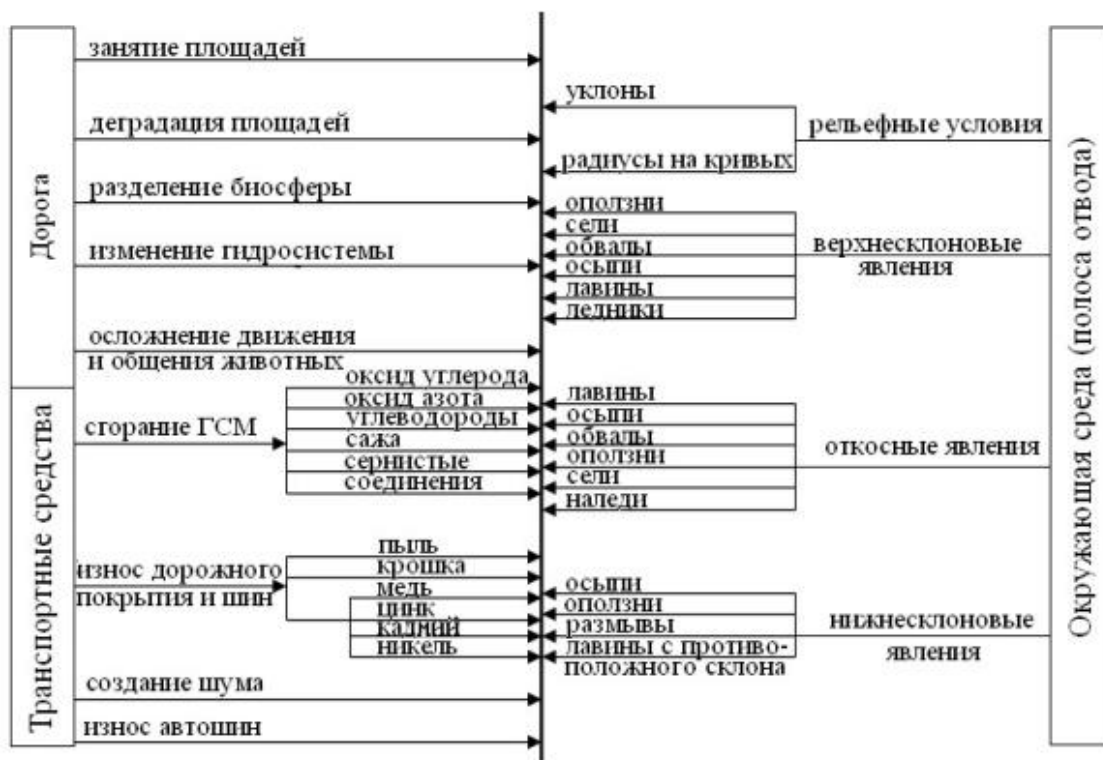

Рисунок 1. Обобщенная схема взаимодействующих факторов ДТК и природной среды, создающих угрозу ЧС (ДТП)

Самым уязвимым и часто обрушившимися на горных дорогах в зимнее время являются снежные лавины [1, с. 58 - 59]. Классификация лавинных явлений в зависимости от их расположения относительно оси дороги показана на рисунке 2.

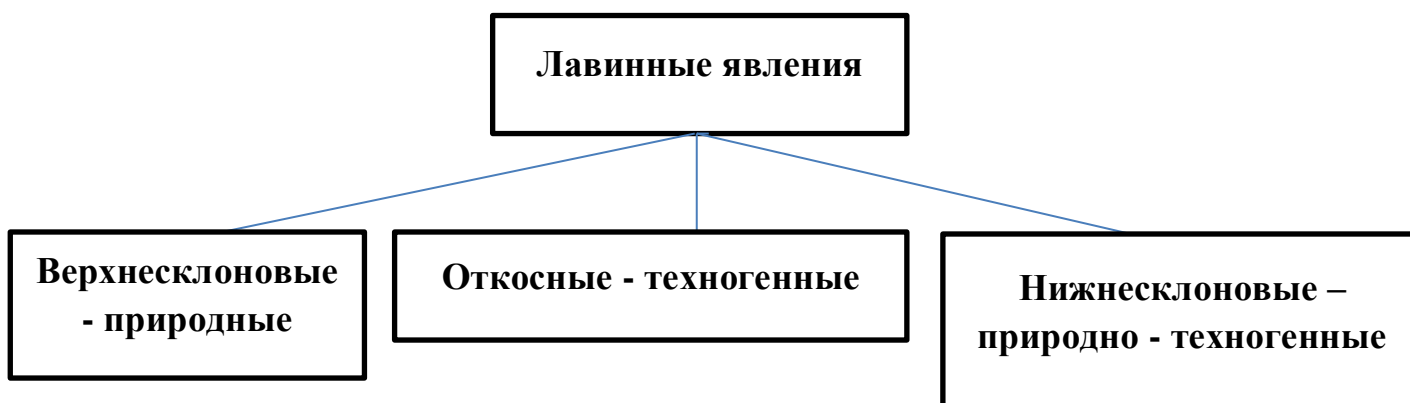

Рисунок 2. Классификация лавинных явлений в зависимости от их расположения относительно оси дороги.

Верхнесклоновая особо опасная лавина, является фактором создания ЧС природного характера. Лавинные массы формируются выше снега – лавинной линии, которая на примере Кавказских и Альпийских гор проходит на отметках 1200 – 1300 м.

Кроме огромной разрушительной силы и создания ЧС, лавина представляет определенную угрозу для окружающей природной среды. Причины схода лавин классифицированы автором в других публикациях.

По пути движения лавина сметает строения жилого, общественного и культурно – оздоровительного назначения. Особую опасность лавины несут лесной растительности. Лавинная масса с прихваченной ею каменно – глыбовой и древесной растительностью, падая в реку, как правило, образует в ней запруды. При их прорыве размываются берега, наносится ущерб ихтиофауне. Перекрывая автомобильные дороги, лавина вызывает необходимость ее уборки с проезжей части дороги.

В весенний период с наступлением оттепелей активизируется влияние разрушительных факторов обвально – осыпных явлений. Особую опасность представляют крупные скальные обломки [2], показанные на рисунке 3. Относительно мелкие скальные частицы оседают на склоне, создавая «гладкую» поверхность склона.

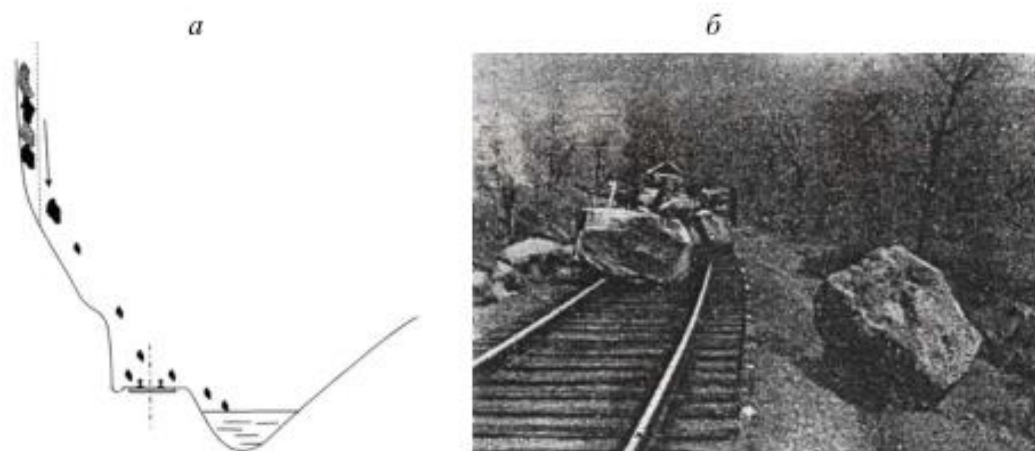

Рисунок 3. Обвал - камнепад: а – схема крупнообломочного камнепада;
б – камнепад, обрушившийся на проезжую часть дороги.

В весенний период времени также активизируются селеоползневые, склоновые, откосные и нижнесклоновые размывные явления. Некоторые явления максимальное влияние на дорогу и окружающую среду оказывают в период снежно – лавинного и ледникового таяния с совмещением дождевых осадков. На рисунке 4 показаны общие графики активизации склоновых явлений, разбросанные на разных страницах научно – технической литературы.

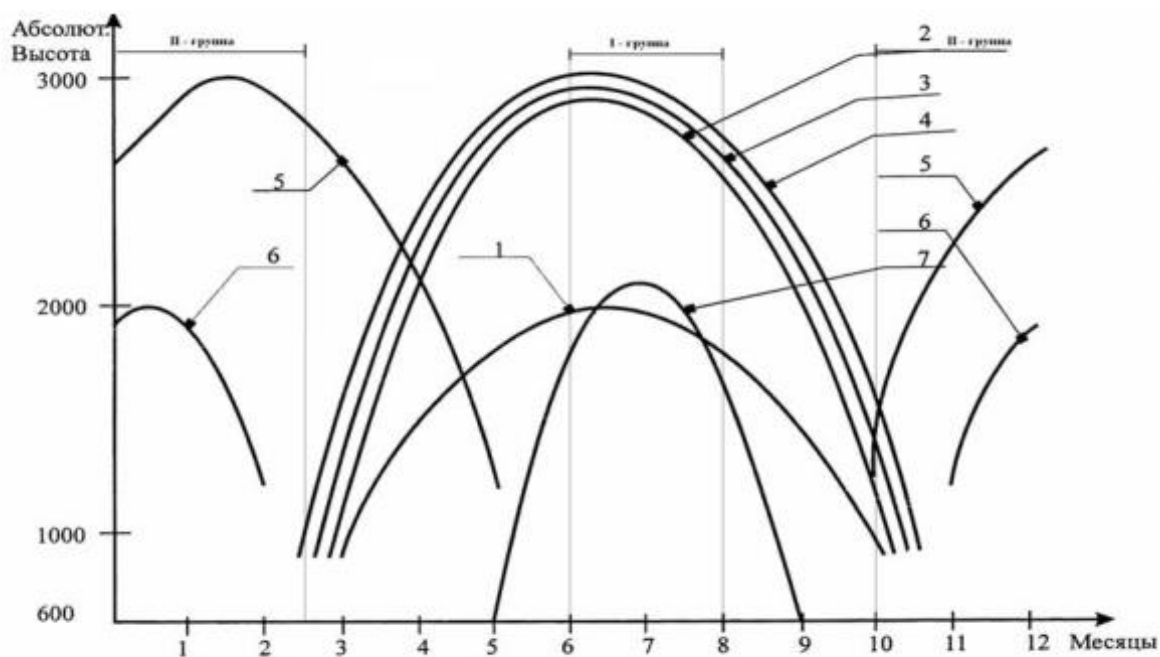

Рисунок 4. Графики развития склоновых явлений и их воздействия на дорогу и окружающую среду в течении года в зависимости от их расположения на абсолютных высотах. 1 – оползни; 2 – селевые потоки; 3 – осыпи; 4 – обвалы-камнепады; 5 – лавины; 6 – наледы; 7 – речные размывы

Из общего графика активизаций склоновых явлений видно, что опасным «периодом» являются март – апрель и октябрь – декабрь, что четко видно на графике взаимным пересечением диаграмм [3, с. 72]. Эти периоды наиболее опасные для дорожного движения в горных условиях, но как говорится в литературе о горных дорогах [4, с. 144] что « ... количественные показатели и качество дороги мешают друг другу, поскольку и в экономических прогнозах, и в прогнозах воздействия дороги на ландшафт не все может быть учтено».

В современной науке о горных дорогах нет сглаженных путей по которым можно двигаться и исследовать проблемы безопасности на них. В силу присутствия значительного хаоса в исследованиях склоновых явлений при проектировании мы анализируем не реальные природные и склоновые явления, а их аналитическое отражение т.е., искаженный реальный фактор опасности. С ростом математического аппарата прогнозирования наука приблизится к реальным исследованиям, а наша задача как российских так и европейских, накопление информации о физике и природе склоновых явлений для реального учета этих данных в перспективе. Для этого мониторинг всего этого комплекса склоновых явлений исследования по ним следует развивать как на современном этапе, так и в будущем и в Болгарии и Осетии [5], и в России и в Европе на примерах высоко вздутых Кавказских и Альпийских гор.

Результаты. Изложенные проблемы получают достаточное **обсуждение** в научно - технической литературе.

Вывод. Будущее изложенной проблемы должно исследоваться сообща под руководством ученых в Болгарии и Осетии В. Николовым и А. Кортиевым при поддержке ученых в этой области науки и научных фондов России и Болгарии.

Литература

1. Кортиев А. Л. Защита от снежных лавин, создающих катастрофические обрушения на горных дорогах. Международная научно – практическая конференция «Комплексная безопасность. Новые горизонты». (Тезисы докладов). 25 ноября 2011 году / Химки ФГБОУ ВПО «АГЗ МЧС РОССИИ». 2011. – 138 с.
2. Королков Н. М., Еремин В. Л. Путь и сооружение на горных железных дорогах. М.: Транспорт, 1968. 395 с.
3. Кортиев Л.И. Защита горных дорог и территорий от склоновых явлений, СКГМИ (ГТУ). Изд - во «Терек», 2016. – 215 с.
4. Трескинский С. А. Горные дороги. М.: Транспорт. 1974. – 367 с.

5. Кортиев Л. И., Ванев С.Д. Исследование параллелей склоновых явлений и защитных мероприятий в горных условиях Болгарии и Осетии. Тезисы докладов 9-й Международной научно-практической конференции. Издательский дом «АКЦЕНТ». София, Болгария. 2020. С. 448 - 457.

ТЕХНІЧНІ ЕНЕРГООЩАДНІ ІННОВАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ РОЗМІЩЕННЯ

Рогова Наталія Володимирівна,

к.т.н., доцент

Білизна Анастасія Вячеславівна,

Дудник Аліна Володимирівна

Студенти

Полтавського університету економіки і торгівлі

Постановка проблеми. У наш час проблеми енергозбереження постають як ніколи гостро, у зв'язку з ростом попиту на енергоресурси, а також глобальними екологічними проблемами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення та дослідження діяльності та перспектив розвитку енергозберігаючих технологій в готельно-ресторанній сфері зробили: Л.С. Толстіков, менеджер з розвитку бізнесу SmartSpace (KNX & SmartStruxure Lite) компанії Schneider Electric,

Формулювання мети. Метою є аналіз інноваційних методів енергозбереження в готелях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне готельне підприємство надає споживачам не тільки послуги проживання та харчування, але і широкий спектр послуг транспорту, зв'язку, розваг, екскурсійне обслуговування, медичні, спортивні послуги, послуги салонів краси та ін. Фактично готельні підприємства в структурі індустрії туризму та гостинності виконують ключові функції, так як формують і пропонують споживачам комплексний готельний продукт, у формуванні та просуванні якого беруть участь всі сектори й елементи індустрії туризму та гостинності [3].

За наявності великої кількості пропозиції на ринку готельних послуг панує жорстка конкуренція. У боротьбі за споживача управління готелів змушене розробляти стратегії своєї діяльності, щоб запропонувати споживачеві такий продукт, який би найповніше задовольняв його потреби і очікування, був

унікальним та кращим за інші. Наука і техніка не стоять на місці, тому сьогодні готелі починають використовувати новий метод залучення споживачів — впровадження енергозберігаючих технологій.

Оскільки ми всі цінуємо комфорт, і нам важлива зручність номеру, обладнаного за останніми тенденціями техніки. Кондиціонер, супутникове телебачення, холодильник, доступ в інтернет – те, без чого не зможе обійтися сучасна людина в готелі. Проте, електроенергія, що використовується для всіх цих приладів коштує недешево, більш того, ціна на неї весь час зростає.

Типовий готельний номер класу «люкс» використовує більше 80 кВт електроенергії в день. Отже, яким чином керівники готелів можуть зменшити витрати та покращити рентабельність готелю не позбавляючи своїх гостей комфорту?[1].

Економія енергії - це ефективне використання енергоресурсів за рахунок застосування інноваційних рішень, здійснених технічно, обґрунтованих економічно, прийнятних з екологічної та соціальної точок зору і не змінюючих звичного способу життя. Це визначення було сформульовано на Міжнародній енергетичній конференції (МІРЕК) ООН. Енергозбереження в будь-якій сфері зводиться по суті до зниження втрат енергії.

Нижче розглядаються сучасні, використовувані види енергії, а також способи їх економії та прикладне застосування останніх в сучасному готельному господарстві:

1) Автоматизація служб готелю. Автоматизація служб готелю дозволяє управляти системами контролю доступу і присутності на території готельного комплексу.

Сучасні готелі все частіше стали використовувати електронні ключі доступу, які відповідають за управління інженерією номера. Принцип роботи такої системи простий: як тільки ключ-карта вставлена в слот, система кондиціонування, опалення і вентиляції починає працювати, вмикається освітлення.

При таких обставинах, коли гість повертається в номер після певного періоду відсутності, температура в кімнаті часто не відповідає бажаним значенням. В результаті ті гості, які вже раз чи два стикалися з подібною ситуацією, часто обходять це «перешкода»: залишаючи номер, вони залишають другу карту вставленої в слот власника. Результат подібної практики - значні втрати енергії і підвищені витрати для готельного оператора.

Тому останнім часом багато міжнародних мережі стали відмовлятися від установки картоприймача в номерному фонді, віддаючи перевагу управлінню світлом, кондиціонуванням, вентиляцією і опаленням в залежності від фактичного присутності гостя.

При такому підході за активну енергозбереження відповідає система диспетчеризації та автоматизації (BMS) готелю. До завдань системи BMS в цілому входить управління інженерними системами, дотримання розкладів, повідомлення про аварійні ситуації, контроль над витрачанням ресурсів і управління системами за запитом користувача. Принцип «Demand control» або управління за запитом від системи, дозволяє використовувати ресурси строго пропорційно навантаженню системи.

Так, заброньовані номери, в яких присутній гість, підтримують умови відповідно до бажань клієнта. Як тільки гість вийшов з номера, термостат посилає сигнал про це в систему BMS і розширює коридор регулювання уставки на 2 градуси в кожную сторону, тобто тепер діапазон регулювання становить від +19 до +23 ° С. Варто номеру стати незаселеним в системі бронювання (PMS), контролер отримує інформацію про це і підтримує температуру в ще більш широкому діапазоні, наприклад - від +16 до + 26 ° С. Таким чином, гість отримує значно більший комфорт при появі в готелі після відсутності, так як температура підтримувалася в досить вузькому діапазоні. А готель отримує максимально можливе енергозбереження при комфорті гостя.

[1]

2) Наноанти в сонячних стеклах. Наносять тонке покриття з оксиду нікель-алюмінію. Покриття ефективно поглинає сонячні промені і нагріває

скло. Температура скла збільшується на кілька градусів, навіть в морозну погоду. Скло стає джерелом тепла для приміщення. Наноантени також використовують для охолодження. Змінюючи хімічний склад і форму нанотрубок підбирають покриття під конкретний спектр випромінювання.

Плюси наноантен:

- зменшуються тепловтрати через вікна, а це близько 20% від усього обсягу;
- віконне скло обігріває приміщення безкоштовно, знижуються витрати на опалення.

Мінуси цієї технології:

- складна технологія виготовлення;
- висока вартість виробництва нанопокриття;
- немає можливості нанести покриття на встановлені скла. [2]

3) Теплообмінники в системі вентиляції.

Система вентиляції при видаленні повітря з будівлі взимку, забирає також і тепло.

Для зниження енерговитрат застосовують теплообмінники. Теплообмінники встановлюють в системі вентиляції. Теплова енергія від повітря з витяжної каналу передається повітрю в каналі припливу. Влітку теплообмінник працює в зворотну сторону: охолоджений кондиціонерами повітря з приміщень охолоджує вхідний потік.

Плюси цієї технології:

- економія енерговитрат на опалення та охолодження приміщень.

Мінуси теплообмінників:

- теплообмінники займають багато місця, розмір короба в два-три рази перевищує розміри вентиляційних каналів. [2]

4) Світлодіодні технології енергозбереження. Зовнішнє і внутрішнє освітлення за допомогою світлодіодів поступово входить в норму. Кілька років тому вченим вдалося підвищити яскравість світлодіодів. За енергоефективності в освітленні светодиодам немає рівних.

При тому ж рівні освітлення, зменшення споживання енергії в кілька разів. У порівнянні з лампами розжарювання в 8 разів, а в порівнянні з енергозберігаючими газорозрядними лампами в 3 рази.

Світлодіоди - це напівпровідники, які світяться при пропусненні через них електричного струму. Світлодіоди використовують в побутовій техніці, переносних освітлювальних приладах. Завдяки низькому енергоспоживанню значно збільшений термін автономності переносних пристроїв (гаджетів, ліхтарів і т.д.)

Плюси світлодіодів:

- вражаючі результати з енергозбереження, світлодіоди - це одна з нових технологій енергозбереження, яка стала масовою;
- довговічність світлодіодів;
- світлодіодні лампи менше нагріваються, можна використовувати для колби пластик, а не скло;
- світлодіодні лампи не мерехтять;
- в складі ламп немає шкідливих сполук, їх не треба спеціально утилізувати.

Мінуси

- відносно висока вартість світлодіодних виробів;
- зустрічається економія виробників на периферійних деталях, саме вони виходять з ладу в світлодіодних лампах, самі світлодіоди довговічні.[2]

5) Енергія вітру – роторні вітрогенератори з вертикальною віссю обертання. Використовувати звичайні вітрогенератори на великій території не вигідно. Нова технологія енергозбереження - це роторні генератори, карусельного типу. Головна особливість цих пристроїв - вони починають працювати при швидкості вітру 3 м/с. Вигнуті лопаті встановлені на горизонтальний барабан. Роторним вітрогенераторам не страшні турбулентні процеси в повітрі біля поверхні землі. Повітряний потік біля поверхні землі не постійний через перешкоди, тому потужні лопатеві вітрогенератори піднімають на висоту 100 метрів.

Плюси роторних вітрогенераторів:

- низька собівартість виробництва, немає необхідності встановлювати несучу 100- метрову вежу;
- можливість встановити на будь-якій будівлі;
- невисока швидкість обертання ротора - немає вібрації, підвищеного шуму.

Є і мінуси у цих пристроїв:

- необхідно використовувати пристрій для перетворення струму від генератора в побутове напругу (220В, 50Гц) - це робить інвертор;
- при використанні вітрогенератора, як основного джерела електропостачання, необхідно встановлювати дорогі акумулятори (для безвітряної погоди);
- такі генератори можуть служити джерелом електропостачання для невеликих технологічних об'єктів, де немає стаціонарної електромережі (вишки стільникового зв'язку, метеорологічні станції, віддалені бази відпочинку). [2]

Висновки. Інновації в енергозбереженні дозволяють істотно скоротити витрату вичерпних природних ресурсів. Крім збільшення енергоспоживання в усьому світі не менш гостро стоїть цілий ряд глобальних екологічних проблем. Їх рішення безпосередньо залежить від своєчасного застосування цілого комплексу заходів, що дозволяє знизити споживання основних енергоресурсів.

Таким чином, використовуючи інноваційних технології в енергетиці можна вбити відразу двох зайців: забезпечити раціональне споживання корисних копалин і зберегти природу в її первозданній красі. [2]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1) Инновационная гостиница: выгодно владельцу, комфортно постояльцу [Электронный ресурс] // НП "Энергоэффективный город" - Режим доступа до ресурсу : http://www.energsovet.ru/bul_stat.php?idd=552

2) Новейшие технологии энергосбережения [Электронный ресурс] // ООО «Энергоэффективность и энергоаудит» - Режим доступа до ресурсу: <https://energo-audit.com/tehnologii-energoberezhenia>

3) Овчаренко Л.В. Развитие гостиничного бизнеса: современные мировые тенденции / Л.В. Овчаренко, А.В. Овчаренко // Мир человека. – 2009. – Т. 9. – № 1. – С. 120–126.

ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ДИФЕРЕНЦІЙНИХ ДАТЧИКІВ ТИСКУ 24PCEFA6D

Свита Максим Петрович

аспірант

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ. Диференційні датчики тиску серії 24РС (Honeywell) використовують при побудові вимірювачів тиску та розрідження газів (мановакууметрів). Також, для вимірювачів швидкості газових потоків та витратомірів газів на основі методу змінного перепаду тиску на звужуючому пристрої або в пневмометричній трубці [1]. Датчики серії 24РС мають переваги - мініатюрні розміри, високу чутливість та привабливу ціну.

Мета. Дослідження характеристик диференційних датчиків тиску 24PCEFA6D з різних партій.

Матеріали та методи. Датчик складається з чотирьох ідентичних дифузійних резистора, які розташовані на поверхні кремнієвої діафрагми та включені по мостовій схемі Уїтстона [2]. Вихідна напруга датчика пропорційна прикладеному до датчика тиску/розрідженню. Електричну принципову схему проведення експерименту представлено на (рис. 1).

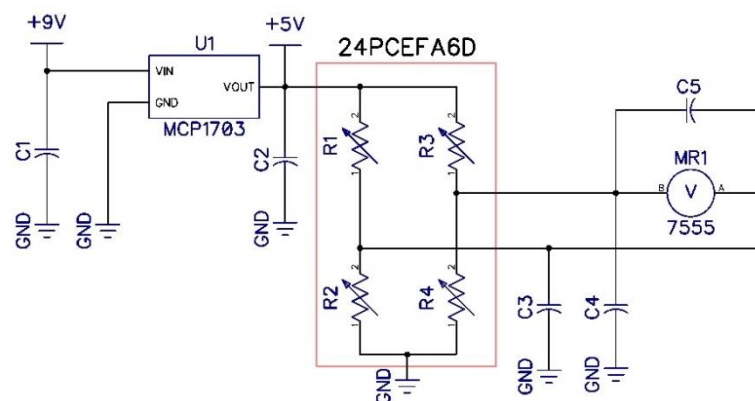

Рис. 1. Електрична принципова схема проведення експерименту.

Живлення схеми було організовано від батареї типу «крона» на 9В. Живлення датчика здійснювалося від інтегрального лінійного стабілізатора напруги MCP1703 (Microchip) на 5В. Конденсатори С1-С5 використовувались у якості фільтрів нижніх частот. Вимірювання вихідної напруги з датчика проводилися за допомогою прецизійного мультиметра Yokogawa 7555. Датчик був поміщений в пластмасову коробку та термоізований за допомогою поролону для зменшення впливу навколишнього середовища. Термоізоляція допомогла зменшити температурний дрейф датчика. Навіть при нульовому тиску температурний дрейф без термоізоляції був на порядок вищий ніж з термоізоляцією. Навколишня температура під час проведення експерименту становила $20 \pm 0,5^{\circ}\text{C}$.

Нагальними проблемами при проектуванні приладів на основі датчиків серії 24РС є чутливість, лінійність характеристики та гістерезис [3]. Чутливість датчика залежить від напруги живлення, лінійність характеристики і гістерезис від конструктивних особливостей будови. Основні технічні характеристики датчика 24РСЕFA6D наведено у (табл. 1).

Таблиця 1

Технічні характеристики датчика 24РСЕFA6D

Модель	Максимальний робочий тиск/розрідження, [кПа]	Напруга живлення, [В]	Максимальна вихідна напруга при максимальному робочому тиску та живленні 10 В, [мВ]	Максимальна чутливість, [мВ/кПа]
24РСЕFA6D	$\pm 3,5$	2,5 - 12	± 35	± 10

Для дослідження чутливості, лінійності та гістерезису було вибрано три датчика з різних партій. Кожному датчику був присвоєний номер від одного до трьох. В якості задатчика тиску/розрідження було використано прецизійний

мікроманометр рідинний компенсаційний з мікрометричним гвинтом МКВ-250. Основні технічні характеристики приладу МКВ-250 представлено у (табл. 2).

Таблиця 2

Технічні характеристики приладу МКВ-250

Межі вимірювання, [Па]	0-2500
Межа похибки від верхньої межі вимірювання, не більше, [%]	0,02

Перед кожним вимірюванням запам'ятовували напругу зміщення датчика та враховували її при розрахунку чутливості. Чутливість розраховувалась по формулі (1). Результати вимірювання показані на (рис. 2).

$$S = \frac{U_d - U_{d0}}{P_{МКВ}} \quad (1)$$

де, S – чутливість датчика 24PCEFA6D, [мВ/Па],

U_d – напруга на виході датчика при поданому тиску/розрідженню, [мВ],

U_{d0} – напруга зміщення датчика (при умові, що на обидва штуцери датчика поданий атмосферний тиск), [мВ],

$P_{МКВ}$ – тиск/розрідження створюваний приладом МКВ-250, [Па].

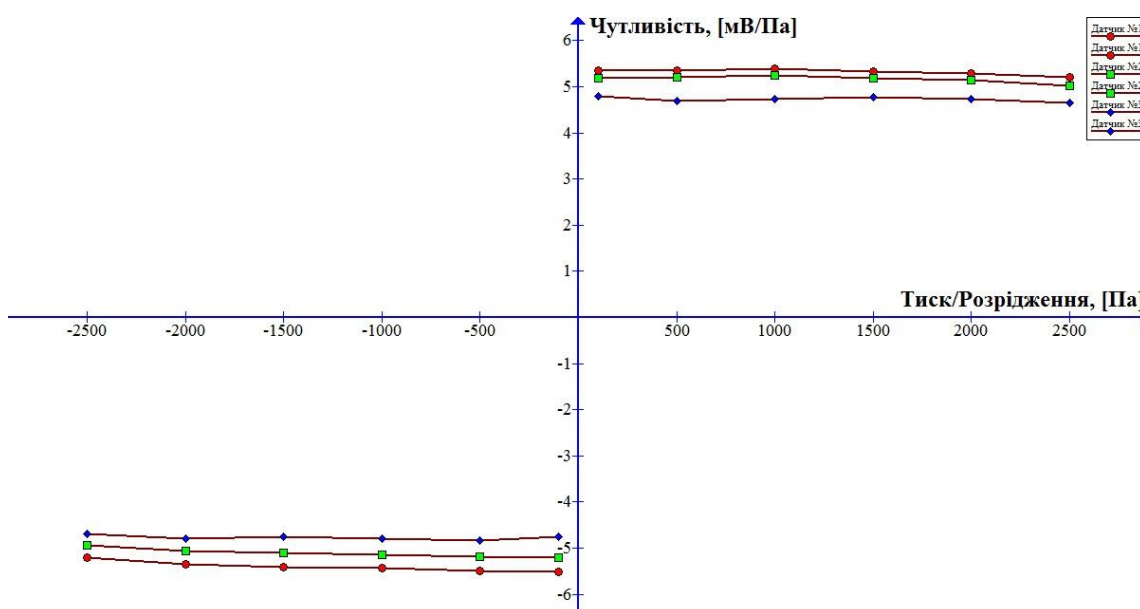

Рис. 2. Чутливість датчиків 24PCEFA6D при напрузі живлення 5В.

Результати та обговорення. З графіку, поданого на (рис. 2), видно, що чутливість в робочому діапазоні тисків/розріджень для датчиків з різних партій має практично лінійний характер та відрізняється від датчика до датчика. Відрізняється також, чутливість між позитивною та негативною частинами характеристики. Якщо чутливість має лінійний характер то перетворювальна характеристика також буде лінійною.

Гістерезис датчика - це зміщення напруги на виході датчика після зняття тиску (розрідження) з датчика. Гістерезис був розрахований при подачі та знятті з датчика тиску $+2,5$ кПа та розрідження $-2,5$ кПа. Дану процедуру повторили 10 разів для кожного датчика. Середній гістерезис при перерахунку на тиск/розрідження у всіх датчиків склав ± 3 Па, на фоні максимального поданого тиску/розрідження $\pm 2,5$ кПа це незначна величина. Проте в динамічному режимі роботи датчика, при переході від вимірювання великого тиску/розрідження (більше 1 кПа) до вимірювання малих тисків/розріджень (менше 100 Па), треба встановлювати в нуль вихідну напругу датчика перед кожним вимірюванням.

Висновки. Датчики серії 24РС повинні бути забезпечені термоізоляцією, яка виключає нерівномірний нагрів корпусу датчика при конвективному теплопереносу. Порівняно характеристики трьох датчиків 24PCEFA6D з різних партій в діапазоні тисків/розріджень $\pm 2,5$ кПа при напрузі живлення датчика рівній 5В та температурі навколишнього середовища $20 \pm 0,5^\circ\text{C}$ виявлено, що характеристика чутливості має лінійний характер та відрізняється від датчика до датчика. Відрізняється також чутливість між позитивною та негативною частинами характеристики. Середній гістерезис при подачі та знятті з датчика максимального тиску $+2,5$ кПа та розрідження $-2,5$ кПа у всіх датчиків склав ± 3 Па при перерахунку на тиск/розрідження.

При проектуванні приладів на основі датчиків 24PCEFA6D треба враховувати те, що датчики мають "свою" індивідуальну чутливість по позитивній частині та негативній частині характеристики. Тому, кожен датчик повинен бути настроєний індивідуально по позитивній та негативній частині

характеристики. Також, особливу увагу треба приділити схемі компенсації напруги зміщення на виході датчика для досягнення ліпших характеристик приладу при вимірюванні малих (до 100 Па) диференційних або статичних тисків/розріджень.

Література

1. Кремлевский П.П. Расходомеры и счетчики количества веществ : Справочник : Кн. 1. 5–е изд. перераб. и доп. СПб.: Политехника, 2002. 409 с.
2. Библиотека электронных компонентов. Выпуск 15: Датчики фирмы «Honeywell» А.Н. Рабодзей – М. :ДМК Пресс. 2016.
3. Operating manual. Honeywell sensing and control. 24PC series. Режим доступу: <https://sensing.honeywell.com/honeywell-sensing-board-mount-pressure-24pc-series-installation-instructions-50047629.pdf>

ВИЗНАЧЕННЯ ВИТРАТ ЕНЕРГІЇ НА СУШКУ РОСЛИННОЇ БІОМАСИ ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ПАЛИВНИХ БРИКЕТІВ

Семірненко Юрій Іванович
Семірненко Світлана Леонідівна

к.т.н., доценти
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Вступ. Одним із основних факторів, що впливають на якість паливних брикетів із рослинної біомаси, є її вологість, яка суттєво впливає як на характеристики міцності брикетів, так і на їх головний показник – теплотворну здатність. Виготовлення паливних брикетів із рослинної біомаси у більшості своїй передбачає наявність в технологічній лінії сушки, яка забезпечує доведення вологості сировини до оптимального значення. Процес сушки рослинної біомаси в технологічному ланцюгу є найбільш енергозатратним і тому значно впливає на собівартість готової продукції. Отже, вибір раціонального способу сушки впливає на якість брикетів та на вартість їх виготовлення.

Мета роботи. Визначення затрат енергії на радіаційну сушку ІЧЛ рослинної біомаси для виготовлення паливних брикетів.

Матеріали та методи. Для вирішення завдання дослідження були використані методи: теоретичний, емпіричний та ймовірний.

Матеріали обговорень. Одним із способів сушки рослинної сировини, який може застосовуватися для виготовлення паливних брикетів є сушка інфрачервоним випромінюванням. Рослинна біомаса для виготовлення паливних брикетів рівномірно розподіляється на конвеєрі й переміщується в сушильну установку, де проходить її сушка внаслідок опромінювання ІЧЛ.

Як відомо, швидкість сушки у більшій мірі залежить від швидкості переміщення вологи всередині матеріалу, ніж від швидкості передачі тепла. При сушці ІЧЛ утворюються перепади температур, під дією яких волога

переміщається у напрямку теплового потоку всередину матеріалу. Крім того, волога частково випаровується з поверхні, в результаті чого відбувається зростання градієнта вологовмісту Δu , величина якого перевищує градієнт температури ΔT , і тоді волога починає переміщатися до зовнішньої поверхні. Таким чином, градієнт температури ΔT надає гальмівну дію на переміщення вологи.

Витрата електроенергії на сушку (W_t) визначається за такою формулою:

$$\mathcal{E} = \frac{EF}{\eta v a} \quad (1)$$

де E – щільність опромінення, Вт/м³;

F – площа опромінюваної поверхні в сушарці, м²;

η – енергетичний ККД джерела випромінювання;

v – коефіцієнт ефективності джерела випромінювача, що залежить від ступеня заповнення опромінення і від відношення довжини камери l_k до відстані від ламп до опромінюваної поверхні h ;

a – коефіцієнт багатократних віддзеркалень: камери, поверхні опромінення виробів і частки потоку, відбитого камерою.

Щільність променистого потоку по опромінюваній поверхні E дорівнює:

$$E = \frac{\bar{S} * \alpha (t - t_b)}{A} \quad (2)$$

де $\bar{S} = S/S_0$ – відношення площ повної поверхні до площі поверхні випромінювання, яке при односторонньому опроміненні $\bar{S} = 2$;

α – сумарний коефіцієнт конвективної тепловіддачі, Вт/(м² К),

t, t_b – температури випромінювальної поверхні та навколишнього середовища, °С;

A – коефіцієнт поглинання випромінювання випромінювальним тілом.

Площа випромінювальної поверхні в сушильній установці знаходиться за формулою:

$$F = w b \tau \quad (3)$$

де w – швидкість конвеєра, м/хв;

b – ширина висушуваного шару в м;

τ – тривалість сушки, год.

Швидкість конвеєра визначається з рівняння:

$$w = \frac{L_k}{\tau * 60} \quad (4)$$

де L_k – довжина конвеєра, м.

Довжина конвеєра (м) сушильної установки розраховується за формулою:

$$L_k = \frac{G_2 * \tau}{N * 24 g_k^M} \quad (5)$$

де $\frac{G_2}{N * 24}$ – місткість однієї сушильної камери по рослинній біомасі, що сушиться, кг;

G_2 – маса матеріалу, що опромінюється, кг/с;

N – число сушильних камер;

g_k^M – маса висушеного матеріалу, що припадає на 1 м довжини конвеєра, кг/м;

τ – тривалість сушки, год.

Підставляючи в формулу 1 всі значення параметрів, отримаємо рівняння в розгорнутому вигляді для розрахунку електроенергії на сушіння рослинної біомаси для виготовлення паливних брикетів у сушильній установці з ІЧ-випромінюванням:

$$\mathcal{E} = \frac{\bar{S} * \alpha * (t - t_B) * w * b * \tau}{A * \eta * u * \alpha} \quad (6)$$

Висновки. Витрати електричної або теплової енергії на дану сушку збільшуються з підвищенням різниці температур поверхні, що опромінюється та навколишнього середовища, зі збільшенням сумарного коефіцієнта тепловіддачі, збільшенням відношення площ S та із зменшенням коефіцієнта A поглинання тепла випромінювальною поверхнею.

ФОРМИРОВАНИЕ СТРУКТУРЫ В УСЛОВИЯХ САМОРАСПРОСТРАНЯЮЩЕГОСЯ ВЫСОКОТЕМПЕРАТУРНОГО СИНТЕЗА НИЗКОЛЕГИРОВАННЫХ СТАЛЕЙ И ОЦЕНКА ИХ СВОЙСТВ ЗА ВЕЛИЧИНОЙ КОЭРЦИТИВНОЙ СИЛЫ

Серета Борис Петрович

д.т.н., проф.

Волох Виталий Иванович

аспирант

(ГВНЗ) «Дніпровський державний технічний університет»

м. Кам'янське, Україна

Вступ./Introduction. В настоящее время используются различные методы контроля. Наиболее информативный метод и доступный в производственных условиях является магнитный коэрцитиметрический.

Значительное количество простоев доменных цехов происходит по причинам, связанным с повреждением кожухов агрегатов. Поэтому, проблема надежности кожухов доменных печей и является приоритетной, в связи с чем большое внимание должно быть обращено на критерии, обеспечивающие их надежную работу, главные из которых следующие:

- температура в период эксплуатации;
- уровень напряженно-деформированного состояния в период эксплуатации и др.

Образование трещин и деформаций объясняется наличием растягивающих напряжений на продольные и кольцевые сварные швы термическое расширение кладки, давлением шихтовых материалов, температурной разницы из-за прогара холодильных плит.

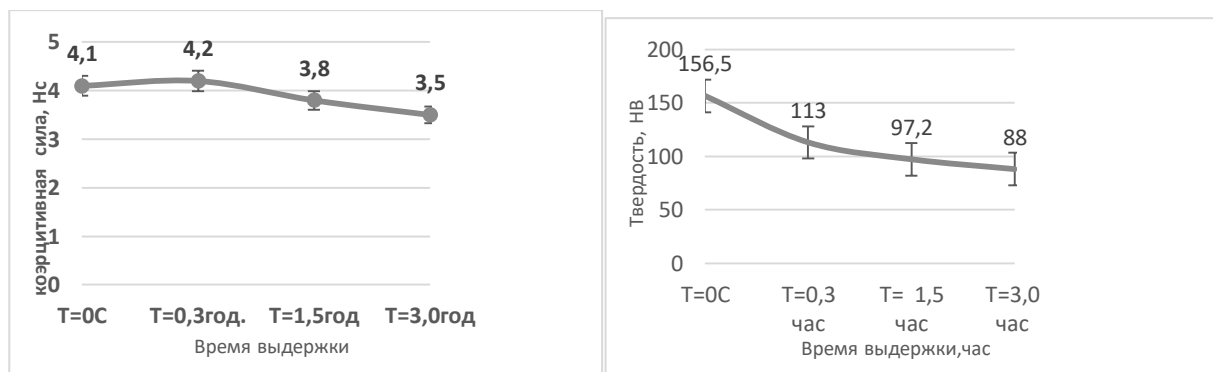
Цель работы./Aim. Оценка структуры стали за величиной коэрцитивной силы в условиях обработки стали СВС

Материалы и методы./Materials and methods. Контроль кожуха по величине коэрцитивной силы Нс проводились по наружной части кожуха печи как вдоль сварных швов так и по самому кожуху печи с шагом $300 \div 400$ мм.

Согласно технологической инструкции работа доменной печи температура кожух доменной печи должна составлять $150 \div 200^\circ \text{C}$. Из-за нарушений работы в технологическом процессе относительно часто происходит прогар холодильных плит при этом температура кожуха достигает $800 \div 900^\circ \text{C}$. Воздействие высоких температур на сталь вызывает также изменение ее структуры и приводит к повышению предела хладноломкости, вызывая так называемую тепловую хрупкость металла .

В лабораторных условиях проводилась обработка стали 09Г2С в условия самораспространяющего высокотемпературного синтеза произведен нагрев образцов до 900°C . в течении 30 минут; 1,5 часа; и 3 часа соответственно.

Выполнены измерения твердости и коэрцитивной силы на образцах

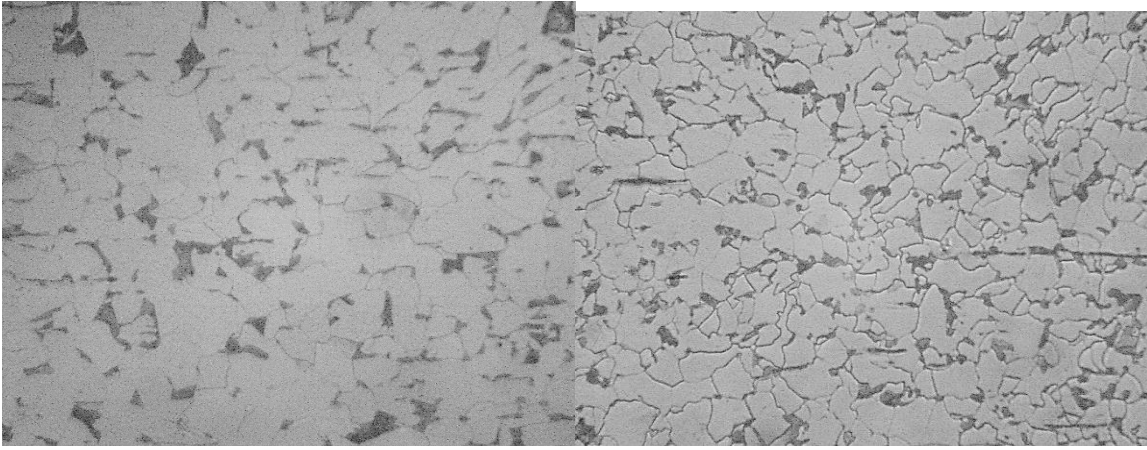

а) от величины коэрцитивной силы Нс

б) от твердости НВ

Рис.1 Зависимость влияние температурной выдержки при $t= 900^\circ \text{C}$ от коэрцитивной силы Нс и твердости НВ

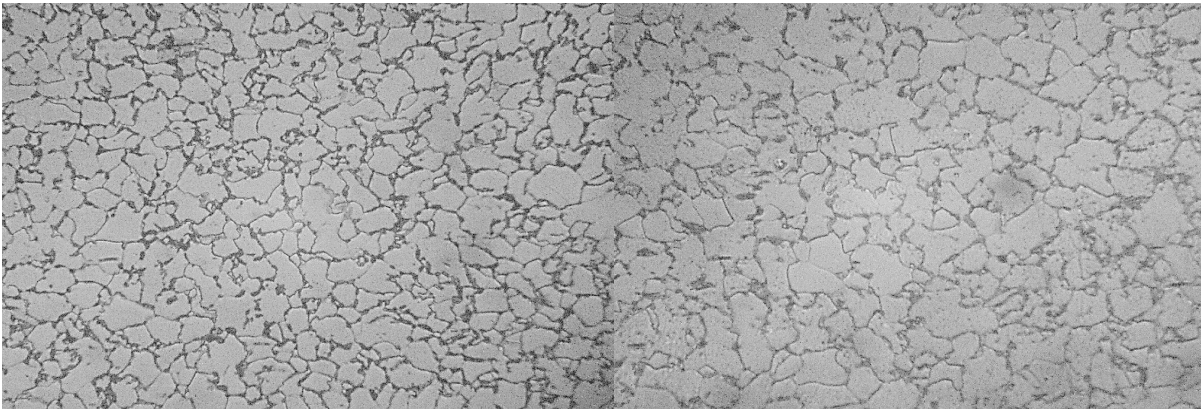
Выполнена металлографическая структура из образцов низколегированной стали 09Г2С

а) образец свидетель, x100

б) при выдержки 0,3 часа, x100

Рис.2. Микроструктура стали 09Г2С образца свидетеля (а) и при выдержке 0,3 часа (б)

а) при выдержке 1,5 часа, x100

б) при выдержке 3,0 часа, x100

Рис.3 Микроструктуру стали 09Г2С при выдержке 1,5 часа (а) и 3,0 часа (б)

В работе получены микроструктуры рис.2,3 на которых исследовано изменение размера зерна и феррито- перлитной матрице. Известно, что влияние температуры изменяет магнитные свойства, что приводит к снижению величины коэрцитивной силы H_c . Установлено, что с увеличением времени выдержки увеличивается размер зерна. Так при выдержке 0,3 часа размер составляет $D_{\text{усл.сред}} 0,023$ мм., а при 3 часа выдержки составляет $D_{\text{усл.сред}} 0,039$ мм., что приводит к снижению физико-механических свойств таких как предел текучести σ_t , предел прочности σ_b и изменению величины коэрцитивной силы H_c . Снижение физико - механических свойств стали можно

контролировать магнитными измерениями, а именно величиной коэрцитивной силы H_c .

Выводы./Conclusions. В условиях самораспространяющегося высокотемпературного синтеза участки которые подвергаются повышенным тепературным воздействиям происходят структурные деформационные изменения. Произошло снижение твердости HB и величины коэрцитивной силы H_c на 85% и 56% соответственно. Контроль структурного состояния кожуха доменной печи возможен при использовании и применении магнитного коэрцитиметрического метода контроля в условиях металлургического производства.

ЗАЛЕЖНІСТЬ ТОВАРНИХ І ТЕПЛОФІЗИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ КЕКСІВ ВІД МАТЕРІАЛУ ФОРМ ДЛЯ ЇХ ВИПІКАННЯ

Федоров Володимир Гаврилович

доктор технічних наук, професор,

Кепко Олег Ігорович

кандидат технічних, доцент,

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Україна

Кепко Валентина Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,

Сатир Лариса Михайлівна

доктор економічних наук, професор,

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

Згідно зі статистичними даними стабільно високим попитом у населення України користуються борошняні кондитерські вироби, зокрема кекси [1], що робить їх перспективним об'єктом для модифікації. Форми для випікання кексів можуть бути різних конфігурацій і розмірів, а також виготовляться із різних матеріалів. Правильно підібрана форма підвищує товарні властивості кексів та зменшує енерговитрати.

Органолептичні дослідження кексів, що випікаються у формах, з метою вибору матеріалу форм, та в яких готові вироби можуть надходити до торгівельної мережі, показали, що між матеріалом форм та тепловим режимом випікання є певний зв'язок. Так, випікалися кекси в масивних металевих формах (традиційний спосіб), в формах із антиадгезіонного паперу (для запобігання прилипання тіста папір просочувався розчином полівінілового спирту в суміші з органічною рідиною та невеликою кількістю каталізатора отвердіння), а також у формах із алюмінієвої фольги.

Результати дослідів показали значну різницю у товарному вигляді готових виробів, однак, верхня поверхня кексів у всіх формах змінювалась однаково: підйом тіста відбувається в основному в її центрі, поверхня спочатку

стає опуклою, потім на ній утворюються глибокі, характерні для кексів тріщини рівномірного забарвлення, з боків і знизу забарвлення кексів з масивної металевої форми є рівномірно золотавим, з паперової та фольгової форми – знизу коричнювате, а на боковій поверхні – більш бліде. За результатами органолептичних досліджень виявлено, що усі дослідні зразки кексів були добре пропечені, без закалу та слідів непромісу, характеризувалися приємним зовнішнім виглядом. Отже, малоінерційні форми разового використання змінюють рівномірність підведення теплоти до виробів.

Для оцінки цієї нерівномірності було проведено безпосереднє вимірювання теплоприпливів з боків та знизу тіста, – кексу. Для цього використовували малогабаритні (10x10x1,2мм) малоінерційні давачі густини теплового потоку – тепломіри [2]. Їх змочували у тісті та щільно прикладали на половині висоти та в центрі денця форми. Випікали кекси подвійного розваження (166 г тіста) в однакових прямокутних формах із листового алюмінію, фольги і паперу із антиадгезійним просочуванням. Моделлю промислової печі слугувала лабораторна піч з нижнім та верхнім обігрівом. Вироби випікали по черзі в різних формах, із суворим додержанням теплового режиму.

Густина теплового потоку до виробів, що випікалися в масивній алюмінієвій формі, майже однакова та однаково змінюється в часі для бокової та нижньої поверхні виробу (рис. 1, крива 1 та 2) у зв'язку із значним перетіканням теплоти, що приходить знизу, по бокових стінках форми.

Для паперової форми теплоприпливи через денце майже вдвічі інтенсивніші ніж через бокові поверхні протягом усього процесу випікання – теплопровідність паперу є дуже малою (рис. 1, крива 3 та 4). Майже таку саму картину маємо для виробів, що випікалися в формах із тонкої фольги (рис. 1, криві 5 та 6).

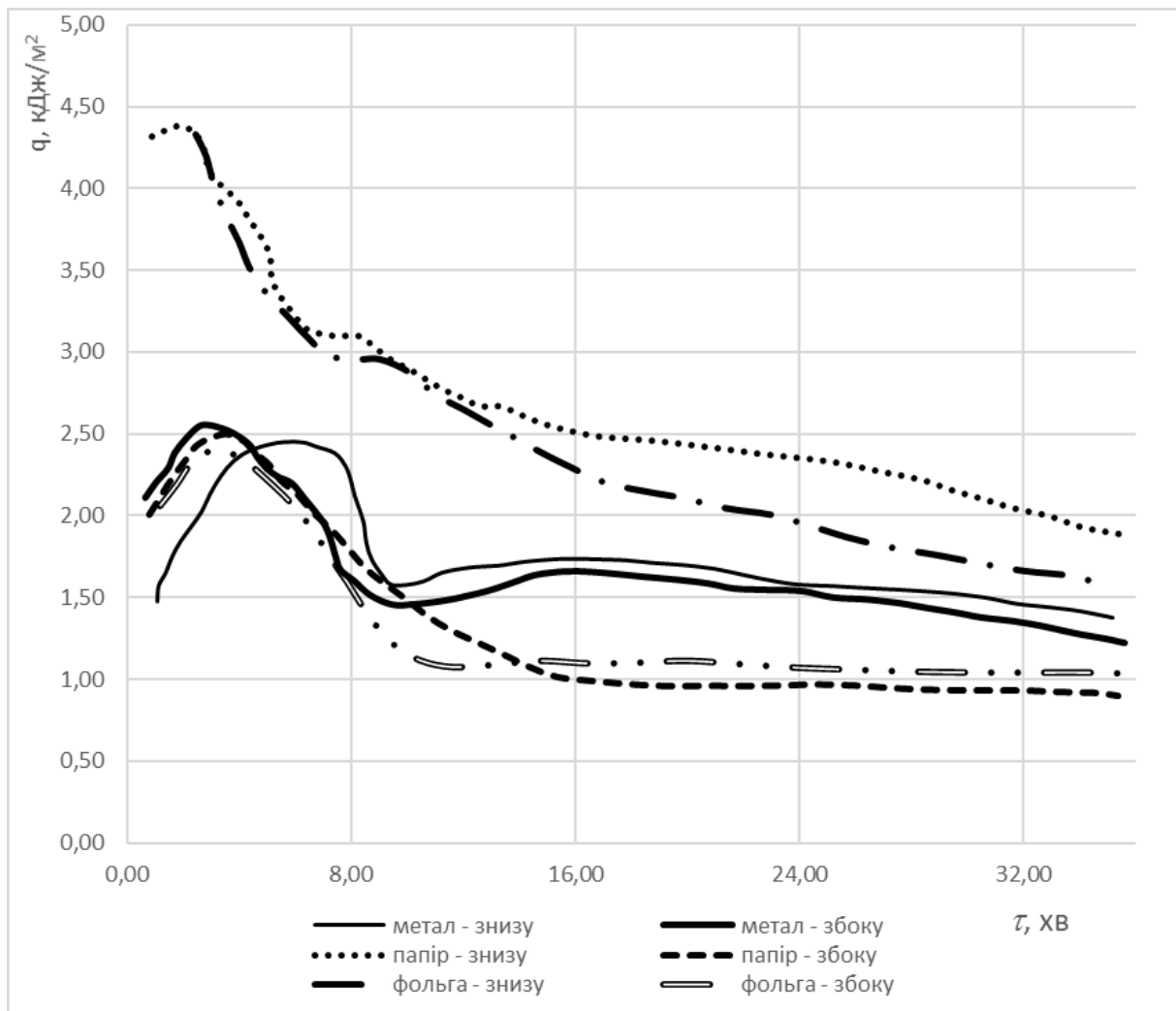

Рис. 1. Розподіл теплоприпливів до кексу, що випікається в формах із різних матеріалів

Висновки.

1. Кількісні дані щодо припливів теплоти знизу та збоку кексів під час їх випікання підтвердили органолептичні дослідження цих виробів і є основою для створення теплового режиму і технологічного регламенту випікання кексів в разових формах.
2. Витрати на зміну режимів теплопідведення (наприклад, збільшення швидкості підведення тепла) швидко компенсується заощадженням мастильних продуктів та покращенням санітарних умов випікання і реалізації кексів.

Література

1. Тарасевич А.П. Дослідження сучасного стану та динаміки вітчизняного

кондитерського ринку / А.П. Тарасевич // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. – Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип. 8. – С. 626-630.

2. Теплометрия у сільському господарстві / Б.Х. Драганов, С.О. Сажина, Ю.М. Сергієнко, В.Г. Федоров. – К.: Вид-во УСГА, 1993. – 280 с.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

INFLUENCE OF WATER BALANCE ELEMENTS CHANGE ON THE SALINITY REGIME OF THE DNIEPER-BUG ESTUARY

Korzhov Yevgen Ivanovich,

PhD, Candidate of Geographical Sciences, Senior Lecturer

Kutishchev Pavlo Serhiiovych,

Candidate of Biological Sciences, Associate Professor

Honcharova Olena Viktorivna,

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor

Department of Water Biological Resources and Aquaculture

Kherson State Agrarian-Economic University

Kherson, Ukraine

Introduction. Water balance characteristics of a water body form the main water masses hydrophysical and hydrochemical properties of the ecosystem. Violation of these parameters, even on a small scale, can cause drastic changes in the ecological status of the water body. Changes in the living conditions of aquatic organisms lead to their migration to more favorable conditions, which leads to the transformation of species composition and energy flows in local-level ecosystems. Violation of the ecological status of a water body can lead to significant environmental economic losses. Our repeated studies of the hydrological and hydrochemical regime of the Dnieper-Bug estuary indicate that at present the salinity of waters in it and adjacent water bodies is actively increasing [5, 7-10, 16-19, 21, 23]. Extreme salinity values of the water become higher every year, and in some parts of the estuary sometimes approach the salinity values of the Black Sea. The main reason for such changes, we consider a change in the elements of the water balance of the Dnieper-Bug estuary.

The aim of our work is to conduct a quantitative assessment of the water balance elements of the Dnieper-Bug estuary and determine their impact on changes in the state of adjacent aquatic ecosystems in the region.

Materials and methods. The materials for writing the article were the data of seasonal expeditionary author's researches of the Dnieper-Bug estuary during 2013–2018. The balance characteristics of the estuary were partly measured during field research and partly obtained from literature sources that are available in the public domain and special reference books.

Results and discussion. In order to quantify the components of the water balance of the Dnieper-Bug estuary, we have compiled the following equation:

$$B_{DBe} = W_{pr} - W_{vt} + W_{st} + W_p + W_{gr} - W_{vp},$$

where W_{pr} is the inflow of sea water, W_{vt} is the outflow of water into the sea, W_{st} is the freshwater runoff of the Dnieper and the Southern Bug, W_p is the inflow of atmospheric precipitation, W_{gr} is the soil supply, W_{vp} is evaporation from the water surface.

Table 1

Annual values of water balance elements of the Dnieper-Bug estuary in different periods

Elements of water balance	Water volume in million m ³	
	80s of the XIX century [20]	2013-2018 years*
Profitable part		
Surface water runoff	46 000	41 580
Precipitation	368	413
The flow of water from the sea	40 740	45 010
groundwater supply	58	58
Expendable part		
Evaporation	802	789
Outflow into the sea	86 280	86 280
Residual balance	+84	+8

*Note: * averaged on the basis of the author's seasonal expedition full-scale researches of the Dnieper-Bug estuary (spring, summer, autumn 2013-2018 years)*

The values are obtained on the basis of studies presented in [12-14, 20, 22, 24] and partly by the results of field surveys. The results of the calculation of water balance elements in water volumes are given in table. 1.

For the purpose of comparability of data the estimated area of an estuary is accepted 928 km². The values of the elements of the water balance of the Dnieper-Bug estuary in the 80s of the XIX century we took from work [20].

These tables indicate that during this period, the inflow of salt water into the estuary increased by about 10%, mainly due to a reduction in freshwater inflows. The lack of fresh water in the water balance of the Dnieper-Bug mouth region is offset by the filling of the aquatic ecosystem with the salt waters of the Black Sea shelf zone.

The main parameter of the aquatic ecosystem of the Dnieper-Bug mouth region that has been affected by the above changes is water salinity. The values of water salinity of the estuary in different periods are shown in table 2.

Table 2

Average annual salinity values (‰) in the Dnieper-Bug estuary during different periods of study

Segment of estuary	Research periods	
	1963-1985 years [4]	2013-2018 years *
Western	3,00–4,98	6,5–7,2
Central	1,94–2,75	4,0–5,0
Eastern	0,56–1,55	1,9–3,3

Data from full-scale researches, analysis of their spatial and temporal distribution confirms that the gradual increase in salinity of water in the Dnieper-Bug mouth region is associated with the active flow of saline and the reduction of fresh water.

The greatest values of increasing salinity of water are observed in the western part of the Dnieper-Bug estuary.

Here, the salinity increased by 2.7–3.5‰ compared to the observation period 1965–1985 and is now predominantly 6.5–7.2‰, and in the central part of the estuary by 2.1–2.3‰ and is 4.0–5.0‰. The lowest values of water salinity increase in estuary are noted in the eastern part – by 1.3-1.8‰ and present salinity here makes 1.9-3.3‰.

Changing the salinity of the waters at this stage of the Dnieper-Bug mouth region has already led to an increase in the number of invasive, alien species of hydrobionts. It should be emphasized that migration and displacement of alien species is usually negatively affected by region native flora and fauna and results in reduced biodiversity [1, 2, 6, 11].

Conclusion. Quantitative assessment of the water balance elements of the Dnieper-Bug estuary indicated that currently the tendency to increase the impact of salt water on its aquatic ecosystem continues. Shown by us tendencies to change the regime of salinity in the aquatic ecosystem of the Dnieper-Bug mouth region have a great importance in formation the ecological state of the study area.

List of references

1. Білик Г. В. Огляд основних аспектів впливу кліматичних змін на сучасний стан іхтіофауни Дніпровсько-Бузької гирлової області / Г. В. Білик, Є. І. Коржов // Наукові читання, присвячені Дню науки. Екологічні дослідження Дніпровсько-Бузького регіону. – Вип. 12. – Збірник наукових праць. – Херсон, – 2019. – С. 3-10.
2. Білик Г. В. Шляхи відтворення аборигенних видів риби Дніпровсько-Бузької гирлової області в природних умовах / Г. В. Білик, Є. І. Коржов // Матеріали III Всеукраїнської конференції молодих науковців «Сучасні проблеми природничих наук». – Ніжин: «Наука-Сервіс», 2018. – С.25.
3. Гидрометеорологические условия морей Украины. Том 2: Черное море / Ильин Ю. П., Репетин Л. Н., Белокопытов В. Н. и др.; МЧС и НАН Украины, Морское отделение Украинского научно-исследовательского гидрометеорологического института. – Севастополь, 2012. – 421 с.

4. Днепровско-Бугская эстуарная экосистема. Жукинский В. Н., Журавлева Л. А., Иванов А. И., Тимченко, В. М. и др. – АН УССР. Ин-т гидробиологии. – К.: Наук. думка, 1989. – 240 с.

5. Коржов Є. І. Антропогенний вплив на екосистему пониззя Дніпра та можливі шляхи його послаблення / Є. І. Коржов // Наукові праці Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту. – Вип. 267. – К.: Ніка-Центр, 2015. – С. 102-108.

6. Коржов Є. І. До питання змін кисневого режиму водних мас руслової мережі пониззя Дніпра під час згінно-нагінних явищ / Є. І. Коржов, В. А. Жежеря, С. С. Дубняк // Наукові читання, присвячені Дню науки. Екологічні дослідження Дніпровсько-Бузького регіону. – Вип. 11. – Збірник наукових праць. – Херсон, – 2018. – С. 7-12.

7. Коржов Є. І. Зовнішній водообмін руслової та озерної систем пониззя Дніпра в сучасний період / Є. І. Коржов // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – К.: Обрії. – 2013. – Том 2(29). – С. 37–45.

8. Коржов Є. І. Екологічні аспекти збільшення солоності вод Дніпровсько-Бузького лиману на сучасному етапі існування його водної екосистеми / Є. І. Коржов, П. С. Кутіщев, О. В. Гончарова // Екологічна безпека держави: тези доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів, м. Київ, 23 квітня 2020 р., Національний авіаційний університет / редкол. О.І. Запорожець та ін. – К.: НАУ, 2020. – С. 80-81.

9. Коржов Е. И. Некоторые экологически значимые аспекты водного режима Нижнего Днепра / Е. И. Коржов // Наукові читання присвячені Дню науки. Вип.3: Зб. наук. пр. – Херсон, Вид-во: ПП Вишемирський В.С., 2010. – С.4-9.

10. Коржов Є. І. Особливості впливу зовнішнього водообміну на гідрохімічний режим заплавної водойми пониззя Дніпра / Є. І. Коржов, А. М. Кучерява // Гидробиол. журн. – 54, №4. – 2018. – С. 112-120.

11. Коржов Є. І. Шляхи збереження червонокнижних видів флори та фауни водних екосистем НПП «Нижньодніпровський» / Є. І. Коржов, В. М. Дзеркаль, Г. В. Білик, А. А. Пономарьова // «Біорізноманіття степової зони України:

вивчення, збереження, відтворення» (з нагоди 10-річчя створення національного природного парку «Меотида»). Серія «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 13. – Слов'янськ: Видавництво «Друкарський двір», 2019. – С. 79-85.

12. Клімат України / за ред. В.М. Ліпінського, В.А. Дячука, В.М. Бабіченко – Київ.: Видавництво Раєвського, 2003. – 346 с.

13. Кліматичні дані по станціям Херсонської області за багатолітній період спостережень / режим доступу: <http://meteo.gov.ua>

14. Кліматичні дані по станціям України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.pogodaiklimat.ru>

15. Науково-практичні рекомендації щодо покращення стану водних екосистем гирлової ділянки Дніпра шляхом регулювання їх зовнішнього водообміну / Є.І. Коржов. – Херсон, 2018. – 52 с.

16. Тімченко В. М. Гідрологічні засади поліпшення стану екосистеми пониззя Дніпра / В. М. Тімченко, В. Л. Гільман, Є. І. Коржов // Современные проблемы гидроэкологии. Перспективы, пути и методы решений: Материалы III Международной научной конференции. – Херсон, ПП Вишемирський В.С., 2012. – С. 9–12.

17. Тімченко В. М. Динамика екологічески значимых элементов гидрологического режима низовья Днепра / В. М. Тімченко, Е. И. Коржов, О. А. Гуляева, С. В. Дараган // Гидробиол. журн. – 51, №4. – 2015. – С. 81-90.

18. Тімченко В. М. Основні фактори погіршення екологічного стану пониззя Дніпра / В. М. Тімченко, В. Л. Гільман, Є. І. Коржов // Гідрологія, гідрохімія, гідроекологія. – 2011. – Т. 3(24). – С. 138–144.

19. Тімченко В. М. Сучасні попуски Каховської ГЕС як фактор погіршення стану екосистеми Нижнього Дніпра / В. М. Тімченко, Є. І. Коржов // Гідрологія, гідрохімія, гідроекологія: Мат. 5-ої всеукр. наук. конф. (Чернівці, 22-24 вересня 2011 р.). – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С.257-259.

20. Тімченко В. М. Эколого-гидрологические исследования водоемов Северо-Западного Причерноморья. – Киев: Наук. думка, 1990. – 240 с.

21. Korzhov Ye. Analysis of possible negative environmental and socio-economic consequences of freshwater drain reduction to the Dnieper-Bug mouth region / Ye. Korzhov // Perspectives of world science and education. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan, 2020. – P. 84-90.

22. Korzhov Ye. I. Ecohydrological investigation of plain river section in the area of small hydroelectric power station influence. Collective monograph: Current state, challenges and prospects for research in natural sciences. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. – 240 p.

23. Korzhov Ye. I. Peculiarities of External Water Exchange Impact on Hydrochemical Regime of the Floodland Water Bodies of the Lower Dnieper Section / Ye. I. Korzhov, A. M. Kucheriava // Hydrobiological Journal – Begell House (United States). Vol. 54, Issue 6, 2018. – P. 104-113.

24. Timchenko V. M. Dynamics of Environmentally Significant Elements of Hydrological Regime of the Lower Dnieper Section / V. M. Timchenko, Y. I. Korzhov, O. A. Guliayeva, S. V. Batog // Hydrobiological Journal – Begell House (United States). Vol. 51, Issue 6, 2015. – P. 75-83.

PEDAGOGICAL SCIENCES

THE ROLE OF LEARNING STYLES IN TEACHING ENGLISH

Tarasiuk Natalia

Teacher

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Kyiv, Ukraine

Introduction. Due to student-centered approach, teachers should pay particular attention to students` individual features and learning styles. Thus, learning style has great importance in designing English language classroom, adopting teaching methods according to students` needs and abilities.

Aim. This paper aims to study different students` learning styles and their role in teaching English.

Materials and methods. The study employed descriptive analyses to explore students` learning styles in teaching English language.

Results and discussion. Language learning styles and strategies considered as main factors that determine the efficacy of foreign language learning [1, p. 2].

Learning styles have been studied by many researchers such as N. Anderson, J. Carson, M. Christinson, M. Ehrman, K. Kinsella, R. Oxford, J. Reid and others. Different modes of learning styles were suggested by scientists. The most common differentiations are: according to sensory perception, according to type of personality and according to biological differences.

According to sensory perception prevalence four basic learning styles are identified: auditory learners, visual learners, kinesthetic learners, and tactile learners [3, p. 40].

Visual learners. They get information mostly with the help of visual bases, pictures, charts, texts. They learn by reading books, manuals, obtain information from the blackboard.

Auditory learners. They prefer to get information while listening, mostly learn from oral instruction, lectures, they fond of audio recordings.

Kinesthetic learners. They learn by taking part in different activities, such as role play, presentation.

Tactile learners. These students learn when they participate in different hand-on activity. They like to work with materials, constructing, building.

Group learners. These learners prefer to work in team, they perceive material better while exchanging data with other students.

Individual learners. These learners prefer to work alone, they process information better working individually.

Biological factors also influence students` learning style. Biorhythm, state of health and location should be considered in language learning class.

Richards points out that students` classroom interaction and participation style should be taken into consideration. The following types of students` classroom participation styles are defined [2, p.27]:

Task-oriented students. They are active learners, very motivated, friendly, successful in conducting tasks.

Social students. This type of students show high level of interaction, they are very active in completing tasks and socializing, they are very talkative, often ask for assistance when it necessary.

Dependent students. They s need assistance in completing tasks, they don`t enjoy group work; tend to depend on classmates and teacher.

Phantom students. They work steadily and, they very rarely start discussion or ask questions.

Isolated students. These students tend to set themselves apart from the group. They don`t want to take part in different activities especially in group work.

Alienated students. These students can be hostile, they react negatively and can cause discipline problem.

Scientists suggest that teachers should study the learning styles learners in a group and adapt their classroom methods to match each student`s learning style [3, p.

27]. English language teachers should use the advantages of students' learning styles in the classroom. The awareness of students' learning styles could help teachers to understand how to interact successfully and avoid difficulties and mismatches in teaching and learning style. Designing English language classroom teachers should take into account differences between students' learning styles in each group, create classroom activities to fit students' learning styles.

Conclusions. Thus, we conclude that identifying students' learning styles is important in teaching English. Implying information about students' learning styles can make English classroom efficient and relevant. Knowing students' learning style teacher can create a variety of classroom activities that fulfill different students' learning styles, develop students' language skills, take advantages of learners' strong points and help to cope with their weaknesses.

References:

1. Oxford, R.L. Language Learning Styles and Strategies: An Overview. - Oxford, GALA, 2003.
2. Richards, J. C., Bohlke. D. Creating Effective Language Lessons, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.
3. J.M. Reid (Ed.), Understanding Learning Styles in the Second Language Classroom, Prentice Hall Regents, Upper Saddle River, N.J., 1998.

ВПЛИВ ПОРЯДКУ РОЗМІЩЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ В ТЕСТІ З БІОЛОГІЇ НА РЕЗУЛЬТАТИ ЙОГО ВИКОНАННЯ УЧНЯМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Ващенко Лідія Семенівна

к.п.н., старш. наук. співробітник, відділ
моніторингу та оцінювання якості загальної
середньої освіти, Інститут педагогіки
НАПН України

Вступ. Постановка проблеми. Педагогічний тест – це система завдань, яким властиві взаємозв'язок і впорядкованість. Відтак постає питання про порядок розміщення тестових завдань у тесті. Переважна більшість вчених і педагогів-практиків переконані, що єдино правильним способом розміщення тестових завдань у тесті є розміщення їх у порядку зростання складності [0],[0],[3],[4],[5]. Так, Т. Т. Сілакова вважає, що в педагогічному тесті завдання розміщуються за ступенем зростання складності – від найлегшого до найскладнішого. При цьому всі завдання логічно пов'язані одне з одним, що забезпечує реалізацію єдиного процесу (тестування), спрямованого на досягнення визначеної мети [3]. В. С. Аванесов наполягає на тому, що педагогічний тест – це система завдань зростаючої складності [1]. А. Н. Майоров та М. Б. Челишкова також переконані, що складні завдання варто розміщувати в кінці теста [6], [4]. Це дає можливість тестованим «не засиджуватися» зі складними завданнями на початку тестування, витрачаючи на їх виконання весь відведений час. П. А. Позін та В. Д. Синявський називають тести з математики з тестовими завданнями, розміщеними за логікою предмета, тестами «на швидкість інтелекту», а тести з завданнями, розміщеними за зростанням складності, – тестами «на глибину інтелекту», тому що за один і той самий час перевіряються знання різної кількості елементів (у першому разі більшої) [7].

Водночас постає питання про існування взаємозв'язку між порядком розміщення тестових завдань у тесті й типом тестового контролю. На думку К. Д. Дятлової, конструювання тестів шляхом розміщення тестових завдань від простого до складного не викликає сумнівів для поточного та тематичного контролю. При цьому, як правило, не порушується логіка викладення предмета й визначення складності завдання не є складним [8]. За відомостями К. Інгекампа [9], навіть досвідчені педагоги можуть недооцінювати складність завдань і лише в 10–25% випадків визначають її правильно. Розміщення тестових завдань від простого до складного із порушенням логіки вивчення предмета спонукає учня «скакати» від однієї предметної галузі до іншої, порушуючи мисленнєвий процес. Водночас розміщення в такому порядку тестових завдань у тестах поточного й тематичного контролю не викличе труднощів щодо їх виконання. У тестах зовнішнього незалежного оцінювання розмістити тестові завдання від простого до складного досить складно [8]. В. С. Ідіатуллін вважає, що для тематичного тестування можливим і дидактично виправданим є лише один шлях – їх взаємна обумовленість і логічна послідовність, а упорядкування за ступенем складності необхідне лише у межах теми, де розвиток іде від простого до складного [10].

Ми проаналізували порядок розміщення тестових завдань у посібниках, розроблених вітчизняними методистами-предметниками для поточного, тематичного та підсумкового оцінювання з біології, використовуючи при цьому класифікацію тестів за порядком розміщення завдань: «за рівнями засвоєння, за тематичним принципом відображення змісту, за трудністю виконання» [11].

Так, у посібнику Г. В. Ягенської у варіантах завдань для поточного й тематичного оцінювання автор у межах теми поєднує викладення завдань за логікою вивчення та порядком ускладнення їх [12]. У посібнику для тематичного оцінювання К.Б.Кот тестові завдання з біології розміщені за рівнем складності [13]. У збірнику завдань для підсумкових контрольних робіт з біології для 9 класу авторам О. В. Костильову та О. А. Андерсон вдалося

поєднати конструювання завдань у тесті за логікою вивчення в межах розділів біології та за складністю виконання їх, зумовленою формою завдань. Завдання в межах кожної частини викладені за логікою вивчення і складаються із завдань за розділами біології (рослини, тварини та біологія людини) [14]. В тесті ЗНО з біології випускникам пропонується 48 тестових завдань різної форми. Порядок їх розміщення не відповідає логіці предмета. Однак, складні завдання (на встановлення відповідності та завдання з вибором трьох правильних відповідей із трьох груп запропонованих варіантів відповідей) містяться в кінці тесту. Завдання з вибором однієї правильної відповіді, яких більшість у тесті ЗНО і які не потребують особливих зусиль для пошуку розв'язання, не можна віднести до легких завдань, хоча вони зорієнтовані на перевірку лише одного елемента змісту. В низці проаналізованих нами посібників тестові завдання розміщено у випадковому порядку. Водночас у більшості посібників із біології для поточного, тематичного та підсумкового контролю автори прагнуть поєднати різні способи розміщення тестових завдань, але переважає порядок розміщення від простих завдань до складних. Слід зауважити, що в процесі розроблення новітніх варіантів педагогічних тестів все більше уваги приділяється моделюванню характеру розумової діяльності студентів під час виконання тестових завдань [15].

Викладене вище зумовлює необхідність експериментально дослідити як саме порядок розміщення тестових завдань в тесті впливає на результативні показники тестування та перевірити, чи підтверджуються експериментальні дослідження, проведені вченими в студентській аудиторії, які свідчать про те, що величина тестового балу студентів і складність тесту загалом не залежить від розміщення завдань в тесті: за логікою предмету чи за рівнем складності [2], [8].

Методика дослідження. *Метою роботи є визначення ступенів впливу визначених впливу порядку тестових завдань в тесті на результат – середні числові значення відповідей учнів на тестові завдання з біології.*

Експериментальний матеріал. У дослідженні використано авторський тест із біології для учнів 10–х класів, який містить два варіанти ідентичних тестових завдань: у першому завдання розміщені у порядку зростання складності, у другому – за логікою вивчення навчального матеріалу. Кожен набір включав 20 завдань з однією правильною відповіддю. За формою всі завдання були закритими з 4 варіантами відповіді.

Організація дослідження. У дослідженні взяв участь 71 учень 10 класів ліцею № 17 м. Хмельницького, із яких 25 учнів класу хіміко-біологічного профілю, 22 учні класу фізико-математичного профілю, 24 учні – економічного профілю.

За змістом тестові завдання, запропоновані ліцеїстам, відповідали чинній навчальній програмі з біології та передбачали оцінювання найбільш важливих знань і вмінь. По суті тест виконував функцію підсумкового семестрового контролю.

Результати дослідження. Аналіз результатів виконання десятикласниками підсумкових тестових завдань з біології показав, що учні справилися з виконанням обох варіантів тестів практично на одному рівні [16].

Таблиця 1

Розподіл тестових завдань з біології за складністю

Клас,профіль	1 варіант (ТЗ за складністю)	2- варіант (ТЗ за логікою викладення)	Рівень складності
10-а хім-біо	0,71	0,65	легкі
10-б фіз мат	0,57	0,61	оптимальні /легкі
10-в економ	0,53	0,51	оптимальні
Середня складність тестових завдань	0,61	0,59	легкі/оптимальні

Показник успішності виконання завдань, їх складність свідчить про те, що для десятикласників хіміко-біологічного профілю (таблиця 1) обидва варіанти завдань виявилися легкими, хоча для учнів, які виконували тестові завдання, розміщені за логікою вивчення предмета, рівень складності тесту виявився трохи вищим. Для учнів, які навчаються в класі фізико-математичного

профілю навпаки – завдання, викладені за логікою вивчення предмета, виявилися простішими. Середня складність тестових завдань різних варіантів можна вважати рівнозначною: результати різняться на рівні похибки (0,2).

Таблиця 2

Середнє значення результативних показників виконання тесту з біології за послідовністю розміщення тестових завдань

Клас,профіль	1 варіант (ТЗ за складністю)	2- варіант (ТЗ за логікою викладення)	Кількість учнів
10-а хім-біо	14,2	13,1	25
10-б фіз мат	11,4	12,1	22
10-в економ	10,6	10,1	24
Всього	12,1	11,8	71

Середнє значення результативних показників виконання тесту з біології за послідовністю розміщення тестових завдань в учнів класу хіміко-біологічного профілю, що виконували тест, в якому тестові завдання розміщувалися за рівнем складності, на один бал вищий порівняно з результатами виконання завдань другого варіанта (Таблиця 2). В учнів класу фізико-математичного профілю навпаки – середнє значення результату виконання тесту з тестовими завданнями за логікою предмета вище на 0,7 балів. Загалом, середнє значення результативних показників виконання тесту з біології за порядком розміщення тестових завдань відрізняється на рівні похибки (0,3). Тобто істотної різниці у виконанні тестових завдань, розміщених за логікою предмета та складністю, не виявлено.

Висновок. Отже, результати проведеного педагогічного експерименту дають підстави зробити висновок про те, що порядок розміщення тестових завдань у підсумковому тесті з біології не впливає на результативні показники виконання тесту. Окрім того, на результати не впливає також профільна спеціалізація старшокласників, які брали участь у дослідженні. Аналіз робіт педагогів-практиків свідчить про те, що розміщення тестових завдань в тесті за логікою вивчення предмета має низку переваг, тобто варто подумати про те, щоб в тестах з біології для підсумкового оцінювання поєднувати розміщення

завдань за логікою предмета та їх складністю, повною мірою забезпечуючи реалізацію мети тестування. Дослідження було проведено з невеликою вибіркою учнів одного типу навчального закладу і тому ми можемо говорити лише про певні тенденції.

Використані джерела

1. В.С. Аванесов, *Композиция тестовых заданий*. М.: Центр тестирования, 2002.
2. К.Д. Дятлова, Т.Г. Михалева, "Исследование влияния порядка расположения тестовых заданий на статистические характеристики теста", *Вопросы тестирования в образовании*. №7, с. 72-79, 2003
3. Т.Г. Сілакова, "Дефініції педагогічного тестування", *Вісник НАУ Педагогіка, Психологія*, вип. 1(10), с.115-119, 2017
4. М.Б. Чельшкова, *Теория и практика конструирования педагогических тестов*, М.: Логос, с.56, 2002
5. J.P. Keeves, (ED) "Educational Research Methodology and Measurement": *An International Handbook*. Perg. Press, 1983.
6. А.Н. Майоров, "Теория и практика создания тестов для системы образования", М.: Народное образование, 2000
7. П.А. Позин, В.Д. Синявский, "Сравнительный анализ открытого и закрытого видов ответа на тестовое задание", *Развитие системы тестирования в России. Тезисы докладов III Всероссийской научно-методической конференции*. Под ред. Л.С. Гребнева- М.: Центр тестирования МО РФ, С.207, 2001
8. К.Д. Дятлова, "Системный подход к составлению и анализу качества педагогических тестов по биологии", Монография, Н.Новгород: НГСХА, 2006
9. К. Ингекамп, *Педагогическая диагностика*. М.: Педагогика, 1991
10. В.С. Идиатулин, "Опыт конструирования и эмпирической проверки тестов уровней обученности по физике", *Вопросы тестирования в образовании*, №5, с. 71-88, 2003
11. О.І. Ляшенко, "Методика застосування тестових технологій в оцінюванні компетентності учнів". *Тестові технології оцінювання компетентностей учнів*.

Посібник за ред. Ляшенка О. І., Жука Ю. О., Київ, Україна: Педагогічна думка, 2015

12. Г. В. Ягенська, Біологія. Зошит для поточного та тематичного оцінювання 9 клас, Київ: Видавничий дім Освіта, 2017

13. К. Б. Кот, Біологія. Зошит для контролю навчальних досягнень, 8 клас, Україна: УКТОВ. Видавництво «Ранок», 2006

14. О. В. Костильов, О. А. Андерсон, Збірник завдань для підсумкових контрольних робіт з біології для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів, Київ, Україна: Генеза, 2017

15. К. К. Tatsuoka, "Item construction and psychometric models appropriate for constructed response". Princeton, N-J, 1993. pp 56

16. Ю. О. Жук. Л. С. Ващенко. Особливості впливу композиції тесту з біології на результативні показники тестування старшокласників. *Український педагогічний журнал №1 2020 С.20-31.*

ДУМА – УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ КУЛЬТУРИ

Гамаюнова Наталія Геннадіївна

вчитель української мови

Алчевська середня школа №7

м. Алчевськ, ЛНР

Вступ. З фольклорного моря народної пісенності Великий Кобзар не дарма вирізняє саме думу, напроорокувавши їй славне довголіття. В думах - неписана історія народу, героїчні й трагічні її сторінки. Ще в XVI столітті в українсько-польських писемних джерелах натрапляємо на цей термін на означення пісень з історичною тематикою. У 1819 р. дев'ять українських дум опублікував М.Цертелев у збірнику народних пісень, але термін «дума» там не фігурував. У вітчизняне народознавство термін “дума” ввів К.Рилєєв (1825 року побачила світ його книга «Думи»), а М.Максимович «підхопив» це поняття й застосував як науковий термін на означення жанру фольклору у виданні українських народних пісень 1827, 1834 років. У збірці «Українські народні пісні, видані М.Максимовичем» уміщено окрему статтю «Що таке “думи”?». В ній автор звернув увагу на особливості поетики, зокрема на вільний віршовий розмір, оповідний характер, музичний супровід. Відтоді збирачі й дослідники фольклору користуються цим терміном на означення епічних пісень з розгорнутою розповіддю про події, важливі для всього народу, пісень, виконуваних речитативом у супроводі бандури та кобзи.

Мета роботи. Метою роботи є проаналізувати питання про витоки думового епосу. Одні науковці вважають, що зародження дум відбулося за доби Київської Русі, з княжо-дружинної поезії, інші – із церковнослов'янських джерел, з билинного епосу, народних голосінь тощо.

Матеріали й методи. Для досягнення поставленої мети використано історичний метод дослідження та метод системного аналізу творчої спадщини народу та наукових праць, які торкаються питань виникнення жанру «дума».

Чому всі інші пісенні жанри називаються піснями, а цей – думами? Напрошується порівняння із тотожним за змістом болгарським «дума», що означає «слово». Термін «слово» на означення епічного твору відоме слов'янам ще з XII століття. Автор «Слова о полку Ігоревім» звертається до сучасної йому билинної традиції. Урочистий, піднесений лад вимагав розспівності, властивої і думам, і билинам, яка й досягалася за допомогою речитативу, музичного супроводу. Дослідники звертали також увагу на близькість дум до голосінь і вказували при цьому на плач Ярославни із «Слова о полку Ігоревім». Якщо «слово» і «дума» означають одне й те ж, а твори, названі цими термінами, близькі за вибором тематики і способом виконання, то є певні підстави вважати, що родовід дум можна вести з XII століття, тільки як жанр українського фольклору вони виокремилися пізніше, у XV столітті.

Перша зафіксована згадка про термін «дума» належить польському хроністу С. Сарницькому (пишучи про відважних братів Струсів, які загинули в битві з волохами 1506 р, він зазначив, що про них складені пісні, названі русинами-українцями думою). М. Возняк навів чимало згадок про термін «дума», зауваживши, що кобзарі називали думи «козацькими піснями, псалмами». Таким чином, «...дума заступила і давній термін “слово” для творів, що постали під цілком новими впливами...».

Відомо понад 60 сюжетів дум у більше, ніж 300 варіантах. Окремі думи мають по 50-60 варіантів. Їх зміст змальовує боротьбу народу проти турків, татар, поляків. Багато дум пов'язані з боротьбою Запорізької Січі та козаків.

Основні сюжети дум присвячені темам захисту вітчизни, боротьбі проти соціального і національного гніту, змалюванню громадського і родинного побуту трудящих. Героїчну боротьбу народу думи оспівують в узагальнених образах, що вимагає розгорнутого сюжету. Епічна розповідь насичена ліричними мотивами і відступами. Значно конкретизував філологічну характеристику жанру М. Рильський: «Дума – це віршований твір, виконуваний (як правило, соло) речитативом, що інколи переходить у більш співучий малюнок, під акомпанемент кобзи або бандури, рідше – ліри. Рядки в цьому

вірші різні довжиною (точніше, кількістю складів). Рима (здебільшого дієслівна) майже обов'язкова, причому часто-густо римується по декілька рядків поспіль. Думам властиві складні синтаксичні побудови, періодична мова, що різко відрізняє їх від пісень».

Письменник-фольклорист М. Стельмах у «Вступному слові» до збірки «Думи» (1959) наголошує: «Не в затишку біля домашнього вогнища, а на сплюндрованих вогнем і мечем поселеннях, не під дзвін золотої бджоли, а під гадючий посвист петлі татарського ординця і зловісний блиск турецького ятагана народжувався наш героїчний епос».

Центральним образом більшості дум про боротьбу з татарами і турками є мужній і могутній захисник народу від гнобителів. У думах цього циклу старішого походження цей образ змальовано, відповідно до руських билин, як образ богатиря-велетня, що у єдиноборстві з ворогом виявляє величезні військові доблесті. Це особливо стосується дум про Івася Канівченка і про козака Нетягу. Образ козака Нетяги особливо цікавий, як відбиття глибоких симпатій знедоленого селянства до кращих людей, своїх обранців, які легко перемагають знахабнілого і зарозумілого ворога.

Результаты и обсуждение. Питанням походження та розвитку дум присвячені монографія П. Житецького «Міркування про українські народні думи» (1893), розвідки О. Партицького «Думи народні» (1876), В.Науменка «Походження української думи про Самійла Кішку», М. Андрієвського «Козацька дума про трьох Азовських братів» (1884), І. Франка «Розбір думи про бурю на Чорному морі» (1894), М. Сумцова «Дума про Олексія Поповича» (1894), Ф. Колесси «Про генезу українських народних дум (Українські народні думи у відношенні до пісень, віршів і похоронних голосінь)» (1921), П. Павлія «До питання про походження українських народних дум» (1940), К. Гуслистого «До питання про історичні умови виникнення українських дум» (1958), І. Цапенка «Питання розвитку героїчного епосу східних слов'ян» (1959), С. Мишанича «Українські народні думи» (2003). В українському

літературознавстві найновіше визначення думи сформулював Ю. Ковалів. Він узагальнив відомості про жанр, стисло розкрив зв'язки дум із літературою.

Упродовж майже двох століть про думи написано чимало досліджень, захищено кілька дисертацій, проте і досі актуальні проблеми з'ясування жанрової специфіки дум, їхньої генези, питання класифікації, співвідношення з іншими жанрами (голосіння, билини, історичні пісні, балади), з літописами, літературою. Міркування про генезу жанру висловлювали як збирачі, так і дослідники й видавці дум: М. Цертелєв, М. Максимович, І. Срезневський, П. Лукашевич, М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов і В. Антонович. Питанням походження та розвитку дум присвячені дослідження П. Житецького, О. Партицького, Ф. Колесси, П. Павлія, К. Гуслистого, І. Цапенка.

Кобзарство - унікальне мистецьке явище, що засвідчує особливу пісенність та волелюбність нашого народу. Витоки його сягають глибини століть. Ще в XI ст. на фресках Софійського собору зображено народного співця з кобзою в руках. Найбільшого значення кобзарство набуло з виникненням Запорозької Січі в XV — XVI ст., про що свідчить відома народна картина, де зображено козака Мамаю з бандурою. Під час визвольної боротьби кобзарі завжди були з народом, підтримували його бойовий дух.

Найбільшою популярністю користувалися кобзарі Андрій Шут, Іван та Михайло Кравченки, Остап Вересай. Останній приятелював з Т.Шевченком, який на знак пошани до його творчості подарував свій «Кобзар» з дарчим написом.

Найулюбленіший музичний інструмент — кобзу — козаки брали з собою у військовий похід і вважали її виготовленою самим Господом Богом та його святими, а до кобзарів ставилися як до посланців Бога на землі. Часто козаки, що мали хист до музики і співу, втративши зір у бою, ставали професіональними кобзарями.

Одним з найвідоміших кобзарів царського двору першої половини XVIII століття був незрячий бандурист з Прилук Григорій Любисток, якому за гарний

голос, вправну гру та привабливу зовнішність імператриця Єлизавета навіть присвоїла дворянський титул.

Послом - дипломатом запорізьських козаків був кобзар-бандурист Антін Головатий (1744-1797), який успішно полагоджував усі доручені йому справи в Петербурзі чи Москві.

Нищівного удару зазнало органічне буття кобзарства з ліквідацією Запорозької Січі. Бандура стала невід'ємною ознакою старців, а бойовий лицарський характер кобзарства змінився переважно сумним настроєм. З другої половини XVIII ст. суттєво змінюється кобзарський репертуар: гнівний, закличний зміст історичних дум і пісень значною мірою поступається місцем сумному, церковно-моралістичному змісту кантів і псалмів. І все ж кобзарі продовжували свою роль глашатаїв високої моралі та справедливості, хоч поліція під будь-яким приводом забороняла кобзарські виступи, чинила побої співцям, нищила їхні інструменти.

Тоталітарний комуністичний режим СРСР приймав усі міри, щоб знищити будь-які прояви славних кобзарських традицій, вигубити та знищити кобзарство. Незважаючи на це, кобзарство, користуючись великою всенародною любов'ю та підтримкою зуміло вистояти та донести до наших днів свої кращі традиції. Кобзарство, як явище творче і самобутнє, проявляло величезний вплив на формування суспільної думки та виховання молодого покоління.

За часів сталінських репресій більшість кобзарів знищили. У 1932 році за розпорядженням урядовців у Харкові на нараду зібрали двісті кобзарів, після чого вони безслідно зникли. Цей факт із сумом згадує поет Віктор Рафальський у вірші «Дума про кобзарів».

Висновки. Думи – оригінальний фольклорний жанр, відсутній в інших народів. Ці пісенно-розповідні твори мають своєрідну композиційну будову: традиційний зачин, де вказується місце дії, основну частину, де зображуються важливі історичні події, і кінцівку, де уславлюються змальовані герої. В основній частині дуже часто трапляються трикратні звернення або повтори, як

у народних казках. Характерними особливостями дум є нерівноскладовість рядків, дієслівне римування, вони не мають строфічної будови. Для надання цим творам образності вживають народнопоетичні засоби: постійні епітети, заперечні порівняння, персоніфікації, поетичні паралелізми, тавтологію, повтори, риторичні запитання, символи.

Народні думи – великий художній документ, що знайомить нас з подіями певної історичної епохи, її людьми, їх боротьбою. В чудових образах дум народ виявив свої погляди на минуле, відбив свої стремління, прагнення до кращого майбутнього, висловив своє обурення проти гніту, насильства, несправедливості, свою глибоку любов до захисників трудящих.

В активному побутуванні думи як жанр проіснували близько трьохсот років, а в останні два століття перебували в стадії згасання, трансформації, переходу в художньо-самодіяльне концертне виконавство чи напівпрофесійне аматорство.

Література.

1. Андрієвський О. Бібліографія літератури з українського фольклору/ За редакцією А.Лободи.– К., 1930.– Т.1;
2. Возняк М. Історія української літератури: у2кн.– Л., 1994.– Кн.2.– С.426.
3. Етимологічний словник української мови: у 7 т.– К., 1985.– С.144, 145.
4. Мишанич С. Українські народні думи// Мишанич С. Фольклористичні та літературознавчі праці: у 2 т.– Донецьк, 2003.– Т.2.– С.400
5. Нудьга Г. Українська дума і пісня в світі: у 2 кн.– Л., 1998.– Кн.2.– С.65.
6. Павлій П. Думи// Українська народна поетична творчість: у2т./ Відповідальний редактор М.Т. Рильський.– К., 1958.– Т.1.– С.424.
7. Рильський М. Героїчний епос українського народу.– К., 1955.– С.10.
8. Стельмах М. Вступне слово// Думи/ Упорядкування, підготовка текстів, вступне слово та примітки М.П. Стельмаха.– К., 1959.– С.5.
9. Франко І. Зібрання творів: у 50 т.– К., 1984.– Т.42: Фольклористичні праці/ Упорядкування та коментарі М.Т. Яценка.– С.456.

МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTI МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Демченко Марина Олександрівна,
аспірант кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна

Вступ. У сучасному світі проблема удосконалення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти обумовлена змінами, що відбуваються сьогодні в Україні. Основне завдання педагогічних закладів вищої освіти підготувати професіонала, здатного самостійно вирішувати поставлені завдання, досягати високого рівня успішності в педагогічній діяльності, використовувати в освітньому процесі закладу дошкільної освіти сучасних методів, прийомів і форм роботи, готового до постійної самоосвіти, самовдосконалення та самоаналізу.

Мета роботи. Описати методику діагностики рівнів сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Матеріали і методи. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження.

Результати і обговорення. Проблему підготовки фахівців у педагогічних закладах вищої освіти досліджувати: Л. Артемова, Ю. Бабанський, Г. Беленька, І. Богданова, І. Зязюн, Н. Лисенко, Н. Ничкато та ін.

Питання формування окремих складових професійної компетентності досліджували В. Барко, А. Богуш, В. Гриньова, Ю. Зінковський, А. Кузьмінський, Н. Литвинова, Л. Львов, М. Мазурок, А. Маркова, С. Мартиненко, В. Мачуський, Г. Мірських, О. Приліпко, В. Ротар, О. Свириденко, В. Свистун, В. Чернобай, Т. Шамова, В. Ягупов та ін.

Формування професійної компетентності вихователів у своїх роботах висвітлювали Г. Беленька, Ю. Рибка, К. Савченко, А. Харченко та ін.

Однією з важливих складових професійної компетентності педагога є методична компетентність. Формування методичної компетентності досліджували Л. Алексеєнко-Лемовська, А. Борисова, О. Біляковська, О. Бігич, Н. Грицай, В. Мачуський, Л. Мінда, І. Петрук, М. Скрипник, О. Фесенко та ін

Спираючись на дослідження науковців та з урахуванням складеної раніше професіограми, професійних функції вихователя закладу дошкільної освіти були визначені критерії та показники, а також дібрані діагностувальні методики для визначення рівнів сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Компоненти, критерії, показники та діагностувальні методики для визначення рівнів сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

Компоненти	Критерії	Показники	Діагностувальні методики
Мотиваційний	Мотиваційно-ціннісний	Наявність у студентів мотивації до навчання за обраною спеціальністю	Методика «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т. Ільїна)
		Усвідомлення цінності професії вихователя закладів дошкільної освіти	Анкета на виявлення рівнів усвідомлення цінності професії вихователя закладів дошкільної освіти
		Наявність у студентів мотивації на успіх у професійній діяльності	Тест-опитувальник А. Мехрабіана «Тест мотивації досягнень» (модифікація М. Магомед-Емінов)

Когнітивний	Інформаційний	Наявність у студентів ґрунтовних теоретичних знань у галузі дошкільної педагогіки та дитячої психології	Тестові завдання для виявлення знань із дошкільної педагогіки. Тестові завдання для виявлення знань із дитячої психології
		Знання державних документів, програм навчання і виховання дітей дошкільного віку	Тестові завдання для виявлення знань Базового компонента дошкільної освіти, комплексних та парціальних програм (К. Коновалова)
		Знання сутності методичної роботи вихователів	Анкета «Методична робота в ЗДО»
Діяльнісний	Діяльнісно-поведінковий	Готовність до професійної діяльності	Методика діагностики професійної спрямованості особистості (Б. Басс)
		Готовність до використання у професійній діяльності електронних освітніх ресурсів	Анкета «Готовність майбутніх вихователів до використання у професійній діяльності електронних освітніх ресурсів».
		Готовність до розробки та використання авторських електронних освітніх ресурсів	Ситуації з варіантами їх вирішення

Рефлексивний	Оцінний	Готовність до самоаналізу власної професійної діяльності	«Методика визначення рівня рефлексивності» (А. Карпов, В. Пономарьов)
		Готовність до безперервної самоосвіти, самовдосконалення	Методика «Ваша готовність до саморозвитку» (В. Павлов)
		Здатність до самоуправління в професійній діяльності	Карта педагогічної оцінки (Т. Морозова)

Діагностувальна база дослідження розроблена з використанням праць дослідників (Б. Басс, О. Власова, Т. Ільїна, А. Карпов, М. Ковальчук, К. Коновалова, М. Магомед-Емінов, Т. Морозова, В. Павлов, В. Пономарьов, Т. Швець та ін.), адаптованих до завдань власного наукового пошуку [література по діагностике].

Висновки. На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано три рівні сформованості методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: високий, середній, низький.

На основі результатів констатувального етапу експерименту розроблено технологію формування методичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Література

1. Ковальчук М.О. Формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2017. 282 с.

2. Коновалова К.І Формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2018. 310 с.

3. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії. Київ: Академвидав, 2010. 200 с.
4. Орлова И.В. Тренинг професіонального самопознання: теорія, діагностика и практика педагогической рефлексии. СПб.: Речь, 2006. 128 с.
5. Тести для оцінювання професійної підготовки педагогів ДНЗ / уклад. О.В. Власова. Харків: Вид. група «Основа», 2008. 121 с.
6. Швець Т.А. Педагогічні умови формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Херсон, 2016. 260 с.

МЕТОД ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ КАК ТЕХНОЛОГИЯ АКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

**Жданова Екатерина Владимировна,
Еромянц Инна Сергеевна,**

старший преподаватель
Национальный медицинский университет им.М. Горького
г. Донецк

Введение. В сложившихся условиях стремительного роста и возникновения новых заболеваний, наблюдается потребность в формировании готовности к иноязычному общению с зарубежными коллегами. Особенно это обусловлено самой спецификой международной научной деятельности, где основным средством межличностного и группового общения и выполнения совместной профессиональной деятельности выступает иностранный язык. Хорошо известно, что студенты сталкиваются с огромным количеством научно-медицинской информации на иностранном языке не только во время учебы, но и в дальнейшей профессиональной деятельности. Следовательно, знание иностранного языка важно для формирования высокого уровня плюрализма и получения престижной работы.

Цель работы. Цель данной статьи заключается в отображении некоторых способов актуализации и реализации новых методов в изучении иностранного языка. В своей работе мы исходим задач, которые предусмотрены учебной программой по дисциплине «Английский язык профессиональной направленности». В данной статье рассматриваются критерии и возможности для реализации данного вида обучения посредством решения следующих вопросов:

1. В какой степени проектный метод обучения поддерживает мотивацию студентов к изучению английского языка?
2. Какие языковые навыки студентов способны усилить метод проектного обучения (МПО)?

Материалы и методы. Это исследование состоит из трех частей. Первая часть объясняет постановку проблемы, контекстуальные, теоретические и методологические условия данного исследования. Во второй части кратко излагаются теоретические основы, приводятся определения мотивации, данные разными авторами, анализируются некоторые факторы, влияющие на процесс обучения МПО. В третьей части описываются полученные выводы и заключения.

Основная цель метода проектного обучения состоит в предоставлении учащимся возможности самостоятельного приобретения знаний в процессе решения практических задач или проблем, требующего интеграции знаний из различных предметных областей. МПО смещает акцент от сосредоточенности на учителе к концентрации на студенте, развивать способности и профессиональные компетенции студентов в течение всей жизни, побуждая к созданию и решению проблемных ситуаций; при этом мотивация и энтузиазм студентов, их способность находить решения, исследовательские навыки, чувство сотрудничества, навыки управления ресурсами, стремление к общению и обмену информацией, а также знание языка становятся все более очевидными. Удовольствие и мотивация также вытекают из того факта, что иноязычная ситуация на занятии не предопределена заранее, а зависит от характера проекта. Проект может быть связан с реальными профессиями, лицами, а также с внешним миром через использование аутентичных методов, практик, Интернета. Эта деятельность ведет к рефлексии.

Высокая степень планирования и организации является необходимым условием для проектного обучения. Таким образом, для реализации МПО необходимо учитывать несколько ключевых факторов. Во-первых, следует учитывать вопросы учебной программы. Цель состоит в том, чтобы студенты изучали основную учебную программу во время работы над проектом. Поэтому проекты должны иметь четко сформулированные цели и поддерживать и демонстрировать обучение контенту как в процессе, так и в продукте, чтобы успешно интегрировать. Второй фактор, который следует учитывать, - это

временные рамки и материалы для поддержки глубокого понимания и вовлечения. Еще один важный фактор- это связь с реальным миром. МПО стремится связать студенческие проекты с реальной жизнью. Важно организовать возможности для каждого студента по освоению реальных практик общения с определенной целью; командной работы, управления проектами, эффективного использования обратной связи.

В качестве проектов для изучения английского языка, которые могут быть использованы для студентов-медиков, изучающих английский язык как иностранный, хотелось бы предложить следующие виды деятельности:

Коммуникация: oral presentation to "Conference of Young Researchers", interviewing "At the doctor", debate, English language competitions, sketches, medical cases on a given topic;

Аудирование: TV, audio and TV broadcasts in American / British;

Чтение: reading of medical case histories, various special journals, reviews of books, film reviews / literature/newspaper articles, advertisements;

Письмо: essays, articles or talking points in scientific journals, e-mails, chatting, research reports, information brochures or booklets;

Интегрированные проекты: Project Questionnaire, Project Audition and Writing, Project Reading and Writing, Non-standard Tests and Quizzes, Work Sheets for Target Setting and Self-assessment, Projects for Various Specializations, Linguistic Project, British Culture Project, Student's portfolio;

Переводческие проекты: translations of medical histories, recipes, instructions on the use of medical devices and equipment, literary translation, project of consecutive translation, etc.

Результаты и обсуждение. В некоторых группах студенты 1 курса демонстрируют высокий уровень отсутствия мотивации на занятиях английского языка. Имеет место систематическое невыполнение домашнего задания и отсутствие желания участвовать в групповой работе, при этом «печально известны» просьбы об индивидуальном домашнем задании. Студентов, посещавших занятия, спрашивали об этой ситуации. Большинство

из них упоминали о своем неприятном опыте, связанном с уроками английского языка в школе. Эти неформальные беседы были систематизированы с помощью анкетирования, направленного на выяснение общих причин такой демотивации. Систематизировав анкеты, мы выяснили, что большинство из них выявили негативные переживания в прошлом, связанные с унижительными замечаниями учителя, негативными, оскорбительными комментариями одноклассников. Во-вторых, студенты воспринимают занятия английским языком как скучное занятие. Они объяснили это негативное восприятие тем, что занятия были сосредоточены на чтении и переводе и «пересказе» текстов. В-третьих, студенты воспринимают английский язык как второстепенный предмет учебной программы для перехода на следующий курс. Такая низкая мотивация к изучению английского языка не позволяет студентам повысить свои языковые навыки, а также демотивирует учителя.

Выводы. По мнению авторов, данный метод следует широко применять в вузах, где студентам необходимо совершенствовать необходимые для их жизни и работы аутентичные знания и умения. Разговорная речь является языковым навыком, который больше «прокачивается» в ходе этого процесса. Студенты чувствуют себя намного увереннее, когда они говорят об определенных целевых темах, представляя их в своих проектах. Кроме того, они учатся взаимодействовать, когда обмениваются идеями во время командной работы и различных видов деятельности. Связь между изучением английского языка и контекстом обучения студентов делает возможным то, что студенты воспринимают английский язык как потребность. При этом преподаватель английского языка становится лидером, продвигающим социальную деятельность по улучшению качества жизни студентов.

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНІ РІВНЯННЯ ТА КВЕСТИ

Жиленко Тетяна Іванівна,

к.ф.-м.н., доцент

Литвиненко Дмитро Володимирович,

Нефьодов Назар Юрійович

Алексенко Артемій Сергійович

Студенти

Сумський державний університет

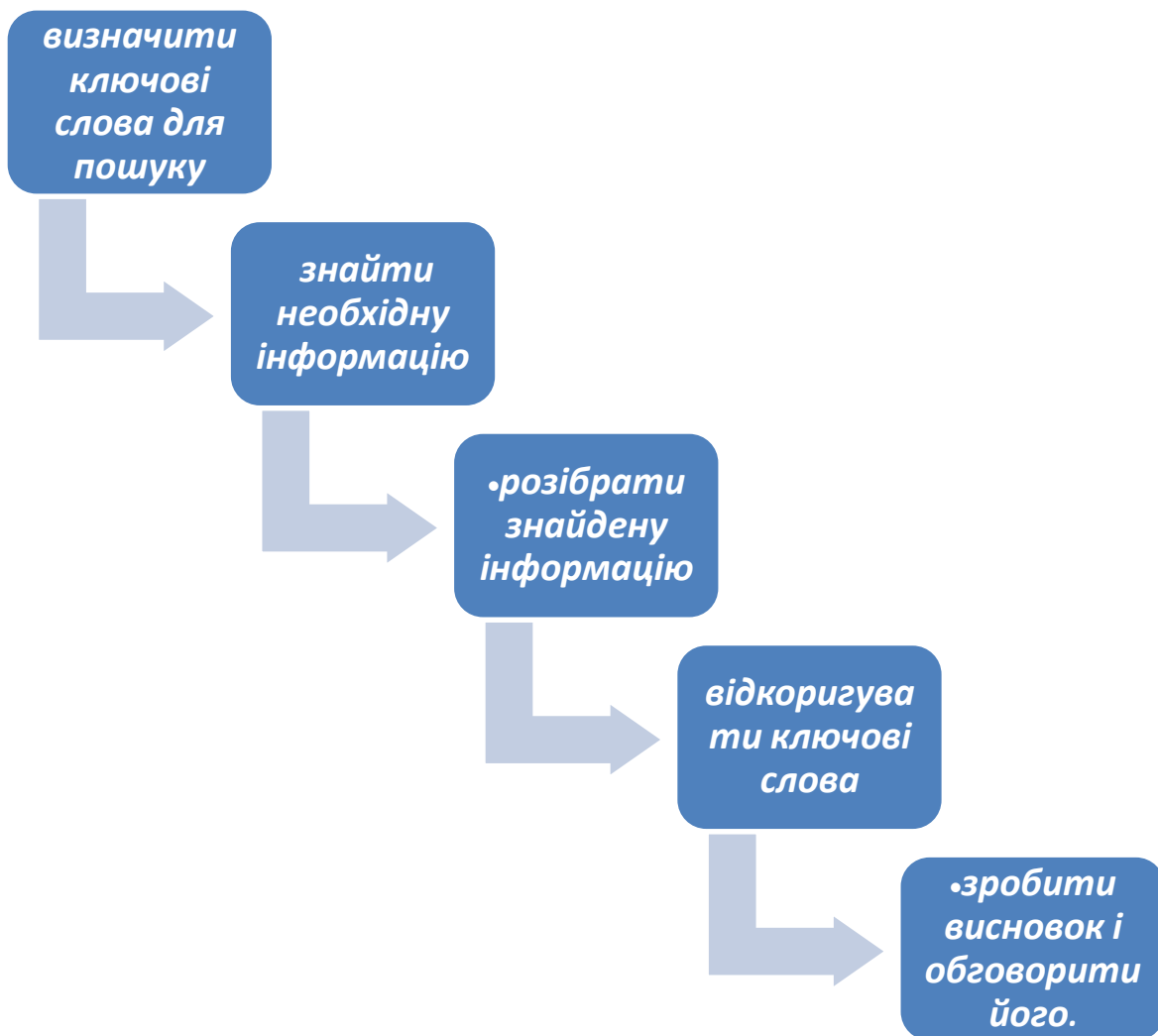
м.Суми, Україна

Вступ У сучасному навчальному процесі вкрай важливо володіти педагогічними навичками та методиками, проте наш світ невпинно змінюється, як і покоління, що приходять разом із цими змінами необхідно знаходити спільну мову та вибудовувати оптимальну траєкторію навчання з метою її кращого засвоєння. Однією з поширених форм проведення занять для студентів 21-го століття є такі види завдань як: квест, мозковий штурм, бліц-опитування, пошук відповідності та інші. Усі вони представляють собою розвиваючу гру, у якій ми можемо використовувати стікери за для та покращення візуального сприйняття.

Будь-яка тема в рамках таких завдань дозволить не тільки студентам зацікавитись та глибше зануритися в матеріал, а й проявити творчу активність та краще запам'ятати матеріал

Метою роботи є створення онлайн квестів з метою зацікавлення студентів матеріалом предмету та глибшого набуття ними ключових компетентностей.

Матеріали і методи

визначити ключові слова для пошуку

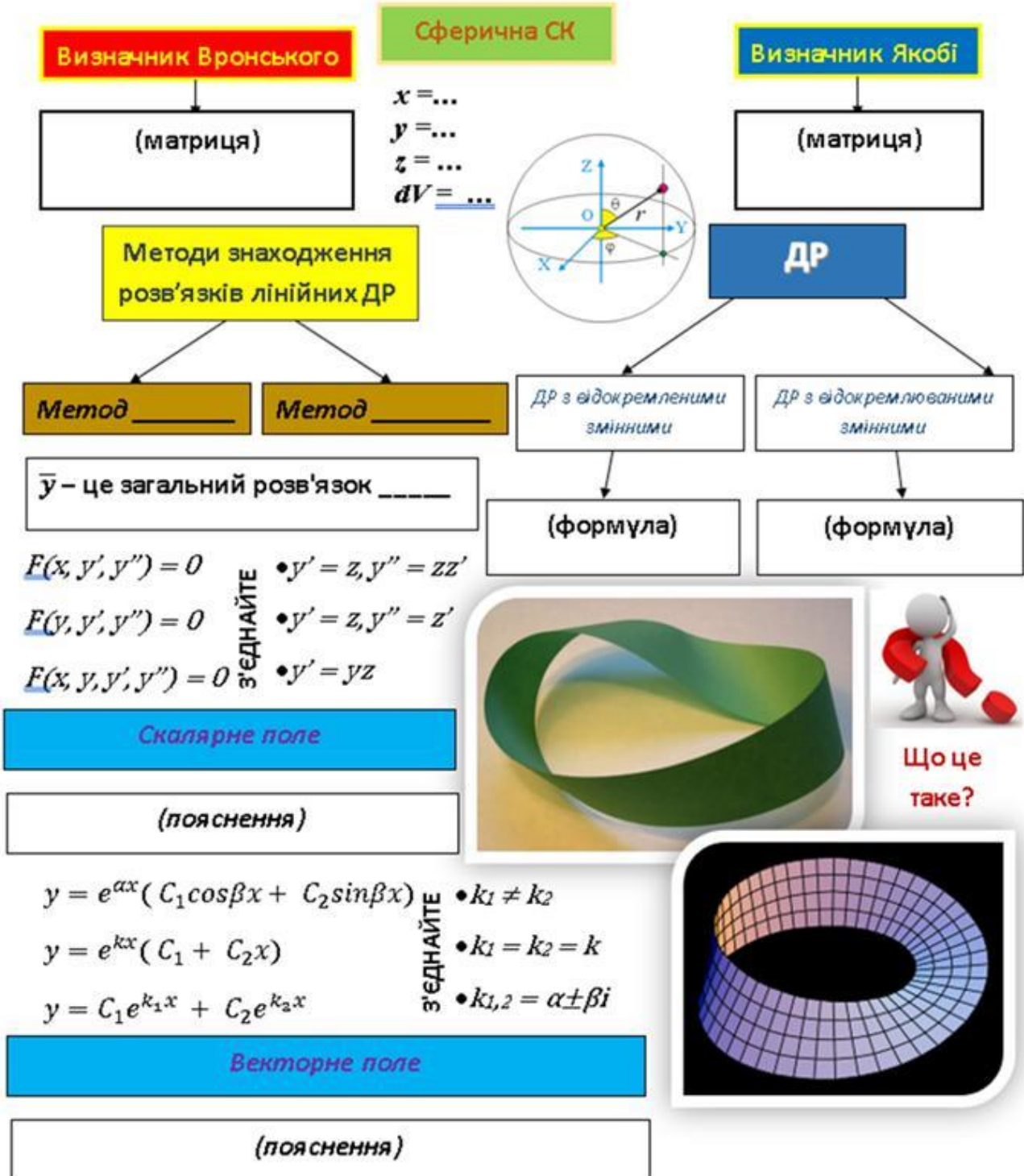
В ході організації роботи реалізуються два пункти:

- залучення студентів в активний творчий процес, в ході якого формуються нові знання;
- розвиток інтересу, творчих здібностей, пошукової активності.

Студент повинен:

- придумати та сформулювати умови завдання;
- визначити необхідні, але невідомі факти, знайти їх;
- проаналізувати та обробити, узагальнити й обговорити виявлену інформацію;
- вирішити чи поле завдання втратило (чи придбало) проблемний характер;
- узагальнити відшукану інформацію;
- оформити результати роботи.

START

Висновки. Можна зробити висновок, що квести чудово виконують налаштуванням когнітивних зв'язків, дають доступ для персоналізації знань, дозволяють продемонструвати творчий характер. Використовуючи візуалізацію, можна зменшити інформаційне навантаження на студента, але при цьому збільшити кількість проаналізованих даних. Через це, квести - це чудовий спосіб для вдалої модернізації навчального процесу.

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кондрашова Ольга Володимирівна,

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри філології та видавничої справи

Дніпровська Тетяна Володимирівна,

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри філології та видавничої справи

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського

м. Кременчук, Україна

Вступ./Introduction. Постановка проблеми. Сучасна парадигма вищої освіти України наголошує на пріоритетному значенні всебічної підготовленості фахівця, розвитку його як особистості та професіонала, здатного до успіхів у своїй та суміжних галузях знань.

Україна дуже стрімко інтегрується в світовий економічний простір, тому її виробництву конче потрібні кваліфіковані менеджери з високим рівнем знань іноземної мови. Суттєвого значення набуває ділова англійська мова, що, з одного боку, вже тривалий час викладається у ЗВО, а з іншого - має невирішені проблеми методичного та дидактичного характеру.

Моніторинг діяльності випускників показав, що молоді фахівці зазнають труднощів при вирішенні професійних, комунікативних і управлінських ситуацій, під час спілкування з іноземними партнерами, що означає недостатній рівень знань і навичок ділової англійської мови.

Мета роботи./Aim. Метою публікації є обґрунтування педагогічної технології проблемного навчання майбутніх менеджерів ділової англійської мови та її часткова експериментальна перевірка.

Матеріали та методи./Materials and methods. Різні наукові аспекти професійної підготовки фахівців сьогодні розглядаються в роботах менеджерів,

педагогів, психологів, економістів (В. Кремень, В. Моляко, О. Романовський, О. Каньковський та ін.).

В дисертаціях України останніх років досліджувались такі аспекти цієї важливої проблеми: теорія і практика підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності (В. Свистун, П. Лузан), підвищення управлінської компетентності керівників навчальних закладів (Р. Вдовиченко, О. Зайченко та ін.), теоретичні і методичні основи підготовки у вищому навчальному закладі до майбутньої управлінської діяльності (Т. Гура), підвищення управлінської компетентності керівників (О. Бойко) тощо.

Головна мета розроблюваної нами педагогічної технології – це досягнення високого рівня розвитку основних компонентів комунікативної іншомовної компетентності студентів для успішної професійної діяльності на основі проблемного підходу.

Спроектвана нами педагогічна технологія функціонує на таких рівнях – науковому, теоретико-методичному та праксиологічному. Науковий рівень забезпечує аналіз та застосування професійної педагогіки, що досліджує та обґрунтовує цілі, зміст і методи професійної освіти та проектує педагогічні процеси у ЗВО. На теоретико-методичному рівні проведено визначення ієрархії цілей, змісту, методів, методик, засобів та організаційних форм підготовки майбутніх менеджерів. Практиологічний рівень забезпечує практичну реалізацію педагогічної технології, та своєчасне внесення коректив.

Така технологія представляє сукупність найбільш доцільних навчальних способів, прийомів, форм підготовки, принципів і правил застосування, послідовних технологічних дій щодо досягнення поставлених цілей дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)» на основі проблемного підходу, де інтегральним результатом буде сформованість комунікативної іншомовної компетентності молодих фахівців.

До змістових елементів технології віднесено: характеристику об'єкта проектування, таксономію завдань, педагогічні умови, етапи навчального процесу, форми проекту навчально-виховного процесу (програма, де

відображено зміст, форми, порядок діяльності), систему форм та методів, прийомів проблемного навчання, засоби реалізації навчального процесу, критерії продуктивності. Основні етапи технології: організаційний, технологічно-процесуальний, проблемний та результативно-корегувальний.

Головною метою цієї технології є формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів через доцільно спроектовані проблемні ситуації квазіпрофесійного характеру.

Основними мотивами в проблемному навчанні - пізнавально-спонукальні. В основі проблемного навчання лежать проблемні ситуації, які створені в процесі іншомовного спілкування, що стимулює ситуативну комунікативну потребу висловлювання студентів. Сама проблемна ситуація пов'язана зі стимулюванням продуктивного мислення, з подоланням певних труднощів, мобілізацією активності.

За рівнем проблемності було виділено такі ситуації: ситуації, що конструюються і вирішуються педагогом; ситуації, що конструюються педагогом і вирішуються студентом; самостійне формування проблеми студентом і її рішення.

Досвід апробації ситуацій різного рівня проблемності дозволяє стверджувати, що найбільш ефективними в плані активізації комунікативної діяльності є проблемні ситуації, тобто - рівень створення власних мовленнєвих завдань, заданих новою проблемною ситуацією і усвідомлюваних як рішення особистісно значущих власних проблем.

Навчальний матеріал, яким оволодівають студенти, був представлений як серія проблемних завдань, або особливий вид інтелектуального завдання, в якій елементи для її вирішення невідомі студентам, і які вони повинні знайти самі.

При проведенні занять з ділової англійської мови студентам пропонувалися проблемно-інформативні, проблемно-спонукальні, проблемно-оціночні завдання. За допомогою проблемних методів навчання частково вирішувалися такі завдання дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)»: сформувати навички повного розуміння текстів суспільно-політичної,

економічної та фахової тематики; формувати спроможності вільно користуватися усним монологічним і діалогічним мовленням, писати листи, твори, анотації, доповіді, перекладати з іноземної мови на рідну та з рідної на іноземну тексти суспільно-політичної, загальноекономічної та фахової спрямованості; формувати вміння вирішувати конкретні проблемні ситуації під час спілкування.

Для визначення ступеня складності завдання було запропоновано такі критерії: складність мовного матеріалу; ступінь самостійності студентів при виконанні цього завдання; рівень проблемності завдання.

Дидактичний алгоритм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з оволодіння знаннями дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)» на основі проблемного підходу включає наступні операції: постановка проблеми, що потребує вирішення при недостатності вихідних даних; визначення перешкод; вибір декількох варіантів вирішення проблеми; пошук способу вирішення; пошук та порівняння альтернативних варіантів; розгляд конкретної навчальної ситуації; розгляд явища або події з позиції різних людей, факторів впливу, середовища; порівняння, узагальнення, формулювання висновків із ситуації.

Проблемний характер мали і екстралінгвістичні завдання та вправи зі сприйняття англійського тексту на слух і при читанні, де відбувається формування проблемної установки на передбачення теми, сюжету за допомогою ілюстрацій або заголовків.

Для правильного відновлення пропущених елементів у тестах студент повинен був здійснити ряд таких дій: проаналізувати змістову інформацію попередньої і наступної частин тексту, проаналізувати граматичну структуру визначеного уривка, пригадати лексичні одиниці, оформити з точки зору граматики.

В процесі вивчення нормативної навчальної дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)» студентам пропонувалися завдання за темами: «Проблеми

науки в Україні», «Майбутня професія», «Винаходи, що змінили світ», «Нові наукові відкриття» тощо.

Результати та обговорення./Results and discussion. На основі дисципліни «Ділова іноземна мова (англійська)» за проблемним підходом проведено часткову експериментальну перевірку розробленої технології. Вона проводилася у Кременчуцькому національному університеті імені Михайла Остроградського зі студентами 3 курсу спеціальності «Менеджмент».

Після застосування педагогічної технології та відпрацюванні студентами навчальних ситуацій проблемного характеру, на завершувальному етапі дослідження, зі студентами двох груп - ЕГ (21 особа) та КГ (23) було проведено контрольне заняття та анкетне опитування. Результати показали, що високого рівня сформованості знань в ЕГ досягли 27 % студентів, а в КГ – 15%. Кількість студентів із низьким рівнем знань в КГ – 28 %, в ЕГ таких виявилось 12%. Кількісні та якісні показники експериментальної групи засвідчують перевагу розробленої педагогічної технології над традиційною системою навчально-виховного процесу. Студенти (82%) під час анкетування опитування достатньо високо оцінили ефективність такої технології.

Висновки./Conclusions. Розроблена педагогічна технологія проблемного навчання майбутніх менеджерів ділової англійської мови після її часткової експериментальної перевірки довела свою ефективність у ЗВО. У подальшому планується впроваджувати педагогічну технологію проблемного навчання у процес підготовки майбутніх менеджерів у ЗВО.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТІВ

Коняшина Ірина Борисівна

Аспірантка

Центральноукраїнський державний
педагогічний університет ім. В. Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Введення. У зв'язку з провідними тенденціями в сучасній освітній сфері система підготовки фахівців з будь-якої професії, спеціальності, галузі потребує професійної компетентності, реалізації ефективного навчально-виховного процесу, підготовки висококваліфікованих фахівців фармацевтів, орієнтир на працевлаштування. Оскільки наше дослідження безпосередньо стосується професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів, то в аспекті цілеспрямованого формування професійної компетентності у студентів медичного коледжу значну увагу привертає її зміст. Аналіз наукових джерел підтверджує той факт, що сучасні підходи до трактування професійної компетентності різняться, однак ці поняття розглядаються у двох аспектах: з одного боку, як мету освіти, професійної підготовки, а з іншого – як проміжний результат, який характеризує фахівця, що здійснює свою професійну діяльність.

Мета роботи. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів у галузі та обґрунтувати сучасні тенденції у вирішенні цих питань.

Матеріали і методи. Перехід на ринкові відносини, ускладнення економічних зв'язків, а також інтенсивний розвиток виробничих сил приводить до необхідності формування якісного компетентного конкурентоспроможного інноваційного творчого потенціалу фахівця.

Основною ідеєю концепції вищої освіти є підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією й

орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи зі спеціальності на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності.

Кожній людині для успішної, якісної, творчої роботи потрібна мотивація. Одна з проблем у підготовці будь-якого фахівця є відсутність мотивації.

Світовий досвід господарювання країн, які досягли стабілізації в економіці, демонструє, що економічний і соціальний прогрес залежить не стільки від систем управління якістю, організації виробництва, його технічного оснащення, скільки від творчої активності людини, її бажання працювати з високою трудовою віддачею, ентузіазмом, прагненням до постійного оновлення знань та їхньої реалізації у трудовому процесі. У даний час пріоритетна роль належить розвитку інноваційної діяльності, що потребує нових прогресивних знань, кваліфікаційних навиків і високої професійної компетентності, майстерності кадрів Колот А.

Сьогодні ситуація в країні така, що молодому фахівцю в його професійній діяльності практично завжди доводиться застосовувати знання не тільки за фахом, але бути компетентним в інших галузях. Завтра ж від нього буде потрібно постійне відновлення своєї кваліфікації, здобуття додаткових знань і навичок.

Розглядаючи професійну компетентність як володіння знаннями, уміннями, нормативами, необхідними для виконання професійних обов'язків, психологічними якостями, включає в себе знання, уміння й навички, єдність теоретичної та практичної готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності.

Формування професійної компетентності майбутніх фармацевтів триває протягом усього професійного становлення особистості та професійної діяльності фахівців.

Для майбутніх фармацевтів, компетентнісний підхід полягає в набутті та розвитку під час навчання набору ключових, загально-галузевих та предметних компетентностей, які визначають його успішну професійну діяльність.

Професійні компетентності включають знання, уміння, ініціативність, співпраця, здатність до роботи в колективі, комунікативні здібності, уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати і використовувати відомості.

Психологи і педагоги у процесі дослідження проблеми професійної компетентності, визначають її як складне, інтегроване особистісне утворення, яке має багато складових.

Загальна характеристика професійної компетентності свідчить про те, що вона передбачає залучення людини до загального світу цінностей, і саме в цьому просторі людина реалізує себе як спеціаліст, професіонал. В основі концепції професійної компетентності лежить ідея виховання компетентного працівника, який не лише має необхідні знання, уміння, навички, але й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях. В умовах конкуренції основними пріоритетами фахівця стосовно професійної компетентності з'являються вміння пристосовуватися до швидких змін і нових потреб ринку праці, бути освіченим щодо інформації, уміти її аналізувати, активно діяти, швидко приймати рішення й навчатися упродовж всього життя.

Результати і обговорення. Для сучасної фармацевтичної галузі потрібен фахівець, який здатний максимально використовувати свій потенціал, мобільність, проявляти гнучкість, конкурентоспроможність та професійну компетентність. Професійна компетентність фармацевта, як і провізора – це особистісне утворення, яке забезпечує якісне виконання фахівцем професійної діяльності і включає аналітичні, комунікативні процеси та забезпечує процес розвитку і саморозвитку особистості. Вона складається з досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, особистісних якостей, що забезпечують ефективне виконання професійної діяльності, можливість вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду.

За класифікацією психологів професія фармацевта відноситься до професій типу «людина-людина», де спілкування набуває професійної значущості. Ефективне спілкування фармацевта визначається рівнем сформованості його комунікативної компетентності.

Якість обслуговування відвідувачів аптечних закладів – це пряма тенденція розвитку конкурентного середовища, яка впливає на виконання фармацевтом його професійних обов'язків. Саме тому у фахівця мають бути сформовані всі відповідні професійні компетентності, які дають йому змогу бути впевненим у собі, своїх силах, від яких залежить конкурентноздатність самого фахівця.

Комунікативна компетентність є ваговою складовою професійної компетентності, яка має в кожному виді діяльності свою специфіку.

Альохіна Н. В. стверджує, що важливою складовою професійної компетентності фахівця є комунікативна компетентність, яка створює соціально-психологічну основу взаємодії і сприяє інтенсивному включенню особистості у виробничу діяльність, забезпечуючи її якісний результат.

Аналізуючи наукові дослідження можна констатувати наявність у сучасній науці різних підходів щодо комунікативної компетентності фахівця. Однією із структур є трикомпонентна структура комунікативної компетентності, розроблена Б. Шпітсбергом та В. Купахом. На думку вчених, структурними компонентами комунікативної компетентності особистості виступають знання (усвідомлення того, яка комунікативна поведінка є найбільш влучною в конкретній ситуації), вміння (здатність застосувати цю поведінку в даному контексті) та мотивація (прагнення ефективної та компетентної комунікації).

Таким чином, комунікативна компетентність поєднує життєві цінності, мотиви, знання, вміння та навички і риси та якості людини. Найбільш вагомими складовими є вміння та готовність будувати контакти з людьми, спілкуватися, управляти своїм емоційним станом, вирішувати конфліктні ситуації тощо. При цьому важливо давати правильну самооцінку та об'єктивно оцінювати інших людей. Ефективним є спілкування, коли людина спочатку націлена на позитивну розмову, здатна аналізувати свої вчинки і вчинки партнерів під час спілкування.

Особливе місце комунікація займає в професійній діяльності фахівців фармацевтичної галузі. Від того, наскільки вони грамотно побудують своє спілкування з відвідувачами залежить результат їх професійної діяльності, взаємовідносини з представниками різних фармацевтичних організацій, аптечних закладів, психологічний клімат у колективі.

Висновки. Запорукою формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів виступає успішний особистісний розвиток індивіда, його розвивальний та усвідомлений міжособистісний досвід, який органічно пов'язаний з формами міжособистісної поведінки та здібностями фахівця. Комунікативна компетентна діяльність фахівців фармацевтичної галузі передбачає наявність певних знань з психології, вміння застосовувати ці знання на практиці.

Отже, „професіоналізм” фармацевта розглядаємо як результат організаційної і цілеспрямованої діяльності, що передбачає формування особистості, яка має високий рівень професійної компетентності і здатна продуктивно вирішувати соціальні, професійні й особистісні завдання.

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОЦІНКИ НА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Лисенко Неллі Василівна

д.п.н., професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Лисенко Олександра Миколаївна

д.п.н., професор

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м.Івано-Франківськ, Україна

Вступ: вплив педагогічної оцінки на якість освіти є надзвичайно актуальною проблемою сьогодні. Це питання розглядається і вивчається багатьма вченими, такими як: І. Біденко, В. Сеншенко, Б. Похиталев і т. д. Ця проблема є актуальною, оскільки сучасному вчителю в умовах демократизації навчального процесу, необхідно ознайомитися з педагогічними технологіями і, найголовніше, грамотно реалізувати педагогічне спілкування.

Мета роботи: проаналізувати умови та потреби, щоб поліпшити якість освіти в нашій країні; обґрунтувати що вчитель потребує, перш за все, створювати і намагатися підтримувати сприятливу атмосферу в класі. Такі правила як створення сприятливого клімату з урахуванням психологічних характеристик кожної дитини в класі, а також яскрава демонстрація цілей навчання» є необхідними.

Матеріали і методи: аспект «покращення якості освіти» тісно пов'язаний зі стилем педагогічного спілкування. В педагогіці існують наступні стилі педагогічної комунікації: авторитарні, ліберальні і демократичні. Педагогічна діяльність викладача характеризується певним стилем діяльності (комунікація, управління, оцінка). Індивідуальний стиль діяльності ми погоджуємося із ученим Є. Клімовим – це «стабільна система методів, обумовлена типособливостями, яка формується в особі, яка прагне до кращої реалізації цієї діяльності». Звичайно, в контексті демократизації освітнього процесу найбільш сприятливим і ефективним стане демократичний стиль.

У педагогіці часів тоталітарного радянського режиму домінуючим стилем в педагогіці, був авторитарний стиль. Цей стиль допомагав досягти висот в навчанні, однак, постійно зберігаючи дисципліну, тобто це була пріоритетна вимога.

Педагогічні вимоги дуже часто робляться з загрозою, через недружні тони. На дисципліні, робився більш ретельний акцент, ніж на навчанні студентів. Більше того, цей стиль теж вимагав певного професіоналізму від вчителя. Недоліками авторитарного стилю є те, що його надмірне використання може завдати шкоди дитині, особливо у молодшому віці, оскільки у дітей розвиваються розчарування, недовіра до дорослих, а також однолітків, часто соціопатія.

Зазначимо також, що такий стиль для поліпшення якості освіти був би вкрай несприятливим. Повною протилежністю авторитарного стилю, розглядаємо ліберальний стиль. При реалізації цього стилю практикуються найбільш довірливі відносини вчителя і учня. Основною метою є створення сприятливого психологічного середовища в класі, активно практикується індивідуальний підхід до учня. Методи впливу на учнів у цьому стилі є почин до дії, поради, прохання, інструкції у вигляді пропозицій, похвали і покарання. З цим стилем діяльності школярі відчують стан спокійного задоволення, у них формується адекватна самооцінка. Втім, цей стиль вимагає неймовірної майстерності вчителя, адже дисципліна на уроці може постраждати, якщо учитель не володіє педагогічною майстерністю.

Найефективнішим стилем для викладання є демократичний стиль. В принципі, саме у цьому стилі акцентується увага на мотивації дитини, простежується ефективна і плідна робота всієї команди. На відміну від авторитарного стилю, психологічний стан дитини під час навчання у такому режимі, не страждає. І в порівнянні з ліберальним стилем, дисципліна не розвалюється. Демократичний стиль, є найбільш часто впровадженим, адже грамотно реалізуючи його, вчитель здатний домогтися найбільш бажаних результатів.

З точки зору покращення якості освіти слід зазначити, що необхідно не викорінювати бажання дитини навчатися, а навпаки, усіма можливими способами підтримувати і мотивувати її. Таким чином, слід зробити висновок, що в порівнянні з іншими стилями, для поліпшення якості освіти, найзручніший демократичний стиль.

Результати і обговорення: Важливою складовою цієї статті буде короткий опис психологічних характеристик дітей середніх шкіл. Передусім варто зауважити, що перехід від початкової школи до середньої, тобто, в 5-му класі, характерні численні зміни, як у поведінці дитини в суспільстві, так і в його характері. І це не дивно, оскільки підхід до викладання у початковій школі дуже відрізняється від підходу у середній школі. Вчитель, який викладає урок в класах 5-9, повинен враховувати індивідуальні психологічні особливості кожної дитини. Адже учневі, що входить у підлітковий вік, дуже важливо показати свою думку з питань, що цікавлять його. Він прагне відстоювати свою точку зору, яка може бути дисонансною до багатьох вчителів, навіть викликати негативну реакцію. Вчителеві дуже важливо грамотно реалізувати демократичний стиль в навчанні, навчаючи дітей у класах 5-9. У дітей цього вікового періоду, часто зростає творча діяльність. Тобто цей період найбільш сприятливий для творчій діяльності. Відповідно одна з головних функцій вчителя, на даному етапі - бути стимулом для дітей. Участь у заходах, різноманітних конкурсах, конкурсах творчої природи є надзвичайно сильним стимулом. Втім, часто, щоб зацікавити учня брати участь у будь-якому заході справді непросто. Для цього вчитель повинен знати педагогічні технології, а також вміти зацікавити, урізноманітнити освітній процес через реалізацію додаткових ресурсів для навчання. Наприклад, зараз існує тенденція використання презентацій у класі при поясненні нової теми. Цей віковий період також відрізняється тим, що їм важко фокусувати увагу на чомусь одному, особливо якщо навчальний матеріал нудний і нерізноманітний. Таким чином, бажано вчителю спробувати урізноманітнити процес навчання, використовувати творчі підходи та методи в навчанні, навіть якщо підручники

впроваджують принцип видимості. Всі ці творчі аспекти викладання будуть вітатися школярами, які допоможуть вчителю знайти спільні точки дотику з ними і створювати сприятливу атмосферу в класі, та подальшу плідну працю.

Для цієї роботи потрібно розрізнити поняття оцінки і позначки. "Mark" є умовним виразом оцінки, яка виражається через оцінку, і "оцінка" - це думка, висловлена проти когось або щось в порівнянні з конкретним орієнтиром. В даний час вплив оцінки сильно завищений, особливо студентами.

У ході педагогічної практики, в школі, студентами проводилося дослідження про вплив оцінки.

Школа славиться серед місцевого населення поглибленим вивченням англійської мови. Опитування проводилося в 5 а класі. Результати показали, що здебільшого діти більше цікавляться в отриманні кращої оцінки, ніж у придбанні знань. Більш того, навіть у сьогоднішньому середовищі, вчителі використовують авторитарний стиль навчання. Вчителі часто коментують оцінку та її значення як першочергове для дітей. Більшість студентів, що проходили практику, стверджували, що можна обійтися без оцінок взагалі, що ще раз показує важливість і перевагу оцінювання над оцінкою. Також майже всі студенти, які взяли участь в опитуванні, заявили, що потрібна похвала і зворотний зв'язок від вчителя. Для дітей, що брали участь в опитуванні, кращим учителем є той, хто здатний підтримувати сприятливе середовище в класі, той, хто практикує зворотний зв'язок з ними і створює атмосферу взаєморозуміння в колективі, ніж той, хто просто пояснює матеріал добре. Більше половини опитаних дітей заявили, що мають або мали конфлікти з вчителями. Деякі також відзначили, що конфліктні ситуації між вчителем і учнем пов'язані передусім з учителем.

Висновки: Таким чином, підсумовуючи, хочемо наголосити, що : 1) педагоги, в сучасному світі і в умовах демократизації освітнього процесу, повинні знати основні педагогічні технології, і, що найголовніше, вміти грамотно реалізувати педагогічне оцінювання, використовувати зворотний

зв'язок, творчий підхід до процесу навчання. Вищезазначені аспекти допоможуть безумовно покращити якість та підвищити рівень освіти.

2) Найбільш вигідним педагогічним стилем для викладання без сумніву є демократичний стиль.

3) Бажано, щоб вчитель не перебільшував вплив оцінки на дитину, і намагатися пояснити учням, що саме набуття знань є пріоритетом для них у порівнянні з отриманням гарних оцінок.

Список літератури:

1. Амонашвілі, Ш.А. Роздуми про гуманної педагогіки. / Ш.А. Амонашвілі. - М., 1996.
2. Бордовская, Н.В. Педагогіка. / Н.В. Бордовская, А. А. Реан. - СПб, 2000.
3. Воронов, В.В. Технологія виховання. / В.В. Воронов. - М., 2000.
4. Гавриловец, К.В. Гуманістичне виховання в школі. / К.В. Гаврилова,. - Мн., 2000.
5. Гриценко, Л.І. Теорія і методика виховання: особистісно-соціальний підхід: навч. посібник студ. вищ. навч. закладів, що навчаються за пед. спец. / Л.І. Гриценко. - М., 2008. - 237 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Марчук Наталія Анатоліївна

к. фіз.-мат. наук, доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Вступ. Невпинний розвиток суспільних відносин, модернізація та інформатизація усіх сфер життя актуалізує потребу не лише в підготовці освічених та якісно підготовлених фахівців, а і в педагогах нового типу, які готові до реалізації стратегічних завдань навчання, виховання та розвитку студентів, спеціалістів, зацікавлених у саморозвитку та формуванню навичок професіонала відповідної спеціалізації. Математичні дисципліни мають широкі можливості та вплив на інтелектуальний розвиток особистості, передусім розвиток логічного мислення, формування просторових уявлень і уяви, алгоритмічної й інформаційної культури, розвиток аналітичних здібностей й уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, моделювати ситуації.

Мета роботи. Матеріал статті присвячений впровадженню сучасних методів в освіті, психолого-педагогічним аспектам використання традиційних та інноваційних методів навчання, їх поєднання у процесі викладання в розрізі розвитку суспільства та технологій.

Традиційні методики поступово втрачають свою ефективність, тому необхідно впроваджувати в навчальний процес сучасні педагогічні технології. В інноваційних технологіях закладені величезні можливості для підготовки компетентних і мобільних студентів, здатних успішно функціонувати в різних соціально-професійних спільнотах.[1]

Тому стоїть завдання не лише дати фундаментальні та якісні знання і навички, що передбачені у навчальній програмі, а й розвивати мислення, зацікавленість у певній темі чи предметі, активізувати пізнавальну діяльність,

навчити працювати та освоювати самостійно, щоб, майбутні спеціалісти могли і далі діставати освіту, підвищувати свою кваліфікацію, здобувши певний фах.

Матеріали і методи. Підвищення ефективності викладання математичних дисциплін вимагає від викладача оволодіння методами і прийомами, формами і засобами навчання як традиційними, так і тими, які виникли і ввійшли в практику порівняно нещодавно.

Вміння володіти арсеналом передового, новаторського педагогічного досвіду дає можливість творчо запроваджувати наявні шляхи підвищення ефективності навчання в процесі викладання дисциплін.[2]

Саме такий комплексний підхід забезпечує підвищення ефективності уроків з математики [3]. Успіх у досягненні поставленої мети визначається вдосконаленням не тільки змісту шкільного курсу математики, а й методів і прийомів, організаційних форм і засобів навчання у вищих навчальних закладах, де формуються більш професійні навички особистості. При проведенні лекційних занять для студентів економічних спеціальностей дуже важливо використовувати сучасні інноваційні технології.

Зокрема, лекційні заняття включають в себе такі різновиди як лекція-діалог, лекція-дискусія, лекція із практичними завданнями-тестами, обговоренням помилок та питань тощо.

Також, існують практичні форми роботи, до яких можна віднести: розв'язання задач та вправ, дослідження актуальних питань, аналіз економічних ситуацій, понятійний диктант, тестові і проблемно-пошукові завдання, контроль закріпленого матеріалу та знань.[4]

Завдання викладача під час проведення занять – узагальнити інформацію підготовлену студентами, доповнити питання, які потребують уточнення, сформулювати висновки, проаналізувати допущені помилки, провести дискусію з метою виявлення здібностей студентів, схильності до аналітичного мислення та виявлення творчих особливостей.

Досить важливим в процесі викладання є дослідницько-пошуковий метод. Студенти вчать знаходити інформацію в засобах масової інформації,

економічних журналах, газетах, аналізувати статистичні дані, користуватися додатковою літературою, Інтернетом, опрацьовувати знайдену інформацію, знаходити головне, робити висновки і узагальнення.

Метод ділової активності при викладанні економічних дисциплін допоможе зацікавити, підвищити активність студентів. До методу ділової активності можна віднести ігрові ситуації. Оголошується тема, мета і завдання ділової гри. Здійснюється постановка проблеми ділової гри у вигляді життєвої ситуації. Завдання інтелектуальної гри, спрямовані на засвоєння знань в особливій атмосфері співпраці.[4]

Серед колег – іноземних викладачів, відомим та широко застосовуваним методом, зокрема у вивченні економічних наук є «перевернутий» підхід. Суть полягає в тому, що події, які традиційно відбувались в аудиторії, тепер можуть відбуватися за її межами, і навпаки. Використовуючи нові технології в навчанні, такі як мультимедіа, комп'ютери тощо, 13 студент повинен самостійно переглядати лекцію, а в аудиторії можливе виконання роботи, яка, зазвичай, подавалася студенту для домашнього завдання.[5]

Результати і обговорення. Під інноваціями розуміється використання нововведень у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру.[3]

У розрізі педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання в організацію спільної діяльності викладача та студента, вчителя та учня.

Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів.[1]

Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки:

– проблема вивчення узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду;

– проблема впровадження досягнення психолого-педагогічної науки в практику.[2]

Результатом інноваційних процесів слугує використання теоретичних і практичних нововведень, а також, таких, що утворюються на межі теорії і практики. Цікаво, що у даному випадку викладач може виступати в багатьох ролях – автором, дослідником, практикуючим, користувачем, особою, що запроваджує нові педагогічні технології, перевіряє теорії у практиці, та розробляє концепції тощо.

Щоб зацікавити дітей процесом навчання, покращити успішність учнів, формувати інтелектуальні уміння необхідно використовувати сучасні інноваційні технології, а саме комп'ютер та мультимедійний проектор.[6]

Аналіз літературних джерел засвідчує існування різноманітних інноваційних технологій і засобів їх упровадження в освітньому просторі. Зокрема, це: формування креативної особистості, метод проектів, проблемні дискусії (круглий стіл, панельна дискусія, форум, дебати тощо), «Кейс» тощо.[4]

В умовах вимоги Болонського процесу збільшено частку самостійної роботи студента, в цьому випадку сучасні технології зумовлюють неабияку підтримку студентам. Як згадувалось в попередніх дослідженнях, найпоширенішими дистанційними технологіями підтримки навчального процесу є: кейс-технології; телевізійно-супутникова технологія; мережеві інформаційно-комунікаційні технології. [7]

У сучасній освіті один із пріоритетних напрямів розвитку є інформатизація та впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес. Застосування комп'ютерних технологій підвищує активність студента, веде до перебудови навчального процесу в бік самостійних форм навчання. При масовому забезпеченні комп'ютерами зберігається його індивідуальність, можливість отримання достовірної оцінки без великих затрат часу на проведення контролю.[8]

При засвоєнні матеріалу математичних дисциплін існує специфіка, більш ніж при вивченні інших предметів вимагається системність знань, освоєння відповідних навичок та вміння застосувати теоретичні знання на практиці.

У випадку якщо студент не засвоїв попередній матеріал, або якщо засвоїв поверхнево, для вивчення наступних тем створюються значні перешкоди, зрозуміти та освоїти новий матеріал без фундаменту попередніх знань є дуже проблематичним, подекуди неможливим, що призводить до втрати студентами інтересу до навчального процесу. Тому, в цій ситуації зіграють роль психологічні та педагогічні навички викладача, які полягають у вмінні викликати інтерес студентів, організувати навчання таким чином, щоб не лише зацікавити, а викликати бажання здобуття знань на більш якісному рівні, використовувати різноманітні методи, форми навчання, на постійній основі систематично підвищувати науковий рівень викладання з використанням інноваційних освітніх технологій.

На заняттях викладачам досить корисно використовувати медіа та відео файли, презентації, таблиці, діаграми. Після такого ознайомлення з матеріалом, студентам бажано висловити свою думку, позицію, бачення та прийняти участь у дискусії чи обговоренні. Одним із можливих перевірок засвоєння побаченого та почутого матеріалу може стати практичне заняття наприкінці такого процесу – тести чи колективне розв'язання ситуативних завдань, задач, прикладів тощо.

Висновки. Отже, аналіз джерел та позицій науковців щодо психолого-педагогічних аспектів ефективного використання сучасних методів навчання дозволяє звернути увагу, що дійсно сучасні інноваційні методи заслуговують на право доповнити традиційні форми навчання і виховання.

Кожен педагог, коли починає впроваджувати в практику інновації повинен сам освоїти їх, бути психологічно готовим до них і психологічно налаштовувати студентів впроваджувати такі форми та методи у власний навчальний процес, враховуючи самостійне засвоєння матеріалу.

При проведенні занять для студентів економічних спеціальностей необхідно використовувати сучасні інноваційні технології, які сприятимуть

творчому мисленню, вмінню самостійно знаходити відповіді на необхідні питання, систематизувати і узагальнювати матеріал, працюючи з навчальною літературою та сучасними комп'ютерними технологіями, розвивати власну інформаційну культуру.

Система викладання ґрунтується на внутрішніх умовах навчання. Тому «педагогічні технології» пов'язані з ідеями і досвідом психології, педагогіки, соціології, системного аналізу тощо.

Психологічно-педагогічна готовність викладача до впровадження інновацій – це потенціал професійної компетентності, який дозволяє вирішити завдання формування і розвитку здібностей на якісному рівні та покращення умов та можливостей доступу студентів до нових знань і здобуття вмінь, навичок з метою підготовки гідного та здібного спеціаліста, яким вмітиме застосувати свої знання на практиці та у професійному майбутньому. Таким чином, приходимо до загального висновку, що сучасні інноваційні технології корисні для освітнього процесу не лише студентів, а й педагогів, оскільки завдяки освоєнню користуванням сучасними комп'ютерними технологіями полегшують доступ до бази знань, сприяють розвитку логіки, аналітичного мислення, розширенню кругозору, участі у колективній роботі та вмінню робити висновки на основі дедуктивного мислення.

Список використаних джерел

1. Сиротинко Г. О. Інноваційний розвиток освіти: проблеми переходу від теорії до практики / Г. О. Сиротинко // Управління школою. – 2005. – № 1. – С. 15–18.
2. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: Монографія. - К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
3. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навчальний посібник / М. В. Савчин. – К.: Академвидав, 2007 – 424 с.
4. Збірник виступів учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції вищих навчальних закладів України теми: «Використання Інноваційних Технологій В Освітньому Просторі» - К.: Філія «Білгород-Дністровський економіко-правовий коледж» Вищого навчального закладу Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», 2019.-С. 6-13. URL - http://bdepk.od.ua/MashaKim/zbirnik_ii.pdf

5. Теслюк В. М. Напрямки вдосконалення викладання економічних дисциплін / В. М. Теслюк, А. В. Якимовська // Научные труды SWorld. – Вып. 2 (43). Т. 4. – Иваново : Научный мир. – 2016. – С. 15–20.

6. Психолого-педагогічні аспекти ефективного використання сучасних методів навчання у процесі викладання природничо-математичних дисциплін. Падалиця Т.Д. URL - <http://timso.koippo.kr.ua/hmura10/psycholoho-pedahohichni-aspekty-efektyvnoho-vykorystannya-suchasnyh-metodiv-navchannya-u-protsesi-vykladannya-pryrodnycho-matematichnyh-dystsyplin/>

7. Впровадження сучасних новітніх технологій навчання при викладанні дисципліни «вища математика» / А. І. Юрчик, Н. А. Марчук // Професійно-прикладні дидактики, 2016. – С. 184-191. URL - <http://pad.pdatu.edu.ua/article/download/121553/116612>

8. Особливості використання сучасних інформаційних технологій в професійній підготовці майбутніх вчителів в умовах коледжу: метод. рекомендації / Юлія Радченко, 2012. – 48 с

БІОЛОГІЯ PLASMODIUM KNOWLESI – ЗБУДНИКА МАЛЯРІЇ МАВП ТА ЛЮДИНИ

Павліченко Віктор Іванович,

к.б.н., доцент

Ємець Тетяна Іванівна,

к.фарм.н., доцент

Попович Аліса Петрівна

к.б.н., доцент

Гавриленко Ксенія Вячеславівна

Старший викладач

Грушко Аліна Олександрівна

Старший лаборант

Запорізький державний медичний університет

м. Запоріжжя, Україна

Незважаючи на величезні зусилля ООН, ВООЗ та інших установ, спрямованих на ліквідацію малярії, вона багато років була і залишається планетарною проблемою, а в країнах Африки показники захворюваності та смертності від неї за останні 100 років майже не змінилися. Також проблема посилюється значними міграціями населення, які призводять до реінтродукції малярії в країнах, звільнених від неї. Про глобальні міграційні процеси людства можна мати достатню уяву, ознайомившись, наприклад, лише з оглядом Müller M. et al. [1], в якому повідомляється, що тільки у 2012 році Малайзію відвідали близько 25 млн. туристів. Хоча відомо, що прибережні і міські райони Малайзії ВООЗ оголосила вільними від малярії та лісові і сільські території залишаються ендемічними, тож мешканці міжконтинентальних територій ризикують інвазуватися тут характерним для цього регіону видом *Plasmodium knowlesi* [2].

Міграції людей також сприяють поширенню імпортованої малярії у неендемічних країнах: США, Китаї та країнах Європи. Наприклад, у США щорічно реєструється близько 1500 випадків захворювання, у Китаї протягом 2011-2015 рр. у 31 провінції загалом зареєстровано 17 745 випадків, з яких 15 840 (89%) були завезені з Африки та Південно-Східної Азії. Країни Європи теж

страждають від цієї хвороби. Європейський центр профілактики та контролю захворювань (ECDC) опублікував епідеміологічний звіт, в якому повідомлено про 8231 випадок, за період з 2012 по 2016 рр., з яких 99,8 % пов'язані з міграційними процесами, що і призвело до значного поширення малярії в Європі [3]. У цьому звіті немає даних з України, проте в деяких вітчизняних публікаціях вони наведені [4, 5, 6].

Наразі відомо, що у 2014 р. між Україною та Європейським Союзом була підписана угода про асоціацію, в тому числі про розвиток співробітництва в галузі охорони здоров'я [7, с. 120-121]. Виходячи з цього, Україна повинна поступово імплементувати у своє законодавство норми й практики Євросоюзу, зокрема, у частині, що стосується інфекційних хвороб, служби крові та інше. Сторони співпрацюватимуть у питаннях, пов'язаних із розповсюдженням медичної інформації та знань, для підвищення ефективності протидії багатьом небезпечним інфекційним та неінфекційним хворобам, що становлять загрозу здоров'ю населення України.

З української сторони цю співпрацю започаткували вчені Буковинського державного медичного університету Сорохан В. Д. та ін. [8, с. 83; 9, с. 59], які провели дослідження про реєстрацію інфекційних захворювань в Австрії, Німеччині та Великобританії. Ними проаналізовані усі інформаційні джерела, стосовно цієї проблеми, починаючи з лікарів та бактеріологічних лабораторій, місцевих департаментів охорони здоров'я і закінчуючи регіональними та національними рівнями. В цих країнах лікарі та спеціалісти лабораторій первинної діагностики, негайно інформують працівників місцевого департаменту охорони здоров'я про підозрілі випадки деяких інфекційних захворювань. Так, ще у 2010 р. департамент здоров'я Англії затвердив перелік збудників інфекційних хвороб, про які слід його інформувати, де наводяться давно відомі і широко розповсюджені види збудників малярії людини: *P. vivax*, *P. falciparum*; *P. ovale*, *P. malariae* та екзотичний для країн Європи *P. knowlesi* [9, с. 59].

У фундаментальному огляді Antinori S. et al. [10, табл. 2, с. 196] повідомляється, що *knowlesi*-малярія вперше в Європі була зареєстрована в 2006

р. у Швеції, потім у Фінляндії в 2007 р., в Іспанії у 2009 р., в Нідерландах в 2009 р., у Франції в 2010 р., знову в Нідерландах у 2012 р. та в Німеччині у 2013 р. Пацієнти завезли хворобу з різних країн Південно-Східної Азії, але в основному з Малайзії. В цій країні саме *P. knowlesi* найчастіше викликає захворювання (38 %), трішки менше – *P. vivax* (31 %), ще менше – *P. falciparum* (19 %) і *P. malariae* (10 %), та інколи трапляється мікст-малярія (2%). В Україні цей тип (*knowlesi*-малярії) доки не відмічено, але реєструються «ввезені» випадки *ovale*-, *malariae*-, *vivax*- та *falciparum*-малярії. Щорічно епідемічна ситуація у світі погіршується, а за даними ВООЗ, існуюча система епіднагляду за малярією дозволяє виявити лише 14% випадків від можливої загальної кількості, особливо важко ідентифікувати *P. knowlesi*.

У зв'язку з цим, в 2014р. велика група спеціалістів (керівники з МОЗ Малайзії, науковці, досвідчені лікарі) розробила «Керівництво по боротьбі з малярією в Малайзії (Management Guidelines Of Malaria In Malaysia)», де представила Національний стратегічний план ліквідації малярії (2011-2020) [2, с. 3-4]. Одним з семи основних пунктів цього плану є раннє виявлення випадків захворювання і оперативне лікування, а це можливе тільки за допомогою мікроскопії зразків крові і встановлення рівня паразитемії, натомість лікар зможе оцінити тяжкість захворювання та контролювати реакцію пацієнта на лікування. Існує навіть спеціальний розділ «Моніторинг реакції на лікування (TREATMENT RESPONSE MONITORING)», який включає ряд документів, що заповнюються багатьма спеціалістами. Один з них, «National Surveillance of Drug Response Against Malaria Parasite (*P. falciparum*, *P. knowlesi* and *P. malariae*)», складається з чотирьох основних частин: інформації про лікаря, пацієнта, перебігу хвороби та розвитку плазмодія. Лаборант повинен визначати та повідомляти лікаря про різні етапи розвитку паразита, як безстатевих (трофозоїти, шизонти), так і статевих (гаметоцити) стадій за таким графіком: при госпіталізації хворого, потім через 3, 7, 14, 21, 28 і 42 дні [2, с. 42]. Таким чином, паразитоскопія зразків крові одного пацієнта виконується багато разів, а потім всі діагнози перевіряються та їх достовірність повинна підтверджуватися іншими спеціалістами. Також розро-

блені форми звітності (12 ланок) – починаючи з лікарів і закінчуючи МОЗ Малайзії [2, с. 45-47]. Звичайно, такі заходи вимагають високої кваліфікації та великої відповідальності від усіх спеціалістів, що переймаються проблемами малярії.

На жаль, в Україні подібні державні документи відсутні, хоча «ввезена» малярія фіксується та може стати «місцевою» і для цього є ряд сприятливих умов: багато анофелогенних водойм; фауна малярійних комарів налічує 7 видів, що домінують в багатьох районах; недостатність ефективних інсектицидів та ін. [4, с. 132, 137]. Наразі вагомим доробком вітчизняних науковців, клініцистів та педагогів Голубовської О. А., Шкурби А. В., Колос Л. А. [11] та Малого В. П. [12], стали фундаментальні монографії з малярії, в яких автори всебічно висвітлюють поширеність, захворюваність та смертність від малярії в світі та Україні, клінічні особливості різних форм малярії, сучасні методи діагностики, лікування та профілактики.

Разом з тим у багатьох лікарів дуже низький рівень знань про цю хворобу. Також поступово зникають, за відсутності їх підготовки, спеціалісти з малярії (лікарі, ентомологи, гідротехніки), тому епідеміологічна ситуація в Україні залишається досить напруженою і це треба враховувати.

Але повернемося до *knowlesi*-малярії, жодного випадку якої ще у нас не було зареєстровано, але її діагностика, лікування та профілактика детально розглянуті у монографії Малого В. П. [12].

Зазвичай *P. knowlesi* викликає малярію у макак (*Macaca fascicularis*, *M. nemestrina*) та лангурів (*Presbitis melalophos*), мешканців лісових районів країн Південно-Східної Азії: Малайзії, Філіппін, Китаю, М'янми, В'єтнаму, Таїланду, Сінгапуру, Камбоджі та Індонезії [10, с. 194].

Переносниками цього збудника між мавпами та від мавп до людини є багато видів малярійних комарів: *Anopheles hackeri*, *A. latens*, *A. cracens*, *A. balabacensis*, *A. dirus*, *A. kochi*. Крім цих видів, експериментально була встановлена можливість зараження людини *P. knowlesi* від комарів *A. freeborni*, *A. quadrimaculatus* та *A. maculatus*.

P. knowlesi був відкритий в 1932 р. професором R. Knowles та його помічником Das Gupta в Калькутті в школі тропічної медицини, коли вони використали цього плазмодія (*malaria*therapy) для лікування нейросифілісу людини. У тому ж році індійські маляріологи I. A. Sinton і D. Mulligan встановили, що для *P. knowlesi* характерний 24-годинний цикл еритроцитарної шизогонії та запропонували назвати цей вид плазмодія іменем R. Knowles [10, с. 195].

У 2008 році великою групою науковців (54 автори), більшість з яких представляла Інститут Сенгера (Wellcome Sanger Institute, Великобританія, Кембрідж), був розшифрований ядерний геном *P. knowlesi* (штам H, виділений від зараженого пацієнта в Малайзії в 1965 р.), який містив 190 прогалін (не визначених ділянок) у основних областях 14 хромосом. Дослідженням встановлено, що за розташуванням центромерних блоків у всіх хромосомах найближчим видом до нього є *P. vivax*, а локалізація родин генів *Kir*, *SICAvar* та теломероподібних повторів в хромосомах від 1-ої до 14-ої – випадкова. Родини генів *Kir* та *SICAvar* кодують антигени збудника і найбільш характерною особливістю є молекулярна мімікрія інвазивних *Kir*-білків, які мають майже 100% ідентичність з деякими білками хазяїна, особливо з CD99, що приймає участь у Т-клітинній відповіді як молекула імунорегулятор. CD99 (від англ. – clusters of differentiation – кластери диференцировки) – один з 200 поверхневих диференційних маркерів імунних клітин. Це мембранний білок, що кодується однойменним геном, розташованим у людей в X-хромосомі [англ. CD99 molecule (Xg blood group)], забезпечує клітинну адгезію та альтернативний сплайсинг. Висока мімікрія з рецепторами-клітин хазяїна підтверджує спостереження, що *P. knowlesi* особливо адаптований до макаки як хазяїна. Родина генів *SICAvar* паразита асоційована з його вірулентністю та здатна генерувати безліч антигенних варіацій, змінюючи цим фенотип збудника та ухиляючись від імунної відповіді хазяїна. У збудника також виявлені тандемні інтерстиціальні теломерні послідовності (GGGTT [T / C] A), що зустрічаються на безлічі внутрішніх ділянок у всіх хромосомах [13, рис.1, с. 10].

Подібні послідовності досить поширені в геномах ссавців. Вони контролюють транскрипцію та представляють собою репаративні «шрами» – місця відновлення дволанцюгового розриву ДНК. У *P. knowlesi* приблизно 80% (4156 з 5188) прогнозованих генів-ортологів, які ідентифіковані також у *P. falciparum* та *P. vivax*, тобто генів, що виникли зі спільного предкового гена у процесі видоутворення. Зауважимо, що у 43 випуску «PlasmoDB», опублікованому у березні 2019 р., в геномі *P. knowlesi* (штам H) оновлено 90 генів, тобто дослідження ядерного геному цього модельного виду продовжуються і наше розуміння його біології покращується.

Узагальнимо: *P. knowlesi* є переважно паразитом макак, але також спричиняє природну інвазію людей, насамперед у Південно-Східній Азії; він був першим збудником, у якого виявили значні варіації малярійного антигену; має тісний філогенетичний зв'язок з *P. vivax*. Обидва види у 7-й хромосомі містять нетипові субтеломерні ділянки гена, що кодують білки, асоційовані з інвазією мерозоїтів.

Враховуючи, що *P. knowlesi* пристосувався до паразитування у різних організмах (9-и видах переносників, декількох видах мавп та людини), завдяки наявності дивовижної ядерної генетичної мінливості (мінливість мітохондрій та апікопласта тут не розглядаються), це свідчить про надзвичайно потужний адаптивний резерв збудників малярії. Беручи до уваги, що *P. knowlesi* споріднений з *P. vivax*, до якого сприйнятливі малярійні комари фауни України, особливо *Anopheles atroparvus*, цілком ймовірно, що якщо збудник *knowlesi*-малярії зможе подолати їх імунний бар'єр, то він стане ще однією потенційною загрозою як для нашого населення, так і для населення Європи.

Список літератури

1. Müller M. Schlagenhauf P. Plasmodium knowlesi in travellers, update 2014 // International Journal of Infectious Diseases. – 2014. – Volume 22. – Pages 55-64. <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2013.12.016>.
2. Malaysian Guidelines for Management of Malaysia / Ministry of Health: Malaysia, Management guidelines of malaria in Malaysia. – 2014. – 59 p.

3. European Centre for Disease Prevention and Control. Malaria / In: ECDC. Annual epidemiological report for 2016. Stockholm: ECDC. – 2019.
4. Павліченко В.І., Приходько О.Б., Ємець Т.І., Малєєва Г.Ю. Біологічні аспекти малярії: переносники // Питання біоіндикації та екології. – 2017. – Вип. 22. – № 2. – С. 130–143.
5. Павліченко В.І. Сучасні біологічні дослідження збудника триденної малярії // Екологічні науки. – 2019. – 1(24). – Т. 1. – С. 126–129. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716-2019-1-24-1-22>.
6. Павліченко В.І. Лабораторна діагностика збудників малярії у неендемичному середовищі: США, Китаї, країнах Європи // Екологічні науки. – 2019. – № 3(26). – С. 65-70. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716-2019-3-26-12>
7. Економічна складова угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління / За ред. І. Бураковського та В. Мовчан. – К. – 2014. – 139 с.
8. Сорохан В.Д., Сорохан Е.Я. Анализ сообщения об инфекционном заболевании в Германии и Австрии // Актуальная инфектология. – 2015. – № 4(9). – С. 82-84.
9. Сорохан В.Д., Сорохан О.Я., Савка І.В. Аналіз повідомлення про інфекційне захворювання у Великобританії // Актуальная инфектология. – 2015. – № 1(6). – С. 58–60.
10. Antinori S., Galimberti L., Milazzo L., Corbellino M. Plasmodium knowlesi: The emerging zoonotic malaria parasite // Acta Tropica. 2013. – V. 125. – P. 191–201.
11. Голубовская О. А., Шкурба А. В., Колос Л. А. Малярия: монография. – Киев. – 2015. – 288 с.
12. Малый В. П. Малярия – диагностика, лечение, профилактика: монография. – Харьков. – 2015. – 324 с.
13. Pain A. et al. The genome of the simian and human malaria parasite Plasmodium knowlesi // Nature. – 2008. October 9; 455(7214): 799–803. Author manuscript; available in PMC 2009 March 17. 13p. doi:10.1038/nature07306.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Паршук Світлана Миколаївна,

к.п.н., доцент

Кузюк Ірина Андріївна,

Назаренко Альона Андріївна

Студенти

Миколаївського національного університету
імені В.О.Сухомлинського
м.Миколаїв, Україна

Сучасний зміст виховання дітей та учнівської молоді в Україні — це науково обґрунтована система загальнокультурних і громадянських цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, праці, природи, мистецтва, самої себе.

Патріотизм — громадянське почуття, змістом якого є любов до Батьківщини і готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, особливе емоційне переживання своєї приналежності до країни і свого громадянства, мови, історії, традицій, готовність діяти в інтересах вітчизни та постати на її захист у разі необхідності

У процесі виховання у людини, першою чергою, формується світогляд і характер, а «...характер і є саме той ґрунт, в якому корениться народність». Народність українського виховання визначають його мова, побут, етнос, традиції, етикет, гумор тощо. Саме ці складові зумовлюють специфічні особливості системи виховання кожного народу. «Звертаючись до народності, виховання завжди знайде відповідь і допомогу в живому і сильному почутті людини, яке впливає набагато сильніше за переконання, сприйняте тільки

розумом, або за звичку, вкорінену страхом покарань... виховання, коли воно не хоче бути безсилим, має бути народним»[4, с. 9].

Виховання молодших школярів здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів, відведення належного місця "спільно-взаємодіючій діяльності" як на уроках, так і в позаурочний час; гуманізації взаємин у системах "учитель — учень", "учень — учень"; використання демократичного стилю спілкування з учнями; створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

Основною метою національно-патріотичного виховання на сучасному етапі є передання вихованцям соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування незалежно від національної приналежності особистісних рис громадянина Української держави, духовності, трудової, моральної, розумової, естетичної, правової, фізичної та екологічної культури.

Виховні досягнення: сформованість основних понять про народ, націю, суспільство, державу: почуття поваги та гордості до рідного краю, народу, мови;

-відчуття себе громадянином України, шанування державних символів, Конституції України; любові до культури свого народу, його традицій, звичаїв і обрядів; розуміння правил взаємодії людей у колективі, суспільстві та безконфліктність їх спілкування, толерантного ставлення до представників інших національностей, шанобливого ставлення до їх культури, релігій, традицій.

Формування особистості молодшого школяра значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, згідно з яким моральні правила і норми дитина засвоює активно, в процесі діяльності та спілкування з дорослими, однолітками, старшими та молодшими дітьми.

Основна функція її полягає в тому, що в ній набувається досвід ставлення дитини до світу, до людей, до самої себе.

Головне завдання вчителя, вихователя — навчитись створювати і використовувати у шкільному житті ситуації, в яких знання і дії були б злиті та дозволили б фіксувати динаміку духовно-морального розвитку дитини, суть якого полягає у вмінні дитини самотійно, а іноді за допомогою вчителя, реалізувати свої здібності до практичної діяльності. Вчитель має допомогти дитині розвиватись від елементарних навичок поведінки до більш високого рівня, для якого необхідні самотійність у прийнятті рішень і моральний вибір.

Педагог – основна постать національно-культурного відродження України.

Сучасний педагог повинен втілювати типові якості рідного народу: національний характер, національну свідомість, національну філософію, національну етику та етикет. З пробудження національної самосвідомості та гідності вчителя, з поглиблення знань з історії рідного краю, фольклору, літератури, мистецтва, бездоганного знання української мови, її культурно-історичних функцій – ось з чого слід починати сьогоднішнє відродження національної системи виховання. Успіх реалізації програми національного виховання в Україні буде значною мірою залежати від того, як педагог зуміє перебудувати свої взаємовідносини в навчально-виховному процесі на основі співробітництва і співдружності, творчого мислення і педагогічного пошуку, розуміння особистості дитини.

Ефективність різних видів виховання залежить від спрямованості виховного процесу, форм і методів його організації. Пріоритетними для учнів початкових класів є активні методи, що спрямовані на самотійний пошук істини та сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості.

Оскільки у молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш характерними є такі форми діяльності: ситуаційно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, колективне творче панно, бесіда, ранок, свято, усний журнал, групова справа, оформлення

альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина, екскурсія, виставка малюнків, перекличка повідомлень, добродійна акція, спортивні змагання, козацькі забави.

У молодшому шкільному віці у дитини формується здатність пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого об'єднання; як учня, жителя міста чи села; виховується любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи; до рідного слова та державної мови, побуту, традицій, культурних особливостей як рідного, так й інших етносів українського народу.

Певна річ, що національно-патріотичне виховання в системі освіти здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей та психологічно-вікових особливостей учнів певного класу. Особливе місце в цьому процесі належить учням початкового рівня освіти - 1-4 класів. Пояснюється це особливостями психології дітей, прикметою яких є здатність охоче пізнавати довколишній світ, нові знання, сприймати норми поведінки, виробляти власне світосприймання та світобачення. Саме тому основи національного виховання значною мірою закладаються в цей період життя та навчання.

Усвідомлюю, що критерієм і мірою діяльності педагога, його професійної майстерності є дитина, її фізичне та моральне здоров'я, всебічний розвиток. Саме тому впроваджую в практику роботи педагогіку народознавства, яка є природною ланкою єднання родинного і шкільного виховання.

Тому активізую інтерес дітей до вивчення історії рідного краю. На першому етапі цієї роботи знайомлю вихованців з історією виникнення та походження назви свого селища, його вулиць. Під час цієї пошукової роботи учні звертаються до старожилів, різних друкованих матеріалів, сімейних фотоархівів.

Діти беруть активну участь у проведенні виховних годин, свят «Козацькому роду нема переводу», «Волинь-козацький край», «Історичні місця Волині», відвідують музей історії сільського господарства Волині - скансен.

Краєзнавча робота прилучає дітей з раннього віку до героїки минулих епох. Не можна допускати, щоб забувалися історичні події, пам'ятні місця, зневажалися народні герої.

Важливим традиційним засобом національно-патріотичного виховання є вивчення символіки нашого народу. Зусиллями батьків створено класний куточок, де є зображення герба, прапора та гімну України. Знайомство з народними та державними символами відбувається в першому класі, яке постійно поглиблюється в ході проведення виховних годин та ранків («Національні символи України», «Наша Батьківщино», «Хліб - символ народного добра», «Український рушник», «Без верби і калини немає України»).

Великі можливості для національно-патріотичне виховання учнів дає книга. Ставши читачем, учень стає також володарем багатющого скарбу думок, почуттів, моральних понять, естетичних уявлень. Осмислене читання книжок, роздуми над книжками - це засіб розвитку й удосконалення людського розуму, почуттів, що керуються розумом.

«Щоб підготувати людину до самостійного життя, необхідно ввести її у світ книжок», - рекомендував, аналізуючи свій професійний і життєвий досвід, В. О. Сухомлинський, - оскільки «школа стане справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній будуть панувати чотири культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки, культ рідного слова».

Список літератури:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Освіта України*. 2017. № 1 (січень).
2. Закон України «Про освіту» (Нова редакція). *Освіта*. 2016. № 43-44. С. 6-11.
3. Иванова Т. В. Культурологическая подготовка будущего учителя: монография. К.: ЦВП, 2005. 282 с.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики : колективна монографія / під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.

5. Крутенко О. В. Формування ключових компетентностей учнів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів загальнокультурної компетентності: наук.-метод. посіб. Черкаси: ЧОППОП, 2014. 68 с.

ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ РЕЧЕВОМУ ОБЩЕНИЮ В УЧЕБНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ СФЕРЕ

Пономарев Александр Стефанович

старший преподаватель кафедры гуманитарных наук

Национальный фармацевтический университет

г. Харьков, Украина

Введение. Согласно действующей программе, общая цель обучения русскому (украинскому) языку студентов-иностранцев вузов технического профиля в условиях языковой среды представляет собой комплекс, включающий коммуникативную, образовательную и воспитательную цели, которые находятся в тесном взаимодействии с задачами подготовки специалистов для зарубежных стран. При этом коммуникативная цель обучения считается ведущей, так как образовательная и воспитательная цели реализуются при условии достижения студентами определенного уровня владения языком. Эта цель достигается путём формирования у студентов необходимых языковых и речевых умений во всех видах речевой деятельности, способствует их языковой и психологической адаптации, обеспечивая им общение в условиях русской языковой среды и овладение специальностью.

Цель работы – проследить предложенную автором последовательность работы по обучению иностранных студентов общению в профессиональной сфере и связанную с этим процессом проблему отбора и создания учебных текстов.

Материалы и методы. С позиции теории речевой деятельности обучение русскому языку как иностранному представляет собой комплексный процесс, который включает в себя обучение студентов языковой системе (средствам обучения) и собственно речевой деятельности (деятельности обучения). В связи с указанной целью для данного процесса отбирается языковой и текстовый материал, входящий в содержание обучения.

Результаты и обсуждение. На первом этапе (первый-второй курсы) языковым материалом для обучения профессиональному общению является грамматика и лексика, употребительная в учебниках, пособиях и лекциях, информативным материалом служат тексты из учебников, пособий и лекций по специальным дисциплинам. На кафедрах языковой подготовки университетов создаются или отбираются для обучения студентов учебные тексты, целые пособия, соответствующие целям программы.

На первом курсе особое внимание уделяется активному усвоению иностранными студентами лексики, грамматических структур, характерных для языка науки и необходимых для учебно-профессионального общения. На данном этапе они должны усвоить определенный языковой материал, на основе которого в последующем формируются и развиваются их речевые умения и навыки. В рамках этого процесса отрабатываются грамматические конструкции, служащие для выражения квалификации предмета и явления, характеристики понятий, характеристики предмета по качественным, сравнительным и количественным показателям, по материалу, назначению, по наличию или отсутствию признака и т.д. Работа с текстом по языку специальности предусматривает нахождение и выделение основной информации (главной мысли) на уровне предложения, абзаца, смысловых частей и текста в целом, сжатие отдельных фрагментов, выделение в смысловых кусках второстепенной информации, определение логических связей между частями текста и т.д. Студенты получают сведения о системе русского языка, отраженной в его функциональных стилях, прежде всего в научном стиле.

Однако в данном процессе ставится задача обучения иностранных студентов не всем компонентам указанной системы. Из нее выбираются главные, необходимые для коммуникации компоненты, и более частые, характерные для функциональных стилей и обслуживающие определенные сферы и ситуации общения. В нашем случае это учебно-профессиональная сфера, при отборе материала для которой последний минимизируется с учетом

его значимости и распространенности в этой сфере. Этот общий принцип учитывается при отборе языкового материала и для продуктивных, и для рецептивных целей.

Следует отметить, что объем языкового материала при таком отборе остается тем же, что указан в программе по русскому языку, меняется лишь последовательность его введения и способ объединения грамматических единиц.

Ограничение активного грамматического минимума проводится на основе следующих принципов:

а) принципа грамматической необходимости и достаточности, т. е. на основе перечня ситуаций, встречающихся в учебно-профессиональной сфере, и отбора грамматических единиц, обслуживающих эти ситуации;

б) принципа однозначных соотношений, т. е. на основе исключения грамматических единиц, выражающих близкие значения; предпочтение при этом отдается тем языковым единицам, которые имеют большую распространенность.

Отбор текстов для специальных учебно-методических пособий по языку специальности иностранных студентов является важным этапом, так как характер текста – один из основных факторов, влияющих на процесс его понимания при чтении. Известно, что существует связь между содержанием текста и способом его изложения. Определенное содержание диктует соответствующий ему способ изложения, базирующийся на той или иной речевой форме. В зависимости от содержания все научно-технические тексты делятся на описания (явления, характеристики предметов), повествования (об открытии закона или явления) и рассуждения (вывод формулы, доказательство теоремы). Смысловая структура каждого из этих типов текстов имеет свою специфику и, соответственно, свою речевую форму.

Так, структурную модель описания составляет перечисление. Описания имеют повторяющиеся композиционные и структурные речевые признаки (перечисление характеристик предмета, сводящееся к повторению одного и

того же отношения между элементами системы) и легко поддаются свертыванию. Тип описания используется для характеристики квалификации предмета, явления в учебниках и лекциях при изучении таких дисциплин: строительные материалы, основы архитектуры и градостроительства, геодезия, электротехнические материалы, экономика, статистика.

Основу структуры повествования составляют временные отношения: одно действие предшествует другому, характер изложения перечислительный. При этом широко представлены соединительные слова – временные союзы. Повествовательный тип текстов встречается в учебниках и лекциях по сопротивлению материалов, геодезии, технологии строительного производства.

Тип рассуждения представлен иной логической структурой: ее основу составляют отношения причинности. Средствами связи при этом выступают специфические соединительные элементы – союзы и союзные слова. Свертываемость текста данного типа возможна при условии сложных логических операций по его переконструированию. Этот тип текстов характерен для теоретической механики, когда необходимо вывести формулу, решить задачу, доказать теорему.

Как показывает практика, описания и повествования по характеру логической структуры легче и доступнее для иностранных студентов, чем рассуждения. Данное обстоятельство обуславливает первоочередность представления такого типа текстов в качестве учебных на первом этапе обучения.

На втором этапе обучения (осенний семестр III курса) ставится задача сформировать у студентов навыки и умения в составлении аннотации. Структура аннотации предполагает использование специальных языковых и речевых стандартов-клише, которые наполняются информацией об основном содержании статьи, изложением её проблем и сообщением о том, для кого она предназначена.

Следующий этап (весенний семестр III курса) предусматривает формирование умений и навыков в составлении реферата одной статьи по

специальности. При реферировании статьи студенты учатся самостоятельно совершать ряд мыслительных операций: осмысливать композиционно-смысловую структуру текста, находить в нем наиболее существенную информацию. В отличие от аннотации, отвечающей на вопрос, о чем говорится в тексте, реферат дает ответ на вопрос, что новое, существенное содержится в нем, и излагает эту информацию в сжатой форме. Сжатие текста студенты отрабатывают, составляя сначала вопросный план, после чего трансформируют его в номинативный и тезисный. Тезисный план статьи, дающий систему ориентиров для развертывания её смыслового содержания, трансформируется далее в тезисы, на основе которых и формируется окончательный текст реферата.

В заключение данного этапа проводится работа по обзорному реферированию двух статей по специальности. Тексты подбираются, исходя из основных принципов отбора текстов, включающих доступность, информативность, целостность. При составлении реферата двух статей исключаются второстепенные факты, детальные описания, многочисленные примеры, а однотипные факты группируются, и им дается обобщенная характеристика.

Выводы. Описанная выше система и последовательность обучения общению в учебно-профессиональной сфере на занятиях по русскому (украинскому) языку с включением в учебный процесс отобранных или созданных пособий по языку специальности способствует языковой и психологической адаптации иностранных студентов, формированию у них профессионально-речевой компетентности, которая представляет собой соответствующие знания, умения и навыки в определенной сфере их будущей деятельности.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК МЕТОД АКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Федик Наталія Ігорівна,
Студентка,
Тернопільський національний
педагогічний університет,
м. Тернопіль, Україна

Вступ./Introductions. Процес реформування освіти в Україні актуалізував і проблеми змін у теоретичних основах вивчення іноземних мов у загальноосвітніх школах. Нові пошуки і застосування вже наявного досвіду мають місце безпосередньо на практиці. Крім загальновизнаних, широко застосовуються і нетрадиційні форми, методи і прийоми навчання: ігри, конкурси, вікторини, змагання, круглі столи, мозковий штурм, презентації, навчальні проекти, кейс-технології, використання мультимедійних засобів тощо.

Методи активного навчання, серед яких провідну роль зазвичай відіграють навчально-педагогічні ігри, дають змогу учням ґрунтовніше засвоювати знання, формувати ключові компетенції шляхом залучення їх до інтенсивної пізнавальної діяльності. Саме методи активного навчання допомагають відшукати можливості ефективної взаємодії педагога та учнів, забезпечують мимовільне запам'ятовування мовного матеріалу і формування міцних навичок усного й писемного мовлення, підсилюють мотивацію вивчення іноземної мови.

Методи активного навчання, зокрема творчі ігри соціального характеру, були провідними у педагогічній діяльності А. Макаренка, В. Сухомлинського, В. Терського, Ш. Амонашвілі. Сучасні науковці, зокрема О. Газман, В. Караковський, О. Савченко, В. Підласий, П. Щербань, С. Шмаков та інші, теж вважають методи активного навчання одними з ефективних методів та форм виховання творчих, всебічно розвинених особистостей, озброєних

необхідними вміннями та навичками для подальшої самостійної, ініціативної та продуктивної навчальної діяльності.

Мета роботи./Aim. Аналіз особливостей використання дидактичної гри як одного з методів активного навчання учнів на уроках іноземної мови.

Матеріали та методи./Materials and methods. Досягнення мети дослідження уможливило використання загальнотеоретичних методів: аналізу, конкретизації, порівняння, узагальнення.

Завдання./Tasks. З'ясувати сутність поняття «дидактична гра», визначити функції та роль дидактичної гри як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Результати та обговорення./Results and discussion. Неодноразово на проблемі важливості методів активного навчання акцентував увагу Г. Ващенко. На його думку, учитель може так організувати навчальну роботу і вжити таких засобів, що учень залишатиметься пасивним, або навпаки — навчальну роботу можна організувати таким чином, що учень виявлятиме більше ініціативи й активності [1, с. 115].

На думку С. Смірнова, «навчальна діяльність відбувається успішніше, якщо в учнів сформоване позитивне ставлення до навчання, є пізнавальний інтерес і потреба в пізнавальній діяльності, а також якщо в них виховані почуття відповідальності й обов'язковості» [3, с. 57].

Досвід викладання педагогами іноземних мов у середній школі свідчить про існування проблеми на шляху швидкого та продуктивного засвоєння матеріалу дітьми на уроці. Останнім часом активізувався інтерес учених-дидактів до ділових ігор. Їх ідеї й особливості знайшли відображення в працях Ю. Арутюнова, М. Бірштейна, В. Буркова, С. Гідровича, С. Колесниченко та ін. Як уважають Я. Бельчиков і М. Бірштейн, суть ділової гри полягає в творчій діяльності учасників, яким потрібно віднайти проблему і засоби її вирішення. Згодом дослідники зробили спробу узагальнити дидактичну характеристику ігор як засобу навчання, назвавши такі ігри дидактичними.

Зрозуміло, що змушуючи учнів довільно запам'ятовувати складні синтаксичні конструкції та лексичний матеріал без паралельної дії на емоції, уяву, вчитель розраховуватиме на успішний результат лише у 20% учнів класу. Щоб звести кількість поразок до мінімуму, педагог повинен змоделювати такі ігри, у яких школяр зміг би самореалізуватися, виявити свої приховані здібності, позмагатись з друзями, пережити ситуацію успіху, ситуацію радості, отримуючи задоволення від подій, які відбуваються на уроці. Пізніше, пригадуючи свої позитивні емоції від нестандартного ігрового уроку, дитина мимоволі згадуватиме слова та фрази, які вивчалися. Під час гри в учня виникає мотив, суть якого — пізнання, що стає безпосереднім змістом діяльності в свідомості школяра. Використовуючи на уроці елементи гри, вчитель створює доброзичливу обстановку, креативну атмосферу, бадьорий настрій учнів у класі, підтримуючи таким чином бажання вчитися у дітей.

На заняттях з англійської мови діти мають постійно перебувати в умовах уявної ігрової мовленнєвої ситуації. У процесі гри відбувається активне сприймання, здійснення різноманітних розумових операцій: аналізу, синтезу, запам'ятовування, відтворення, порівняння, пошуку аналогії, комбінування, узагальнення тощо. Ігрова діяльність вимагає активності, зосередженості, уваги, точності і швидкості нагадування, адекватного використання як англійської, так і рідної мови.

Л. Шульга зазначає, що «вчитель, який вдало сформулював правила гри, змоделював виховну ситуацію, виховує почуття любові та здатність до співчуття у своїх учнів» [4, с. 48-50].

Ефективне застосування методу дидактичних ігор на уроках англійської мови вимагає дотримання певних психолого-педагогічних вимог. Власне, недоцільним є використання методу ігор на уроках засвоєння знань, коли школярі лише ознайомлюються з лексичним, граматичним та синтаксичним матеріалом теми. Дидактичні ігри доцільно проводити з дітьми на уроках перевірки, корекції або узагальнення та систематизації знань, коли учні вже підготовлені до активної участі у навчальному процесі.

Яскравим прикладом дидактичної гри є «Брейн-ринг» (від англ.brain — мозок та ring — місце боротьби і змагання) — нетрадиційна форма заохочення учнів до активізації процесу пізнання під час проведення проміжного або підсумкового контролю. Це інтелектуальне змагання між окремими класами або командами учнів за першочерговість та правильність надання відповіді з проблемних питань з того чи іншого предмета.

Для того, щоб полегшити процес запам'ятовування лексичних наборів, доцільно використовувати прислів'я, римівки, скоромовки.

Наприклад, можна запропонувати учням прислів'я: «Actions speak louder than words», «A journey of a thousand miles begins with a single step», «Birds of a feather flock together», «Cleanliness is next to godliness», «Better late than never», «Don't judge a book by its cover», «Honesty is the best policy».

Також, ефективним способом, щоб полегшити вивчення лексики є вивчення віршів. Наприклад, вірш «Day of the week» буде доцільно використати під час вивчення днів тижня, тоді як вірш «Body chant» буде ефективним при вивченні частин тіла людини, а також назв рухів та дій, які може здійснювати людина:

DAYS OF THE WEEK

Every day, every day,

Little children like to play.

Sunday, Monday, Tuesday, Wednesday,

Thursday, Friday, Saturday.

BODY CHANT

Hands up, hands down,

Touch your head, turn around.

Hands up, hands down,

Touch your toes, thumbs down.

*Hands up, hands down,
Touch your feet and now sit down.*

Практика показує, що нестандартне, лексично та граматично зорієнтоване заняття подобається школярам більше, ніж стандартний, задидактизований урок. З одного боку, ігри та пісні активізують емоційну пам'ять учнів, з іншого — містять необхідні для навчання одиниці монологічного та діалогічного мовлення [2, с. 15-17].

Останнім часом широкого поширення в практиці розвитку усних навичок в учнів набула рольова гра. Як активний засіб навчання вона охоплює роботою практично всіх учнів, стимулюючи їх до спілкування.

Спостереження за навчальним процесом у школах показали, що під час вивчення англійської мови саме рольова гра може стати базою більш складного процесу рольового спілкування. Гра — це певна ситуація, яка багаторазово повторюється і кожен раз у новому варіанті.

У процесі навчання іноземної мови рольова гра може виконувати різноманітні функції: мотиваційно-спонукальну, навчальну, виховну, орієнтувальну (рольова гра орієнтує учнів на планування власної мовленнєвої поведінки і прогнозування поведінки співрозмовника), компенсаторну, суть якої полягає в тому, що рольова гра дає можливість вийти за рамки свого контексту, розширити його, задовільняє потребу школяра у спілкуванні [5, с. 167].

Рольова гра – один із найбільш ефективних видів роботи з учнями. Деякі з таких ігор не потребують особливої підготовки і їх можна проводити на заняттях для закріплення лексико-граматичного матеріалу або на заключному етапі роботи над певною лексичною темою. При цьому вся робота носить комунікативний характер.

Успіх рольової гри залежить від багатьох факторів, у тому числі від вдало обраної теми, а також від того, наскільки добре учні володіють мовними кліше, необхідними для ведення розмови, ввідними словами, які роблять спілкування іноземною мовою більш природним. У зв'язку з цим доцільно з самого початку

навчального року запропонувати учням зразки стандартних висловів, які знадобляться під час дискусій.

Наприклад, значно збагачують мовлення учнів різні сполучні елементи, такі як: «actually», «as a matter of fact», «in fact», «as a result», «consequently», «owing to», «due to», «because of» тощо. З метою дізнатися думку іншого доцільно використовувати такі фрази: «Can I first turn to Miss J.??», «What is your opinion on.../about the reason for...», «Could you clarify your point of view?», «Would you be more specific, please?», «I wonder why...» та інші. Для того, щоб висловити свою думку, можна використати фрази: «As for me/as far as me is concerned...», «In my opinion/view...», «I suppose/admit/rather think...», «I am sure/certain/(absolutely)convinced that...», «I doubt that...» тощо. Для висловлення згоди існують фрази: «I absolutely/completely/fully/quite agree (with you)», «I can't but agree with you. The figures/facts speak for themselves», «Good, it sounds quite reasonable. I/we agree with you», «You may well be right but...», «I am sorry I can't agree...». Щоб висловити сумнів або невпевненість можна запропонувати учням фрази: «Do you really mean to say that...?», «I find it very hard to believe», «I am not too sure really. Hm...Maybe», «That is incredible! You must be kidding/joking! ».

Рольові ігри, які застосовуються в навчанні іншомовного діалогічного мовлення, повинні також відповідати особистому досвіду учнів, сприяти розширенню контексту їхньої діяльності. Пропоновані ролі, ігрові ситуації повинні відповідати реальному життю, бути близькими учням. Проте, як відомо, їхній життєвий досвід невеликий, тому варто пропонувати учням ролі, в яких вони можуть опинитися у найближчому майбутньому. Це сприятиме розширенню контексту діяльності школярів і водночас готуватиме їх до участі у спілкуванні, до майбутньої профільної діяльності.

Висновки./Conclusions. Таким чином, проведений аналіз сучасних наукових розробок заявленої наукової теми дозволяє говорити про особливу увагу, приділену проблемі методів активного навчання, зокрема дидактичній

грі. Ми з'ясували сутність поняття «дидактична гра», визначили функції та роль дидактичної гри як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання / Ващенко Г. К., 1997. 415 с.
2. Квасова О. Г. Музыкальные и подвижные игры для обучения английскому языку средней общеобразовательной школы // Иностранные языки в школе. 2000. № 4. С. 15—17.
3. Соловієнко В. О. Ділові ігри в професійній саморегуляції студентів педвузів // Рад. Шк. 1990. № 12. С. 82—85.
4. Щербань П. Н. Методические рекомендации по разработке учебно-педагогических игр и их применению в учебно-воспитательном процессе педагогического. К., 1987. 170 с.
5. Combs A. W. Individual Behavior / A. W. Combs, D. Snigg. Wash., 1962. 268 p.

ОРИЕНТИРЫ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ МОЛОДОГО ЧЕЛОВЕКА В УСЛОВИЯХ ГОРНОЙ СРЕДЫ

Червинская Инна Богдановна,

к. пед. н., доцент

ВГУЗ «Прикарпатский национальный университет
имени Василя Стефаника»

Галюк Надежда Михайловна,

к. мед. н., доцент,

Дивнич Татьяна Ярославовна,

к. мед. н., доцент,

Нищук-Олейник Наталия Богдановна,

ассистент

Ивано-Франковский национальный медицинский университет
г. Ивано-Франковск, Украина

Введение. Интенсивность глобализационных процессов, их непосредственное влияние на становление и развитие гражданского общества стали причиной привлечения внимания общественности к проблеме сохранения здоровья и формирования базовых основ культуры здоровья и быта. Они обусловили актуальность обращения к культурным ценностям, многовековому опыту и традициям народной педагогики с целью использования этих достижений народов и этносов, населяющих Карпаты в учебном процессе и формирование на этой основе навыков здорового образа жизни молодых людей.

Цель работы. За результатами анализа психолого-педагогической, медицинской, искусствоведческой литературы, изучения архивных материалов горных регионов Карпат, раскрыть ключевые ориентиры здорового образа жизни растущей личности в условиях горной среды.

Задача исследования заключается в определении оптимальных психолого-педагогических и медицинских условий эффективного использования опыта по формированию здорового образа жизни представителей разных народов и этносов, которые проживают в труднодоступных и отдаленных горных районах Карпат, в образовательном

процессе учебных заведений как пропедевтики заболеваемости учащихся и молодежи.

Материалы и методы. В процессе работы над исследованием, использовались методы: анализ педагогической, медицинской, этнографической литературы; опрос работников образования, медиков, родителей и учащихся горных школ о формах и методах формирования здорового образа жизни; статистические методы.

Результаты и обсуждение. Многие этносы, проживающие на территории региона Украинских Карпат в процессе взаимодействия и адаптации к окружающей географической среде, создали наиболее приспособленную к условиям своего региона, хорошо сбалансированную, культуру здоровья и быта, основанную на национальных традициях здравоохранения, экологических нормах, формах жизнедеятельности и взаимодействия и характеристиках среды. Проблема взаимодействия человека и географической среды обусловила определенные вызовы современности во всем мире. К таким вызовам относим: социально-экономические, экологические, морально-духовные, культурно-образовательные, здоровьезберегающие и другие.

Ученики горных школ и молодежь в сложных реалиях современной жизни выступают своеобразными индикаторами, которые влияют на показатель отражения социального благополучия, здоровья и уровень медицинского обеспечения людей, проживающих в условиях отдаленных от центров, труднодоступных регионах, подвергаясь воздействию горной среды.

Проблема здорового образа жизни молодого человека и изучение показателей, влияющих на состояние его здоровья стали приоритетными в современном обществе. На сегодняшний день здоровье считается одним из базовых параметров оценки развития человечества. Оно является одним из трех показателей, на базе которых ООН рассчитывает Human Development Report (Индекс человеческого развития).

Здоровье – это многомерное явление, процесс изучения которого выступает объектом научного дискурса различных наук – медицины, биологии,

психологии, педагогики, экологии, экономики, культурологии. Поэтому в контексте определения ведущих ориентиров здорового образа жизни, можно утверждать, что здоровый образ жизни – это определенный способ взаимодействия личности и среды. В частности, необходимо акцентировать внимание на непосредственную ценность здоровья как жизненный приоритет, трансформированный в соответствующий стиль жизни молодого человека, ориентированный на здоровье.

Под понятием «здоровье» подразумевают состояние, которое характеризует саморегуляцию организма, вступающего во взаимодействие со всеми органами, соблюдающего некое равновесие между его функционированием и влиянием внешней среды. Обычно термин «здоровье» связывают с понятием «здоровый образ жизни». Поскольку «образ жизни» – это понятие, которое характеризует специфические особенности повседневной жизни людей, включающие виды деятельности, труд и быт, различные способы проведения досуга, удовлетворения материальных и культурных благ и потребностей, участие в общественно-полезной жизни сообщества. Указанное приводит к выводу, что здоровый образ жизни это способ жизнедеятельности человека, направленный на сохранение и улучшение состояния его здоровья.

Известно, что образ жизни молодого человека и реальное состояние окружающей среды влияют на процесс формирования здоровья. Поскольку данные за результатами наблюдений, подтверждают, что здоровье человека на 45-50% определяется образом жизни, на 20% – влиянием окружающей среды (природной, техногенной), на 20% – наследственностью, на 8-10% – здравоохранением, питанием, а на 30% зависит от состояния окружающей среды. Такие результаты еще раз подтверждают, что у молодых людей, проживающих в условиях горной экологически чистой среды, показатели здоровья значительно лучше, чем у людей, живущих в крупных городах-мегаполисах или в загрязненной местности.

Поскольку здоровый образ жизни – это способ, обеспечивающий жизнедеятельность людей, живущих в горной местности, то его главной целью

выступает процесс формирования, сохранения и укрепления здоровья, то его основными показателями, за утверждением Г. Апанасенка, выступают «уровень культуры общества и личности; место здоровья среди потребностей человека; мотивации сохранения и укрепления здоровья; обратные связи; установка на долгую здоровую жизнь; обучение средствам сохранения и укрепления здоровья» [1, с.4].

Основательное изучение ситуации в регионе Украинских Карпат и обработка результатов опроса местных жителей, способствовали определению типовых показателей риска для здоровья молодого человека, проживающего в условиях горной среды. К ним относим: малоподвижный образ жизни молодых людей (гиподинамия, неуправляемая цифровизация) несбалансированное питание (отсутствие здорового питания, употребление модифицированных продуктов), наличие вредных привычек (курение, употребление наркотиков, алкоголизм), психозмоциональные нагрузки (постоянные стрессы, перегрузки, одиночество, агрессия).

Ситуация с состоянием здоровья жителей 27 горных районов региона Украинских Карпат ухудшается из-за низкого уровня медицинской грамотности и некачественно организованной пропедевтической работы с его жителями. Необходимо обращать внимание населения на необходимость соблюдения здорового образа жизни, путем укрепления собственного здоровья на протяжении всей жизни, преодоление пренебрежительного и нередко безответственного отношения к этой единой онтологической ценности, которой природа награждает человека вместе с жизнью. Согласно данным, представленных исследователем Л. Котляренко, в Украине в 2016 году средняя продолжительность жизни составляла 71,38 лет: у мужчин – 66,37 лет, у женщин – 76,25 лет [2, с. 186]. На показатели и уровень здоровья влияет множество факторов. Однако среди них главным выступает образ жизни. Поскольку образ жизни и деятельности человека существенно влияет на характеристики показателей его здоровья. Здоровый образ жизни предполагает: соблюдение основных правил употребление здоровой пищи и рационального

питания; необходимую физическую активность; отсутствие вредных привычек; правильный режим дня и полноценный сон, соблюдение правил гигиены, пропедевтику заболеваний. Выделение указанных показателей дает основания утверждать, что сущность понятия «здоровье человека» как медико-биологическая, социально-философская, психолого-педагогическая категория включает также специфику общественных отношений, социально-культурные условия жизнедеятельности и природно-географические факторы окружающей среды. Соответственно определяется универсальность категории «здоровье» как формы гармоничных отношений человека и природы, человека и социума. На молодого человека, проживающего в сложных условиях высокогорья, конкретный фактор влияет не сам по себе, а во взаимодействии с другими, и в зависимости от характера этого взаимодействия диапазон толерантности этих показателей воздействия может существенно меняться.

Основная проблема здорового образа жизни – это зависимость показателей хорошего здоровья от наследственности и условий внешней среды. В нашем случае – высокогорье, сложные климатические условия, температурный режим. За таких обстоятельств объектом исследования выступает не отдельно взятая личность молодого человека, а совокупность людей – этническая группа, нация, общность, человечество в целом. Например, во многих горных районах распространен эндемический зоб, заболевание от которого страдает большое количество людей разного возраста. Основной причиной возникновения такой патологии признано проблему дефицита йода в местной воде для питья.

Концепция образа жизни – это устоявшаяся система форм и видов деятельности, повседневного поведения и отношений между людьми при определенных условиях внешней среды, связанных со здоровьем. Учеными выявлена тесная связь между образом жизни и состоянием здоровья людей.

Ситуация с состоянием здоровья населения в Украине усугубляется в связи с низким уровнем знаний подавляющего большинства людей фундаментальных законов рационального формирования, сохранения и

укрепления своего собственного здоровья на протяжении всей жизни, в пренебрежительном и нередко безответственном отношении к этой единственной онтологической ценности, которой природа награждает человека вместе с жизнью. Проблема организации здорового образа жизни и сохранения здоровья стала предметом научных исследований и дискуссий ученых, который рассматривают на общепланетарном уровне как способ выживания человечества, и не менее актуальной указанная проблема выступает и на личностном уровне, где рассматривается как некий шанс личности для успешной самореализации.

Здоровье человека четко зависит от образа жизни личности, факторов окружающей среды и генотипа. Обозначенные показатели позволяют описать базовые ориентиры процесса формирования здорового образа жизни молодого человека, которые основаны на ключевых ценностях традиционной культуры, и сформулировать своеобразную триаду здоровья: позитивное мышление – правильное питание – оптимальная двигательная активность.

Выводы. Таким образом, проблемам формирования здорового образа жизни молодых людей уделяется значительное внимание на всех уровнях: от общегосударственного – до личностного. Но ключевым показателем всех интеграционных процессов выступает качество жизни людей. Именно поэтому процесс формирования здорового образа жизни должен стать комплексным и системным направлением совместной деятельности ученых, органов местного самоуправления, представителей государственной власти и общественных организаций, семьи и других социальных институтов.

1. Апанасенко Г.Л. Валеологические принципы физического воспитания. Концепция развития отрасли физического воспитания и спорта в Украине: Сборник научных трудов. Ровно: Принт Хаус. 2001. Выпуск 2. С. 106-107.
2. Котляренко Л.Т. и др. Влияние экологических и генетических факторов на долголетие человека. Окружающая среда и здоровье: Матер. научно-практической конф. (27-28 апреля 2017., г. Тернополь). Тернополь, 2017. С. 186-187.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТЕОРІЇ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Чистякова Ірина Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

Вступ. Сучасний етап реформування системи освіти в Україні ставить виклики перед закладами вищої освіти, зокрема щодо модернізації системи підготовки майбутніх учителів. Формування їхньої професійної компетентності має проходити з урахуванням сучасних світових тенденцій та вимог, які ставить перед учителем Нова українська школа. Вимоги сьогодення щодо модернізації процесу педагогічної освіти потребують інноваційних підходів щодо становлення особистості вчителя. Незаперечним є те, що в умовах сучасної освіти, майбутній учитель повинен швидко орієнтуватися та підлаштовуватися до змін у освітньому процесі. До того ж сучасні умови, які склались у системі освіти, потребують учителя, здатного до продуктивної педагогічної діяльності, якому притаманний високий рівень педагогічної креативності. Закономірне підвищення вимог до рівня та якості освіти спонукає науковців до пошуку нових способів удосконалення освітнього процесу з метою забезпечення високого рівня загальноосвітньої підготовки студентів, спрямованого на покращення їх професіоналізму, компетентності, професійної та інформаційної культури. Відтак, одним із напрямів розвитку сучасної психолого-педагогічної науки, що відображає сучасні тенденції вдосконалення процесу навчання є вчення американського психолога Г. Гарднера про множинний інтелект.

На думку Г. Гарднера, люди володіють не одним інтелектом, «будучи особливими істотами, ми, люди, наділені низкою відносно автономних інтелектів» (Гарднер, 2007, с. 25). Для Г. Гарднера інтелект не певний засіб, який знаходиться в голові, а потенціал, наявність якого дозволяє індивідууму використовувати форми мислення, які відповідають конкретним типам

контексту, обумовленого культурними особливостями або соціальним середовищем. Зазначимо, що науковець виокремив лінгвістичний, просторовий, логіко-математичний, музичний, тілесно-кінестетичний, особистісний, міжособистісний інтелекти. Пізніше учений доповнив цей перелік восьмим видом інтелекту – натуралістичним. Проте, він вважає, що на цьому теж не слід зупинятися. Беручи до уваги суспільну й культурну динаміку, варто приділити увагу дослідженню таких видів інтелекту, як екзистенціальний (здатність розв'язувати глобальні проблеми), духовний, емоційний і сексуальний (Гарднер, 2007, с. 12–15).

У контексті даного дослідження ми хочемо зупинитися на дослідженні такого виду інтелекту, як емоційний.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дав змогу стверджувати, що більшість учених розуміють емоційний інтелект як інтегральну сукупність здібностей. Так, Дж. Мейєр і П. Селювей визначили емоційний інтелект як здатність сприймати й усвідомлювати свої та чужі почуття й емоції, розрізняти їх, користуватися цією інформацією для фасилітації мислення й діяльності (Mayer, Salovey, 2005).

Р. Бар-Он, Дж. Паркер, Д. Гоулман розглядають емоційний інтелект як один із видів соціального інтелекту та трактують його як здатність до опрацювання інформації, яка міститься в емоціях («емоційної» інформації), уміння розпізнавати як власні емоції, так і емоції інших, уміння управляти ними й використовувати їх як основу для мислення й прийняття правильного рішення (Bar-On, Parker, 2000; Goleman, 1995).

На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти спостерігаємо підвищений інтерес наукової громади до проблеми емоційного інтелекту як професійно-значущої якості вчителя. Так, І. Андреева, М. Голубева, О. Єгорова, М. Манойлова, Н. Петрова, О. Почтарьова, О. Савенкова, Т. Солодкова та ін. у процесі дослідження емоційного інтелекту в структурі професійних якостей сучасного вчителя дійшли висновків про те, що форми й особливості прояву емоційного інтелекту вчителя зумовлені специфікою його професійної

діяльності, а також емоційний інтелект як індивідуально-особистісна, психологічна характеристика вчителя відповідає гуманістичній сутності педагогічної професії.

Отже, незважаючи на актуальність проблеми розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів, у вітчизняному науковому дискурсі спостерігається недостатня теоретична та практична розробленість досліджуваного феномену. Це зумовлює визначення **мети статті** – з'ясувати педагогічний потенціал емоційного інтелекту в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Матеріали і методи. Методологія дослідження базується на синергетичному, холістичному та герменевтичному підходах.

Зазначимо, що розвиток емоційного інтелекту майбутнього фахівця в процесі фахової підготовки, як складний інтегрований процес набуття здібності сприймати, ідентифікувати та адекватно інтерпретувати інформацію щодо емоційно-змістової експресивності, вимагає комплексної взаємодії методологічних підходів, які в єдності становлять методологічне підґрунтя визначення шляхів імплементації теорії емоційного інтелекту в професійну підготовку майбутніх учителів.

Результати й обговорення. Поняття «емоційний інтелект» є багатозначним і недостатньо визначеним у сучасній психолого-педагогічній науці. Цей термін був уперше введений у 1990 р. американськими психологами П. Селювеем та Дж. Мейером для позначення особливого комплексу таких психічних характеристик, як уміння розбиратись у власних почуттях, емпатія, уміння регулювати власні емоції. А Д. Гоулмен у своїх дослідженнях емоційного інтелекту показав, що життєвий успіх людини визначається не стільки загальним рівнем розумового розвитку, які визначають здатність до самопізнання й емоційної саморегуляції, уміння показувати власні почуття, розуміти й тонко реагувати на стан інших людей.

На підставі зазначено вище можемо стверджувати, що рівень емоційного інтелекту є важливим фактором акмеологічного розвитку особистості,

опосередковуючи досягнення високих рівнів професіоналізму, особливо у сфері діяльності, що передбачає взаємодію з людьми, в тому числі й у педагогічній професії.

У контексті даного дослідження, вважаємо за необхідне зазначити, що ми розглядаємо феномен емоційного інтелекту як фактору особистісного розвитку тих, хто навчається, в частині основних характеристик комунікативної взаємодії вчителя з учнями. Емоційний інтелект – це комплексне поєднання таких компонентів: емоційна обізнаність, управління емоціями, емоційна самомотивація, емпатія та розпізнавання емоцій оточуючих людей у процесі комунікативної взаємодії студентів із викладачем.

Останнім часом усе частіше увагу науковців привертає емоційний інтелект та його вплив на академічну успішність. Серед багатьох факторів, через які студенти відчують труднощі в навчанні й навіть кидають його, можемо виокремити такі: негативні емоції, які виникають у процесі навчання, напружені стосунки з викладачами й одногрупниками, а також труднощі, зумовлені необхідністю адаптації до нових умов.

Переконані, що емоційні компетентності безпосередньо пов'язані з навчальним і соціальним розвитком студентів. За наявності емоційних компетентностей їм простіше навчатися й ефективно вибудовувати міжособистісні стосунки. До того ж, вони з більш високим коефіцієнтом емоційного розвитку досягають кращих освітніх результатів. Проблеми, які виникають у процесі соціальної взаємодії, більш швидко та успішно вирішують ті люди, які здатні контролювати власні емоції, аналізувати почуття інших, а також співпереживати й надавати підтримку. Як правило, такі люди демонструють більш високий рівень самосвідомості та здатність генерувати інноваційні ідеї. Відтак, ураховуючи окреслене вище, з упевненістю зазначимо, що формування емоційного інтелекту можна не без підстав вважати одним із ключових факторів, які сприяють успішному навчанню людини і зокрема повноцінному розвитку всього суспільства в цілому.

Відтак, у контексті даного дослідження пропонуємо практичні рекомендації щодо формування емоційного інтелекту майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. Робота з розвитку емоційного інтелекту може включати в себе кілька напрямів, а саме: поповнення знань про причини виникнення емоцій, їх функції та особливості прояву; формування мотивації до розвитку власної емоційної компетентності в майбутніх учителів, а також розвиток умінь фіксувати, декодувати, вербалізувати й регулювати емоції.

Вважаємо, що почати варто з формування у студентів теоретичних уявлень про емоційно-вольову сферу особистості. На цьому етапі важливо не тільки ознайомлення з теоретичними аспектами теми, але прийняття ідеї про те, що емоції несуть у собі певну інформацію, яку важливо вміти розшифрувати; розуміння цінності прояви емоцій будь-якої модальності; розуміння того, що людина може усвідомлено регулювати свій емоційний стан.

Очевидним стає те, що корисним буде організація самоаналізу, використання діагностичних матеріалів або списку питань, який би дозволив визначити певні галузі, які потребують удосконалення. До того ж, наголосимо, що оскільки в основі низки вмінь, пов'язаних з емоційним інтелектом, лежить здатність до рефлексії та самоаналізу нам здається необхідним формування в студентському середовищі певного навчально-професійного співтовариства, що сприяє саморозкриттю й обміну власним професійним досвідом.

Зазначимо, що проводити таку роботу складно у форматі лекцій або семінарів, оскільки важлива невелика наповнюваність групи й відносна сталість її складу, неформальна атмосфера, добровільність участі.

Ураховуючи це, пропонуємо відкрити студентський педагогічний клуб, метою якого є створення майданчика для взаємодії та спілкування майбутніх учителів, надання студентам можливості висловити власні сумніви й переживання, визначити точки зростання й отримати підтримку більш досвідчених колег.

Характерними особливостями клубу мають бути такі, як добровільність участі, різноманітність напрямів діяльності, широкі можливості для взаємодії з

представниками професійного співтовариства, діяльністю різних освітніх установ, проведення наукових досліджень з актуальних проблем освіти. Зустрічі в межах клубу мають припускати використання різних організаційних форм, які поєднують у собі індивідуальну, групову та колективну роботу. Обговорення заявлених тем і пошук відповідей на поставлені питання може відбуватись і між засіданнями у формі дистанційної взаємодії. Доступність і відкритість клубу, спрямованість швидше на процес, ніж на результат, на нашу думку, розвиватиме здібності до самопізнання, педагогічної рефлексії, емпатійності студентів.

Як уже зазначалося вище, значущою стороною розвитку емоційної компетентності майбутніх учителів є здатність аналізувати власний емоційний стан і керувати ним. Для цього в межах клубних занять доречно використовувати формат тренінгу, який передбачає роботу з конкретними емоціями (роздратуванням, страхом, образою тощо), знайомство з певними техніками управління емоційним станом і відпрацювання їх на практиці.

Переконані, що робота клубу через широкий діапазон проблематики, постановка студентів у активну суб'єктну позицію розвиває емоційні, особистісні, соціальні здібності, робить істотний вплив на їх професійну компетентність.

Висновки. Отже, дослідження зарубіжних і вітчизняних учених, присвячених проблемам емоційного інтелекту, вказують на наявність позитивної кореляції між емоційним інтелектом і успішністю студентів, зокрема майбутніх учителів. Детальне дослідження емоційного інтелекту дозволило прояснити цю наукову теорію й охарактеризувати емоційний інтелект як інтегральний динамічний феномен, що забезпечує оптимістичну обізнаність, розуміння й контроль власних емоцій і емоцій інших людей, а також впливає на успіх комунікативної взаємодії.

На основі аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми та практичного досвіду підготовки фахівців визначено шляхи імплементації теорії емоційного інтелекту в професійну підготовку майбутніх учителів, а саме:

активізація мотивації студентів до емоційної взаємодії в процесі фахової підготовки; створення відповідного освітнього середовища; реалізація практико-орієнтованого, персоніфікованого, активно-творчого процесу розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів через упровадження тренінгових технологій; включення студентів до конструктивної діяльності через спільні заходи, ігрові методи навчання, драматизацію тощо; навчання навичкам самостійної бесіди, внутрішньому діалогу та самоутвердженню; підвищення ефективності художньо-педагогічної комунікації та фахової підготовки майбутнього вчителя; здійснення дослідницької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарднер, Г. (2007). *Структура разума: теория множественного интеллекта*. М.: И. Д. Вильямс.
2. Bar-On, R., Parker J. (2000). Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory. *Handbook of emotional intelligence*. San Francisco: Jossey-Bass, 363– 388.
3. Goleman, D. (1995). *Working with emotional intelligence*. N.Y.: Bantam Books.
4. Goleman, D. (2011). *The Brain and Emotional Intelligence: New Insights. More Than Sound LLC*
5. Mayer, J. D., Salovey, P. (2005). *Emotional intelligence*. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>

СУЧАСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ БАСКЕТБОЛОМ НА ВІЗКАХ В УКРАЇНІ

Юденко Оксана Вадимівна

канд. пед. наук; доц. каф. професійного, неолімпійського та адаптивного спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України;

Кузьменко Вікторія Юрївна

ст. викладач кафедри фізичної реабілітації
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова;

Дьомін Євгеній Васильович

магістрант; Голова клубу «ГО КМФСКІ «Київські Леви»»

Юденко Юрій Михайлович

директор «Центру навчання, здоров'я та розвитку «Мальва»»,
м. Київ; Україна

Вступ. Актуальність створення індивідуальних комплексних програм відновлення організму осіб з інвалідністю на викликає сьогодні у фахівців жодних сумнівів. Питання постає в тому, щоб навчити фахівців з фізичної культури і спорту; фізичної терапії; психологів; соціальних працівників та інших іяти взаємоузгоджено, вчасно корегувати ці програми в залежності від актуальних потреб особистості, враховуючи всі індивідуальні показники (фізичний та функціональний стан організму; наявність ускладнень; психо-емоційний стан тощо). Дуже важливим фактором, який враховується при створенні індивідуальної програми реабілітації це характеристика особи з інвалідністю, врахування його терміну та ступеню травматизації; причини інвалідізації тощо. У своїх наукових працях М. Розторгуй, А. Передерій та Ю. Бріскін [3, с. 61] наголошують на тому, що «свідоме ставлення до власного фізичного стану та здоров'я сприяє формуванню стійкої мотивації до занять спортом, що підтверджено високими показниками значущості мотивів щодо стану здоров'я та рівня фізичної підготовленості як до початку занять, так в кінці етапу спортивно-реабілітаційної підготовки». Нажаль, здійснений нами аналіз спеціалізованої літератури не дозволив нам виявити особливості характеристику осіб з інвалідністю, які займаються сьогодні у фізкультурно-

оздоровчих спортивними іграми, зокрема баскетболом на візках. Саме тому в нашій роботі ми охарактеризуємо особливості осіб I-II зрілого віку з травматичними ураженнями ОРА, які займаються адаптивними видами спорту з метою фізкультурно-спортивної реабілітації, зокрема баскетболом на візках.

Мета роботи полягала у вивченні загальної характеристики групи осіб з інвалідністю, які здійснюють фізкультурно-оздоровчі заняття баскетболом на прикладі українських команд з баскетболу на візках.

Матеріали та методи: для вирішення означених нами *завдань* нами було використано такі методи як: 1) Аналіз та узагальнення інформації з науково-методичної літератури та інформаційних джерел електронних бібліотек; 2) Педагогічне спостереження; 3) Вивчення медичних карток та опитування спортсменів-баскетболістів з травматичними ураженнями ОРА.

Дослідження здійснювалося нами на базі Клубу «ГО КМФСКІ «Київські Леви»» та «Центру навчання, здоров'я та розвитку «Мальва»» за участі фахівців кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту НУФВСУ (м. Київ), консультантів-волонтерів – баскетболістів високого класу, які мають багаторічний практичний досвід спортивно-оздоровчої та змагальної діяльності. Є.В. Дьомін є координатором в справах осіб з інвалідністю в Україні з баскетболу на візках при Федерації ОРА Укрцентру «Інваспор» та діючим тренером команди «Київські Леви».

Результати дослідження, їх обговорення. З метою виявлення загальних особливостей групи, яка приймала участь в нашому дослідженні нами була запропонована вводна анкета, яка представлена нами на рис. 1. Результати констатувального опитування представлено нами нижче. В нашому дослідженні в цілому по Україні приймало участь 43 особи серед яких 23,30% становили жінки і 76,70% учасників були чоловіки. Практично у усіх 4 українських командах в складі присутні жінки. Виключенням на сьогодні є команда «Київські Леви» (м. Київ). Всі учасники нашого дослідження є представниками діючих команд України, які грають у баскетбол на візочках: 30,23% представників команди «Київські Леви» (м. Київ); 23,26% учасників

дослідження – команда «Одеса-Баскет» (м. Одеса); 25,58% респондентів – представники клубу «Юніон-Баскет» (I та II склади команд) (м. Львів); 20,93% опитаних спортсмени «Харьков-Баскет» (м. Харків).

Рис. 1 Розподіл учасників дослідження за віком та статтю

Віковий діапазон учасників нашого дослідження свідчить про те, що осіб у віці 22-25 років було 9,31% респондентів; 16,29% опитаних віднесено до вікової групи 26-29 років; 23,26% спортсменів були у віці 30-34 роки; у віковій групі 35-39 років було 23,27% спортсменів; 16,29% опитаних віднесено до вікової категорії 40-44 роки; 11,65% респондентів мали вік 45-49 років; 4,65% спортсменів були у віці понад 50 років.

Далі нами визначено причину інвалідизації у представників нашого дослідження, осіб з інвалідизацією, які займаються баскетболом (рис. 2): вказали на те, що причина інвалідизації є «наслідком після аварії / випадку на виробництві» у 39,53% опитаних спортсменів; «є наслідком або ускладненням після перенесеного захворювання» вказали 20,93% опитаних; вказали на те, що це «є наслідком отриманих травм під час участі у бойових діях» 13,95% опитаних; визначили, що їх стан «є результатом медичної помилки» 13,95% респондентів; інвалідизація наступила внаслідок «травми при пологах

або є наслідком після складних пологів» – 4,65% опитаних спортсменів; відзначено, що по 2,33% респондентів вказали, що причиною їх інвалідизації є «ампутація нижніх кінцівок», «вроджена хвороба» та «перелом хребта».

Відповіді на питання щодо того скільки становить загальний час інвалідизації становить?» (рис. 3) свідчать про те, що серед спортсменів в Україні, які займаються баскетболом на візочках людей з терміном інвалідизації «менше 1 року» 7% спортсменів; «від 1 до 3 років» 9,3% опитаних; «від 3 до 5 років» 23,5% учасників дослідження; «понад 5 років» 7% респондентів; «понад 10 років» 20,9% спортсменів; «понад 15 років» зазначили 32,6% опитаних спортсменів.

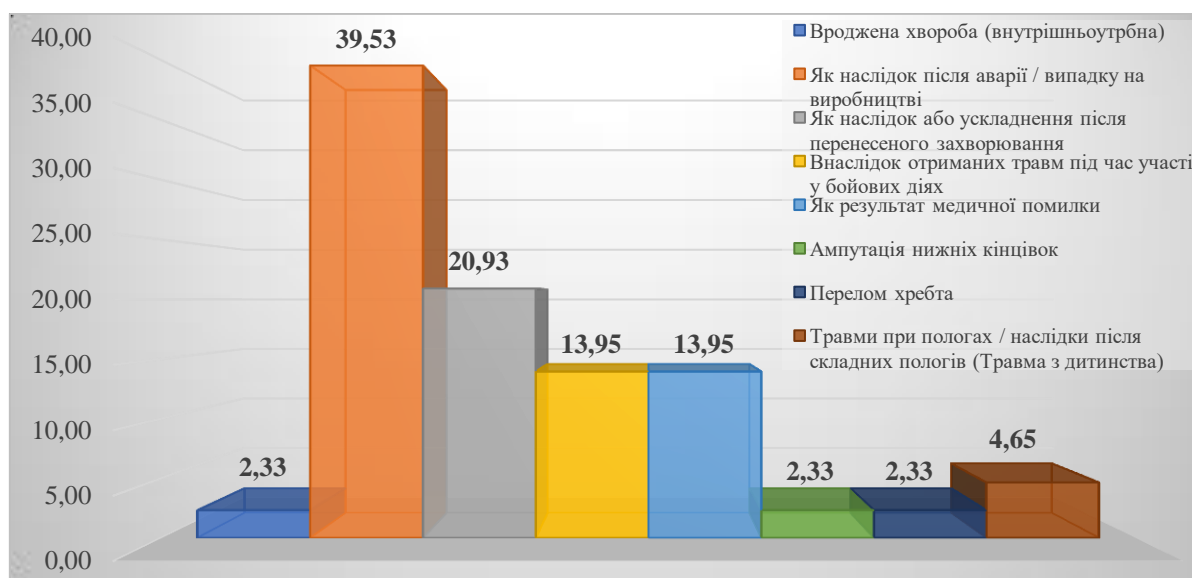

Рис. 2 Розподіл відповідей респондентів з ураженнями ОРА, які займаються баскетболом щодо причини інвалідизації (у %)

Проведений нами аналіз анкет дозволяє констатувати, що всі українські спортсмени можуть бути віднесені до нозлогічної форми «ураження ОРА», різного класу та ступеню ураження.

Відповіді на питання анкети «З якою метою Ви займаєтесь баскетболом, що особисто Вас спонукає відвідувати фізкультурно-оздоровчі заняття в скекціях та приймати участь в змаганнях різного рівня?», дозволяють нам констатувати наспульне: «з рекреаційно-оздоровчою метою» займається 27,9%

респондентів; «задня ефективної соціалізації» відвідуються фізкультурно-оздоровчі заняття з баскетболу 25,6% опитаних спортсменів з травматичними ураженнями ОРА; через те, що «спорт став для мене другим життям» вказали 30,2% респондентів; «задня власного саморозвитку» визначили 27,9% опитаних спортсменів з інвалідністю; «задня побудови ефективної комунікації» – вказало 14% спортсменів-українців з травматичними ураженнями ОРА, які займаються баскетболом на візочках. Графічно це представлено нами на рисунку 4.

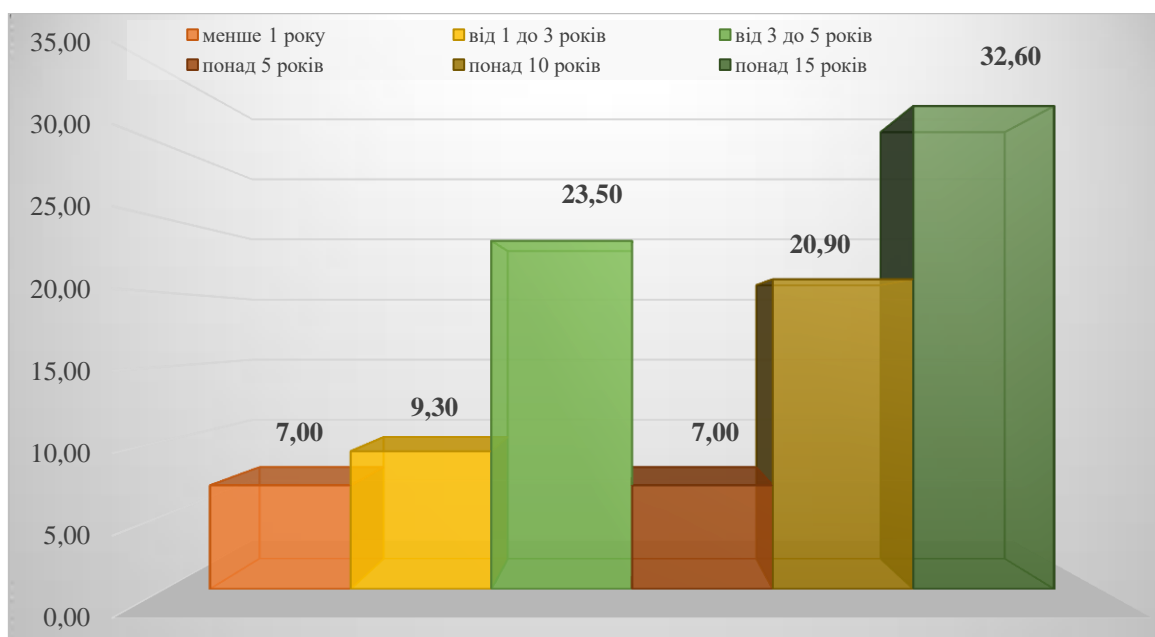

Рис. 3 Розподіл відповідей респондентів з ураженнями ОРА, які займаються баскетболом щодо загального часу їх інвалідизації (у %)

Проведений нами аналіз анкет дозволяє констатувати, що всі українські спортсмени можуть бути віднесені до нозлогічної форми «ураження ОРА», різного класу та ступеню ураження.

Відповіді на питання анкети «З якою метою Ви займаєтесь баскетболом, що особисто Вас спонукає відвідувати фізкультурно-оздоровчі заняття в скекціях та приймати участь в змаганнях різного рівня?», дозволяють нам констатувати наступне: «з рекреаційно-оздоровчою метою» займається 27,9% респондентів; «задня ефективної соціалізації» відвідуються фізкультурно-оздоровчі заняття з баскетболу 25,6% опитаних спортсменів з травматичними

ураженнями ОРА; через те, що «спорт став для мене другим життям» вказали 30,2% респондентів; «зادля власного саморозвитку» визначили 27,9% опитаних спортсменів з інвалідністю; «зadля побудови ефективної комунікації» – вказало 14% спортсменів-українців з травматичними ураженнями ОРА, які займаються баскетболом на візочках. Графічно це представлено нами на рисунку 4.

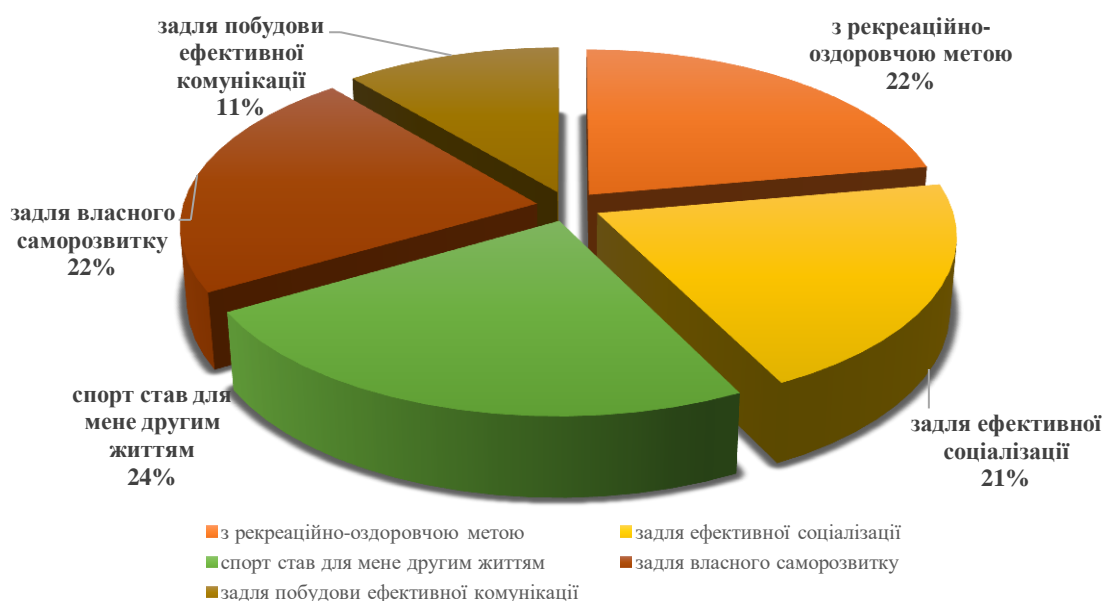

Рис. 4 Розподіл відповідей спортсменів, які займаються баскетболом щодо їх особистісної мети занять в секціях та участі в змаганнях (у %)

Висновки: Загальна характеристика групи, яка приймала участь у нашому дослідженні: понад 75% спортсменів є чоловіками I або II зрілого віку, серед всіх учасників понад 39% причин інвалідізації – аварійні випадки та 13,95% – є учасниками процесу фізкультурно-спортивної реабілітації учасників АТО; понад 30% опитаних мають термін інвалідізації понад 15 років, а 23,5% – 3-5 років.

Визначити загальні особливості 43 спортсменів з інвалідністю, які займаються баскетболом на візках: в дослідженні прийняло участь 23,30% жінок і 76,70% чоловіків; учасники нашого дослідження є представниками діючих команд України; віковий діапазон учасників дослідження встановлено в межах I-II зрілого віку; всі українські спортсмени відносяться мають ураження

ОРА різного класу та ступеню ураження; відповіді спортсменів свідчать про те, що 39,53% опитаних причиною інвалідизації є «наслідки аварії / випадку на виробництві»; у 20,93% опитаних – наслідки, ускладненням після перенесеного захворювання»; по 13,95% опитаних – «наслідки отриманих травм під час участі у бойових діях» та «результатом медичної помилки»; відповіді на питання щодо часу інвалідизації свідчать про те, що 32,6% опитаних – інвалідизація понад 15 років, у 20,9% спортсменів – понад 10 років і інша найбільша група – 23,5% респондентів (від 3 до 5 років); відповіді щодо виявлення найбільш важливого особистісного мотиву свідчать про те, що це для 27,9% респондентів рекреаційно-оздоровча мета; для 25,6% спортсменів – для ефективної соціалізації; для 30,2% респондентів спорт став для мене другим життям і для 27,9% опитаних спортсменів з інвалідністю – для власного саморозвитку.

Подальші дослідження за допомогою використання визначеного діагностичного інструментарію з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій планується продовжити на базі Клубу «ГО КМФСКІ «Київські Леви»» при співпраці із фахівцями «Центру навчання, здоров'я та розвитку «Мальва»» та НУФВСУ (м. Київ) для визначення мотивів у осіб з інвалідністю з різними нозологічними формами щодо фізкультурно-оздоровчих занять з настільного тенісу, боччі, керлінгу, більярду, стрільби в тирі та дартсу, а також танці для осіб інвалідністю та стрільба з луку. Це дозволить нам вивчити серед більш широкого вікового контингенту структуру мотивації у осіб з інвалідністю до занять означеними видами фізкультурно-оздоровчих та рекреаційних занять, а також участі в змагальній діяльності.

Список літератури

1. Адаптивний спорт : [навчально-наочний посібник для студ. вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту] / С.Ф. Матвеев, І.О. Когут, О.В. Борисова [та ін.]. К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. 116 с. (гриф МОН України (лист № 1/11 – 11820 від 22.07.13))

2. Когут І. Соціальна інтеграція осіб з інвалідністю та роль адаптивної фізичної культури в її реалізації. // *Теорія і методика фіз. виховання і спорту*. 2014. № 4. С. 61–66.
3. Козакова Т.Е. Мотивы спортсменов с поражением опорно-двигательного аппарата к занятиям бочча. // *Омский научный вестник*. 2015. № 4. С. 209–211.
4. Розторгуй М. Фізична активність, здоров'я і спорт. Мотивація до занять спортом в осіб із вадами зору на етапі спортивно-реабілітаційної підготовки / М. Розторгуй, А. Передерій, Ю. Бріскін. // *Фізична активність, здоров'я і спорт. (Спорт інвалідів та адаптивне фізичне виховання)*. 2017. №4(30). С. 56-64. : <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/14955/1/683-1383-1-SM.pdf>
5. Юденко О.В. Інноваційна технологія вивчення структури мотивації до фізкультурно-оздоровчих занять у осіб з інвалідністю (на матеріалі баскетболу) / О.В. Юденко, Є.В. Дьомін, Р.П. Денисов, Ю.М. Юденко // *Modern science : problems and innovations : I Международная научно-практическая конференция. Стокгольм, Швеция. 05-07 апреля 2020. Рр. 491-499* : <http://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/Modern-science-problems-and-innovations-5-7.04.20.pdf>

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

THINKING ABOUT SOME ASPECTS OF TYPOLOGIES STUDY IN PHYSIOLOGY AND PEDAGOGY

Tkachenko Elena Viktorovna,
cand.med.sci., assistant
Sokolenko Valentina Nikolayevna,
cand.biol.sci, associate professor
Ukrainian medical stomatological academy
Poltava, Ukraine

Introduction. Brain functional asymmetry represents unique human being feature as a species [1, p.1-474]. This aromorphosis in phylogenetic development proves interhemispherical interaction processes big significance for adaptive behavior specifically-human forms cerebral organization. Unfortunately education system in its majority is directed to left hemisphere development [2, p.1-256]. There is a consideration that only left-handed teacher should teach left-handed pupil or student for his/her educative, scientific and artistic potential discovery and development in the biggest possible extent, his/her best health, natural and social adaptation reaching due to his/her needs, psycho-physiological and psychological peculiarities understanding much better than right-handed teacher can do. Sinistrality represents asymmetry populational-species level and there is a tendency to sinisters amount increase in a human population in different countries. There are “left diseases” [3, p.1-58] and left-handers have weaker natural and social adaptation. It requires attention to them, in part in pedagogical process. Only 5% of left-handers are real (born by both left-handed parents), 95% represent hidden or forced and unreal left-handers [4, p.98-102].

Temperament characterizes only character inheritant peculiarities such as emotionality, sensitivity, activity and being energetic [5, p.1-192].

The student as a human being of a definite age and as a personality can be characterized from psychological (in part temperament), sociological (in part nationality) and biological (in part higher nervous activity type and constitution) sides [6, p.1-544].

The work aim: determining the interhemispherical asymmetry individual profile and Eysenk's questionnaire indices in the UMSA Iranian students.

The works tasks:

1. To assess the interhemispherical asymmetry individual profile among the UMSA Iranian students.
2. To assess the temperament type in the Iranian students.
3. To assess the extra-introversion type among the Iranian students.
4. To perform survey on sinistrality character determining among left-handed students from Iran.
5. To perform surveys on „favorite” and the most successful educating methods from the teachers' side and the students' own dependently on interhemispherical asymmetry individual profile and temperament of the examined Iranian students.

The investigation methods: 1) interhemispherical asymmetry individual profile assessment methods by Luria (dominant extremity, dominant finger, dominant eye, the Napoleon's pose, the probe with applauding) [7, p.1-368]; 2) Eysenk's questionnaire for the students' temperament and extra-introversion assessment [8, p.1-288]; 3) survey for sinistrality character (real, hidden or unreal) determining and for „favorite” and the most successful educating methods from the teachers' side and the students' own.

The work results and their discussion. 35 sinisters (70%, $p < 0,05$) and 15 dexters (30%, $p < 0,05$) at 42 hidden sinisters and 1 ambidexter presence were among the Iranian students. The melancholics were prevalent and the phlegmatics were absent among the Iranians-sinisters. The phlegmatics were absent at the other temperament types equal distribution among the Iranians-dexters. 50,0% (25 people) extraverts and 50,0% (25 people) introverts were among the Iranian students.

99% of left-handed students were complaining about limit in time given for the tasks performing. These data correspond to the literary ones that sinisters mustn't be given any time limit and that as a whole time given for the same task must be more for left-handed person than for the right-handed one [9, p.1-232]. Their brain is directed to one thing dominant for him/her at the moment. May be because of sinistrality dominance in males whose brain has such a peculiarity due to testosterone action [10, p.1-431]. 95% of left-handers were visuals and preferred colored multimedia presentations, tables and few texts. Such manuals for "lazy students" and for left-handed students were created in Moscow in Physiology in Russian and English [11, p.1-200]. At the same time, right-handers did not pay so much attention to the way of the information presenting. On the other hand, left-handers should use different colours in their notes to emphasize and underline the main while it is not of crucial importance for right-handers. Next, we mentioned about necessity not to hurry the left-handed person up. Writing velocity is less in sinisters than in dexters. In part it is so because they must not link the letters in words together (there is a good advice to the left-handed children parents not to teach their off-springs to do this). It is so nice if the lecture deliverer is able to record the lecture/s information to flashes or other information electronic sources and give it to the left-handed students. Left-handed students can be better in foreign languages. It is very important in Bolon's educating system. But not all foreign languages are similar to them: for instance it is difficult to remember Arabic and Persian alphabet to non-careers of Arabic and Persian because the letters are seemed to be very similar. It is difficult to differentiate the similar and to unite letters for left-handers because their brain can not analyze, can not make deduction. Right hemisphere dominant in left-handers has not successive but has simultant pathway of information processing. Its ways of work are induction and synthesis comparatively to left hemisphere dominant in right-handers which applied operations are deduction, split, analysis. It determines and explains the fact that 99% of left-handed pupils of any age are bad in tests where it is necessary to choose one or some correct answers id est to split, to analyze. They don't like tests and the teachers must not pay the attention to tests marks so much in them while

assessing the left-handed students. And again we would like to mention that writing the tests by left-handed pupils and students needs much more time comparatively to it performed by the right-handed ones. American teachers have introduced tests system first and have refused from it first because 95-98% of all the Americans are left-handed. They proposed clinical tasks where left-handed person will unite, will synthesize knowledge received from various topic of one subject, from different subjects while demonstrating not only intradisciplinary but interdisciplinary integration as well, while uniting theoretical knowledge and clinical thinking. Clinical Physiology is considered to be as a separate academic discipline nowadays [12, p.1-432] which goal is to create link between fundamental subjects such as Normal and Pathological Physiology and clinical academic disciplines.

All Iranian students demonstrated deep knowledge up to such an extent that could be the teachers on some topics, used very wide interdisciplinary integration between Biology, Chemistry, Biochemistry and Physiology. We had such an experience of being the teacher in one academic dental English group in Medical Biology, Parasitology and Genetics at the 1st course of study, Physiology and Biological Chemistry at the 2nd course. Such students demonstrated especially high level of common-biological knowledge (some of them from Iranian college on the base of Shahid Beheshti University) and interdisciplinary integration especially ambidexter who was good both in tests, and oral answers, at the lessons and at the conferences while having 56 printed works and diplomas when a student in UMSA.

We found out following peculiarities of the students belonging to different temperament types. Choleric had passion while studying but the exhaustion velocity was rather big. Sanguinics demonstrated high adaptability. Foreigners and even left-handers sanguinics possessed the best natural and social adaptation among all temperaments. Good results were only if the lessons and activity type were interesting for the students. Phlegmatics showed good results at durable work which was seemed to be exhausted for people with other temperaments but phlegmatics could not react adequately in sudden, rapidly-changed situations. They were distinguished by very strong memory but expressed difficulty to refuse from their

stereotypes and weak adaptation (both natural and social). Melancholics students were differed by necessity to the most durable and often rest, especially the left-handed ones.

Sanguinics need in telling the concrete aim to them, phlegmatics and melancholics students – in boasting (especially the second ones). If you criticize melancholics (especially left-hander and especially the student from foreign country) do it especially accurately and only tet-a-tet. Choleric students need very quiet speaking of the teacher. It is of crucial importance especially concerning to the foreigners. Also like sanguinic students choleric need concrete tasks. We think that if to demonstrate activity possible results to choleric students the education effects will be much better. All-temperamented students from Iran needed their activity positive assessing.

Conclusions. Thus, such human typological aspects as interhemispherical asymmetry individual profile and temperament indeed should be taken into account in pedagogical process especially of foreigners. Belonging to human typologies contribute to students physiological and psychological peculiarities.

Literature

1. Семенович А.В. Нейропсихологическая коррекция в детском возрасте. Метод замещающего онтогенеза: Учебное пособие.-7-е изд.-М.:Генезис,-2015.-474с.
2. Спрингер С., Дейч Г. Левый мозг, правый мозг: Пер. с англ.-М.: Мир,-1983.-256с.
3. Ткаченко Е., Махммуди А., Фазели Ниаки М. Некоторые аспекты индивидуальности личности.-Полтава,-2009.-58с.
4. Дроздовская А.А. Биолокационное определение типов леворукости с помощью биомеханической трёхдипольной модели биополя человека //Материалы IV Международного конгресса: «Эниология XXI века»: 9-14 сентября 2002г.-Одесса, 2002.-С.98-102.
5. Туріщева Л.В. Дитина-лівша. Діагностика, корекція, підготовка до школи.-Х.: «Основа»,-2010.-192с.

6. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. Серия «Учебники и учебные пособия».-Ростов н/Д: Феникс,-2000.-544с.
7. Леутин В.П., Николаева Е.И. Функциональная асимметрия мозга: мифы и действительность.-СПб: Речь,-2005.-368с.
8. Батаршев А.В. Диагностика черт личности и акцентуаций: Практическое руководство.-М.:Психотерапия,-2006.-288с.
9. Семенович А.В. Эти невероятные левши: Практическое пособие для психологов и родителей.-9-е изд.-Москва: Генезис»,-2018.-232с.
10. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие.-СПб.: Питер,-2009.-431с.
11. Гутник Б., Кобрин В., Нэш Д. Физиология для «ленивых» студентов: Нервно-мышечная физиология. Организация движения = Gutnik B., Kobrin V., Nash D. Physiology for “lazy” students: Neuromuscular Physiology. Motor Control.- М.: Логосфера,-2009.-200с.
12. Клиническая физиология: учебник /В.И.Филимонов.-К.:ВСИ «Медицина»,-2015.-432с.

ЗАСВІДЧУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА: ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ

Корсун Сергій Іванович,

кандидат психологічних наук, доцент, адвокат

Якимишина Лариса Іллівна,

кандидат медичних наук

Корсун Ольга Олексіївна,

практичний психолог

Університет сучасних знань

м. Київ, Україна

Вступ. Відповідно до положень Конституції України адвокатура діє для надання професійної правничої допомоги, незалежність адвокатури гарантується. Поряд із цим встановлено, що Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. Конституційно встановлено, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Зазначені положення норми відповідним чином узгоджуються та співвідносяться із правами людини та громадянина. Зокрема, стаття 59 Конституції України визначає, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1].

Мета роботи. Метою даної роботи є з'ясування, чи притаманний адвокатській діяльності засвідчувальний компонент та дослідження деяких психологічних аспектів засвідчувальної діяльності адвоката.

Матеріали та методи. У ході дослідження використовувалися опубліковані наукові праці у яких висвітлюється психологія діяльності адвоката, аналізувалися практичні приклади та ситуації адвокатської діяльності, адвокатські досьє та попередні авторські публікації і дослідження. Під час дослідження використовувалися наступні методи: порівняльно-історичний,

логічний, системний, статистичний та порівняльно-правовий, а також методи спостереження та аналізу документів.

Результати та обговорення. Сучасна юридична психологія, досліджуючи психологічні закономірності системи «людина-суспільство-право», спрямовує свою увагу, зокрема, і на психологічні засади професійної діяльності адвоката. Виокремлюючи пізнавальну діяльність адвоката, серед інших структурних компонентів, проаналізуємо існуючі наукові підходи щодо виділення певних структурних елементів (різновидів) юридичної діяльності.

Вітчизняні науковці, розглядаючи структуру адвокатської діяльності, виділяють наступні її різновиди: 1) пізнавальна, 2) комунікативна, 3) організаційна, 4) конструктивна, 5) профілактична (виховна), 6) засвідчувальна [2, с. 273]. Водночас, характеризуючи кожен структурний компонент, автори підручника не згадали про засвідчувальний компонент діяльності.

У навчальному посібнику «Юридична психологія» В.В. Бедь зазначає, що серед структурних компонентів діяльності по здійсненню правосуддя (пізнавальний, комунікативний, конструктивний, організаторський, засвідчувальний і виховний) для роботи адвоката властиві всі перераховані, крім засвідчувальної діяльності [3, с. 260].

Ми не погоджуємося із твердженням науковців щодо засвідчувальної діяльності адвоката та спробуємо обґрунтувати власну позицію щодо даного структурного компонента професійної діяльності з огляду на психологічні уявлення та правові норми.

Відповідно до словника термінів з юридичної психології – діяльність юридична засвідчувальна – полягає в наданні всій одержаній інформації спеціальних, передбачених законом форм (протокол, постанова тощо) [4, с. 42].

У свою чергу, вітчизняний науковець В.В. Бедь визначає засвідчувальну сторону діяльності як таку, що являє собою приведення усієї здобутої до судового розгляду й у ході суду інформацію в спеціальні передбачені, передбачені законом форми: протокол, вирок, постанови, ухвали.

Засвідчувальна сторона діяльності юридичного працівника нерозривно пов'язана з застосуванням письмової мови [3, с. 228].

Фахова ґрунтозна праця колективу вітчизняних науковців визначає, що засвідчувальна діяльність полягає в наданні всій одержаній інформації спеціальних, передбачених законом форм (протокол, постанова тощо), причому найбільше значення вона має у слідчій та судовій діяльності як найбільш процесуально регламентованих [2, с. 170].

Враховуючи існуючі наукові підходи до визначення засвідчувальної діяльності можемо стверджувати, що у роботі адвоката засвідчувальна діяльність є вкрай важливою та необхідною для належного опанування професійними навичками та фахової реалізації професійних завдань. Діяльність адвоката передбачає перетворення отриманої інформації у передбачені законом форми – адвокатські запити, позовні заяви, заяви з процесуальних питань, клопотання, скарги тощо. Крім того, адвокату законом надається право посвідчувати копії документів у справах, які він веде.

Не слід забувати, що діяльність адвоката, як і діяльність слідчого, підлягає відповідній процесуальній регламентації, а отже, має усі риси засвідчувальної діяльності.

Психологічні особливості засвідчувальної діяльності адвоката, на нашу думку, полягають у тому, що в процесі професійної діяльності адвокат повинен впевнено володіти мовно-лінгвістичними засобами щоб вільно переводити здобуту інформацію у встановлені законом форми. Засвідчувальна діяльність адвоката нерозривно пов'язана із застосуванням письмового мовлення.

З точки зору психології та фізіології письмо визначають найскладнішим видом мовленнєвої діяльності, до якої залучаються всі мовленнєві аналізатори. Письмове мовлення як спосіб формування та формулювання думок ґрунтується на використанні лінгвістичних знаків, закріплених у нервових зв'язках кори головного мозку в вигляді зорових та рукомоторних образів, діючих у сукупності з слуховими та мовленнєворуховими. У людей, які володіють грамотою, додатково до звукових, створюються графічні образи слів. Зорово-

графічні образи мають рукомоторні паралелі, які контролюються руховим механізмом пишучої руки. Психолінгвістичною основою письма є створення зорово-графічних відбитків мовних знаків та розвиток механізму пишучої руки [5, с. 8].

Здійснення засвідчувальної діяльності адвокатом не можливе без встановлення психологічного контакту з клієнтом та зосередження уваги на інформації, що надає клієнт, документах та наявних доказах, на інших джерелах інформації. Отже, увага для адвоката є дуже важливою.

Увага – це спрямованість і зосередженість психічної діяльності на певному об'єкті або об'єктах, на переживаннях, думках, що забезпечує більш ефективне сприйняття пріоритетної інформації [6, с. 137].

Слід зазначити, що на відміну від діяльності слідчого та прокурора, діяльність яких чітко процесуально регламентована, тобто – дозволено лише те, що прямо дозволено законом, адвокат має право вчиняти будь-які дії, що не заборонені законом. При цьому, формально-психологічне втілення зазначених дій та отриманої інформації у документальну форму також може набувати індивідуальних, не заборонених законом форм (акти, довідки, висновки тощо).

Висновки. Таким чином, можемо підсумувати, що засвідчувальний компонент діяльності не лише притаманний у діяльності адвоката, але й являється вкрай необхідним та важливим різновидом діяльності. Нами з'ясовано, що засвідчувальна діяльність адвоката нерозривно пов'язана із мовно-лінгвістичними навичками впевненого переводу здобутої інформації у письмову форму та втілення її у встановлені та не заборонені законом документи.

Подальші наукові дослідження у даній сфері можуть стосуватися більш детального вивчення різноманітних психологічних аспектів засвідчувальної діяльності адвоката. На нашу думку, потребують подальшого вивчення і інші структурні компоненти діяльності адвоката (пізнавальний, комунікативний, конструктивний тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Законодавство України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 20.05.2020) – Назва з екрана.
2. Юридична психологія: підручник / За заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
3. Бедь В.В. Юридична психологія: навчальний посібник. – Львів: «Новий світ-2000», 2006. – 376 с.
4. Юридична психологія. Словник: Довідкове видання / Кол. авт.: Д.О. Александров, В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко та ін.. – К.: КНТ, 2008. – 224 с.
5. Бойко М. І. Формування і розвиток писемної грамотності на уроках / М. І. Бойко.- Англійська мова та література. – 2010. - № 19-21. – С. 7-12.
6. Майдіков Ю.Л., Корсун С.І. Нервова система і психічна діяльність людини: Навч. посіб. – К.: Магістр – ХХІ сторіччя, 2007. – 280 с.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОБУДОВИ КОНЦЕПЦІЇ СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Панов Микита Сергійович,

к. психол. наук, доцент,

доцент кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна Академія» ЗОР

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. В останній час, у зв'язку з негативними, кризовими процесами у житті українського соціуму, з'являються нові явища, які потребують адекватного реагування з боку суспільства для розв'язання нагальних і потенційних проблем. Одна з таких проблем пов'язана із внутрішньо переміщеними особами. Ситуація вимушеної внутрішньої міграції призводить до соціальної дезадаптації особистості, ознаками якої є депресивні стани, пасивність, конформізм, неготовність адекватно вирішувати проблеми облаштування, зокрема і професійного, у нових умовах.

Мета роботи: сформулювати концепцію побудови структурно-функціональної моделі професійної реабілітації внутрішньо переміщених осіб.

Методи: аналіз законодавчих і нормативно-правових документів, які визначають права й обов'язки внутрішньо переміщених осіб; аналіз наукової літератури з проблеми дослідження для визначення стану розроблення порушеного питання та методологічних і теоретичних засад дослідження; узагальнення й систематизації з метою формулювання висновків.

Результати та обговорення. На сьогодні, більшість сучасних науковців, професійну реабілітацію безробітних розглядає як психічний стан, зумовлений розбалансуванням, дезорганізацією або втратою зв'язків із професійним середовищем або трудовою діяльністю; цей стан може ініціюватися ззовні або самою особистістю, характеризуватися змінами у її психологічному благополуччі, соціальному, професійному і матеріальному статусі,

супроводжуватися психічною напруженістю і переживаннями. А. Шумейко вважає, що професійна реадaptaція – адміністративно скорегований державою процес формування освітньо-професійної сфери набуття чи відновлення навичок, необхідних для опанування професій, які мають найбільший комерційний запит на сучасному ринку праці. Дослідник виокремлює в межах цього явища гарантований державою та практично реалізований механізм підвищення вже існуючої виробничої кваліфікації особистості (Шумейко, 2017). На нашу думку, під професійною реадaptaцією варто розглядати поступове пристосування працівників, які вже мають досвід трудової діяльності, до нових умов професійної діяльності (соціальних відносин, професійних обов'язків, фізичних умов праці, виробничих завдань та операцій), при якому відбувається перебудова потребово-мотиваційної сфери особистості. Показником ефективності професійної реадaptaції є баланс між адаптаційним потенціалом особистості та її новою професійною діяльністю (людина реалізує свій професійний потенціал, зберігає психічне здоров'я, досягає професійного успіху). Це дає підстави для висновку, що професійна реадaptaція дуже важлива для соціокультурної інтеграції вимушених мігрантів, оскільки вона є одним із важливих показників їхньої успішної соціальної адаптації в новому середовищі. І. Баклицький вважає, що ефективність професійної адаптації можна визначити на основі таких діагностичних характеристик, як-от: рівень емоційної напруги і стійкість до стресу; особливості мікросоціальної взаємодії і міри адекватності міжособистісних стосунків; енергетичний потенціал і здатність до логічного структурування ситуації (Баклицький, 2008). Для фіксації і відслідковування динаміки зазначених характеристик потрібно сформулювати теоретичні засади і розробити практичні рекомендації щодо професійної реадaptaції зазначеної категорії населення, а також підібрати діагностичний інструментарій. З цією метою було створено структурно-функціональну модель професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб, загальна концепція побудови якої має трирівневу структуру:

– методологічний рівень розкриває взаємозв'язки різних наукових підходів до розв'язання проблеми професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб. Наголосимо, що ефективність і системність вирішення зазначеного питання забезпечується взаємоузгодженим застосуванням гуманістичного й екзистенціального підходів. Це дало змогу комплексно підійти до розв'язання досліджуваного питання, врахувати особистісні й соціальні стресогенні чинники, відібрати методики для психотерапевтичної роботи з вимушеними мігрантами;

– *теоретичний рівень* передбачав аналіз наукових напрацювань з соціальної психології загалом і з проблеми соціальної реадaptaції різних категорій населення. Зокрема Л. Орбан-Лембрик на основі аналізу праць зарубіжних дослідників з проблеми соціальної реадaptaції виділила три основні наукові підходи до цієї проблеми: з точки зору соціальної ідентифікації (увага сконцентрована на сприйнятті себе й нового оточення на основі наявної інформації); з урахуванням стресу та пошуку шляхів його подолання (вимушену міграцію, на відміну від добровільної, розглядають як ситуацію стресу, вивчають моделі стресових ситуацій і варіанти виходу з них); у соціокультурному контексті (увага акцентується на психології міжкультурних контактів, формуванні умінь і навичок, які сприяють адаптації в новому середовищі) (Орбан-Лембрик, 2008).

Окрім того, у межах теоретичного рівня було обґрунтовано категоріально-понятійний апарат дослідження (поняття «адаптація», «реадaptaція», «професійна реадaptaція», «внутрішньо переміщені особи», «вимушена міграція» тощо), проаналізовано структуру досліджуваного феномена, розкрито сутність, зміст, етапи, закономірності і принципи професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб.

– *практичний рівень*, що передбачав моделювання й експериментальну перевірку системи корекційно-реабілітаційних заходів з професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб, розроблення

змістово-процесуального, навчально-методичного, оцінювально-діагностичного забезпечення цього процесу.

Окрім того, у процесі дослідження сформульовано низку принципів науково-теоретичних положень, які визначають сутність розробленої моделі професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб. По-перше, запропонована модель спрямована на об'єднання зусиль фахівців різних напрямів (представників органів державної влади, громадських і волонтерських організацій, соціальних педагогів, психологів тощо), а також сприяє активній співпраці різних державних і громадських установ, які здійснюють комплексний супровід зазначеної категорії населення. По-друге, зазначена модель має не тільки теоретичне, але й конкретно практичне значення, тому що пов'язана з безпосередньою практикою роботи соціальних реабілітаційних установ, які здійснюють супровід і підтримку внутрішньо переміщених осіб, вона була апробована в реальних умовах. По-третє, модель відповідає таким основним технологічним вимогам, як-от: концептуальність, системність, керованість, ефективність, оптимальність, інноваційність. По-четверте, розроблену модель можна трансформувати, адаптуючи до змінних умов, оскільки вона заснована на компонентах універсального характеру.

У цілому проектування структурно-функціональної моделі професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб передбачало відображення таких її компонентів: мети, завдань, змісту, структурних компонентів професійної реадaptaції, її очікуваного результату, які перебувають у безпосередніх функціональних взаємозв'язках. Результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження та вивчення сучасного стану практики професійної реадaptaції безробітних, що належать до категорії внутрішньо переміщених осіб дали змогу побудувати структурно-функціональну модель, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістово-діяльнісного і критеріально-результативного блоків.

Висновки. Визначено, що концепція побудови структурно-функціональної моделі містить три рівні – методологічний, теоретичний і

практичний. Доведено, що взаємодія та взаємозв'язок усіх визначених та схарактеризованих блоків (цільового, теоретико-методологічного, змістово-діяльнісного і критеріально-результативного) забезпечує цілісність, дієвість та ефективність запропонованої моделі професійної реадаптації безробітних, які належать до внутрішньо переміщених осіб, а також спрямована на оптимізацію практичної діяльності фахівців, які здійснюють супровід зазначеної категорії громадян.

Список використаних джерел

1. Баклицький І.О. Психологія праці. Київ: Знання, 2008. 316 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Вплив міграційних процесів на поведінкові прояви особистості. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2008. Вип. 13. Ч. 1, С. 3 – 15.
3. Шумейко А.П. Види реадаптації і психореабілітації учасників бойових дій. *Проблеми екстремальної і кризової психології*. 2017. №21, С. 220-229.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ

Усик Дмитро Борисович

к. психол. н., доцент

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

Вступ. Психологічну культуру особистості слід визначати як складну інтегративну властивість особистості, яка забезпечує своєчасне й оптимальне вирішення всіх повсякденних і професійних питань психологічного змісту, що базується на щирій спрямованості на людину і глибокій переконаності в цінності людської особистості й значущості всіх її проявів.

Психологічна культура - це складова частина базової культури як системної характеристики людини, що дозволяє йому ефективно самовизначитися в соціумі і самореалізовуватися в житті, сприяючи саморозвитку, успішній соціальній адаптації і задоволеності життям. Вона включає грамотність і компетентність, в психологічному аспекті розуміння людської суті, внутрішнього світу людини і самого себе, людських відносин і поведінки, гуманістично орієнтовану ціннісно-сміслову сферу (прагнення, інтереси, світогляд, ціннісні орієнтації), розвинену рефлексію, а також творчість в психологічному аспекті пізнання людини і у власному житті.

Такий стан пояснюється тим, що формування психологічної культури учнів старших класів спрямоване на вирішення найважливіших психолого-педагогічних завдань, які забезпечують становлення особистості дитини:

- формування в школярів загальних уявлень про психологію як науку;
- надання дітям допомоги у відкритті внутрішнього світу людини;
- пробудження інтересу дитини до інших людей і до самого себе;
- розвиток інтелектуальної сфери (загальних і спеціальних здібностей, пізнавальної спрямованості тощо);

- розвиток самосвідомості (почуття власної гідності, адекватної самооцінки);
 - розкриття сутності особистісної спрямованості (потреби, бажання, цілі, смисли, ідеали, ціннісні орієнтації);
 - розвиток комунікативних умінь;
 - розвиток емоційної сфери (почуттів, переживань, настроїв і т.д.);
- розуміння почуттів

Мета роботи – емпірично дослідити особливості психологічної культури учнів старших класів сільських шкіл.

Матеріали та методи. Під час проведення даного дослідження, були використані такі методики:

1. Методика «Психологічна грамотність» (за Колмогоровою Л.С.)
2. Тест комунікативних умінь Міхельсона (автор - Л. Міхельсон, переклад і адаптація - Ю.З. Гільбух).

Дослідженням були охоплені 36 респондентів – 16 учнів 11-го класу Михайлівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Лебединської районної ради Сумської області та 20 учнів 11-го класу Маловисторопського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів - дошкільного навчального закладу Лебединської районної ради Сумської області

Результати та обговорення. Після обробки отриманих даних ми отримали наступні результати дослідження:

За методикою «Психологічна грамотність» (за Колмогоровою Л.С.) на дослідження елементів психологічної грамотності учнів старших класів отримані результати ми представили у таблиці 1.

Скорочення:

Михайлівка - 16 учнів 11-го класу Михайлівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Лебединської районної ради Сумської області.

Маловистороп - 20 учнів 11-го класу Маловисторопського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів - дошкільного навчального закладу Лебединської районної ради Сумської області.

Таблиця 1.

**Результати дослідження психологічної грамотності учнів
старших класів сільських шкіл (у %)**

Групи	1-й субтест	2-й субтест	3-й субтест	4-й субтест	Середнє значення
Михайлівка	60	38	51	48	49.25
Маловистроп	59	41	52	51	50.75

За підсумками дослідження усі випробовувані розподілились за рівнями наступним чином (таблиця 2).

Таблиця 2.

**Рівні психологічної грамотності учнів старших класів
сільських шкіл (у %)**

Рівні	Михайлівка	Маловистроп	Середнє значення
Високий	4.2	4.85	4.52
Вище середнього	24.62	18.9	21.76
Середній	45.8	43.2	44.5
Нижче середнього	14.6	17.9	16.25
Низький	10.78	15.15	12.96

Аналіз рівня психологічної грамотності у випускників шкіл показав, що для переважної більшості юнаків і дівчат психологія є малознайомою областю знань, відомою в основному «з чуток». Учні практично не читають популярну літературу з психології, тільки 37% учнів старших класів сільських шкіл мали будь-який досвід, пов'язаний з вивченням психології, спілкуванням з психологами (тренінги, консультації). Вони практично не диференціюють такі області, як психологія, психотерапія, психіатрія. У той же час у молодих людей досить виражений інтерес до області людинознавства, до самих себе, який задовольняється лише частково (23%) або в незначній мірі (18%). Близько 65%

учнів старших класів відзначили різні проблеми, пов'язані зі спілкуванням, взаєминами, самовідношенням, пізнанням інших і себе і т.д.

У першому субтесті «Поняття» найбільш складними, що викликали основну кількість помилок, були такі поняття і терміни: абстрактний («неточний», «нереальний», «несуттєвий»), ригідний («пасивний», «відсторонений»), інтимний («заборонений», «сексуальний»), гармонія («схожість», «цілісність», «спокій»), релаксація («стомлення», «зосередження»), конформізм («ввічливість»). Багато старшокласників не розрізняють такі поняття, як компроміс і співробітництво, характер і темперамент, гіпноз і медитація і т.д. Стрес розуміється ними як будь-яке хвилювання, як накопичений поганий настрій або навіть як агресія. Їм практично не знайомі точні значення понять альтруїзм, дебіл, авторитарність, мазохізм, фанатизм, толерантність і т.д. Найбільші труднощі в усіх учасників експерименту викликав другий субтест, пов'язаний з психологічним аналізом ситуацій. Школярі слабо володіють елементарними навичками психологічного аналізу ситуацій. Часто відбувається внутрішня «підміна» питань: наприклад, замість відповіді на питання «У чому, на вашу думку, полягає причина описаної поведінки героя?», вони дають оцінку ситуації, поведінки героя. При цьому етичний аналіз ситуацій переважає над психологічним.

Вирішення психологічних завдань (субтест 3), пов'язаних із застосуванням наукових і життєвих знань з психології, а також психологічної інтуїції, в цілому дало найвищі результати в порівнянні з іншими субтестами.

Низькі бали були отримані у випробовуваних при поясненні значення метафор (субтест 4). Виявилось, молоді люди не знають значення і походження багатьох «крилатих» висловів, які використовуються в повсякденному житті і які характеризують людей. Багато хто не знає значення виразів «гомеричний регіт» («неприродний сміх», «істеричний сміх», «сміх без причини»), лебедина пісня («пісня вірності», «втішні слова», «залицяння на початку взаємин»), крокодилячі сльози («гіркі сльози», «рясні сльози», «сльози, пролиті даремно»), побиття немовлят («верх садизму», «зривання злості на дітях»,

«словесна образа»). Зв'язок культури представників різних поколінь, що виявляється в передачі життєвого досвіду, фольклору, традицій, здійснюється, на наш погляд, слабо. На цьому тлі відсутність навчального предмета, цілеспрямовано і систематично вивчаючої людини, позначається негативно на рівні психологічної грамотності випускника школи. Випускники, які не мають можливість отримувати подальшу освіту, залишаються часто на низькому рівні грамотності (і психологічної культури в цілому) на багато років, а часом - на все життя.

Результати досліджень за **тестом комунікативних умінь** Міхельсона (автор - Л. Міхельсон, переклад і адаптація - Ю.З. Гільбух).

Результати дослідження комунікативної компетентності показали, що існують статистично відмінності (таблиця 3).

Загальні дані про рівні комунікативної компетентності учнів старших класів сільських шкіл представлені у таблиці 3.

Таблиця 3.

Рівні комунікативної компетентності учнів старших класів сільських шкіл

Рівні	Михайлівка	Маловистороп	Середнє значення
Високий	3.2	2.6	2.9
Вище середнього	38.8	31.4	35.1
Середній	42.1	40.2	41.15
Нижче середнього	11.4	19.9	15.65
Низький	4.5	5.9	5.2

З наведених таблиць видно, що відсоток випробовуваних, які демонструють компетентну, впевнену поведінку вищий, ніж відсоток школярів, які демонструють залежну поведінку та ще більший, ніж відсоток тих, хто проявляє агресивні реакції..

Ці результати є закономірними, так як в освітньому процесі велика увага приділяється формуванню комунікативних навичок. Учні старших класів, які

мають в цілому високий рівень розвитку, в комунікативних ситуаціях реагують далеко не завжди ефективно, багато хто з них відзначають проблеми і труднощі в сфері спілкування.

Розглянемо сформованість окремих комунікативних умінь:

- **Уміння надавати і приймати знаки уваги.** Переважне у відсотковому вираженні число правильних впевнених реакцій школярі демонструють саме в цій ситуації. Мабуть, в їх середовищі, коли їх хвалять, захоплюються ними, стереотипною реакцією є спокійне «спасибі» - впевнена і правильна відповідь. Разом з тим учні старших класів обох шкіл часто виявляють агресивний тип реагування (30.7% та 29.4% відповідно).

- **Реагування на справедливую критику.** Старшокласники в сільських школах знають, що потрібно не тільки приймати компліменти, але і реагувати на справедливую критику. Обидві ситуації (питання 4, 13), що увійшли в блок, показали переважання впевнених правильних реакцій (52,5% та 51.2% відповідно), так що можна сказати, що ситуація критики, яку сам школяр вважає справедливою, не є для нього проблемою.

- **Реагування на несправедливую критику.** В даному випадку можна говорити про відсутність комунікативних умінь в цих ситуаціях. Ні в одному з питань немає переважання правильних відповідей над неправильними. Виражений тип реагування - агресія. Учні в цілому демонструють по цьому вмінню найнижчі результати (28.9% та 32.5% відповідно).

- Відсутнє виражене переважання впевненої поведінки в тому випадку, коли мова йде про групу ситуацій, названих «**зачіпаючою поведінкою**». Причому в цьому вмінні учні старших класів виявилися трохи більш компетентними. Проблему реагування в провокуючих ситуаціях можна вважати однаково значущою для всіх учнів.

- Ще одна ситуація, що демонструє комунікативну компетентність учнів старших класів - «**вміння просити**». Компетентні правильні відповіді в були отримані в 63.7% та 62.6% випадків, це вміння виявилось найбільш сформованим в порівнянні з іншими.

- У групі ситуацій **«вміння відповісти відмовою»** знову переважає впевнений тип реагування в обох групах старшокласників сільських шкіл (64.6% та 63.7%). Уміння сказати «ні» є об'єктом спеціального відпрацювання в школі, включаючи екстремальні ситуації (пропозиція наркотиків, пропозиція до вступу в інтимні стосунки).

- **Уміння самому надавати співчуття, підтримку.** Переважною реакцією є впевнена компетентна поведінка. (68.3% та 67.9%). Хоча багато пасивно-залежних реакцій на питання 7: «Ви знаєте, що хтось відчуває себе засмученим. Зазвичай в таких випадках ви ... ».

- **Уміння самому приймати співчуття і підтримку інших.** В середньому це вміння у школярів слабо сформоване. В обох групах високий відсоток залежної поведінки. Причому більш високу активність у прояві емпатії демонструють учні старших класів, а в прийнятті співчуття у них є проблеми. Учні характеризуються прийняттям співчуття, але проявляти його не вміють. У цьому вмінні компетентних відповідей 46.9% і 45,7% відповідно

- **Вступ до контакту.** У цьому випадку також можна говорити про те, що відповідні вміння в учнів не сформовані. Переважним типом реагування у них є залежна поведінка (45,3%). У учнів ЕК це вміння досить відпрацьовано (67,31% компетентних реакцій).

- **Реагування на спробу іншого (однолітка) вступити в контакт.** При даному типі взаємодії виражена поведінка в учнів старших класів сільських шкіл - залежна (35,7% та 26.3%) при незначному випередженні компетентних реакцій (42,1% та 41.7%). Це знову говорить про те, що відповідні вміння в учнів не сформовані.

Таким чином, результати дослідження виявили несформованість ряду комунікативних умінь у старшокласників сільських шкіл. У таких вміннях, як прохання про допомогу, реагування на провокуючу поведінку, надання та приймання знаків уваги учні демонструють більш впевнену поведінку, ніж в інших ситуаціях.

ART

КУЛЬТУРОТВОРЧА РОЛЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ВІЗАНТІЇ ТА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ РУСІ

Чуйко Олег Дмитрович

кандидат мистецтвознавства, доцент

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Активізація міждержавних контактів Візантії та Галицької Русі спостерігається після змін у їхній внутрішній і зовнішній політиці у XII ст. Тоді відносно цілісна Київська Русь перетворилась у своєрідну федерацію князівств, номінально залежних від центру. Неминучим наслідком удільної системи стали князівські міжусобиці. Оскільки в суперництво з Києвом втягнулося й Галицьке князівство, то відносини із Візантією, Угорщиною й балканськими країнами набули дещо іншого характеру.

Слід зазначити, що політика Візантії стосовно Київської Русі мала вибіркового характеру: вона була різною, залежно від руського князівства, – від тісного союзу до категоричного розриву, зважаючи на співвідношення сил і зовнішньополітичної ситуації. Традиційно завдання візантійської дипломатії полягало в залученні Києва до боротьби з ворогами імперії в Центральній Європі чи на півночі Балкан, а також утримання його від участі у ворожих Візантії коаліціях. При цьому один із найважливіших принципів полягав у збереженні дружніх стосунків із Київським князівством як найвищим у ієрархії, а також зміцнення тісних союзницьких відносин з Галицькою Руссю як територіально найближчим і найбільш реальним військовим союзником. Відносини з нею мали для імперії важливе значення, іноді, як помічено, навіть, нехтувалися дружні контакти з Києвом, якщо одночасне досягнення обох згаданих цілей ставало неможливим [6, с. 4].

Мета пропонованої публікації полягає у розкритті особливостей взаємозв'язків Візантії та Галицько-Волинської держави в контексті їх впливу на художню культуру і побут західних теренів Русі.

Методологія дослідження. В процесі дослідження означеної теми розглядається культура Галицько-Волинської землі як складна, багатоаспектна система певного історичного етапу, що залежить від локальних соціокультурних чинників. Поряд із загальнонауковими методами систематизації та класифікації використовувались мистецтвознавчі методи образно-стилістичного та іконографічного аналізу.

Результати і обговорення. Візантія тримала в полі зору Нижнє Подунав'я, через терени якого кочовики проникали в причорноморські й балканські регіони, що перебували під її контролем. Ареал у межиріччі Дністра та Серета й землі в нижній течії Дунаю був своєрідним проходом між Чорним морем і Карпатами. Крізь нього велика кількість кочівницьких об'єднань в XI–XIII ст. просувалась на Балкани [6, с. 4]. У створенні перепони для них було зацікавлене й Галицьке князівство.

Зміцнило торговельно-економічні й культурні взаємозв'язки Галицько-Волинської Русі й Візантії віддання в липні 1104 року дочки старшого з Ростиславичів перемишльського князя Володаря Ростиславича – Ірина заміж за сина візантійського імператора Олексія Комнена-Ісаака. Ця подія мала важливе історичне значення, адже це був перший випадок прямого династичного союзу Візантії з окремим руським князівством. Він означав великий успіх зовнішньої політики Ростиславичів, тим більше, що офіційний Константинополь при укладанні династичних шлюбів був надзвичайно виваженим [4, с. 333].

За часів князювання Володимирка Галич подальше зближується з Константинополем. Це було пов'язано значною мірою з довготривалою боротьбою галичанина з великим київським князем, у якій противники орієнтувалися на двох тогочасних непримиренних антагоністів – Візантію й Угорщину. У середині XII ст., коли вони вели майже двадцятирічну війну, союз для них із Галицькою Руссю був нагальною життєвою необхідністю.

Ярослав Осмомисл, який змінив на престолі Володимира в 1153 році, не втягувався у конфлікти імперії з уграми, намагаючись зберегти добрі стосунки з обома сторонами і, водночас, не перешкоджати Мануїлу I вербуванні найманців у руських землях. І тільки в 1164–65 роках стосунки Галича й Візантії стали напруженими через появу шлюбного проекту між галицьким і угорським двором, а також через утечу з константинополької тюрми в Галич племінника імператора Мануїла Андронік Комнен [2, с. 3–8]. Фактично це порушило галицько-візантійську угоду [1, с. 66].

Слід зазначити, що окремі науковці, зокрема Ю. Асєєв, М. Фіголь, не до кінця пересвідчившись у достовірності відомостей візантійських хронік, повідомляли, що Андронік Комнен, перебуваючи в Галичі, описав його княжий палац із фресковим розписом. Насправді ж згадано оздоблення палати в пам'ять про тамтешнє життя, збудованої ним згодом у Константинополі. Розписи зображали кінську їзду, полювання із собаками, пробитого списом кабана й пораненого зубра, самого Андроніка, котрий готує їжу [2, с. 3–8].

У літописі згадано надання в Галицькій землі у володіння візантійському гостю декількох «городів для піддержки» [10, с. 287]. Встановити міста, які подарували візантійському гостю, допомогли археологічні знахідки. При дослідженні городища Олешків і літописного Василева на Дністрі знайдено залишки дерев'яних храмів, підлоги яких давні майстри виклали керамічними плитками з геральдичними рельєфними зображеннями [12, с. 91–94]. Їх зробили, як нині встановлено, з використанням тієї ж матриці, що й плитки, які прикрашали підлогу однієї з княжих споруд в околицях Галича [8, с. 236–238]. Імовірно, що плитки для оздоблення храму спеціально доправили зі столичного міста.

Окрім того, дерев'яну церква у Василеві збудували за межами дитинця, на території добре укріпленої садиби, що виконувала функції замку-резиденції [11, с. 140]. Слушно вважається, що замовником будівництва унікальної споруди, якою є Олешківська ротонда, міг бути лише принц Андронік Комнен –

двоюрідний брат і внук візантійських імператорів, який згодом посів їхній трон [7, с. 64].

Наприкінці XII ст. візантійсько-галицькі відносини поступово занепали. Напружена ситуація склалася між Візантією та Галицьким князівством після загибелі Андроника Комнена, але й тоді військовим діям передували перемовини галицьких послів. Щоправда, не порозумівшись із представниками династії Ангелів, Ярослав Осмомисл тоді підтримав повстання в Болгарії [5, с. 597–598].

У роки правління Романа Мстиславича, стосунки між Візантією та Галицько-Волинською державою знову набули характеру партнерства. Імператор Олексій III Ангел звернувся до князя допомоги у війні з половцями, які грабували Фракію. Він відповів згодою. А близько 1200 року в Константинополі з успіхом побувало галицьке посольство. Візантія була зацікавлена в союзі з Галичем, адже прагнула уникнути ударів, які їй завдавали болгари в коаліції з половцями [9, с. 82]. Згодом, як писав візантійський хроніст, його столицю від половецького удару врятувала «Богом призвана фаланга» князя Романа [3, с. 34]. Він також із пошаною прийняв у Галичі імператора, якого хрестоносці вигнали з Константинополя [13, с. 211–212].

Тісні торговельно-економічні й культурні взаємовідносини Галицько-Волинської Русі й Візантії підтверджуються ситуацією, яку в історіографії означили «Історія народів візантійського культурного кола». У хронологічному плані його окреслюють часом від середини X до середини XIII ст., що був переломним у християнізації Центральної та Східної Європи [14, р. 6, 12].

Розрізняють п'ять основних ознак, які в культурному відношенні характеризують країни «візантійського культурного кола» чи «візантійську спільноту народів»: їхні мешканці загально визнавали східне християнство; місцеві Церкви визнавали примат Патріархату Константинополя; влада погоджувалася (приймні звичаєво, номінально) з пріоритетною роллю візантійського царя; населення тих держав дотримувалося норм римсько-

візантійського права; суспільні верстви таких країн розглядали Візантію як найавторитетніший взірець культури, якого треба неухильно наслідувати.

Вважається, що «візантійська спільнота народів» виникла близько 1000-го року, й заселяла терени вздовж Дунаю разом із Сербією, південно-східну частину Італії, а також Русь. При цьому наголошуться на вирішальній ролі в цьому культурному об'єднанні Польщі, а з XI–XII ст. – Чехії та Угорщини, відтак із XIV ст. Румунії [14, р. 6, 12].

Висновки. Маємо всі підстави констатувати, що візантійсько-галицькі відносини склалися загалом на дружній основі. Щоправда, їхні вектори в різні періоди насичувалися як тісними контактами, так і їхнім послабленням. Прикмети культурних взаємозв'язків забарвлювалися животворним перебуванням ряду країн, зокрема Волині й Галицьких земель, а згодом об'єднаного Галицько-Волинського князівства, у «візантійському культурному колі» чи «візантійській спільноті народів». При потребі Візантійської імперії захистити свої дунайські володіння від нападів кочівників, її правителі встановлювали союзні стосунки з галицькими князями. Адже вони теж прагнули захистити в Нижньому Подунав'ї свої торгові шляхи, що поєднували із Візантією та Сходом загалом. Водночас для зовнішньої політики Давнього Галича підтримка Константинополя була необхідною з огляду на військову конфронтацію, що час від часу виникала між галичанами та їхніми сусідами.

Список літератури

1. Биков М. В. Византийский историк Иоанн Киннаш о народах Восточный Европы. Тексты, перевод, комментарий. Москва, 1977.
2. Войтович Л. Галицьке князівство на Нижньому Дунаї // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України : матеріали міжнародної наукової конференції. (м. Галич, 10–11 жовтня 2008 року). Галич, 2008. С. 3–8.
3. Войтович Л. Зоря князя Романа // Літопис Червоної Калини. 1991. Ч. 2. С. 32–35.

4. Войтович Л. Княжа доба на Русі: Портрети еліти. Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
5. Войтович В. Кілька реплік з приводу дискусії про автентичність “Слово о полку Ігоревім” // Україна в Центрально-Східній Європі. Київ, 2006. Вип. 6. С. 595–608.
6. Головка О. Межиріччя Дністра та Дунаю в політичному житті Галицької землі (XI–XIII ст.) // Слово о полку Ігоревім та його доба : матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції. (м. Галич, 24 жовтня 2007 року). Галич, 2007. С. 3–16.
7. Іоаннісян О. М. Про один епізод візантійсько-угорсько-галицьких відносин у другій половині XII століття // Галич і Галицька земля : збірник наукових праць. Київ; Галич, 1998. С. 59–66.
8. Иоаннисян О. М. Новые исследования одного из памятников галицкого зодчества // Советская археология. 1983. № 1. С. 231–244.
9. Котляр М. Ф. Історія дипломатії Південно-Західної Русі. Київ, 2002. 247 с.
10. Літопис Руський за Іпатським списком / переклад Леонід Махновець. Київ : Дніпро, 1990. 591 с.
11. Тимощук Б. О. Давньоруська Буковина – (X – перша половина XIV століття). Київ : Наукова думка, 1982. 206 с.
12. Томенчук Б. Дослідження дерев'яної ротонди на давньоруському городищі в Олешкові на Пруті // Записки НТШ. Львів, 1993. Т. ССХХV. С. 87–96.
13. Майоров О. Галицько-волинський князь Роман Мстиславич. Володар, воїн, дипломат. Біла Церква : Вид. О.В. Пшонківський, 2011. 318 с.
14. Kłoczowski J. Chreścianstwo w Europie Środkowowschdniej i budowa organizacji kościelnej // Zicmie polske w X wieku I ich znaczenie w kstaltowaniu sie nowej mapy Europy. Red. H. Samsonowicz. Krakow, 2000. P. 3–16.

HISTORICAL SCIENCES

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БОРИСА ГРІНЧЕНКА В УДП ТА УРП

Резнік Максим Миколайович

Вчитель історії, II категорія, самостійно проводжу НР
м. Київ, Україна

Вступ. Остання третина XIX століття для України стала значущим проміжком в якому зароджувалися, формувалися, отримували огранку нові самородки політичної думки. Так протягом 1890х відбувся значущий стрибок коли старогромадівське українофільство переходить до організованої політичної діяльності [6, с. 248].

Від початку нового століття розгортається активна партійна діяльність в якій приймає участь переважна більшість свідомої інтелігенції. В даному контексті цікавою для розгляду є постать Бориса Грінченка, адже серед його заслуг, окрім літературних та педагогічних, ще і формування політичної партії, з однією з найбільш економічно продуманих програм.

Мета роботи: охарактеризувати політичні погляди їх розвиток та діяльність Бориса Грінченка в Українській Демократичній партії та Українській Радикальній партії.

Матеріали та методи: дослідження базується на загальнонаукових методах: аналізу і синтезу, індукції і дедукції, абстрагування і конкретизації, аналогії і порівняння, а також на історичних принципах історизму та об'єктивності, конкретності, всебічності, опору на історичні джерела та історіографічної традиції, системному та ціннісних підходах.

Результати обговорення. Після початку політизації Всеукраїнської Загальної Безпартійної Демократичної Організації протягом 1902 року проходив процес формування нової політичної платформи [1, с. 261], однак цей процес заклав протиріччя, які і розкололи ЗУБДО. Після друку основної

програми на з'їздах 1903 року розпочалося їх жваве обговорення та дебати. Основні умови: федералізація Російської імперії, надання широкої автономії для України, створення крайового парламенту, офіційного використання української мови в освіті та адміністративних установах [2, с. 140]. Було вирішено підготувати проект реорганізації ЗУБДО на політичну партію, В. Науменко, В. Беренштам та І. Стешенко поступилися своїми місцями Б. Грінченку, С. Єфремову, М. Левицькому та Є. Чикаленку. Протягом 1904 року проходив процес напрацювання програмних засад, і врешті решт восени 1904 було ухвалено проект програми «Української Демократичної Партії». До попередніх пунктів додалися економічні – зокрема викуп поміщицьких земель. Однак проголошена програма викликала дискусію і розкрила протиріччя скоріше в фундаментальних поглядах на методи і способи боротьби, на формування національної ідеї, і те, хто має відігравати провідну роль в новій формації. Розкол намітився ще від суперечки Б. Грінченка та В. Науменка щодо методів розповсюдження літератури в 1903, однак остаточно став відчутним після початку ігнорування Київською старою громадою діяльності УДП та сплати членських внесків, що стало прикладом для більшості громад.

Що цікаво, з переважної більшості членів УДП з Грінченком після розколу зберіг нормальні лише Є. Чикаленко, і навіть пропонував УДП та старогромадівцям на з'їзд журналістів відправити Б. Грінченка [3, с. 374-375].

Тим часом «в повітрі відчувався запах революційних настроїв», а в Раді почались постійні суперечки. Б. Грінченко пропонує виключити зі складу УДП Київську стару громаду, однак до нього не дослухаються. Тому, через постійні суперечки і непорозуміння з Б. Грінченко виходить зі складу УДП та береться за створення радикальної партії, яка мала б на меті налагодження роботи, напрацювання та доопрацювання програми партії. Протягом осені-зими 1904-1905 він їздить по всій Україні в пошуках людей для партії, і на березень 1905, партія була майже організована, а до Грінченка перейшли всі радикали з УДП [3, с.363-367].

Однак, через низку факторів новостворена УРП не змогла посісти провідне місце. Метою партії було досягнення Україною повної політичної самостійності. В платформі партії вказувалося: «Партія певна, що здійснити всі соціальні ідеали можна буде тільки при повній політичній самостійності українського народу і необмеженому праві його рішати самому у всіх справах, які його торкаються. Вибороти таке становище для нашого народу буде нашою метою» [4, с. 139].

«...або хоч і дали б [автономію], то держава мішалась би до його справ і не дозволяла б нашому народові порядкувати собою так, як він хоче, і завести такий лад із землею, фабриками й заводами, як тут писано, тоді українському народові неминуче доведеться відокремитися від Росії і завести свою Демократичну (Народну) Республіку» [5, с. 42].

Б. Грінченко та його УРП у соціально-економічних питаннях стояли між УДРП і РУП, займаючи позицію, близьку до народних соціалістів. Невипадково у його праці проголошувалось: «До соціалістичного ладу тягне увесь хід нашого життя. Навіть сам капіталізм до його наближає, бо хоч підвалиною у нього приватна власність, але він потроху сам ту підвалину ... руйнує», «зрозуміймо, що тільки соціалістичний лад дасть нам спокій і щастя й робімо все, щоб йому шлях уторувати...» [5, с. 45].

На противагу більшості партій в економічному питанні УРП виробила чітку програму: щоб «усі землі державні, удільні і т. д. стали краєвим фондом», запровадити «викуп приватних земель за кошти краю»; виділити «безземельним або малоземельним ... наділи з краєвого земельного фонду»; «створити орендове право»; запровадити «8-годинний робітничий день», «встановлення мінімуму заробітної плати», «10 тижнів декрету», та «страхування робітників» [6, с. 43-44].

Враховуючи прорахунки УДП у аграрному питанні, УРП розробила його детальніше і передбачила прийняття українською крайовою Радою спеціальних аграрних законів. Окрім вже згаданих аграрних вимог УДП, програма УРП також передбачила: 1) забезпечення безземельних або малоземельних

господарів наділами з крайового земельного фонду; 2) скасування викупної плати та інші спеціальних податків; 3) знищення «черезполосиці»; 4) переведення на крайовий кошт витрат на утримання доріг і шляхів; 5) запровадження ґрунтової сільськогосподарської освіти; 6) здійснення державної підтримки товариського використання землі [7, с. 12-13].

Однак, попри схожі позиції, внаслідок розколу члени УРП не тяжіли повертатися до УДП чи, пак обговорювати об'єднання партій. Молодше крило продовжувало гуртуватися навколо Б. Грінченка, а в УДП політична активність майже повністю зупинилася [3, с. 384]. Після напрацювання партійної літератури було розпочато активне її видання, зокрема навіть направлено Матушевського до Львова для видання програми Радикальної Партії.

В столиці діяльність УРП обмежувалась літературно-видавничими та культурницькими заходами, а серед колишніх територіальних громад України члени Української радикальної партії впливу майже не мали [6, с. 44]. В той же час в діяльність чернігівської, одеської, катеринославської громад було внесено розбрат. Через це молодь охоче віддавала перевагу Українській соціал-демократичній партії (УСДРП) і загальноросійським партіям, серед яких значної популярності набула Конституційно-демократична партія та кадети.

Як наслідок діяльності та через надмірну критику від Б. Грінченка відвертається більшість провідних політичних фігур, а проти нього видано відозву з критикою.

Великим прорахунком Б. Грінченка було те, що на наш погляд він дозволяв собі бути наївним політиком – не змігши відстояти свої погляди в ЗУБДО (УДП) і приборкати старогромадівців, він поставив за мету створити свою партію, не враховуючи при цьому загальну політичну канву [3, с. 409-411].

Не впоравшись зі своєю ціллю та побачивши ще більший занепад УДП Грінченко розпочинає перемовини про об'єднання партій. Таку ідею підтримали і його «колеги по цеху» Лисенко та Чикаленко, врешті решт на осінь 1905 року УДП було вироблено загальну програму об'єднання партій.

Однак і тут при її розгляді Грінченко підняв питання існування незалежного редакційного комітету, що формувався з автономної громади зі складу УДП. Після довгих суперечок пункт було усунуто з програми і крапку в існуванні УДП та УРП остаточно поставлено [3, с. 412-415].

У вже новій партії програма знову украдається Б. Грінченком який умів свої погляди на справи викладати «розумно і логічно» [8, с. 5], однак знову піднімаються дискусійні питання щодо участі у Державній Думі, яку Грінченко пропонував взагалі бойкотувати, що знову призводить до розбіжностей та суперечок.

Тим часом наприкінці 1905 р. В. Леонтович отримав дозвіл на видання щоденної політичної, економічної та літературної газети "Громадська думка" і в останній день року встиг видати її перший номер. Видання це побачило світ замість задекларованої газети "Українське слово", на яку й, власне, було подане прохання на випуск. Завдяки широкому колу авторів редакції, а серед них були Б. Грінченко, його дружина М. Загірня, В. Самійленко, А. Тесленко, А. Кримський, М. Лисенко, В. Доманицький та інші, редакція торкалася усіх важливих суспільно-політичних проблем, використовувала весь арсенал тогочасних газетно-публіцистичних жанрів – від заміток до великих аналітичних статей, від віршів до гумористично-сатиричних жанрів.

Та не уникнув і він пильного ока цензури, яка майже в кожному номері вбачала якусь "єресь" й тому редакцію було зобов'язано усі "підозрілі" публікації перекладати російською мовою й надсилати їх прокуророві [9]. А тим часом і в самій редакції між її членами почалися дискусії щодо подальшого вирішення економічних проблем у державі (політичний же курс був визнаний усіма і не брався під сумнів – домагатися автономії України). Так, В. Леонтович доводив, що земельну реформу треба здійснювати поступово, і безапеляційно заявляв, що не хоче, аби за його підписом виходила газета, яка підбурює проти заможних мас. Б. Грінченко був лише за те, щоб відібрати в багатих землю задарма. Зрештою, дійшло до того, що В. Леонтович передав видання газети Є. Чикаленкові, а редактором її став Ф. Матушевський. Б. Грінченко змушений

був залишити часопис, а незабаром у редакції був проведений обшук, під час якого знайшли деяку заборонену літературу, що стало причиною для остаточного закриття видання [10, с. 10].

Через такі обставини, Грінченко пристає на пропозицію очолити київську «Просвіту» з 1906 року, та робити те, що у нього виходить найкраще – щоденна копітка робота – доносити до українців хоча б елементарні основи вітчизняної історії; роз'яснювати їм, що вони мають спільні інтереси; прищеплювати рідному народові почуття національної та водночас людської гідності [11, с. 67].

Висновки. УРП задекларувала себе в якості партії самостійницької, державницької, але декілька місяців існування не дали їй змоги досягти своєї мети. Враховуючи, що УДП та УРП були нечисленні за своїм складом та займали послідовно ліберально-демократичні позиції, обстоюючи ідею встановлення в Російській імперії конституційної монархії, в 1905 р. вони злилися в Українську демократично-радикальну партію (УДРП), яка відстоювала ідею автономії України у складі Росії.

Список використаних джерел та літератури:

1. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1992. – 512 с.
2. Українська державність: історія і сучасність: Матеріали наукової конференції, січень 1993. – К.: ІСДО, 1993. – 408 с.
3. Спогади (1861-1907) = The Memoirs / Євген Чикаленко; [передм. В. Дорошенка]. – Нью-Йорк: Укр. Вільна Акад. Наук у США, 1955. – 502, [2] с. : портр.
4. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. Упорядники: Т. Гунчак, Р. Сольчаник. – Мюнхен, «Сучасність», 1983. – 510 с.
5. Яворенко Л. Чого нам треба? — Львів: Видання Української радикальної партії, 1905.

6. Голобуцький О. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця ХІХ – початку ХХ століття : Дослідження / О. Голобуцький, В. Кулик. – Київ: Смолоскип, 1996. – 124 с.
7. Платформа Української Радикальної Партії. — Львів: Видання УРП, 1905.
8. Самостійна Україна: Збірник програм українських політичних партій початку ХХ ст. / Упор. О. Федьков. — Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1991.
9. Центральний державний історичний архів України у Києві. – Ф. 385, оп. 2, спр. 134.
10. Російська революція 1905 р.: передумови виникнення, її вплив на становлення української преси // Наукові записки Інституту журналістики. – Т. 21. – К.: КНУ ім. Т. Г. Шевченка, Інститут журналістики, 2006. – С. 6 – 11.
11. Беззуб Ю. В. Борис Грінченко в українському суспільно-політичному русі кінця ХІХ ст. (Полеміка про українську національну справу з Михайлом Драгомановим) Борис Грінченко – відомий і невідомий: матер. щорічних Грінченківських читань: 8 грудня 2011 р.. с. 47-76.

LITERATURE

«ПОЛТАВСЬКИЙ ТЕКСТ» У РЕТРОДЕТЕКТИВІ ОЛЕКСИ ДОНІЧА «ЕЛІКСИР БАГРЯНОГО КОЛЬОРУ»

Зелік Оксана Андріївна

старший викладач кафедри журналістики
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Вступ. Сучасна українська література осмислює міста як певний соціокультурний простір. Письменники не лише фіксують, а й аналізують історичні, соціальні, політичні, економічні, культурні реалії життя міст. Уперше визначення «міського тексту» (петербурзького) дав В. Н. Топоров. Спираючись на дослідження В.Топорова, вважаємо, що «міський текст» – це єдність, що охоплює коло текстів про певне місто, які об'єднані певними семантичними і структурними ознаками, найважливішими із яких, на думку В.Топорова, є «монолітність смислової ідеї». Отже, «полтавський текст» – це сума текстів, які утворюють символічний образ Полтави.

Ярослав Поліщук запевняє («Топографіка міста»), що саме місто виробляє своєрідні механізми обігу культурної інформації, визначає сферу творення і збереження культурних цінностей [3, с. 118].

Мета роботи. Простежити особливості формування «полтавського тексту» у ретродетективі Олексі Доніча «Еліксир багряного кольору».

Матеріали і методи. Творчість Олексі Доніча ще не має системного висвітлення на теоретико-методологічному літературознавчому ґрунті. Актуальність обраної теми наукового дослідження вмотивована потребою жанрового аналізу ретродетективів Олексі Доніча. Теоретичні моделі дослідження ретродетективів представлено в наукових розвідках Ольги Харлан, Софії Філоненко, Ярослава Бригадир, Гліба Ключко. У роботі

використано системний підхід, що передбачає поєднання історико-літературного, культурологічного, описового методів.

Результати і обговорення. Сьогодні серед жанрів сучасної української масової літератури саме ретродетективи почали активно формувати міські тексти. Це ми можемо простежити на прикладі творів Владислава Івченка, Богдана Коломійчука, Ірен Роздобудько, Андрія Кокотюхи та багатьох інших. Але якщо герої названих авторів розслідували злочини у Відні чи у Львові, то Олекса Доніч місцем дії обрав Полтаву. А отже історії ретродетективу «Еліксир багряного кольору» відбувається у полтавських декораціях. Олег Коцарев, аналізуючи детектив полтавського автора, зауважує: «Сучасна українська література, як на мій смак, трохи ігнорує Полтаву і “полтавський текст” чи, принаймні, не досить активно з ними працює», а сам твір зараховує «до скарбнички “полтавського тексту”» [2].

Сучасне літературознавство пропонує розуміти жанр ретродетективу як тип літературного твору, головним сюжетоутворюючим елементом якого є процес розслідування злочину, що протікає в художньому світі, стилізованому під тексти, що репрезентують певну історичну епоху. В ретродетективі історична обстановка найчастіше служить лише антуражем, в якому розгортається процес розслідування.

Ретродетектив не претендує на історичну достовірність або, тим більше, науковість. Конструюючи певний історичний час, письменники відбирають лише ті подробиці, які вписуються в сюжет твору: деталі туалету, особливості етикету, імена історичних діячів, найбільш відомі події та ін. Епоха реконструюється не на основі архівних матеріалів, а з текстів переважно художніх; як зазначає А. Геніс, «Постмодерніст вже не розповідає історії, а цитує їх» [цит. за: 1].

Основною ознакою ретродетективу як жанру є змалювання певної епохи, віддаленої в часі, що становить інтерес для читача не лише в контексті злочину, який розслідують, а й сама собою, як певний особливий простір, сповнений легенд, історичних загадок, неповторного колориту.

Твір Олекси Доніча є типовими зразками ретродетективу. Як і кожен художній текст у стилі ретро, він має певний набір маркерів, що роблять певну епоху впізнаваною, зокрема ознаки життя у Полтаві початку ХХ ст. Це і топографія міста, і розгалужена образна система твору, де зображені різні соціальні його мешканців, і мовленнєві особливості, і відтворення легенд та переказів, пов'язаних із цим урбаністичним простором, а також історичних фактів. При цьому в ретродетективах Олекси Доніча Полтава перетворюється на окремий образ, а не виступає лише тлом для розвитку подій і визначником суті й характеру злочину.

Для ретродетективів характерні гра з читачем, стилізації, підкреслена «вторинність». У Доніча уже сама назва ретродетективу «Еліксир багряного кольору» – це пряма відсилка до твору Конан Дойла «Етюд у багряних тонах», тітка Горпина – «*місіс Гадсон полтавського штабу*» [3, с. 7], друзі-сищики отримали свої імена від Гоголівських Івана Івановича й Івана Никифоровича, але у цих історіях вони не ворогують.

Хоча для того, щоб отримати насолоду від читання, не кожному читачеві потрібно розкодовувати інтертекстуальні включення. Захоплений детективною інтригою, читач може просто слідкувати за розвитком сюжету і розкриттям таємниці.

Сюжет книги «Еліксир багряного кольору» закручується навколо низки злочинів, які ніхто не може розкрити – на полтавському Подолі вже півроку панує якась нечиста сила – безслідно зникають дівчата. Коли відбулася чергова трагедія та знайшли труп покоївки віце-губернатора, двоє друзів Іван Іванович та Іван Никифорович вирішили розслідувати цю справу, тим паче, що місцевий поліцеймейстер прохав їх допомогти у цій заплутаній та дивній справі.

Структурно твір складається із передмови, 10 розділів – «Темна справа», «На оболочках», «Ранкова нарада», «Білявка з Відня», «Загадка підземелля», «Домівка Річарда», «Подільська почвара», «Пекельна зустріч», «Справа братів», «Віддзвонили дзвони» – післямови і додатків.

Помітно, що автор ретельно вивчав історичні, політичні, культурні, соціальні, економічні, побутові особливості життя полтавців початку минулого століття.

Тут і згадки про приїзд до Полтави культурної еліти України на відкриття пам'ятника Іванові Петровичу Котляревському, і боротьба за збереження Пересопницького Євангеліє, і час, коли «відомий белетрист Іван Бунін» проживав у Полтаві. Усе це густо приправлене описами побуту містян, колоритної української кухні, роздумами про українську ідентичність і культурну пам'ять, розповідями про популярні на той час наукові відкриття й резонансні історичні події.

Так, Іван Никифорович, інженер шляхів сполучення, разом зі своїм добрим приятелем Іваном Івановичем, чиновником з особливих доручень при полтавському губернаторові, розслідують дивні злочини, які лякають і тримають у напрузі все місто. *«Якось у пору заходу сонця, коли спека літнього дня мляво поступалася нічній прохолоді, у Полтаві на Білій альтанці з'явилася кумедна пара. Довготелесий пан віком десь років тридцяти, зодягнений у лляну літню двійку, ледь помітно стримував цибатий крок, щоб товстун поруч встигав зробити кілька дрібних»* [3, с. 18]. Це – місцеві детективи-любители, за допомогою до яких звертається навіть поліцмейстер. Їхні розслідування супроводжуються карколомними пригодами. Чоловікам доводиться розгадати таємницю безслідного зникнення шістьох дівчат на Подолі і покоївки віце-губернатора Мотрі Семененко, рятувати з рук злодіїв Пересопницьке Євангеліє, розкрити таємницю загадкового привида у прибутковому будинку Перцевича, дізнатися містичну історію ворожки Одарки, онуки справжнього карпатського мольфара, простежити за життєвими перипетіями предводителя дворянства, розгадати рецепт еліксиру життя. Це далеко не повний перелік злочинів, з якими доводилося мати справу детективам-аматорам.

Усі події розгортаються у мальовничому антуражі старої Полтави. Автор ретельно реконструює архітектурне обличчя міста *«усі дороги ведуть у Рим, усі полтавські вулиці линуть до Олександрівської площі. Коли є у світі до кінця*

втілена мрія архітектора, то це – головна площа Полтави, у народі звана також Круглою» [3, с. 102], розповідає історію полтавських страхітливих підземель, відтворює побут містян.

Не вдаючись до екскурсів у суспільно-політичне життя Полтави, автор все ж знаходить можливість охарактеризувати особливості приналежності Полтави до Російської імперії: *«У в нас декілька років тому навіть на відкритті пам'ятника Котляревському заборонили виступати українською мовою» [3, с. 43].*

Стилізація твору з метою відтворення атмосфери певної епохи відбувається також і на лінгвістичному рівні за допомогою відповідної лексики.

Автор згадує відомих культурних і політичних діячів часу, що замальовується (Дмитро Олексійович Іваненко, Іван Бунін, Зигмунд Фройд, Іван Піддубний). Деякі із них лише зустрічаються мимохідь у тексті (Микола Іванович Петров, Володимир Миколайович Перетц), інші – беруть безпосередню участь у розвитку сюжету. Проте вони увиразнюють роль міста і його мешканців. Те ж можна сказати і про історичні події, представлені у творі. Наприклад, загальний суспільно-політичний настрій автор змальовує, передаючи атмосферу революційних рухів.

Олекса Доніч продовжує літературну традицію конструювання міфу полтавської кухні. З одного боку опис традиційних страв має на меті змалювати колорит зображуваної епохи, а з іншого – зацікавити традиційною полтавською кухнею (бо у літературі частіше колоритно замальовується галицька кухня). Можна припустити, що автор взорував на «Енеїду» Івана Котляревського. Герої Доніча люблять смачно поїсти.

Автор сміливо експериментує із жанровою формою твору, наснажуючи ретродетективну основу казковими, гротесковими, містичними та науково-фантастичними елементами. Так, у творі з'являється містичний еліксир життя, ворожка Одарка, онука справжнього мольфара потрапляє у Полтаву, аби опікуватися вічною молодістю предводителя дворянства. І навіть головні герої

– сищики-аматори – нагадують, що їхній родовід іде від містичного Пацюка і не менш загадкової Солохи.

Прикметною ознакою ретродетективу Олекси Доніча в полтавських декораціях є те, що він вибудовується на ретельно студійованих історичних фактах. Матеріал, який зібрав, систематизував і представив у художньому тексті автор, вказує на скрупульозну роботу з архівами й історичними документами. Олекса Доніч підходить до своєї роботи з ретельністю історика, який не пропонує загалу неперевірені факти, що передбачає ретельну підготовчу роботу.

Навіть коли герої вибираються на прогулянку, то автор ретельно змальовує їхній маршрут: *«Візок на санях, куди сіла вся компанія, швидко їхав угору по крутій Панянці. Зліва, на Івановій горі, було добре видно Білу альтанку, височів Успенський собор. Праворуч, за білими луками, сяяли золотом маківки жіночого монастиря. Прямо, на пагорбі, стирчала висока та огрядна водонапірна башта з червоної цегли, дах якої до боли в очах іскрився снігом, щедро окропленим сонцем на синьому небесному полі»* [3, с. 41].

Автор уважний не лише до культових полтавських споруд і локацій, а й до дрібниць, які створюють обличчя міста початку ХХ століття, його колорит, неповторну барокову ауру, наприклад: *«блукаючи Дворянською вулицею, нерозлучна трійця неподалік від рогу з Монастирською натрапила в довгому одноповерховому з двома зеленими банями та високим жилим цоколем на маленьку крамничку з порцеляновими виробами»* [3, с. 76]. Автор дуже ретельно змальовує Олександрівську площу, не забуваючи наголосити, що вона *«вдвічі більша за Двірцеву петербурзьку та більш ніж утричі за Красну московську»* [3, с. 102].

Будинок Перцевича, який сьогодні завдяки вдалому туристичному маркетингу відомий як замок Річарда, не лише ретельно змальований, а й зібрані легенди, з ним пов'язані. Автор ретельно зобразив інтер'єр і екстер'єр споруди, неначе провів екскурсію для допитливих прибутковим будинком початку ХХ ст.

Висновки. Кожне місто по-своєму виробляє механізми обігу культурної інформації, визначає сферу творення і збереження культурних цінностей, а міські тексти формують пласти культурної пам'яті. Олексі Донічу вдалося написати цікавий, атмосферний детектив із харизматичними героями. «Еліксир багряного кольору» став першою книжкою автора у серії «полтавських» ретродетективів, сьогодні уже маємо другу – «Залізне павутиння». Автор обирає той історичний і міфологічний контексти, які, на його думку, можуть сформувати впізнаваний «полтавський текст» у сучасній українській масовій культурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бригадир Я. Український ретродетектив початку ХХІ століття: генеза і жанрові особливості [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Бригадир Ярослава Олександрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2017. - 20 с.
2. Коцарев О. Постмодерний детектив – до скарбнички «полтавського тексту» // ЛітАкцент. режим доступу: <http://litakcent.com/2019/06/19/postmoderniy-detektiv-do-skarbnichki-poltavskogo-tekstu/>
3. Олекса Доніч. Еліксир багряного кольору. Київ : Темпора, 2018. С. 231.
4. Поліщук Я.О. Топографіка міста // Із дискурсів і дискусій. – Х. : Акта, 2008. С.117–162.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГРА У НОВЕЛІ «ЯСЕН» МОНТЕГЮ РОДС ДЖЕЙМСА

Кирпита Тамара Володимирівна,

викладач

Національна металургійна академія України

м. Дніпро, Україна

Вступ. Учений-медієвіст і письменник Монтегю Роудс Джеймс, та сама людина, що примусила читачів пригадати письменника Ле Фаню, став продовжувачем його літературних традицій. Позначивши свого попередника як «одного з кращих оповідачів ХІХ століття» [3, с. 584], Джеймс продовжив змагання. Власні розповіді про привидів він спочатку складав виключно для друзів, аби щороку розважати їх у ніч перед Різдвом. Хоча оповідання Джеймса не такі химерні, як історії Ле Фаню, обом письменникам вдалося інтуїтивно зрозуміти і втілити ірраціональний страх, а також створити сцени, у яких фантазія з кошмарів набуває страхітливої реальності. Своїм учителем і попередником М. Р. Джеймса вважали такі письменники, як Говард Ф. Лавкрафт, Джон Бетчман, Кларк Ештон Сміт, Стівен Кінг. У творах самого М. Р. Джеймса дослідники виявляють вплив Діккенса, Шеридана Ле Фаню і Еркмана-Шатріана [6, с. 196–197].

Новели М. Р. Джеймса – незвичайне і самобутнє явище в англійській і світовій літературі. Крім того, що вони надзвичайно складно побудовані, важливу роль відіграє також позиція автора. Розуміння її допомагає зрозуміти і глибинний зміст його творів. Власне, його новели суто формально відносять до «оповідань про привидів», так як їх складно помістити у рамки якогось одного жанру чи методу.

Мета роботи. Дослідити особливості творчого методу М. Р. Джеймса як автора «оповідань про привидів», розглянути використання ним художніх засобів та прийомів для створення напруги у оповіді.

Матеріали та методи. Для аналізу обрано новелу «Ясен». Під час дослідження було використано наступні методи: культурно-історичний, компаративний, формальний.

Результати й обговорення. Слід враховувати перш за все час, у який працював М. Р. Джеймс. Приблизно половина його життя припала на період правління королеви Вікторії. У цей час сформувався особливий художній стиль, який великою мірою став світоглядом для тогочасних митців. Так як вікторіанській період охоплював великий проміжок часу – майже дві третини століття – у основі вікторіанського стилю лежала еkleктика, і у різні хронологічні відрізки актуальними ставали різні стилістичні впливи. Дослідники суттєво розходяться щодо витоків його новел. Так, М. Краснова вважає, що у них значною мірою присутні елементи дитячої міфології – «страшилки» і «чорна поезія», а також авантюрний і газетний роман, класична детективна новела). З. Л. Імфельд же, розглядаючи новели Джеймса під кутом зору його релігійних переконань, шукає джерела у середньовічних релігійних трактатах, і вважає ключовими поняттями для його творів ідею про первородний гріх і спокутування, а також відносини людини і духовного знання [4, с. 84].

Серед безлічі мотивів, присутніх у оповіданнях про привидів М. Р. Джеймса, варто виділити найважливіший з них – таємниці минулого, які через багато років вибухають, руйнуючи все, що потрапляє, так би мовити, у радіус їхньої дії. Від привидів минулого страждають не лише лиходії, але й випадкові невдахи, яким не пощастило стати на шляху потойбічних сил зла або помсти. Як зазначає М. Краснова, «герої М. Р. Джеймса, частіше усього не усвідомлюючи того, власними діями мовби запускають страшну машину, здатну, зрештою, знищити і самого героя» [1, с. 389]. З цього можна зробити висновок, що для Джеймса важливий не стільки моральний чи релігійний аспекти (які, втім, також не слід випускати з уваги), як це було у творах Ле Фаню, скільки озвучення гносеологічних питань, які турбували суспільство: межа між збагненим і незбагненим. Автор не дає чіткої інструкції для читача

з приводу природного чи надприродного трактування подій твору, не надає можливості однозначного вибору. Така позиція відповідає трактуванню фантастичного Ц. Тодорова: фантастичним є той твір, у якому присутній сумнів у фантастичності описуваних подій.

Розглянемо для прикладу оповідання «Ясен» («The Ash Tree»).

Сама назва дерева, обраного автором для «страшної» новели, є відсилкою до фрази «ashes to ashes, dust to dust» - «попіл до попелу, прах до праху», яка є частиною поховальної церемонії і стосується земного життя людини, яка є прахом, і до праху повертається. Звідси і згадані у новелі забобони парафіян-ірландців, згідно з якими не слід спати біля ясена.

Услід за Шериданом Ле Фаню М. Р. Джеймс відмовляється від всевідаючого оповідача: нам надається такий самий об'єм інформації, який мала б стороння пересічна людина, прочитавши замітку в газеті або послухавши розповіді свідків. Така позиція залишає можливість для вмотивованого і прийняттого містичного пояснення подій, адже можна все списати на забобони, страхи, наївність, гру уяви, як того вимагає жанр.

Оповідь починається з опису старого маєтку і подій, що трапилися у ньому у 1690 році. Тоді відбулося кілька судів над відьмами, яких засудили до страти. За одну з них, пані Мазерсоул, вступилися кілька фермерів, намагаючись врятувати жінку, та свідчення тодішнього власника маєтку – сера Метью Фелла стали фатальними для неї. Він розповів, що вона три рази зрізала гілки з ясена, що росте під вікнами його садиби, бурмочучи щось схоже на заклинання. Описуючи ці події, Джеймс мовби мимохіть зазначає, що істинні причини і деталі того, що тоді відбулося, йому невідомі, тож він залишає їх на розсуд читача: «The reader must judge for himself» [5, с. 53]. Головним чином завдяки свідченням сера Метью пані Мазерсоул все ж винесли смертний вирок. Під час страти, на якій був присутній і сер Метью, жінка промовила слова, що не на жарт його налякали: «There will be guests at the Hall» («У садибі з'являться гості») [5, с. 55].

Кілька тижнів потому, прогулюючись з вікарієм після вечері, сер Метью помітив, як якась істота бігає вгору-вниз по стовбуру ясена, що росте прямо під вікном його кімнати. Вікарій також побачив у вітах дерева істоту, яку не зміг добре роздивитися, але яка, як він з упевненістю казав, мала більш ніж чотири ноги. Наступного ранку сера Метью знаходять мертвим і зчорнілим, але без слідів насильства. Вікно у кімнаті було відчинене. Тут автор дає читачеві можливість «реалістичного» трактування смерті сера Метью: на його грудях лікар знаходить сліди, схожі на уколи голкою, а саме тіло має ознаки смерті від отруєння. Тут вступає в дію улюблений мотив детективного і «страшного» оповідання – мотив замкненої кімнати. За життя його сина нічого дивного, крім безпідставного падежу худоби, не відбувалося. Коли ж у спадок вступив його внук, сер Ричард, він захотів збудувати велику окрему лаву для родини Фелл з північного боку церкви, і з цією метою було потривожено кілька старих могил, серед яких була і та, що належала пані Мазерсоул. На диво, вона виявилася порожньою. Своїми діями сер Ричард порушує відразу ж кілька моральних законів: на догоду власній погорді він знищує місце поховання (мотив порушення заборони). З цього моменту він – приречений, його починають переслідувати кошмари.

Перед приїздом гостей сер Ричард вирішує перебратися до кімнати, де загинув сер Метью. Ця примха коштує йому життя: через два дні його знаходять у такому ж вигляді, як і його діда. Гості й мешканці вирішують дослідити ясен, у дуслі якого явно оселилася якась хижа істота, ненавмисно його підпалюють, і знаходять кількох величезних павуків завбільшки з людську голову, а у корінні дерева зотлілі рештки жінки, яким не менше п'ятдесяти років.

На відміну від привидів Ле Фаню, потойбічні сили Джеймса не завжди антропоморфні, вони мають цілком реальне фізичне втілення: їх бачить не лише жертва, а й усі оточуючі. Ця особлива тілесність привидів і відрізняє його новели від класичних «оповідань про привидів». І все ж, хоча у новелі «Ясен» зло набуває форми павука (тут автор явно бере на озброєння людські фобії), цей

павук аномально великий і здатний вбити не лише необережного кота, але й велику худобу, а отже (читача підштовхують саме до такого висновку), і людину. Це один з небагатьох творів Джеймса, де зло набуває конкретної форми, частіше це щось непізнаване, невловиме, але фізично окреслене: надписи, зроблені невидимою рукою, очі, що дивляться з аркуша паперу («Зловмисність неживих предметів»), кігті, якими покійники шкребуть двері або підвіконня («Втрачені серця», «Ясен»), таємнича книга, альбом або картина, у яких оселяється зло («Альбом каноніка Альберика», «Два лікарі», «Мецо-тинто», «Незвичайний молитовник», «Щоденник містера Пойнтера»)

Крім страхітливих істот і проявів їх існування, напруга підтримується грою на розповсюджених забобонах. Вікарій, приятель сера Метью, ворожить на Біблії і отримує пророцтво:

«I made, then, three trials, opening the book and placing my finger upon certain words: which gave in the first these words, from Luke 13,7, ‘Cut it down’; in the second, Isaiah 13, 20, ‘It shall never be inhabited’; and upon the third experiment, Job 39, 30, ‘Her young ones also suck up blood’» [5, с. 59].

Це пророцтво з’явиться у тексті вдруге, коли нащадок вікарія, Вільям Кром, знаходить його серед старих записів і привозить серу Ричарду. Пан Кром заради жарту знов ворожить на «Книзі Хроніки» і отримує повідомлення:

«Thou shalt seek me in the morning, and I shall not be» [5, с. 64].

Цей текстовий паралелізм фіксує циклічність подій, і читач розуміє, що доля сера Ричарда вже вирішена, і його напевно очікує щось не менш жахливе, ніж те, що сталося з його дідом.

Висновки. У тривіальний сюжет – зло, породжене лихим вчинком, знаходить фізичне втілення і руйнує життя усіх причетних – вплітається інтелектуальна гра, яку ми також побачимо, наприклад, у «Повороті гвинта» Генрі Джеймса. Суть цієї гри полягає у тому, що автор надає матеріал для двох взаємовиключних пояснень – наукового (раціонального) і містичного (ірраціонального), і жодне з них не може бути цілком прийняте або відкинуте. Це один з вишуканих гносеологічних етюдів про суб’єктивність і відносність

тлумачень, гносеологічний експеримент, характерний для епохи, що однаково сприймала як наукове знання, так і ірраціональну віру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краснова М. Профессор в ночной рубашке, или Откуда растут страшные руки и куда глядят страшные глаза / М. Краснова // Новое литературное обозрение. 2002. № 58. – С. 288–301.
2. Липинская А. А. Между фактом и вымыслом. Замечания о поэтике готической новеллы / А.А. Липинская // Антропология литературы: методические аспекты проблемы: сб. науч. ст. В 3 ч. Ч.1. – Гродно: ГрГУ, 2013. С. 97–102.
3. Davies D. S. Afterword // M. R. James. Complete ghost stories. London: CRW Publishing Limited, 2007. – P. 582–591.
4. Imfeld Z. L. The Victorian Ghost Story and Theology: From Le Fanu to James. Switzerland: Springer International Publishing AG, 2016. – 188 p.
5. James M. R. Complete ghost stories. London: CRW Publishing Limited, 2007. – 592 p.
6. Snodgrass M. E. Encyclopaedia of Gothic Literature. – New York: Facts on File, Inc., 2005. – 480 p.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО Й ПОДІЛЛЯ

Кучерява Жанна Миколаївна

магістр, викладач-методист
коледж Подільського державного аграрно-технічного університету
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Вступ. Подорож Т.Шевченка на Поділля, зокрема, до Кам'янця-Подільського, залишається в історії його життя та творчості однією із малодосліджених тем. Це, в першу чергу, пов'язано з браком документальних джерел для цього періоду історії життя митця. Тому в історіографії життя Т.Шевченка виникло два протилежних погляди на цей етап. З одного боку, більшість науковців та краєзнавців схильні вважати, що Т.Шевченко подорожував по Поділля та був у Кам'янці-Подільському. Поряд з цим окремі дослідники скептично і з сумнівом відносяться до відвідин подільського краю Шевченком [1].

Метою роботи було показати подорож Т.Шевченка до Поділля та його перебування у місті Кам'янці-Подільському.

Матеріали та методи. Об'єкт дослідження – подорож Т. Шевченка у складі археологічної комісії як художника, збирача фольклорних та етнографічних матеріалів Подільської та Волинської губерній.

До дослідження застосовано такі методи аналізу: описовий, що включає спостереження, аналіз і систематизацію архівних матеріалів, наукових статей.

Результати та обговорення. Дослідження проведено на базі коледжу Подільського державного аграрно-технічного університету серед здобувачів освіти електроенергетичного відділення. Розгляд статті на засіданні опорної циклової комісії мови та літератури коледжу Подільського державного аграрно-технічного університету.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших, хто зацікавився документами, що висвітлювали цю подорож, був Орест Левицький,

український історик, археолог, фольклорист і письменник. 1894 року в журналі „Киевская старина“ був надрукований його нарис „Археографическая экскурсия Т.Г.Шевченко в 1845-1846 гг.“, в якому представлено майже всі основні документи: доручення Археографічної комісії (відкритий лист), листи єпископа Арсенія тощо. А ще запис кількох народних пісень з приміткою: „Кам'янець. 1846, літо, 3 октябрю. Од Петра Чуйкевича“ [2, с.5].

Питання перебування Т.Г.Шевченка на Поділлі досліджувалося на двох Всеукраїнських наукових конференціях, присвячених 175-річчю (1989 р.) та 185-річчю (1999 р.) від дня народження Т. Шевченка. Конференції проводились на базі Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.

Серед дослідників краю, хто вивчав дане питання, можна назвати прізвища

М.А.Зенюк, П. Жур, С.М.Федоренко, Є.Дорош, Г.Остапчук, М.Дубина та інші.

1845-й рік був важливим у житті поета, він закінчив Академію мистецтв у Петербурзі й прибув до Києва. І з 10 грудня того ж року почав співпрацювати зі створеною при академії генерал-губернатором Археологічною комісією (Тимчасовою комісією для розгляду давніх актів). Метою її діяльності було збирання й видання історичних документальних матеріалів, виявлення та дослідження археологічних пам'яток.

10 грудня 1845 р. Т. Шевченка затвердили співробітником археологічної комісії як художника, збирача фольклорних та етнографічних матеріалів. За її призначенням він подорожував по Київщині, Полтавщині та Чернігівщині, змальовував визначні місця й краєвиди. А 21 вересня 1846 р. генерал-губернатор Д.Г. Бібіков підписав розпорядження за номером 7247, де говорилося: „Господину сотрудику временной комиссии для разбора древних актов Шевченко. Поручаю вам отправиться в разные места Подольской и Волынской губернии и постараться собрать следующие сведения:

1-е. О народных преданиях, местных повестях, сказаниях и песнях, и в силу, что вы узнаете, составит описание, а песни, рассказы и предания сколько можно списать в таком виде, как они есть;

2-е. О замечательных курганах и урочищах, где и в каком месте они есть и какие на счет собственно их существуют на месте предания и рассказы, а так же исторические сведения. С этих курганов снять эскиз насчет их формы и величины и списать каждый по собранным сведениям;

3-е. Осмотреть замечательные монументальные памятники и древние здания и составить их описание, что бы можно было распорядиться снять с них в будущем году рисунки. Если бы где вы имели возможность достать какие-либо древности, письменные грамоты и бумаги то таковые доставить ко мне, или узнав, где они находятся, и о том мне донести;

4-е. Кроме сего, отправитесь в Почаевскую лавру и там снимете: а) общий наружный вид лавры; б) внутренность храма; в) вид на окрестность с террасы. Все собранные вами сведения, описания и рисунки по возвращению вашем в Киев предоставить ко мне. Подорожную и примерно на прогоны и кормовые 150 руб. серебром при расходной тетради вы получаете из моей канцелярии“ [7, с.155].

Д.Г.Бібіков у своєму „Открытом предписании“ наказував „градским и земским полициям Подольской и Волынской губернии оказывать г[осподину] Шевченко при исполнении сего поручения самое деятельное законное содействие“ [4, с.67].

Це підтверджує розписка Т.Г.Шевченка Київській археографічній комісії про одержання документів та грошей на подорож у Київську, Подільську та Волинську губернії. Розписка, датована 21 вересня 1846 року, дійсно затверджує, що Шевченко отримав на руки розпорядження за № 7247, відкрите розпорядження за № 7252, подорожну, сто п'ятдесят рублів сріблом з зошитом для витрат та чотири пакети за № 7248, 7249, 7250 і 7251 [10, с. 268].

Отримані Т.Шевченком кілька пакетів, два з яких за номерами 7248 і 7249 були адресовані виконуючим обов'язки подільського й волинського губернаторів. З собою Шевченко також повіз листи (№7250 та №7251) до Подільського архієпископа Арсенія та Волинського архієпископа Никанора, які мав вручити особисто і йшлося в них про те, „чтобы г. Шевченку оказываемо

было со стороны духовных лиц надлежащее содействие в отношении поручения, в случае осмотра им каких церквей и монастырей“ [4, с. 30]. Отже, ми бачимо, що серед завдань, поставлених Шевченку комісією, було й ознайомлення з архітектурними історичними будівлями та церковними й монастирськими спорудами на території цих губерній.

Окремі свідчення про перебування Т.Шевченка на Поділлі та у Кам'янці-Подільському ми знаходимо в оповіданні Тараса Григоровича „Прогулка с удовольствием и не без морали “. В одному з епізодів автор зауважує: „Нужно мне было съездить в Каменец-Подольский, я и Трохима взял с собой, а чтобы занять его чем-нибудь в дороге, я дал ему чистую тетрадку и велел записывать все, что случится во время дороги, начиная с названия почтовых станций, сел, городов и рек. Я был доволен моей выдумкой. „Но кто проникнет зрячим оком непроницаемую тьму грядущего?“ – со вздохом должен был я сказать впоследствии“ [9, с. 232].

В іншому уривку оповідання ми також знаходимо свідчення перебування Шевченка на Поділлі. Так, Шевченко зауважує: «Измеривши вдоль и поперек Волынь и Подолию и дождавшись в Житомире осенней грязи, мы возвратилися благополучно в Киев. Из Житомира послал я пачку огородных и садовых семян Степану Осиповичу, собранных мною у волынских и подольских агрономов. А юным прекрасным друзьям моим тетрадку малороссийских песен, записанных мною от подолян и волынян.» [9, с.321].

Ці уривки оповідання дають нам можливість стверджувати, що Шевченко дійсно був на Поділлі, й одним із основних своїх завдань він вбачав у зборі українського фольклору та пісень.

Петро Жур на основі повісті „Прогулка с удовольствием и не без морали“ (1856-1857) та дорожника „Расписание трактов от Петербурга до Москвы и других важнейших мест Российской империи” (1842) простежив шлях поета під час його відрядження з Києва. У своїй книзі „Дума про огонь“ він подає такий маршрут Т. Шевченка: Васильків, Віта, Біла Церква, Сквир, Липовець, Брацлав, Могилів-Подільський, Яришів, Муровані Кирилівці. [5, с. 31].

Усього скоріш, до Кам'янця Шевченко в'їжджав через передмістя Польських фільварок, адже через нього на той час йшла головна дорога до міста. Саме звідси митець вперше милувався краєвидом Кам'янця [3, с.221]. Ймовірно, що Т.Г.Шевченко прибув до міста в межах 30 вересня – 2 жовтня 1846 р., й пробув у цьому старовинному українському місті, тоді губернському центрі, не більше тижня. Не виключено, що, перебуваючи у місті, Тарас Григорович зустрічався із цивільним губернатором та архієпископом Арсенієм. Так, 2 жовтня Архієпископ Арсеній надіслав до Києва листа, в якому повідомив, що розпорядився сприяти Шевченкові у всьому, а 3 жовтня П. Чуйкевич записав у альбом Шевченка три пісні. 7 жовтня подільський цивільний губернатор надіслав листа генерал-губернатору Бібікову, повідомивши останнього, що зробив усе для виконання поставлених перед Шевченком завдань [4, с.98].

Перед ним відкрилися нові обрії рідної землі, її своєрідна природа, побут і місцеві звичаї селянства, неповторні пам'ятки історії та культури. У Брацлаві Шевченко побачив руїни першої фортеці, почув перекази про участь жителів міста у визвольній війні українського народу, зокрема про героїчну загибель брацлавського полковника Данила Нечая у бою з польсько-шляхетським військом біля с. Черемошного.

Болісні думки викликав у поета вигляд мальовничого села Серби, тепер Гонтівка Могилів-Подільського району, де польська шляхта закатувала одного з керівників національно-визвольного й антифеодального повстання 1768 р. на Правобережній Україні Івана Гонту. Адже саме цього народного героя Т.Шевченко оспівав у поемі „Гайдамаки“ (1841) задовго до поїздки на Поділля [7, с.156].

Подих минулої слави відчув поет у мальовничому Кам'янці-Подільському, який зацікавив насамперед своєю архітектурою та місцем розташування. Під враженням побаченого й почутого поет уже вкотре замислюється над долею свого народу, знову проймається його величчю. І

через десять років у далекому засланні, в умовах важкого „солдатського нежиття“ зберіг у серці події тієї незабутньої осені.

Зберігав Т.Шевченко на засланні й записи з уст народу, зроблені ним на Поділлі. Це засвідчив формулярний список про службу поета рядовим у лінійному Оренбурзькому батальйоні № 5, де зазначено, що під час обшуку у квітні 1850 р. в нього знайдено «стихи и песни на малороссийском наречии не моего сочинения, а записанные мною во время бытности моей в Киевской, Каменец-Подольской и Волынской губерниях как песни народные, 1846 года, и по рассмотрению возвращены мне из 3-го Отделения собственной его величества канцелярии. Рисунки, находящиеся в этих книжках, рисованы большею частию в Малороссии в 1846 году и несколько в 1849 году на Аральском море, по приказанию капитан-лейтенанта Бутакова, как гидрографические виды, копии с которых поступили к описанию берегов Аральского моря». [10, с.266]

Коли Шевченко перебував у Кам'янці-Подільському, де в чоловічій гімназії вчителював П. Чуйкевич, останній записав в альбом поета пісні: „Зійшла зоря з вечора...“, „Пливе щука з Кременчука“, „Ой, Кармалюче, по світу ходиш“. Шевченко використав пісні у повістях „Близнецы“, „Прогулка с удовольствием и не без морали“, в поемі „Марина“.

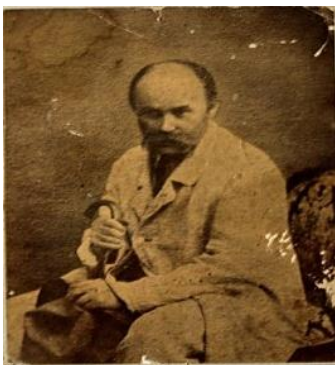

Рис.1. Фото Т. Шевченка

Згідно з міською легендою, прибувши до Кам'янця, Шевченко відвідав художника Івана Васькова, з яким навчався в Петербурзькій академії художеств, в Кам'янець-Подільській чоловічій гімназії Іван Васьков викладав краснопис і малювання. Мешкав він на Підзамчі [2, с.5].

Ще одним доказом перебування у Кам'янці-Подільському Т. Шевченка є унікальне прижиттєве фото митця, що зберігається в Кам'янець-Подільському державному історичному музеї-заповіднику [5, с. 31].

Нам видається більш прийнятною думка дослідників, які вважали, що Шевченко, доїхавши з Кам'янця до Проскурова, подався далі до Меджибожа, Летичева, Хмільника й через Бердичів до Житомира... У Житомирі, судячи з усього, Шевченко довго не затримався й вирушив до Почаєва. Власне, відвідання Почаївської лаври й було основною метою подорожі“ [1].

Дорогою Т.Шевченко на кілька днів зупинявся у Вишнівцях. Містечко, без сумніву, приваблювало поета своєю багатотою на події та імена історією. Чимало цікавого про Вишнівці міг розповісти Кобзареві історик, етнограф і письменник Микола Костомаров, який побував тут у 1844 р.. Перша згадка про це місто зустрічається у письмових джерелах за 1395 рік [7,с.157].

Дослідники вважають, що Т. Шевченко зробив ескіз замку з боку старого Вишнівця й призамкової церкви, малював види містечка.

З Вишнівця Т.Г.Шевченко продовжив свій шлях до Почаєва. Тарас Григорович виконав тут чотири малюнки аквареллю, два ескізи й начерк олівцем. З огляду на мистецтво світлотіні, Т.Г.Шевченко був новатором у графіці середини ХІХ століття. Недарма стільки часу присвятив він вивченню в Ермітажі творчої спадщини Рембрандта. Художник творив композиції з глибоким внутрішнім змістом, що вигідно виділяє їх порівняно з працями інших майстрів, наприклад, Михайла Сажіна, який також виконував завдання Археографічної комісії.

Усі чотири акварелі зберігаються у Київському державному музеї Т.Г.Шевченка АНУ. Є дані, що в Почаєві Т.Г.Шевченко зустрічався з польським скрипалем віртуозом і композитором Каролем Ліпінським. Дослідники вважають, що Шевченко відвідав також деякі села поблизу містечка – Крутнів, Лідихів, Лопушно, Лосятин та інші.

З Почаєва його дорога пролягала до древнього міста Кременця, в якому він пробув доволі часу і познайомився з усіма його визначними пам'ятками як-

от: Замкова гора, гімназія та ліцей, будинок, де проводив дитинство відомий польський поет Юліуш Словацький та інші. Археографічна комісія організувала нову експедицію на західноукраїнські землі. Але Т.Г.Шевченко участь у ній уже не брав, бо 3 березня 1847 року його за доносом звільнили з числа співробітників комісії, а 5 квітня заарештували при в'їзді в Київ, куди поет поспішав на весілля М. Костомарова.

Безперечно, що Поділля та Волинь вразили Т.Г.Шевченка своїми видами досі невідомими йому, руїнами замків та природною красою. Не залишилась осторонь душа поета й від пісень краю, про що він згадуватиме в пізніших спогадах.

Дослідження Т. Шевченка в галузі життя і побуті українського народу набули особливого значення. Правда, він не залишив спеціальних праць з етнографії, бо ця сфера не була для нього основною, але збирання, вивчення і використання у творах Кобзаря етнографічних матеріалів становить наукову цінність.

Найважливіше в етнографічних матеріалах Т.Шевченка те, що як дослідник він звертав увагу саме на ті сторони народного життя, які або обходила у своїх працях, або свідомо спотворювала більшість українських етнографів.

На підставі вивчення історичних пам'яток, а також життя й побуту українського селянства, він робить глибокі висновки про героїчне минуле рідного народу.

Висновки. На останок на основі викладеного матеріалу ми хотіли зазначити, що немає сумніву у перебуванні Т.Г.Шевченка на Поділлі й у Кам'янці-Подільському. На жаль, докази цього перебування незначні й поки що закриті від нас. Та, безсумнівно, в майбутньому вони будуть виявлені.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бендюг В. У яку погоду Шевченко блукав по Поділлю / В. Бендюг // [Електроний ресурс] Режим доступу: <http://maysterni.com/publication.php?id=15736>

2. Вінюкова В. Кобзар у Кам'янці / В. Вінюкова // Кам'янець-Подільський вісник. – 1999. – 5 березня. – С. 5.
3. Гревцова І., Федоренко С. Т.Г. Шевченко по дорозі до Кам'янця (вересень 1846 р.) / І. Гревцова, С. Федоренко // Шевченко і Поділля: Збірник наукових праць за матеріалами Другої Всеукраїнської наукової конференції. 20-21 травня 1999 р. – Кам'янець-Подільський: К-ПДУ, 1999. – С. 221-226.
4. Дорош Є. Тарас Шевченко на Поділлі і Волині / Є. Дорош. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 102 с.
5. Зенюк М.А. Про перебування Т.Г. Шевченка в Кам'янці-Подільському / М.А.Зенюк // Т.Г. Шевченко і Поділля. Тези доповідей науково-практичної конференції присвяченої 175-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка. – Кам'янець-Подільський: К-ПДП ім. В.П. Затонського, 1989. – С. 30-31.
6. Назаренко Є. Про датування відвідання Т. Шевченком Кам'янця-Подільського / Є. Назаренко // Шевченко і Поділля: Збірник наукових праць за матеріалами Другої Всеукраїнської наукової конференції. 20-21 травня 1999 р. – Кам'янець-Подільський: К-ПДУ, 1999. – С.226-229.
7. Остапчук Г. Подорож Т. Г. Шевченка на Поділля / Г. Остапчук // Музейний збірник: Збірник наукових праць. – К.: ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, 2008. – С. 155-158.
8. Федоренко С. Шевченко у Кам'янці-Подільському (вересень-жовтень 1846 року) / С. Федоренко // Шевченко і Поділля: Збірник наукових праць за матеріалами Другої Всеукраїнської наукової конференції. 20-21 травня 1999 р. – Кам'янець-Подільський: К-ПДУ, 1999. – С.229-235.
9. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Ред. кол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 4: Повісті. – 600 с.
10. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Ред. кол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи складені Т. Шевченком або за його участю. – 632 с.

PHILOLOGICAL SCIENCES

ANALYSIS OF THE REFORM AND MODERNIZATION OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Mazurenko Olga Oleksandrivna;
teacher

Krasnoshchok Victoria Valerievna;
candidate of philological sciences

Karmazina Komila Bakhodirivna;
teacher

Donetsk National Medical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

Introductions. The analysis of reforming and modernization of higher education in Ukraine is carried out; the meaning of the concepts “education reform” and “education modernization” is revealed; the interrelation of educational reforms and reforming the spheres of society vital to education is revealed; the conclusions of European experts on the factors hindering the development of Ukrainian higher education are analyzed.

Key words: educational reforms, reforming, modernization of education, vocational education, modern technologies.

Aim. To reveal the problems of educational activity; name the prospects for the development of education that are beginning to operate in the modern world; to determine the relationship between the spheres of education and its impact on modern society.

Materials and methods. Materials and methods. Education is the basis for the development of the individual, society, nation and state, the key to the future of Ukraine. It reproduces and gives birth to the intellectual and spiritual potential of the society.

Level of education — degree of civilization and culture of any society, an important indicator of its progressive development. Of particular importance are the interaction of education with the social structure. On the one hand, the social structure reflects the social relations, defines the levels, the pace and content of education, on the other — the development of professional and vocational education has a decisive impact on the social structure.

With regard to the development of education, it gains a dynamic character. Change of ideas, knowledge, technologies occurs faster than the change of human generation [1], that is, for life cannot be taught. What should I do?

Of course, it is necessary to change the function of the educational process in all educational institutions. Which school is better? Everyone will answer: "one That provides a high level of knowledge". Unfortunately, this answer is correct only partially, which is one of the first problems of education in the XXI century.

Education reform can be linked with bringing political, financial, economic and social institutions of the state, concerning education, in accordance to the specific purpose of development of education, which, in particular, Ukrainian education is meeting the educational needs, interests, and personality development of every citizen of the society, as well as resource support for the creation of an independent democratic, economically and politically stable, spiritually developed state, integrated in the European space. Modernization of education can be seen as changes that support and promote the dynamic development of education in accordance with reform objectives, as the creation and implementation of models of priority development of education adequate to the needs of society, identifying the areas of “breakthrough” and focusing on the achievement of educational reform goals.

In modern conditions it is the function of the educational process – to teach people how to use the acquired knowledge in their practical activity: professional, social-political, etc. [1].

One of the Central problems of modern education and science is unavailability of required equipment. In connection with technical progress there appeared an urgent problem in new tools, but not every school can afford it.

It should be noted that the development of learning technologies in vocational education, which would increase the efficiency of training specialists responsible for a specific model of specialist and the peculiarities of his professional activities is relevant to the UNIVERSITY. For example, the widespread introduction of information technologies in system of higher education is responsible for updating the content of education and improvement of methods of teaching. Expanding access to all levels of education, realized the opportunity of higher education to that part of youth who lacks the means or physical disabilities, implemented a system of continuous education, etc.

Modernization of education can be seen as changes that support and promote the dynamic development of education in accordance with the objectives of the reforms as the creation and implementation of models of priority development of education adequate to the needs of society, identifying the areas of “breakthrough” and focusing on the achievement of educational reform goals.

The use of computer technology in high school is especially important in the context of individualization of educational process in high school, the controlling means which is testing. Students are able to use lectures, presentations, electronic textbooks, additional references, dictionaries, educational materials, tests, self-tests, multimedia intellectual mini-courses, chats to enhance knowledge in the online mode projects at a distance, access to the educational server in the University network, etc.

The capabilities of the computer provide well-organized, software-managed individual independent work of students aimed at the development of their intellectual abilities, the expansion of knowledge, formation of professional skills, improvement of self-education and self-education. The use of computer programs in UNIVERSITIES helps to educate the students a sense of purpose, improves their memory, enhance the level of autonomy, skills of independent work, analysis and processing of professional information. In vocational training the most common are such pedagogical technologies, such as modular training, concentrated training, gaming technology.

The use of content modules in the educational process of the university has its advantages: maximum individualization of the educational process, which allows to reveal the personal potential of the student in the process of working with the computer; realization of the possibility of algorithmization of professional training, portion assimilation and consolidation of new material; holistic control over the quality of professional training.

From the above there is only one conclusion - education, which does not affect the success of citizens, economic efficiency, does not strengthen the position of the state on the world stage, cannot be considered high quality.

Weak integration of educational and scientific activities in the long run can lead to a significant reduction in the human potential of the scientific sphere. This negatively affects Ukraine's readiness to integrate into the world educational and economic space. [2]

One of the main strategic goals for raising the standard of education is:

¾ providing conditions for meeting the needs of citizens in quality education by creating new regulatory mechanisms in the field of education;

¾ updating the structure and content of education;

¾ formation of a system of continuing education.

In general, the problem of education is one of the global problems. According to scientists in the education system of the XXI century will affect the implementation of ideas for the development of a holistic human personality, the following trends:

The first trend is the formation of man as the highest social value, the trend states the creation of a new model of education.

The second trend is aimed at the formation of spirituality, personality culture, planetary thinking.

The third trend is the national orientation of education, the combination of education with history and folk traditions.

The fourth trend - education is not limited to the state order, but expands the educational needs that bring students, their parents, teachers.

The fifth trend is the emphasis on the educational and cognitive activities of the student.

The sixth trend is the transition from reproduction to understanding, comprehension, computerization and technopolization, which form the intellectual activity of man.

The seventh trend is the creation of conditions for self-affirmation, self-realization and self-determination of the individual.

The eighth tendency is equal positions between the teacher and the student, this transformation is associated with a change in the roles and functions of the participants in the pedagogical process.

The ninth trend is the creative orientation of the educational space

The tenth tendency is stimulation, organization of creativity, independent activity of the student. [3]

Results and discussion. Ukraine must ensure accelerated, advanced, innovative development of education. And also creation of conditions for development, self-affirmation of self-realization of the person during a life.

Education in Ukraine has prospects for development only if it develops in its content, nature, features, in a close combination of learning and education.

Conclusions. This article examines the problems of education in the XXI century, its trends and development.

Despite the difficult economic and political situation in the country, a person has the right to be provided with quality education.

Equal access to education is provided by:

¾ preservation and development of a single educational space;

¾ creating conditions for obtaining quality education regardless of the place of residence;

¾ creating conditions for obtaining free higher education on a competitive basis;

¾ ensuring high quality of higher education and professional mobility of graduates of higher educational institutions for labor development.

From all this we can conclude that the education of the XXI century is not only the provision of knowledge and education of the individual. It is a factor of social stability, economic well-being of the country, its competitiveness and national security. Therefore, education cannot be attributed to the sphere of sectoral policy. This is the only way to ensure equal access of every citizen to quality education. Problems of education and science in modern Ukrainian realities are relevant. The main ones include:

- insufficient funding for education and science;
- problems of imperfection of the educational level of the university
- unpreparedness and incompetence of specialists to new technologies

LITERATURE

1. Flint VV Quality education: the requirements of the XXI century // <http://www.dt.ua/3000/3300/53717/>
2. Began I., Sadovska N. The problem of forming social standards of education // http://www.experts.in.ua/ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11253/ 2008
3. Kovalchuk GO Lecture notes "Pedagogy" // <http://readbookz.com/book/172/5413.html> 2009

THE DIALECTIC OF SPIRIT AND EVENT IN THE IMAGE OF THE PERSON

Radjapova Feruza Abdullaevna,

Head of the Department of Interfaculty Foreign Languages,
Urgench State University, Ph.D. in Philological sciences

Haitboeva Sevara Kamildjanovna,

Allaberganova Umida Mammatovna

Urgench State University, English teachers

The relationship between spirit and event is one of the most important problems in fiction. True, the world of the soul, psychological state, experiences of the literary hero is one of the important conditions of artistic perfection, but not the only criterion. Because the spirit, which is the expression of the inner world, emotions, inner changes of the images in the epic work, is born due to the influence of a certain event. As a result, there is a harmony, an organic connection between the event and the spirit, the epic narrative and the emotional interpretation. In this factor, the degree of their application is determined by the content of the work, the plot, the author's style. While in most modern realistic stories the balance of the two elements is striking, in non-traditional stories the spirit analysis plays a central role, but on its ground there are still traces of events. After all, in the play, the event (action) and the spirit (experience) complement each other, are spiritually connected in the embodiment of the whole life of man.

It should be noted that the idea that "the image of a person means the image of the inner world of a person, the image of his experiences" [1, p. 53] does not completely deny the significance of the event. Indeed, the nature of literary creation, the combination of spirit and event, requires the embodiment of the "object" on the basis of the laws of art with individual and common features, and in this process is mainly psycho-psychological analysis. Therefore, "psychological analysis" [2, p.17-18 .]. is an aesthetic category that reflects the processes of the human spirit, the development of different tones in his thoughts and feelings, reveals the spiritual

world of the hero on an analytical basis. The peculiarities of this category of stories in different directions are reflected in connection with the perfection of artistic creation.

If we look at today's narrative from the point of view of emotional realism - artistic psychology, then we can see that, unlike previous decades, the art of artistic research of man, and associated social life through the diversity of emotions, intense dynamics of experiences. In modern storytelling, the diversity of themes, the richness of meaning, the depth of emotions, the uniqueness of the literary world of the writer, the depth of psychological analysis, the strengthening of philosophical imagery, the diversity of evolution of consciousness are obvious. This situation gives rise to a new mood and a sense of identity in the worldview of the people of the new era, which requires the skillful use of artistic means and methods of expressing the multifaceted process. Psychological analysis is one such tool.

First of all, it should be noted that the narrative genre has great potential in terms of the depiction of the soul. Because the main requirement of this genre is based on the description of dramatic, lyrical moments of the life of the only hero of the plot of the work. In the depiction of the events of the life of a single hero, the creator seeks to reveal deeply and comprehensively the transformations of his heart, the range of inner experiences.

In addition, the forms of narrative in the story - whether they are in the language of "I", the language of the creator or a separate narrator - in all three cases, the behavior of the protagonist, the image of the state of mind.

Since the 1990s, the scope of psychology in Uzbek stories has expanded. The transition from event imagery to psychoanalysis has become a priority. As a result, two principles began to dominate the depiction of the spirit in the narrative of the following years.

The first principle is to follow traditional principles in conveying the spirit of the protagonist, using traditional means enriched with new imagery methods and forms. (Works of E.Azam, Sh.Butaev, N.Norkobilov and others). The peculiarity and advantage of the image of the spirit in this principle is that it assumes that the human spirit occurs in connection with the living conditions, the environment of the

protagonist. It is on this principle that the protagonist of the story is determined, that is, proved, as a child of social life. This thing serves to emphasize that his every action is directly related to his spirit. The traditional spiritdelic image in the stories enhances the reader's interest in mental states. Because a deep penetration into the mental state of the protagonist, on the one hand, promotes a thorough mastery of the work, on the other hand, helps to better illuminate the complex aspects of the human image.

That is why Uzbek storytelling developed in the 80s and 90s. Its range of themes and ideological content has expanded, its formal and stylistic diversity has increased, and its poetic language has been refined.

In our opinion, when talking about the stories of the independence period, it seems appropriate to take into account some aspects of the relationship between the spirit and the event, as well as the position of each of them in the series of works. It is true that in them the philosophical and psychological discovery of the person, the depiction of the world of the mind, the feelings, the joys of joy in the spiritual-spiritual perspective came to the fore in comparison with the description of events. This, of course, allows man to penetrate more widely and deeply into the essence of the environment in which he lives, to illuminate the external and internal worlds of different characters in a holistic, interconnected way. However, in the process, new aspects of the dialectical harmony between spirit and event also began to emerge. In other words, the image of the spirit is formed by expanding the scope, enhancing the effect, without being associated with the whole event or part of it. In turn, it is observed that it contributed to the incident. (The mood of B. Mardon's dream in the story "Along the Water" was the impetus for the main event). At the same time, of course, the ratio of these two concepts is determined by the nature of a particular work, the style of the writer.

The role of event description in modern traditional realist and modern non-traditional stories is different: in the first it is relatively large, in the second it is short, and in both it serves as important factors of general interpretation. Even in purely psychological and monologue narratives, event scenes ("micro events") are absorbed

into the image of the spirit and provide an epic basis for the reliability of the expression. In the stories "Along the water" and "Zabarjad" there is a complete balance between the image of the event and the spirit. Although they depict events in the traditional sequence, the method of narration is subordinated to revealing the spirit of the protagonist in terms of various events, the behavior of the characters, the conflicts. What is important is that the extraordinary circumstances in the spirit of the protagonists of the story, B. Mardon and Zabarjad, are due to the events they have experienced.

Hence, while the emphasis in today's stories is on the depiction of the spirit, it must be acknowledged that there is also an element of the event in full or in part in the aesthetic context. Because the story is "the author of the story and the bearer of ideas for the reader", it is self-evident that in this opinion the event is also meant.

The second principle in the depiction of the spirit can be conditionally called unconventional depiction. This principle was formed mainly under the influence of other peoples, in particular, Western modernist currents (N. Eshankul, H. Dostmuhammad, Sh. Hamro,).

It should be noted that since the modernist trend has not yet been fully formed in our literature, it is natural that there are different views on it. Some literary critics and writers (B.Sarimsakov, S.Meli, E.Ochilov, Sh.Kholmirzaev) do not like this direction, including the priority of the interpretation of the spirit and tragedy based on it. From this it is logical to conclude from the spirit that the main feature of this principle is that the mental states of the protagonists are nowhere to be found, either socially or mentally. They are not sufficiently substantiated in terms of space and time, national spirit and universal criteria. However, the human spirit is manifested primarily in connection with the national character, and the nation has certain boundaries of space and time, a unique spiritual thinking. Speaking about the unconventional depiction of the spirit in modern Uzbek stories, prof. B. Sarimsakov writes: "... frankly, the image of the spirit in a number of stories and narratives is superficial, not exciting enough for the reader. While the Black Book symbolizes a wide range of realities, it seems to me that the author writes his work very calmly.

For some reason, the reader is not moved by the anguish and emotional experiences of a father whose sons are completely under the influence of the devil, who strangled and killed his only daughter, who was pregnant by the devil. The image of the spirit in the story is superficial and not contagious. It seems that N. Eshankul's story was written not under the influence of emotional rage, but under the influence of mental force. In our view, the spirit of denial in these ideas, even if the black colors are slightly exaggerated, is not without certain truth. Indeed, the effect of N. Eshankul's above-mentioned story on the spirit seems to be quite limited and unattractive ” [3, May 22]. What is the reason for this? In our opinion, the reason for this is that the protagonist of the work has a vague national identity, he is a person deprived of time and space. It is not clear that she and her children are interested in national feelings, national grief, motherland love and patriotism. The writer created his story under the influence of a philosophical-aesthetic current called existentialism. As long as artistic space and time are not connected with real life, with nationality through human activity and thoughts, the effect remains weak, even if the image of the spirit is comprehensive.

In other words, in the overall spirit of the story, the aesthetic impact is more mind-focused than emotional, and philosophical reasoning comes to the fore. But this flaw cannot be a reason to reject the story altogether. The motives of purification of man and society, hatred of evil, condemnation of evil, mourning for the fate of mankind have a certain socio-aesthetic significance.

List of used literature:

1. Literary theory. Volume I. - Tashkent: Fan, 1978. - P.53.
2. Umurov H. Artistic psychologism and modern Uzbek novelism. - Tashkent; Fan, 1983. - P.17-18.
3. Prose of the independence period: Analysis and interpretations // Literature and art of Uzbekistan. -Tashkent, 2005. May 22.

КОЗАЦЬКІ ПІСНІ ТОМАКІВЩИНИ

Волкова Ірина Вікторівна,

к.філол.н., доцент,

Масло Ольга Володимирівна,

к.філол.н., доцент

Ібрагімова Уляна Азарівна,

студентка,

Комунальний заклад «Харківська
Гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Вступ. Якщо для другої половини ХІХ століття показовим було формування науково-етнографічної методики збирання та вивчення народної творчості, в основі якої лежить погляд на народну пісню як на самобутній та унікальний зразок народної творчості, що вражає своєю неповторністю, індивідуальністю, завдяки якому відбувається знайомство із глибинним, різноманітним та багатим духовним світом українського народу, то спроба класифікації пісень за ознакою соціального побутування – нове явище в історії розвитку української фольклористики. Такий принцип побудови тематичних збірників української пісенної культури став основним критерієм наукових праць фольклористів нашого часу. До народної лірики відносять поетичні фольклорні твори, у яких життя зображується через відтворення думок, почуттів і переживань героїв, серед яких і рідкісні на сьогодні соціально-побутові козацькі, стрілецькі пісні. Ця група народної лірики або зникла, або фіксується лише подекуди, як-от на Томаківщині. Це визначає актуальність роботи.

Мета роботи. Визначити коло особливостей козацьких пісень, які й донині побутують на Томаківщині Дніпропетровської області.

Матеріали й методи. Серед збирачії усної народної творчості Дніпропетровщини відзначимо таких: М. Марфобудінова, В. Карпович,

3. Маріна, О. Хоменко та ін. Їх внесок у дослідження пісень різних груп, прислів'їв і приказок є неоціненим. Серед науковців можна виокремити праці авторства В. Давидюка, Т. Бакіної, О. Дея, М. Грицай, Л. Дунаєвської, М. Лановик, Л. Іваннікової, В. Мільченко, Н. Данилюк, Л. Осадченко, які вивчали усну народну творчість у різних аспектах її вивчення.

Результати та обговорення. Козацькі пісні Нижньої Наддніпрянщини – це досить самобутній історико-культурний пласт, адже Томаківщина – козацький край, де нащадки волелюбних пращурів бережуть у пам'яті факт проживання в зимівнику, що знаходився у селі Грушівка (нині Іллінка), гетьмана війська запорозького Івана Сірка. Географічне положення Томаківки, яка розташована на відстані 14 кілометрів від славнозвісної Хортиці, спонукає до того, що козацькі пісні й сьогодні звучать майже в кожному селі району. Від респондентів ми записали 17 козацьких пісень і кваліфікуємо їх за такими групами:

1. Козацький побут «Ой у полі озеречко»;
2. Любов козака до рідної землі «Ой на, ой на горі та й женці жнуть»;
3. Любов козака до дівчини.

На фольклорному просторі Томаківщини нам не трапилося жодної пісні, де б говорилося про тугу за волею або козацьку смерть, про проводи сина в похід. Так, у пісні «Ой у полі озеречко» говориться не лише про зрадливе кохання, життя з нелюбом, але й вимальовуються картини побуту «...відеречко, сосновії клепки, дубове денце», «одвернися за постелю». У відомій широкому колі українців пісні «Ой на, ой на горі та й женці жнуть» згадуються історичні особистості Дорошенко, Сагайдачний.

Козацькі пісні, які перебувають у живому виконанні, залишились як спадок прадідів, як відголосок козацької доби з непохитністю життєвих і християнських ідеалів. Тому більшість козацьких пісень носить ліричний характер, коли йдеться про любов козака до дівчини, а дівчини (чи й молодиці) – до козака, який може в будь-яку хвилину залишити родину і стати на захист неньки-України («Ой у полі озеречко», або «Куди їдеш-виїжджаєш,

Сизокрилий орле, А хто ж мене молодую, До серця пригорне», «Ой у полі калинонька» та ін.).

Сьогодні, коли територіальна й духовна цілісність України в небезпеці, козацькі пісні визвольного характеру набули нового витка популярності, на них виник попит. Про це свідчить фестиваль кіно і пісні «Молода душа України», у межах якого з козацькими піснями до Томаківки завітали народна артистка України Валентина Ковальська, заслужені артисти України Руслана Лоцман і Тетяна Школьна. Глядачі в залі, а це було переважно молоде покоління, знають, люблять і співають народні козацькі пісні.

Висновки. Підсумовуючи сказане, зазначимо, що в процесі опрацювання та систематизації фольклору поступово формувалися методи ґрунтовної науково-етнографічної дослідницької праці, що стали основою для багатьох наукових досліджень з фольклористики та етнографії початку ХХ століття.

Серед фольклорного пісенного розмаїття Томаківського району переважають балади, пісні про кохання, родинно-побутові й соціально-побутові твори, яких під час експедицій ми виявили понад 40. Пісенна епіка Томаківщини – це багаточислове, полістильове явище, де, з одного боку поширені твори, типові для всього українського загалу, як-от: про кохання, родинні структури, – а з другого – твори, за змістом і стилем виконання близькі до козацьких пісень, яким необхідний безмежний степ, простір.

TRANSLATION OF ENGLISH ABBREVIATIONS INTO UKRAINIAN

Головко Анна Вадимовна,

Студентка

Киевский национальный лингвистический университет

г. Киев, Украина

Introduction. The question of translating abbreviations is of great demand nowadays as the languages have the tendency to shorten and become more efficient in order to meet the requirements of the hectic rhythm of our lives. And since every day there appear numerous abbreviations which grow into our usage really quickly, it is of great importance to translate them correctly and be aware of the main tendencies in this area.

Aim. The aim of this work is to study abbreviations in modern English and establish the most used translation methods to faithfully convey the abbreviations from English into Ukrainian.

Materials and methods. I have studied 50 examples extracted from TED talks on the topic of success, and I used descriptive method to describe the main translation tendencies. It was also appropriate to use the method of diachronic analysis, as it is necessary to compare modern abbreviations with abbreviations in English language in the earlier times, as well as to study the development of English language, namely the phenomenon of abbreviations in it.

Results and discussion. It is important to emphasize the widespread use of abbreviations, as every TED talk on the topic of success contained one or several of them. The main methods used to translate abbreviations are translation by the Ukrainian equivalent, borrowing of the English abbreviation into the Ukrainian language, rendering of the abbreviation using transliteration, transcription, descriptive translation and if there is a reason for refusing the previous methods, we can create a new target language abbreviation. Concerning the 50 abbreviations I have studied, the most common method was the translation by the Ukrainian equivalent, especially in such cases when the abbreviation is old and is present in the language for the long

period of time and is well-known by people of different professional fields. Out of 50 examples there were 25 cases of the translation by the equivalent, which comprise 50%. The next method was the borrowing of the English abbreviation as there are relatively new abbreviations which appear in English every day which have not been adapted by the Ukrainian language or they are used in specific spheres. Out of 50 examples there were 11 cases of direct borrowings, which comprise 22%. Another method used was descriptive translation, which is especially convenient when translating English abbreviations of Latin origin and abbreviations which are absent in Ukrainian. Out of 50 examples there were 10 cases of descriptive translation, which comprises 20%. There was also 1 case of transliteration and 3 cases of transcription, which comprise respectively 2% and 6% of all examples studied.

Conclusions. When analyzing the results I obtained from translating 50 English abbreviations found in the TED talks on the topic of success into Ukrainian, I have come to the conclusion that the most prevalent way of translating them is the translation by the equivalent, then comes translation by the direct borrowing, then descriptive translation, then transcription and transliteration. I didn't have the need to create the new abbreviations in Ukrainian language in order to convey the meaning of English abbreviations.

СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ ЯКОСТІ У ЛІРИЦІ RIHANNA

Гудова Анастасія

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кузьменко Анастасія Олексіївна

к.філол.н., доцент,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Специфіка художньої культури ХХІ ст. полягає у принципово перехідному характері: формується нове бачення світу, нові підходи до мови та мислення, нове самопізнання людини у світі, її ставлення до мистецтва та реалій буття. Цей процес відзначається пошуком зображувальних прийомів та експериментальною спробою створення нового стилю, який міг би відповідати новому світобаченню (Кузьменко, 2019). Пісні – це мистецтво, без якого багато людей вже й не можуть уявити своє життя.

Об'єктом даної розвідки послуговували пісенні тексти Rihanna, а *предметом* стала їх стилістична організація. *Мета* дослідження – описати властивості стилістичних прийомів пісенних текстів Rihanna.

Rihanna (Робін Ріанна Фенті) – Барбадоська співачка, яка досягла всесвітнього визнання ще в юнацькому віці. Серед найпопулярніших її композицій є «Pon de Replay», «SOS», «Umbrella», «Russian Roulette», «S & M» та безліч інших. Талант і голос Rihanna вразив відомого продюсера Івен Роджерса та володаря рекордингової компанії репера Jay Z. Саме так і почалася успішна кар'єра Rihanna, та незабаром світ побачив її перший альбом «Music of the Sun».

Навіть тексти назв пісень Rihanna привертають увагу зі стилістичної точки зору. Вони сповнені метафор, гіперболи, персоніфікації, оксюмору й таке інше. У даній розвідці ми зануримось у найбільш актуалізовані стилістичні фігури у пісенних текстах Rihanna, а саме фігури субституції (заміни), які

поділяються на фігури кількості та фігури якості (Брандес 2004, с. 366-367). Мова Rihanna відзначається поширеністю фігур якості. Серед фігур якості в ліриці Rihanna домінують насамперед метафора та порівняння.

Для посилення емоційності у пісенних текстах Rihanna реалізуються **метафори** – образні побудови, когнітивною основою яких є уподібнення об’єктів, що належать різним сферам онтології (Немировская 2009, с. 57). Метафора – це слово або певний вираз, який вживають у переносному значенні, в її основі лежить порівняння неназваного предмета або явища з будь-яким іншим на підставі їх загальної ознаки; це інструмент для опису виразів, які зазвичай виражаються в переносному значенні або мають не буквально значення. Метафора – «важливий засіб подання та осмислення дійсності» (Lakoff 2003, с. 20) за допомогою вживання слова у переносному смислі з метою підкреслення подібності певних ознак:

Find light in the beautiful sea, I choose to be happy

You and I, you and I, we're like diamonds in the sky

You're a shooting star I see, a vision of ecstasy

(Rihanna “Diamonds”);

The floor is yours, the time is ours

Hey, either believe me or you don't

Choose to believe me or you will not

If you leave me, I'm skull and bones, I'm dead, baby

You told me

(Rihanna “Believe it”).

Функціонування метафори в творчості Rihanna спрямоване на посилення образної атрактивності пісенного тексту.

Варто зауважити, що метафора у творчості Rihanna знайшла себе, після поганого досвіду відносин з Крісом Брауном, який її побив в 2009 році. Після чого у реліз вийшов четвертий альбом співачки під назвою «Rated R». Пісня «Russian Roulette» стала першим і головним синглом цього альбому. У цій пісні вона співає про гру «російська рулетка». Насправді в тексті цієї пісні

прихований глибший сенс – мова йде про розпад у відносинах між двома людьми, коли будь-яке необачне слово може стати образливим, неначе перетворитися на кулю та вбити людини і її здатність до емоцій та почуттів – це свого роду прозорий натяк на сумно закінчений роман Rihanna. У всьому альбомі є певний відбиток від хворобливого розрива її відносин, він проглядається в стилі співачки, в похмурому, зухвалому і холоднокривному характері її нових пісень.

Метафора примушує звернути увагу на певну схожість (часто нову, несподівану) між двома й більше предметами (Deignan 2013, с. 45). Це банальне, але вірне спостереження дозволяє зробити деякі узагальнення стосовно ролі та місця метафори в пісенних текстах Rihanna, а саме: сприймаючи її, Rihanna прагне виокремити подібне серед кількох об'єктів певної множини, знайти в них спільні та відмінні риси, акцентувати їхню подібність за тією чи іншою ознакою.

Сферою-джерелом метафоризації у пісенних текстах Rihanna у більшості випадків постають Медицина та Зброя, де зброя втілює деструктивні засоби для руйнування любові, почуттів та стосунків між закоханими, а медицина – для образності емоційного стану людини.

Все це стимулює не лише розвиток естетичного смаку, а й інтелектуальних здібностей. Метафора у пісенних текстах Rihanna виконує функцію «творення багаторівневого смислу, що потребує зусиль з боку реципієнта» (Толочин 1996, с. 36).

Окрім метафоричних рефлексій, пісенним текстам Rihanna властива й **порівняння** (симілі) для висвітлення зовнішньої подібності порівнюваних об'єктів, щоб зробити їх "легко уявними для адресата" (Черноусова, с. 219):

I hit a wall,

I never felt so low, so low

Like a waterfall, my tears dropped to the floor, the floor

They are a swimming pool of salted crimes, crimes

Oh, what could change your mind?

Nothing

(Rihanna “Sledgehammer”)

Подібні порівняння застосовуються задля запобігання «прісного» опису у пісенних текстах Rihanna, надання їм образності, що поєднує характеристики об’єктів, які не мають безпосереднього зв’язку один з одним. При цьому значення образного порівняння впливає не з самого слова, а з його відображення в іншому предметі (Виноградов, с. 104). Симілі – порівняння двох об’єктів на основі схожості (Fadaee 2011, с. 22-23), «троп, який полягає в поясненні одного предмета через інший, подібний до нього за допомогою компаративної зв’язки» (Гром’як 2007, с. 561):

Ladies don't worry cause they got plenty more

They are falling like the rain so we aint running out

Falling like the rain so we aint running out

Falling like the rain so we aint running out

Oh its raining men girl what do you worry 'bout

(Rihanna “Raining men”)

Таке художньо-поетичне порівняння у пісенних текстах Rihanna є наслідком денотативного та конотативного значень. Не зважаючи на те, що в них реалізується переважно конотативне значення, оскільки конопату характерна двоплановість. Через спрямованість порівняння на передачу нової образної інформації про об’єкт, конотативне забарвлення важливе для сприйняття явища / предмета таким, яким він насправді є. Сферою-джерелом для порівнянь у пісенних текстах Rihanna виступають Медицина, Зброя, Природні явища, Коштовності.

Отже, творчості Rihanna притаманне багате стилістичне аранжування, проте переважають фігури субституції. Традиційно фігури субституції поділяються на фігури якості та фігури кількості. Серед фігур якості пісенним текстам Rihanna властиві метафора та персоніфікація.

Перспективним вважаємо подальшу розвідку фоностилестичних особливостей пісенних текстів Rihanna, а також їх концептуальне наповнення.

Список використаної літератури

- 1. Кузьменко А.О.** Англомовні пісенні тексти стилю Євродиско в контексті культури. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2019. Вип.30. С. 147-151.
- 2. Брандес М.П.** Стилистика текста. Теоретический курс. М: Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. 416 с.
- 3. Немировская А.В.** Метафора турецкого художественного текста как объект перевода. Вестник ИГЛУ. Иркутск: ИГЛУ, 2009. С. 57-62.
- 4. Lakoff G., Johnsen M.** *Metaphors we live by*. L.: The university of Chicago press, 2003. 310 p.
- 5. Deignan A.** Metaphor, genre and recontextualization. *Metaphor and Symbol*. L.: 2013. 28/1. P. 41-59.
- 6. Толочин И. В.** Метафора интертекст англоязычной поэзии: лингвистический аспект. СПб: СПбУ, 1996. 96 с.
- 7. Черноусова О.Н.** Функционирование образных сравнений в художественном тексте и речи диалектоносителей *Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. Языкознание*. Волгоград: ЛогГУ, 2012. № 1 (15). С. 219-223.
- 8. Виноградов В.В.** Стилистика. Теория поэтической речи. *Поэтика*. М.: Изд-во АН СССР, 1963. 251 с.
- 9. Fadaee E.** Symbols, metaphors and similes in literature: A case study of "Animal Farm". *Journal of English and Literature*. L.: Academic Jpurnals, 2011. Vol. 2 (2). P. 19-27.
- 10. Гром'як Р.Т.** Літературознавчий словник-довідник. К. : Академія, 2007. 752 с.
- 11. Тихомиров С.А.** Гипербола в градуальном аспекте: автореф. дис...канд. филол. наук : 10.0.01. «Русский язык». М., 2006. 21 с.

ОГЛЯД ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПІДСТИЛЮ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ

Канкаш Галина Дмитрівна

викладач

Сумський національний аграрний університет

м.Суми, Україна

Вступ. Документи дипломатичного підстилю обслуговують сферу дії органів зовнішніх зносин. Це договори, декларації, меморандуми, комюніке, заяви, виступи, конвенції, ноти та інші.

Розвиток дипломатичного підстилю гальмувався через об'єктивні суспільно-політичні причини. Наша держава здобуває досвід дипломатичного спілкування, тому зростає інтерес та потреба вивчення особливостей дипломатичного підстилю, що стимулює розширення аспектів мовознавчих досліджень. Однак було досліджено лише окремі аспекти дипломатичного підстилю, комплексного аналізу специфіки дипломатичного підстилю української мови досі немає.

Мета роботи. Огляд лінгвістичних досліджень дипломатичного підстилю офіційно-ділового стилю, утілених у дисертаціях, монографіях, статтях, що з'явилися від 1950 року ХХ століття й дотепер.

Методи дослідження. Аналіз, класифікація.

Результати. Мовні риси документів канцелярії Б. Хмельницького досліджували О. П. Блик [1], У. Я. Єдлінська [3], Ф. Є. Ткач [16; 17;], О. П. Лахно [8], І. І. Ковалик [4]. О. Г. Цехмейструк [19] з'ясувала функціональні особливостей та лексико-семантичне наповнення мовленнєвих актів в універсалах, дипломатичних листах та листах-наказах гетьманів. Н. О. Примушко [14] на матеріалі універсалів українських гетьманів (Б. Хмельницького, Івана Мазепи, Івана Виговського, Івана Самойловича) проаналізувала форми майбутнього часу. Н. С. Медвідь [10] виокремлює дипломатичну документацію Гетьманщини та з'ясовує структурно-формулярні

особливості документів. А. А. Бурячок [2] досліджував процес формування фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов. Н. М. Поліщук [13] здійснила аналіз дипломатичної лексики як частини словникового складу української мови періоду УНР. О. М. Пазинич [12] досліджувала функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування за 80-90-ті роки ХХ сторіччя. О. М. Мацько [9] здійснила функціонально-стилістичний аналіз мовних формул дипломатичного мовлення (період 1990-2001 рр.). І. Д. Фаріон [18] мала об'єктом дослідження є суспільний статус староукраїнської (руської) мови на тлі суспільно-політичних обставин та ідейно-філософських вимірів часу.

Існує також ряд статей, у яких простежено характерні особливості дипломатичного підстилю.

О. П. Лахно також вивчав мову документів канцелярії Б. Хмельницького. Спостереження науковця над мовою універсалів свідчать, що словниковою основою мови документів канцелярії Б. Хмельницького є східнослов'янські елементи, успадковані від давньоруської мови. Із слів, раніше засвоєних тодішньою українською літературною мовою з інших літературних мов, є старослов'янізми (церковнослов'янізми).

Заперечні речення в листах та універсалах гетьмана Б. Хмельницького - предмет дослідження І. І. Ковалика. Філолог виділяє основні структурні типи заперечних речень: загальнозаперечні і частковозаперечні. У текстах документів вживається чимало речень різних видів підсильних полінегативних заперечних синтаксичних конструкцій. Полінегативізм цих конструкцій полягає у тому, що в них наявні більш як один мовний знак заперечення.

У статті Н. О. Примушко на матеріалі універсалів українських гетьманів проаналізовано форми майбутнього часу. Результати дослідження дозволяють зробити висновок, що в XVII ст. у говорах Середньої Наддніпряниці сталося кінцеве оформлення аналітичного та синтетичного майбутнього часу.

Велику допомогу в опануванні мови дипломатії надають словники.

Так, у словнику О. П. Сагайдака [15] подано основні терміни й поняття дипломатичного протоколу й етикету, історію їх виникнення та становлення.

Висновки. Дипломатичний підстиль офіційно-ділового стилю не має детального опису, розглянуто лише окремі аспекти. Переважна більшість науковців вивчала мовні особливості документів канцелярії Богдана Хмельницького, поодинокими є дослідження зі стилістики. І зовсім немає досліджень дипломатичних документів 50-60 років ХХ століття, коли активізувалась діяльність України на міжнародній арені, та документи сучасної дипломатії, мовний аналіз яких ми й пропонуємо в подальших розділах.

Література:

1. Блик О. П. Синтаксис документов канцелярии Б. Хмельницкого (Сложноподчиненное предложение): автореф. дис. ... канд. филол. наук. К., 1960. 25 с.
2. Бурячок А. А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов. К.: Наук. думка, 1983. 248 с.
3. Єдлінська У. Я. Питання історичного синтаксису української мови. На матеріалі листів Богдана Хмельницького. К.: АН УРСР, 1961. 106 с.
4. Ковалик І. І. Заперечні речення в листах і універсалах гетьмана Богдана Хмельницького. Питання українського і слов'янського мовознавства. Вибрані праці. Ч. II. Львів-Івано-Франківськ, 2008. С. 187 – 204.
5. Курс історії української літературної мови. Т. 1 (Дожовтневий період). К.: Вид-во АН УРСР, Ін-тут мовозн. ім. О.О. Потебні, 1958. 415с.
6. Курс історії української літературної мови. Т.2 (Радянський період). К.: Вид-во АН УРСР, 1961.416с.
7. Курс сучасної української літературної мови. К.: Рад. школа, 1951. 407с.
8. Лахно О. П. Із спостережень над мовою документації канцелярії Богдана Хмельницького. Українська мова в школі. 1953. № 6. С. 7-13.

- 9.Мацько О.М. Мовні формули у дипломатичних текстах сучасної української мови: (Функціонально-стилістичний аналіз): автореф. дис. ... канд. філолог. наук. Київ, 2001. 26с.
- 10.Медвідь Н.С. Дипломатичні документи Гетьманщини. Південний архів. Філологічні науки. 2018. Вип. 73. С. 26-30.
11. Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови. Київ: Наукова думка, 1977. 237 с.
- 12.Пазинич О.М. Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2001. 18 с.
- 13.Поліщук Н. М. Українська дипломатична лексика періоду УНР: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02– українська мова. Київ, 1994. 154 с.
- 14.Примушко Н.О. З історії майбутнього часу (на матеріалі універсалів українських гетьманів). Наукові записки. Серія «Філологічні науки». Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. Книга 1. С.32 -36.
- 15.Сагайдак О. П. Словник дипломатичного протоколу та етикету. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. 159 с.
16. Ткач Ф. Є. Народна основа лексики ділових документів канцелярії Богдана Хмельницького. Українська мова в школі. 1957. № 1. С. 7–13.
- 17.Ткач Ф. Є. Язык деловых документов канцелярии Богдана Хмельницкого (Лексика и фразеология): автореф. дис. ... канд. филол. наук. Львов, 1954. 16 с.
- 18.І.Д.Фаріон. Суспільний статус староукраїнської мови в XIV-XVII століттях: дис. ... доктора філол. наук:10.02.01 – українська мова. Київ, 2015. 456с.
- 19.Цехмейструк О.Г. Прагматика української офіційно-ділової документації XVI – XVII століть: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01– українська мова. Одеса, 2009. 21 с.

СПЕЦИФІКА СТИЛЮ АНГЛОМОВНИХ ЛІРИЧНИХ ТЕКСТІВ BILLIE EILISH

Лапенко Владислав Олексійович

студент

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кузьменко Анастасія Олексіївна

к.філол.н., доцент,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

М. Дніпро, Україна

Сфера застосування англомовного тексту дуже широка. Стиль написання пісенних текстів у сьогоденному етапі приваблює багатьох вчених та науковців, але залишається не повністю дослідженою стилістична побудова сучасних англомовних пісенних текстів, що саме намагаються розповісти нам співаки та яку думку донести до слухачів. Музика здійснює дуже великий вплив на слухача за допомогою пісні, тексту, ритму, відповідно музика має велику вагомість для людей. Аналіз текстів пісень вказує на те, що вони є основою культурних соціальних та лінгвістичних тенденцій; завдяки цьому можна відшукати та зробити аналіз процесів, що відбуваються в англійській мові та досконаліше зрозуміти специфіку лексики.

В англомовному науковому тексті можуть використовуватися емоційно-експресивні засоби. Емоційно-експресивна номінація є невід'ємною складовою тексту в цілому та писемного англомовного тексту зокрема і є культурно специфічним феноменом. Інтенсифікатори та інші засоби емпізи виконують важливу функцію привернення уваги адресата до найважливіших фрагментів тексту.

Емоційно-експресивна номінація досягається через використання цілої низки мовних засобів – емпітичних займенників, синтаксичних зворотів та конструкцій, спеціальних випадків інвертованого порядку слів, емпітичних

лексичних одиниць. Наприклад: It is also worth reiterating that dynamics of a sound as well as softness and loudness is important.

Ключові слова: символ, пісня, художні засоби

Об'єкт дослідження: тексти пісень Billie Eilish

Предмет дослідження виявити роль художніх засобів у піснях Billie Eilish

Мета - дослідження та аналіз лексичних засобів, які використовує Billie Eilish у своїх піснях. Об'єктом дослідження є ліричні тексти Billie Eilish а предмет дослідження – їх стилістична організація.

Творчість Billie Eilish, Здобула популярність в 2016 році завдяки публікації дебютного синглу «Ocean Eyes» на SoundCloud. 29 березня 2019 випустила свій перший студійний альбом, When We All Fall Asleep, Where Do We Go?, який очолив американський (Billboard 200) і британський (UK Albums Chart) хіт-паради, а сингл «Bad Guy» вийшов на перше місце в Billboard Hot 100 (США). Він став першим чарт-топером співачки, а сама Айліш, завдяки цьому досягненню, стала першою людиною, народженою в ХХІ столітті, якій вдалося очолити Hot 100.

Її пісні є емоційними, виразними та насиченими різними лінгво-стилістичними прийомами. Стилістичними прийомами називають різні способи комбінування мовних одиниць одного рівня у межах одиниць вищого рівня. Стилістичний прийом ґрунтується на синтагматичних відношеннях між стилістично маркованими і стилістично немаркованими одиницями в тексті.

Так, у текстах пісень **епітети (Епітет** - стилістичний прийом взаємодії смислового і виразного значення в визначальних слові, фразі або пропозиції. Як вид авторської оцінки він розкриває особисте емоційне ставлення до описуваного предмету.) використовуються з метою надання оспівуваній особі чи об'єкту тих чи інших якостей або ж, залежно від ситуацій, в яких вони використовуються, епітети передають емоції та почуття автора: “hidden needing”, “best friend”, “little lamb”, “senseless woman”, “lasting peace”, “childish fears”, “pleasant dreams”, “resonating light”, “equal laws”.

Свій внутрішній світ, почуття та емоції автори пісень передають також через використання **гіперболу** (**Гіпербола** є одним із найдавніших і найефективніших лексико-семантичних стилістичних прийомів, який широко використовується в художній літературі, публіцистиці та в повсякденному спілкуванні. Численні вирази з гіперболічним компонентом (прислів'я, ідіоми тощо) закріплюються в словниках різних мов, що свідчить про універсальність цього прийому.): “a world in a bottle”, “a world in an hourglass”, “You’re one in a million”, “around the world in minutes...”.

Вживання в англійських пісенних текстах **оксиморону** (**Оксиморон** (лат. oxymoron від грец. οξύμωρον — «дотепне дурне») — літературно-поетичний прийом, що полягає у поєднанні протилежних за змістом, контрастних понять, які спільно дають нове уявлення.) та **антитези** (**Антитеза** — стилістична фігура, протиставлення контрастних явищ, образів і понять. В основі антитези часто лежать антоніми) свідчить про те, що автор у момент написання пісні міг переживати цілком протилежні, навіть суперечливі почуття. Це є також свідченням того наскільки різнобічними є думки людини і як вони відображають особистість. “a stern and silent pride”, “living together alone...”, “The sun so hot I froze to death”.

Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновки, що сучасна англійська співачка Білі Айліш описує у ліричних текстах своє життя, свої душевні переживання, ставлення до цього світу, кохання та багато іншого, використовуючи для цього стилістичні прийоми, такі як епітет, гіпербола, оксиморон, антитезу. Більшість її пісень наповнені сумним змістом, адже його життя було не “цукор” тому й стилістичні прийоми також несуть сумний сенс, але її творчість подобається людям й зараз.

Література:

1. Особливості використання лексичних засобів у музичному дискурсі на прикладі текстів пісень гурту «ARCTIC MONKEYS» URL: <https://naub.oa.edu.ua/2016/особливості-використання-лексичних-2/>

2. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: Пїдручник URL: <http://litmisto.org.ua/?p=7292>
3. Епїтет. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Епїтет>
4. Повтор. URL: <https://gorodenok.com/повтор/>

ТЕМПОРАЛЬНА МЕРЕЖА ЛІРИЧНИХ ТЕКСТІВ ШАКІРИ

Островська Юлія Вікторівна

Студентка юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Кузьменко Анастасія Олексіївна,

Кандидат філологічних наук, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Україна

Найпоширенішим видом мистецтва у сучасному світі була й залишається пісенна лірика. Багато молоді, та й не тільки, слухають музику щодня, для задоволення, на фоні прибирання або в компанії друзів. Раніше за написанням пісні або мелодії до неї, вкладали більше смислу. Зараз музика пишеться для розповсюдження її, на якомога більшій території, потрібно, щоб вона охоплювала різну вікову аудиторію, була популярною, хайповою, приносила співаку або групі славу. Час, будучи одним із фундаментальних понять як філософії, так і науки загалом, досі лишається не розкритим достеменно. Існуючи у нерозривному зв'язку з людиною, час є найважливішим і головним компонентом того «явища», яке визначає життя як окремої людини, так і суспільства загалом- культури. [3,4]. Музика була, є і буде. Музика поза часом.

Хотілося б віддати належне тим лінгвістам, які досліджували це тему, присвятили свої дослідження питанням, пов'язаним із часовими особливостями тексту О.В.Бондарко [1], Гальперін [2], А.О. Кузьменко [3,4], Л. А. Ноздріна [5].

Темпоральність розглядається як взаємозв'язок моментів часу і тимчасових характеристик, категорія часу дієслова в англійській мові являє собою систему граматичних форм, які використовуються для вираження відношень дії до моменту мовлення чи до часу іншої дії (якогось моменту, окрім моменту мовлення) [1].

Темпоральністю, на думку Ноздриної, є функціонально-семантична категорія тексту, яка відображає сутність фізичного та філософського аспектів часу, що реалізується варіативними мовними засобами часу [5].

Ліричний вживається, як емоційно-забарвлений, хвилюючий, виражаючий силу волі, скромну мужність і ліричну задушевність.

Для дослідження було обрано чудову колумбійську співачку, авторку пісень, танцівницю, музичного продюсера, а також хореографа та модель - Шакіру. Співачка має відому нагороду Франції, яка знаходиться у веденні Міністерства культури Франції- Орден Мистецтв та літератури. У її піснях переважно іспанська та англійська мови. За жанром це латин-поп, поп-рок та етно. 2 лютого 2019 року відома виконавиця відсвяткувала свій 43 день народження.

На сьогодні Шакіра має 11 альбомів: «Magia»1991р., «Peligro» 1993р., «Pies Descalzos» 1996р., «Donde Estan Los Ladrones?»1998р., «Laundry Service» 2001р., «Oral Fixation Vol. 2» 2005р., «She Wolf» 2009р., «Sale el Sol» 2010р., «Shakira» 2014р., «El Dorado» 2017р.. [6],

Розглянемо темпоральну мережу розвитку текстів та пісень талановитої співачки:

Частіше Present Simple виражає постійність стану, почуттів та емоцій людини, ставлення один до одного [3,4].

Present Simple використовується для вираження регулярної, постійно повторюваної дії : *I've been thinking about you for a day. We're gonna be building so I don't have to come out of my mind. I love your skinny day. It's been an hour since we've been blamed for what's been happening. (Shakira «Mon amour») I think about you every day | Some times it seems to me that if you don't come I will go crazy| I love you everyday| From time to time one of us is guilty of what is happening (Shakira «Broken record).*

Past Simple використовується для вираження дії, яка мала місце в минулому: *Yesterday, today and every day I think about you. Last month, I learned some very good news. (Shakira «Rules»)*

Future Simple використовується для вираження дії, яка здійсниться в невизначеному або віддаленому майбутньому: взагалі не використовується у текстах пісень Шакіри.

Present Continuous висловлює дії, які відбуваються в даний момент часу: *He is not loving me/ Are they sitting together on a bench?*(Shakira «Me gusta»)

Past Continuous виражає опис дії в процесі, яка відбувалася в минулому в певний час: взагалі не використовується у текстах пісень Шакіри.

Future Continuous вказує на тривалу дію, яка відбувається в певний момент часу: *She will be sitting/ Will I be loving?* (Shakira «Rules»)

Present Perfect використовується для вираження минулого події, яка має наслідки в сьогоденні: взагалі не використовується у текстах пісень Шакіри.

Past Perfect дія, яка вже закінчилася до певного моменту часу в минулому: *Had he sports?/They had been speaking, after she liked him.* (Shakira «Spy»)

Future Perfect використовується для опису події, яка очікується або має відбутися до того, як настане час в майбутньому: *Will be talk about love for me?/ I will not answer his feelings/ They will have been speaking.* (Shakira «The day and the time»)

Present Perfect Continuous нині тривалий доконаний час, не користується великою популярністю в англійській мові тому що, довга форма, легко замінюється іншими формами часу та має вузький аспект вживання: взагалі не використовується у текстах пісень Шакіри.

Past Perfect Continuous вказує на дію, яка почалася в минулому, тривала протягом деякого часу і або закінчилася безпосередньо перед якимось моментом в минулому або все ще не закінчилася до якогось моменту в минулому: взагалі не використовується у текстах пісень Шакіри.

Future Perfect Continuous вказує на дію, яка почалася і тривала протягом деякого часу до певного моменту в майбутньому: взагалі не використовується у текстах пісень Шакіри.

Future Perfect Continuous, Past Perfect Continuous, Present Perfect Continuous, Present Perfect, Past Continuous, Future Simple Шакіра не

використовує у тексті своїх пісень через важкість способу передачі інформації. Можемо зробити висновок, що ці часи вживаються з частотою у 0% кожний.

У виді Simple використовується часова форма Present, яка складає 40%, на рівні з Past, яка також вживається у 40%. Present та Future Continuous вживаються майже с однаковою частотою 4% та 4,2% відповідно. Найменше вживаються Past та Future Perfect з такою частотою по 1% на кожний.

Маркерами часу слугують такі словосполучення:

Present Simple: sometimes, seldom, regularly, always, every day, usually, often.

Past Simple: last week, yesterday, the day before, a week ago, two years ago.

Future Simple: in a year, tomorrow, next year, soon, next week.

Present Continuous: at the moment, now.

Past Continuous: while, from 4 to 6, the whole day, at this moment, yesterday, the whole evening.

Future Continuous: while, from 4 to 6, the whole weekend, at this time tomorrow, on Saturday morning.

Present Perfect: ever, today, since, never, up to now, this week, already, just.

Past Perfect: before, never, by 4 o'clock, after, already, by December.

Future Perfect: by the time, before.

Отже, досліджуючи тему темпоральності мережі ліричних текстів відомої співачки Шакіри, ми бачимо, що схожі досліди вже проводило багато інших вчених у різних напрямках. Тема темпоральної мережі ліричних текстів є актуальною на даний момент часу. Було приведено у приклад запальну співачку Шакіру, яка пише та співає неймовірні пісні. У її текстах переважають такі часові форми, як Present Simple та Past Simple.

Література:

1. Барчук В.М. Граматична категорія темпоральності: Систематико-структурний. Мовознавство, 2011, № 6

2. Гальперин И.Р.. Очерки по стилистике английского языка. Москва: Издательство литературы на иностранных языках. 1958.

3. Кузьменко А.О. Англомовні пісенні тексти стилю Євродиско в контексті культури. Одеса: Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2019. Вип.30. С. 147-151.

4. Кузьменко А.О. Портрет темпоральності англомовних пісенних текстів стилю євро диско. Науковий вісний Херсонського державного університету. Херсон, 2019

5. Ноздрин Л.А. (1997). Взаимодействие грамматических категорий в художественном тексте: на материале немецкого языка (автореф. дисс. докт. филол. Наук). МГПИИЯ им. Мориса Тореза. Москва, Россия.

6. Шакіра Ізабелъ Мебáрак Рипóль. 2020. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Шакира>

ТАКТИКО-СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Пушкар Тетяна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Задосенко Ольга Ігорівна,
студентка

Навчально-науковий інститут іноземної філології,
м. Житомир, Україна

На межі ХХІ століття, а саме століття «інформаційних технологій» великого значення набуває тлумачення поняття «імідж», завдяки якому визначається «атмосфера або ж клімат» будь-якої міжнародної інституції. Інтердисциплінарне поняття «імідж», функціонує у соціології, практичній психології, педагогіці, політології, представляючи трьохрівневий феномен індивідуальної, групової і масової свідомості, який фіксує і реалізує цілі його творців.

Виклад основного матеріалу. Лексема «імідж» походить від латинського «*imago*» (видимість, зображення, подоба, уявний образ, уявлення, вид, тип, характер, порядок). Спираючись на походження слова, можна помітити, що дане поняття тісно пов'язане з візуальною стороною сприйняття [4; 48].

Феноменом іміджу цікавилися ще мудреці Стародавньої Греції, розробляючи ідеал розумного володаря. А сучасне розуміння поняття іміджу зародилося у ХХ столітті на Заході в 60-х роках. У соціальній психології, імідж трактується, як різновид образу, і в перцептивному процесі увагу соціальних психологів зосереджено на характеристиках суб'єкта й об'єкта сприйняття, які є значимими для виникнення образу певної міжнародної інституції.

Теоретик Н. Макіавеллі володів «іміджевим мисленням», тобто будував свої відносини з людьми на основі враження, яке він справляв на них. Його послідовники твердили, що в різних обставинах для створення позитивного чи негативного іміджу організації потрібно змінювати не людину, не її характер

або погляди, а враження, яке вона отримує, тобто інформацію, яка подається про організацію через ЗМІ [3; 49].

У підручнику Бутенка Н.В. імідж організації, трактується як цілісне сприйняття (розуміння та оцінювання) організації різними групами громадськості, що формується на основі інформації, яка зберігається в їх пам'яті про різні аспекти дійсності [2; 302].

Саме реальні вчинки та факти визначають позитивні налаштування до будь-якої організації, але у сучасному світі все значною мірою залежить від іміджу створеного міжнародними засобами масової інформації.

Організаційний імідж - це образ організації, який створений серед груп громадськості. Різні науковці відзначають такі суттєві характеристики включаючи їх у визначення іміджу міжнародних інституцій:

- *символізм*, коли імідж відображає унікальність організації, виділяє її із ряду подібних та є її символом;
- *внутрішня детермінованість*, коли імідж є комплексом всіх уявлень знань, досвіду та бажань пов'язаних з певним предметом;
- *зовнішня детермінованість*, створення іміджу засобами масової інформації або соціальною групою;
- *інформаційно-оцінна природа іміджу*, організація оцінюється громадянами через моральні принципи, загальноприйняті норми, ціннісні орієнтації та минулий досвід.

На формування іміджу міжнародної організації впливає багато чинників із застосуванням певних технологій, використанням засобів, а також вдалий відбір дискурсивних стратегій і тактик.

У лінгвістиці поняття стратегія посідає одне із центральних місць, оскільки саме дана дефініція відбиває цілеспрямованість мовлення, слугує способом здійснення мовленнєвого впливу на адресата, внаслідок чого міжнародна інституція формує позитивний або негативний імідж. Вибір дискурсивної стратегії залежить від низки когнітивних передумов, коли адресант співвідносить власну комунікативну ціль з конкретним мовленнєвим

виразом, застосовуючи вербальні одиниці різних рівнів і способи їх репрезентації [5; 216]. Будь-яка стратегія слугує досягненням цілей мовленнєвої поведінки.

При виборі потрібної стратегії керівну роль відіграють пертінентні знання, які ґрунтуються на принципах соціальних норм та культурні традиції. При виробленні певної стратегії задіяні когнітивні операції, які забезпечують дискурсивну діяльність індивіда і його комунікативну діяльність. Попередньо сказане підкреслює, що дискурсивна стратегія – це потенційно можливі інтерактивні способи здійснення комунікативно важливих дій у дискурсі та мовні способи їх вираження; вибір адресантом певних засобів для досягнення визначеної цілі в заданих умовах спілкування. Варто також зазначити, що дискурсивна стратегія – це визначення тенденції розвитку і організації впливу, надзавдання мовлення, яке визначає практичні цілі адресанта.

Для дискурсивної стратегії притаманні такі ознаки: цілеспрямованість, системність та інтерактивність. Цілеспрямованість стратегії полягає в досягненні чітко визначеної цілі. Системність визначається низкою взаємопов'язаних дій, спрямованих на кінцевій цілі. Інтерактивність передбачає зворотну мовленнєву реакцію адресата.

Стратегія тісно пов'язана з дискурсивною тактикою. Дискурсивну тактику, на противагу стратегії, розглядають як сукупність практичних ходів у реальному процесі мовленнєвої взаємодії, які відповідають певному етапу в реалізації тієї чи іншої стратегії [6; 37].

При виборі дискурсивних стратегій і тактик в інтернет-дискурсі центральними є моральні орієнтири та цінності міжнародних інституцій, а саме ступінь відкритості у діловій комунікації, відношення до інших суб'єктів міжнародної політики, усвідомлення свого місця на міжнародній арені, переваги духовних чи матеріальних цінностей у діяльності. Попередньо сказане пояснює вибір цілей комунікації певної міжнародної організації, які реалізуються в окремій ситуації. Для реалізації дискурсивної стратегії має бути підібрана низка тактик, з допомогою яких буде досягнуто успіху. Тактики

грукують і черкують модальні відтінки тексту (радість, незадоволення, розчарування), надаючи можливість адресанту нав'язати свою думку аудиторії, приховати небажані факти в інтересах зацікавленої сторони. Будь-яка комунікація, навіть неформальна, має на меті «здійснення влади», тобто повинна вплинути на сприйняття й структурування світу реципієнта.

Вище сказане запевняє в тому, що дискурсивні стратегії і тактики використовують для формування позитивного іміджу інституції, коли адресант обирає для досягнення своїх цілей, такі комунікативні засоби, завдяки яким буде досягнуто поставленої мети в умовах глобального інформаційного суспільства.

Важливо не те, що в дійсності являє собою міжнародна організація, а інформація, яку отримують читачі. При отриманні інформації про міжнародну організацію, масова свідомість здатна осмислити лише головні новини, які характеризують діяльність інституції, саме так формується негативний або позитивний образ організації. Серед пропонованих авторами стратегій виділяють стратегію самопрезентації. Її мета полягає у схваленні, прагненні до досконалості, створення певного враження про мовця. Самопрезентація – це вміння ефектно і виграшно подавати себе в різних ситуаціях, індивідуальний стиль спілкування, неповторний образ, який не тільки подобається самому собі, але й привабливий для навколишніх. Дискурсивна стратегія самопрезентації реалізується за допомогою таких тактик: 1) тактики здобуття прихильності; 2) тактики самопросування.

Тактика здобування прихильності реалізується не лише з допомогою посилення на авторитетних осіб міжнародної організації, але й шляхом представлення інформації, щодо певного структурного підрозділу, який належить даній інституції.

Тактика самопросування – це наголошення на позитивних вчинках певної інституції, для того щоб бути гідно оціненою в очах цільової аудиторії.

У контексті інформатизації суспільства особливої уваги набуває поняття інтернет-дискурсу.

Інтернет-дискурс – це масив електронних, аудіо – та відеотекстів в сукупності з екстралінгвістичними факторами, пов'язаних між собою системою гіперпосилань, доступ до яких забезпечується входом в мережу Інтернет за допомогою комп'ютера чи альтернативних мультимедійних приладів. Інтернет-дискурс сприймається як інформаційне середовище, яке набуває нового комунікативного змісту, відповідно текст трансформується, пристосовуючись до тенденційної системи цінностей, і, заповнюючи деякі лакуни суспільної свідомості, набуває рис нетрадиційного осмислення [6; 39].

Висновки. Імідж міжнародних організацій формується завдяки вдалому підбору дискурсивних стратегій і тактик. Адже, розвиток міжнародної організації можна розглядати як процес взаємодії з глобальним світовим простором. На межі ХХІ століття цей зв'язок відбувається завдяки інтернет-дискурсу.

Список використаних джерел

1. Алимгазинов К.Ш. Интернет и историческое знание: от информатизации к новым горизонтам исследований. 2014. С. 36–42.
2. Бутенко Н.В. Маркетинг: підручник / Н.В. Бутенко. – К.: Атіка, 2006. –300 с.
3. Сальникова Л. С. Репутация в российском бизнесе: технология создания и укрепления / Сальникова Л. С. – М. : Вершина, 2008. – 216 с.: ил., табл.
4. Петрова Е. А. Психология имиджа: Психосемиотический подход / Е. А. Петрова // Психология как система направлений : ежегодник Рос. психол. о-ва. – Т. 9. – Вып. 2. – М. : [б. и.], 2002. – С. 72–89. 8. Психологический словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – М. : [б. и.], 1996. – С. 49
5. Шугаєв А. В. Дискурсивні стратегії й тактики в конструюванні позитивного іміджу Організації Об'єднаних Націй // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Перекладознавство та міжкультурна комунікація. Херсон, 2016. Вип. 6. С. 107–111
6. Шугаєв А.В. Імідж ООН у сучасному англomовному медіа-дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект: дисертація. Житомир, 2018 – 215с.

ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В АНГЛОМОВНІЙ РЕКЛАМІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Пушкар Тетяна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Осацька Олена Валеріївна,
студентка

Навчально-науковий інститут іноземної філології,
м. Житомир, Україна

Сучасне суспільство сьогодні – це суспільство соціальної взаємодії, однією з форм якої є масова комунікація. Одним із компонентів масової комунікації являється реклама, яка стала невід’ємним супутником життя кожної людини і активно впливає не лише на її свідомість, але й підсвідомість. Рекламна діяльність є складною та багатоаспектною, вивчається вченими різних галузей наук: психологією, економікою, соціологією, політологією, лінгвістикою тощо.

Лінгвістичні дослідження останніх десятиріч характеризуються підвищеним інтересом до вивчення реклами. Значну кількість досліджень присвячено розгляду структури, синтаксичних, стилістичних, структурно-семантичних особливостей рекламного тексту (І. Городецька, В. Марченко, М. Нікитюк), аналізу вербальних та невербальних складових реклами (С. Романюк).

Незважаючи на це, питання взаємозв’язку вербальних та невербальних засобів в англomовній рекламі залишаються малодослідженими.

Виклад основного матеріалу. Серед значної кількості лінгвістичних досліджень реклами існує чимало наукових розробок, присвячених вербальним та невербальним засобам реклами, а також їхній взаємодії. Це пов’язано з тим, що саме завдяки поєднанню вербальних та невербальних складових реклами підвищується її інформативність та зростає впливовість на свідомість особистості.

Вербальні засоби – це мовні засоби, які використовуються в рекламі. Вербальний компонент реклами містить декілька складових: слоган, заголовок та основний текст реклами – хоча присутність усіх складових у рекламному тексті не є обов’язковою.

Слоган займає одне з центральних місць у структурі реклами, адже він несе її вербальне навантаження. Рекламний слоган – це коротке самостійне рекламне повідомлення, яке може існувати незалежно від інших рекламних продуктів і представляє собою згорнутий зміст рекламної кампанії [2, с. 14]. Він є одним із основних засобів привернення уваги та інтересу аудиторії.

Слогани характеризуються наявністю таких особливостей: лаконічність, ритмічність, повторюваність, емоційність, влучність.

Мова рекламних слоганів характеризується низкою специфічних особливостей. По-перше, більшість рекламних слоганів подаються у теперішньому неозначеному часі (Strengthens and preserves). По-друге, у слогані найчастіше використовуються прості речення без будь-яких ускладнень (Flawless has many faces). По-третє, середня довжина слоганів – від 2 до 5 слів [4, с. 32].

Найважливішою вербальною складовою реклами є заголовок. На думку фахівців найчастіше в заголовку виражається основна рекламна мета та аргументи. До рекламного заголовку висуваються певні вимоги: він має бути коротким, оскільки розташований безпосередньо перед основним текстом та вводить його зміст, привабливим для читача. Заголовок рекламного тексту виконує наступні функції: привернення уваги аудиторії; викликання зацікавленості у потенційних покупців; виявлення покупців або цільових груп; ідентифікація товару; продаж товару [2, с. 3].

Заголовки рекламного тексту мають бути дуже стислими. Тому в них часто використовують різноманітні стилістичні прийоми та експресивні мовні засоби. Серед поширених у заголовку реклами мовних засобів слід виділити наступні: а) антоніми, які допомагають висловити думку точно і дохідливо, яскраво й образно (Don't mask odors, neutralize them (Secret)); б) авторські

неологізми – мовленнєві одиниці, які утворені за стандартними та новими словотвірними моделями, з характерним експресивним забарвленням та індивідуальним характером (True SKINNOVATION (clarisonic): skin + innovation = skinnovation) [1, с. 144].

Серед стилістичних прийомів, які часто застосовують у заголовках реклами, є метафори та метонімії. Їх використання сприяє запам'ятовуванню та створенню асоціацій у свідомості читачів, здійснюючи, таким чином, сугестивний вплив.

Що стосується основного тексту реклами, то він має надати споживачеві повну інформацію про товар або послугу, які рекламуються. Виокремлюють п'ять типів основного тексту реклами, а саме: спонукальний або реклама-заклик (Go beyond clear skin. Break free of breakouts pore by pore (L'ORÉAL)), власне інформативний (New Ceramide Ultra Lift and Firm Makeup SPF15 is now out in every beauty store in the country), контактний або психологічний (Create your own personalized expert skincare routine with your favourite moisturizer (LANCÔME)), експресивно-оцінний (Experience the richest indulgence for your lips); реклама-загадка [3, с. 437].

Звичайно, від того, яким чином будуть дотримуватися правила при написанні заголовку, слогану, тексту реклами, яка його надійність, достовірність і цінність, залежить успіх реклами. Але слід наголосити, що вербальний текст є тільки однією зі складових реклами. Успіх реклами також залежить від якості рекламного зображення і від того, наскільки текст та рекламне зображення підходять один одному, гармоніюють один з одним, відповідають потребам та інтересам цільової аудиторії, тобто від невербальних складових реклами.

Виокремлюють наступні елементи невербальних засобів реклами: зображальні засоби, набірні засоби (шрифт, розмір, колір) та спосіб розміщення знаків на площині сторінки (напряма).

Зображальні елементи відіграють важливу роль в структурно-композиційному оформленні реклами і включають ілюстрації, фотографії,

логотип товару, допоміжні фонові елементи. Зображувальні засоби привертають увагу потенційного покупця, викликають в його свідомості образи і асоціації, які створюють позитивний емоційний фон для сприйняття рекламної інформації.

Не менш важливу роль у структурно-композиційному оформленні реклами відіграють набірні елементи невербальних засобів – підкреслення, шрифтові виділення та стилізація шрифтів, роль яких зводиться до посилення сили впливу на адресата. За результатами психологічних досліджень встановлено, що текст із використанням різних типів та розмірів шрифтів і кольорів привертає більше уваги і запам'ятовується краще.

Серед інших невербальних складників реклами також виділяють спосіб розміщення знаків на площині. В рекламах використовують наступні варіанти розміщення графічних знаків: горизонтальне розміщення тексту; вертикальне розміщення; збільшений інтервал між літерами; обрамлення текстом лінії малюнка.

Невербальні засоби реклами привертають значну увагу споживача, підкреслюючи та підсилюючи ефект вербальних засобів.

Висновки. Кожна англomовна реклама характеризується набором власних вербальних засобів (заголовку, слогану, власне рекламного тексту), що одночасно доповнюються невербальними засобами (фотографіями, ілюстраціями, логотипом, набором стилізованих шрифтів, кольором, певним розміщенням елементів реклами на площині). Успіх реклами значною мірою залежить від вдалого поєднання в ній вербальних та невербальних складових. Саме взаємодія вербальних та невербальних засобів сприяє підтриманню смислових зв'язків в рекламі, забезпечує найбільш адекватне її сприйняття, успішно здійснюючи механізм цілеспрямованого впливу на особистість.

Список використаних джерел

1. Городецька І. В. Рекламний заголовок та стилістичні засоби в ньому / І. В. Городецька // Нова Філологія : збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – Вип. 62. – С.144–148.

2. Кафтанджиев Х. Тексты печатной рекламы / Х. Кафтанджиев. – Москва: Смысл, 1995. – 128 с.
3. Марченко В.В. Структурні особливості полікодового рекламного тексту /Марченко В.В., Никитюк М.А. // Молодий вчений. – 2018. - № 7. – С. 436-439.
4. Романова Т. Н. Слоганы в языке современной рекламы / Т. Н. Романова // Лингвистика, 2001. – № 3. – С. 32–38.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

THE DIACHRONIC ANALYSIS OF THE PHILOSOPHY OF LAW'S DEVELOPMENT IN THE PERIOD OF ANTIQUITY

Yaremenko O. I.,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Master of Laws,
Head of the Department of Legal Sciences and Philosophy;

Academic advisor: Melnyk E. A.,

PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of Legal Sciences and Philosophy

Riapolova K. A.

Fartushna Y. M.

Master Students of Foreign Language Department
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine

Introductions. The inner transformation of society towards civilized forms of organization nowadays is impossible without its legal approval, consequently, attention is focused on the law as a key to solving major contemporary problems. In order to understand the essence of law as a complex phenomenon, scientists regard this issue from the philosophical standpoint. The philosophy of law is considered as a branch of philosophy that designates the specificity and explores the nature of law, reflecting its interrelation with human values, attitudes, practices, and political communities.

Aim. The aim of the article is to analyze the diachronic aspect of the formation and development of the philosophy of law, since the contribution of philosophical and legal studies determines its fundamental importance in the system of general humanitarian and legal education.

Materials and methods. analysis and synthesis, generalization, comparative-historical, structural-functional methods.

Results and discussion. The origin of the philosophy of law dates back to the period of antiquity. Owing to the traditions of mythological understanding of the world, the worldview of the Greeks was associated with figurative and metaphorical considerations, rather than conceptual constructions. Consequently, the moral and legal philosophy, the problems of morality and law were first dissolved in the reasoning of ancient thinkers about the Cosmos, the Logos, Destiny. At the same time, these concepts were often equated. On the one hand, this testified to the closeness of these forms of regulation of human behavior, and on the other - the inability of ancient thought to understand their essence and distinguish from each other.

Starting from the end of the second millennium BC the ancient Greeks already operated with such concepts as "truth", "justice" (dike), "custom", "common law" (themis), "nomos" (law) etc. For instance, Homer argued that Divine by its nature justice is the objective basis and criterion of legal justice. He believed that justice is right.

The idea of the interrelation between justice and law, observed in the works of the "seven sages": Solon, Thales, Chilon, Bianta and others, emphasized the importance of compliance with the notions of "measure" and "middle" in all matters and actions, that were considered the embodiment of justice and the moral basis of human behavior, as well as the provisions of law. Thus, the founder of the Miletus school Thales said: "Do not do what you condemn others."

The famous philosopher-mathematician Pythagoras and his followers (VI - V centuries BC) offered their approach: people's lives should correspond to philosophical conclusions about the concepts of "justice" and "law", "appropriate measure", as well as the rules of human relations. It was the Pythagoreans who authored a position that was very important to all of the following natural and legal notions: "justice is to repay others as equals." Thus, the elucidation of the ancient law of retaliation (from Latin '*lex talionis*') to denote "an eye for an eye" principle by means of philosophical abstraction and interpretation, was perceived by the Pythagoreans as a well-known numerical proportion - equality, "proper measure".

Their doctrines considerably influenced the formation of ideas of legal equality, equal rights, formal equality.

The issue of legal regulation was also addressed in the works Heraclitus of Ephesus' works (530-470 BC), who believed that the issues of law, similarly to all earthly human affairs and relationships, are inextricably linked and united with cosmic processes. The knowledge of justice and law was regarded as part of the knowledge of the cosmos (as an "ordered universe", "world order"). As Heraclitus of Ephesus claimed, the whole world obeys God's cosmic Logos: people's lives, the polis, the state. The Logos is the voice of cosmic justice and both justice and morality must be built in harmony with it.

Through moderation and justice, man opens the way to cosmic harmony and highest perfection. The meaning of human existence lies in their observance. The teachings of Heraclitus influenced the development of philosophical and legal thought of ancient Hellas (Greece). Many philosophers have used Heraclitus' ideas of reason as the objective (divine) basis of changing human ideas, justice and truth, and the Logos as the basis of Nomos. The natural-legal doctrines of Antiquity and the New Age, that originates from the works of Heraclitus, which interpreted the natural law as a certain rational beginning (the norm of the general mind), which must be manifested in the concept of positive law (from Latin '*ius positum*').

Another standpoint was presented in the works of the philosopher Democritus (470-366 BC), who regarded the law and the state as an artificial result of the causal, natural (not God's) development of human society. He believed that society, the polis and its laws, which are the result of natural development, are at the same time artificial and created by man. They do not exist in nature in a ready form, but are created by humans in the process of their evolution from herd to civilized life. Therefore, the ratio of natural and artificial is the ratio of what exists "in truth" (ie in nature, in reality), and what exists according to the "general opinion".

Democritus' philosophical views on the issue of differentiation of "natural" and "artificial", "truth" and "general opinion", natural justice and law had a profound

effect on the further formation of Sophists' natural law thought, namely, Protagoras, Gorgias, Hippias, Socrates, Plato, Aristotle and other philosophers.

Consequently, Socrates found his calling in strengthening the foundations of morality and law. According to Socrates, the basis of human existence, social life and order are higher, God's laws are unwritten orders and prohibitions of cosmic origin. Thus, Socrates again turned to the natural-philosophical idea of the Logos as a cosmic necessity. As Socrates stated, the laws of the state and the requirements of morality, must correspond to the highest justice offered by the Logos. Justice equals the law: "What is lawful, is fair."

According to Socrates, the most important subjective basis of the moral and law-abiding behavior is the knowledge. The existence of objectively general moral and legal norms requires a person to know them. Only a person, who knows what justice is, is capable of being fair, and one who knows the essence of virtue can be virtuous. Socrates believed, that the knowledge leads to the moral behavior, and ignorance - to vices and crimes. Consequently, Socrates raised moral and legal issues to the level of logical definitions and concepts, marking the beginning of theoretical research in this area.

His student Plato (427-347 BC) was a disciple and a follower of Socrates' doctrine of justice, human rights and law. In his famous work "The State", the philosopher expressed the idea of an ideal state, which is obliged to build its activities so that the entire system of its citizens is subject to the norms and principles arising from the ideas of good and justice. The ideal state is a continuation of the ideal Cosmos, the earthly embodiment of the strict requirements of the Logos. Polis is regarded as a micromodel of Cosmopolis.

The essence of fair law in Plato is related to the structure of the human soul and comprises three components: mental, volitional and sensual, each of which corresponds to its own virtue. Just as the unity of the three virtues — wisdom, courage, and moderation — yields the fourth, the highest virtue — justice, the unity of the three states in the common concern for the good of the state gives a just social

order. Mutual coexistence of states ensures a stable law and order in the state and allows to achieve its highest goal - justice.

Plato's student – Aristotle, a proponent of rationalism, substantiated his ideas with theoretical arguments. As a realist, not a utopian, he was primarily interested in the natural and social foundations of morality and law. Such a basis for Aristotle is man himself, endowed with a special "political" nature and considered a "political animal". The purpose and meaning of human existence is not in search of pleasures, but in a virtuous and law-abiding existence. Aristotle's reasoning is closely intertwined with legal and ethical issues. This connection is due to the understanding that the welfare of the state and the state of law and order depend on the moral qualities of its citizens.

Aristotle differentiated the constitution (politeia) and laws (nomoi), whereas the laws are "those according to which the officers should administer the state, and proceed against offenders" [4]. This concept of distinguishing between constitution and law served as a basis for further analysis in the works of Roman lawyers, namely Guy, Papian, Paul, Ulpian, and Modestinus. However, the ideas, offered by Plato were further developed in the philosophy of Aristotle functioning as a basis for political philosophy, reflecting the origin of political institutions, the concepts used to interpret and organize political life. Various variants of the generally fatalistic conception of natural law were also developed during this period by the ancient Greek and Roman Stoics such as Zeno, Chrysippus, Seneca, Marcus Aurelius Antoninus, and Epictetus.

The works of Mark Tullius Cicero, the proponent of moderate skepticism in general philosophical matters, aroused great political and philosophical interest, since in his works he drew attention to a number of Stoic ideas while developing his own ethical and political teachings. For instance, he emphasized the role of natural kinship for society and proved the existence of natural law [3, p.16].

Conclusions. Summing up, the diachronic analysis of the formation and development of the philosophy of law, enables us to observe the considerable changes in the phenomenon in the Period of Antiquity. Owing to the Greek natural philosophers, natural law philosophy began its countdown, although the study of law

is not yet allocated to a special field of scientific knowledge. The further development of the issue of legal understanding is shown in the works of Plato and Aristotle, who defined the political nature of law and indicated its division. The process of transformation of jurisprudence into an independent science is the era of Hellenism, that provided the framework for contractual and legal concept of law, binding and equality for all natural law, the idea of legal equality, etc.

References.

1. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.
2. Кузнєцов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посіб. – К.: ВД Стилос: ПЦ Фоліант, 2003. – 382 с.
3. Паршина Наталья Валентиновна. Анализ философско-правовых взглядов на развитие правовой мысли. Теория и практика общественного развития, no. 15, 2014, pp. 15-17. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-filosofsko-pravovyh-vzglyadov-na-razvitie-pravovoy-mysli> (Last accessed: 22.05.2020).
4. Cairns H. Legal Philosophy from Plato to Hegel. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1949.
5. Schneewind J.B. The Invention of Autonomy: History of Modern Moral Philosophy. Cambridge, 1997. 149 p.

АНТРОПОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сагуйченко Валентина Володимирівна,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР
м. Дніпро, Україна

Вступ. Необхідність запропонованої проблеми визначається системним характером реформування освітніх інституцій та їх впливом на соціокультурні зміни суспільного життя держави. Досвід розвинутих країн світу свідчить, що сьогодні освіта не є вже підготовкою до життя, а є способом життя. Виклики сьогодення щодо навчання за філософією неперервної освіти спонукають людину до постійного навчання, що стає формою захисту особистості в суспільстві ризиків проти непередбачуваності та невизначеності. Становлення реформованої освіти зумовлено необхідністю трансформаційних змін освітнього середовища з новою інтерпретацією минулого досвіду, що відкриває нові можливості щодо входження в нове суспільне життя вже у новій якості.

Мета дослідження: простежити вплив неперервної освіти на формування критичного аналізу власного досвіду дорослої людини, її орієнтації на нові соціальні ролі у сучасному суспільстві, в тому числі на розуміння освітніх реформ.

Матеріали і методи. Антропологічний підхід обґрунтування філософії неперервної освіти учителя і учня для становлення Нової української школи.

Результати та дискусія. Ми є свідками того, що радикальні зміни, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності сучасних суспільств, стосуються також й освітніх інституцій, які упродовж тривалого часу існували у модусі наздоганяючої модернізації і досі залишаються консервативними. Незважаючи на нагальну потребу трансформації сучасної освіти, зусилля освітніх реформаторів наштовхуються на опір з боку певних структурних елементів

освітніх і виховних систем і відповідних організацій. Ця тенденція спостерігається не тільки на пострадянському просторі, а й у розвинутих країнах Заходу, де субкультура інформаційного суспільства розвивається більш прискореними темпами, впливаючи на сучасну культуру в цілому. В українських національних контекстах ця тема значно посилює свою актуальність, бо освітня євроінтеграція, задекларована і закріплена у багатьох законодавчих актах України, потребує інституційних змін у системі вітчизняної освіти, стратегії реформування якої недостатньо ураховують ризики прискорених трансформацій освітніх інституцій за моделлю наздоганяючої модернізації. Це завдання ускладнюється необхідністю їх очищення від напластувань тоталітарних структур і визначення національних пріоритетів у системі освіти. Посилення функціональної ефективності освітніх інституцій для України є однією з умов її самоствердження як незалежної держави з потужним економічним потенціалом. Також вибір теми лекції не в останню чергу обґрунтовано і тим, що в сучасній філософії освіти освітні інституції та їхні репрезентації у культурі розглядаються здебільшого в статично, а їхній досвід самоорганізації взагалі залишається за межами теоретичного аналізу. Розгляд теми висуває домагання на внесок до усунення цієї «сліпої плями» у проблемному полі філософії освіти, яка заважала розгляду як зовнішніх, так і внутрішніх механізмів саморозвитку освітніх інституцій, що не враховуються освітнім менеджментом і маркетингом.

Вважаємо за доцільне акцентувати, що розуміння теорії дає можливість для подальшого практичного застосування результатів у процесі здійснення освітніх реформ в Україні, визначення їх пріоритетних завдань, зменшення ризиків у процесі трансформації освітніх інституцій у сучасних соціокультурних контекстах, у розробці інноваційно орієнтованої освітньої політики. Освітні інституції у лекції розглядаються як структури, які утворюють каркас системи освіти на різних рівнях її функціонування. Суттєвим є те, що організаційними і культурними формами освітніх інституцій виступають освітні установи різного рівня, які є відносно автономними і водночас системно

пов'язаними між собою. У лекції адаптується відповідно до специфіки освітніх інституцій спостереження, що стосується політичних інституцій, а саме: здатність інституцій до самоорганізації і трансформацій. Розгляд освітніх інституцій не в статиці, а в динаміці дозволяє виділити зовнішню і внутрішню логіку їх трансформацій. Внутрішня логіка змін інституцій освіти і виховання формується через процедури саморефлексії, які можна деталізувати, спираючись на методологічну програму теорії соціальних систем, застосовану в описах освітніх інституцій. Саме процедура самоопису, сприяє самоорганізації освітніх інституцій, змінюючи розуміння змісту і суспільного покликання освіти. (Прсібник)

освіти у всьому світі постійно зростає, сьогодні вона визначає соціальну конфігурацію кожної держави. Система освіти в цілому здатна, а за ствердженням Б. Гершунського і зобов'язана впливати на розвиток суттєвих тенденцій у суспільстві, прискорювати або гальмувати їх, знаходити специфічні можливості для вирішення актуальних соціальних проблем, попереджати негативний їх розвиток [3, С.29]. Систему освіти вважають ключовою складовою розвитку суспільства. Важливим є ствердження В. Подобеда про сучасну стратегію держави і суспільства, що орієнтована на інноваційний розвиток економіки, інноваційну поведінку людини, відновлену суспільну свідомість і формування моральних суспільних відношень [8, С.21]. Тому однією з основних сучасних освітніх ідей модернізації системи освіти є філософія неперервної освіти, що зорієнтована на людину в контексті забезпечення її зайнятості та активної громадянської позиції. Вимоги суспільного розвитку є джерелом формування соціального замовлення, що визначає інноваційну модель освіти в цілому і в професійній підготовці – зокрема. Освіта за філософією неперервної освіти відіграє важливу роль у рішенні глобальних освітніх питань, задач і проблем. Навчання від колиски і далі без обмеження віку є філософією, концептуальними рамками і організуючим принципом всіх форм освіти, що базуються на інклюзивних, емансипаторських, гуманістичних і демократичних цінностях; воно має

всеосяжний характер і є невід'ємною частиною суспільства, що базується на знаннях. Тому можна стверджувати, що освіта і дорослих (педагогів) і учнів є сьогодні важливим ресурсом узгодженого розвитку особистості і суспільства, вирішальним фактором інтеграції країни до європейського освітнього середовища. Європейські країни постійно підкреслюючи цінність людини як головного європейського досягнення, наголошують на неперервності освіти всіх освітніх систем, що має стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності і зайнятості. Тому освіта вчителів, що є відносно самостійним соціокультурним інститутом, в той же час взаємопов'язана з іншими інститутами суспільства і суттєво впливає з випередженням на інші сфери нашого життя, включаючи політику і ідеологію, економіку і право, науку, мораль та безпеку. Тому сьогодні трансформація змісту освіти передбачає зміну його цілей: від виконання людьми певної соціальної функції до реалізації ними своєї людської сутті, перехід від репродуктивної до креативної цивілізації. Це вимагає і зміни цільових функцій освіти, серед яких виділяємо одну, дуже важливу: перетворення освіти від засобу селекції людства за соціальними, національними, інтелектуальними ознаками в засіб об'єднання народів на загальних принципах буття. Ключовим умінням стає здатність здійснювати пошук нових знань та розвивати нові компетенції без підтримки з боку формальної освіти. Концепція НУШ передбачає необхідність і можливість здобування на кожному життєвому етапі тих блоків інформації, які необхідні людині для отримання своєї професійної компетентності на високому рівні [7]. Навчання у Новій українській школі передбачає можливості працевлаштування, пристосування, підприємництва, рівні можливості. Можна погодитись з Ф.Кумбсом, який стверджує: система освіти не може протистояти вимогам змін, коли змінюється оточуюче середовище [6, С.161]. Традиційно в європейських країнах до рушійних сил освітньої політики відносяться органи державної влади, місцеві громади, громадські організації, професійні та окремі групи населення. Д.Гвішіані вважає, що організаційна діяльність суспільства в цілому та всіх його

складових повинна постійно змінюватися для забезпечення найбільших можливостей та ресурсів в інтересах людини. Якщо суспільство будується на справжніх демократичних началах, а не є різновидністю тоталітарного режиму, то і питання організації і управління стосуються не тільки вузького кола керівників і спеціалістів, але і всіх людей, що приймають участь в спільній організованій або самоорганізованій діяльності та зацікавлені у досягненні високої результативності своїх трудових і творчих зусиль в системі раціонально організованої роботи. Яка базується на демократичних і науково обґрунтованих началах [2, С.71]. Освіта формується під впливом соціального замовлення і як відповідь на індивідуальну потребу та право особистості на навчальну діяльність. Це дає можливість характеризувати освіту як культурно-історичну площину з передачею накопичених знань про весь світ та досвід наступним поколінням. З іншого боку: як соціально-економічну складову з підготовкою робітників для виконання робіт з врахуванням розподілу суспільного труда. І останнє – соціальна складова, з її формуванням і збагаченням особистісних якостей людини, її розвиток як суб'єкта соціальної діяльності і як індивідуальності. В матеріалах щоквартального міжнародного журналу «Lifelong Learning in Europe» (Helsinki, Finland) обґрунтовується необхідність цілеспрямованого створення неперервного освітнього середовища, середовища, яке дійсно неперервне у межах самого себе. По відношенню до окремого індивіда це середовище стає безкінечним цілісним просторово-часовим континуумом, в якому освіта стає процесом, який здатний забезпечити всебічність і цілісність розвитку людини як особистості і індивідуальності протягом всього його біологічного життя. Сучасна ситуація в освіті спроможна до подальшого розвитку з орієнтацією на модель випереджаючої освіти, хоча співіснують і інші моделі (прагматична, просвітницька, адаптаційна, людиноцентрична). Суть концепції випереджаючої освіти для сталого розвитку є у тому, щоб перебудувати зміст і методологію навчального процесу у всіх ланках системи освіти таким чином, щоб вона стала здатною до вчасної підготовки людей до нових умов існування, дати їм такі знання й

уміння, які дозволили б не тільки успішно адаптуватися у новому соціальному та інформаційному середовищі, але й активно впливати на нього в інтересах збереження й подальшого гармонічного розвитку людського суспільства та навколишньої природи [1, С.7]. Важливим буде зупинитися на понятті навчання впродовж життя. Найбільш вдалим є, на наш погляд, визначення Л.Корчагіної, яка визначає цей освітній процес як складову життєдіяльності особистості від дошкільного до післяпенсійного віку, спрямований на задоволення потреб у самовдосконаленні та самовираженні в усіх сферах життя через набуття певних компетентностей. І є відповіддю на необхідність самоствердження в суспільстві й пов'язаний із перспективами більшої конкурентоспроможності [5, С.21]. Але слід відмітити, що інтерес до проблем освіти з'явився ні сьогодні і ні на пустому місці. Освіта протягом всієї історії людства була в центрі уваги філософів. Ідеї безперервної освіти, гармонійного розвитку особистості сповідували Аристотель, Демокрит, Платон, Сократ: освіченість передбачала здоров'я людини та її високі моральні якості. В епоху Просвіти творили Вольтер, Дидро, Ж.-Ж.Руссо. Співвідношення цінності знань та релігії вивчали Ф.Аквінський, А.Блажений. Вплив освіти на розвиток справедливості, громадянських прав і чеснот був предметом дослідження Ф.Бекона, Дж.Локка, Р.Декарта, Г.Лейбница. Ідею практично зорієнтованої освіти відстоювали німецькі філософи Г.Гегель, В.Гумбольдт, І.Кант. Їхніми послідовниками були А.Бергсон, Х.-Г.Гадамер. Необхідно зупинитися на роботах М.Бубера, Д.Дьюї, Е. Гуссерля, М.Хайдегера, вчених, які замислювалися над суттю людини, її духовності, моральності в умовах технічної цивілізації. Зазначимо, що роботи Д.Дьюї «Мистецтво як досвід», «Демократія і освіта», «Прогресивна освіта і наука освіти» є філософською базою обґрунтування нових систем освіти у США та інших країн світу та соціальної ролі освіти у демократичному суспільстві. На соціальну роль, задачі і ідеали освіти звертали увагу Т.Ваблен, Д.Ньюмен, Х.Ортега-і-Гасет. Ю.Хабермас, К.Ясперс, Питання взаємозв'язку освіти та православної конфесії християнства є у роботах М.І.Бердяєва та І.А.Ільїна. Значний внесок у цій

площині належить також С.І.Гессену, В.В.Розанову, Л.М.Толстому. Формування освітньої політики в постіндустріальному суспільстві вивчали П.Дракер, М.Кастельє, О.Тоффлер. Системний аналіз кризисних явищ у сфері освіти проведено Ф.Кумбсом. Значні розробки до нової галузі філософії – філософії освіти пов'язано із вітчизняними вченими: В.П.Андрущенко, С.Ф.Клепко, В.Г.Кременем, М.Д.Култаєвою, С.І.Подмазіним, М.І.Романенко. І як логічний висновок сьогодення: Ж.Делор вважає суттєвим рух до суспільства, який можливо назвати суспільством освіти [4, С.15]. Тоді зрозумілим буде обґрунтування виходу цивілізації із кризових ситуацій за концепцією сталого розвитку (суттєвий внесок В.І.Вернадського, А.Б.Вебера, А.Д.Урсула). Всі вони звертають увагу на провідну роль освіти як важливої умови переходу суспільства до сталого розвитку. Суспільства, де освіта – цінність, освіта – система, освіта – процес, освіта – результат, що складається за ієрархією: грамотність – освіченість – професійна компетентність – культура – менталітет [3, С.33]. І найважливіший висновок: найвища цінність і одночасно мета освіти – формування менталітету особистості і соціуму, чому сприяє антропологічне обґрунтування освітніх реформ [9].

Висновки та напрями подальших досліджень. Система освіти України проходить складний шлях реформування з певними ризиками у пошуку відповіді на виклики сучасності. Подальші дослідження стосуються впливу філософії неперервної освіти на процес розвитку особистості педагога і учня за Концепцією Нової української школи, практичного впровадження освітніх реформ, тенденцій розвитку НУШ, що представлені у дослідження В.Сагуйченко[10].

Література

1. Висоцька О.Э. Концептуальні засади випереджаючої освіти для сталого розвитку. Джерело. Дніпропетровська обласна педагогічна газета. - №21 (30) червень-серпень 2009 р. – Дніпропетровськ, ТОВ «Книга», 2009. – С.6.

2. Гвишиани Д.М. Организация управления. – 2е-изд.доп. – М.: «Наука». 1972. – 536 с.
3. Гершунский Б.С. Философия образования. – М.: Московский психолого-социальный институт, Флинта, 1998. – С.29.
4. Делор Ж. Образование: сокровище сокрытое. Доклад международной комиссии по образованию для XXI века / Ж.Делор. – М.:ЮНЕСКО.1997.
5. Корчагіна Л.М. Навчання впродовж життя як пріоритетний напрямок модернізації управління освітою в Україні. – Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (22). – 2008р.
6. Кумбс Ф.Г. Кризис образования в современном мире: системный анализ. - М.:Прогресс. – 1970. – 270 с.
7. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. // Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 06.05.2020).
8. Подобед В.И. Образование взрослых в свете идей целостного развития человека (состояние и ориентиры исследований ИОВ РАО). // Человек и образование. // 2009 №3(20). – С.17-24.
9. Сагуйченко В.В. Теоретико-методологічне обґрунтування реформування освітніх інституцій. Суми: ПФ "Видавництво "Університетська книга"", 2019. – 73 с.
10. Сагуйченко В.В. Школа у сучасній культурі. Монографія. – Саарбрюккен: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. – 112 с.

ECONOMIC SCIENCES

ACCOUNTING ASPECTS IN PROVIDING QUALITY SYSTEMS AT THE ENTERPRISE

Lyshchenko Olena

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
of the Department of Accounting and Taxation
National University "Zaporizhia Polytechnic"
Zaporizhzhia, Ukraine

Introductions. The quality system at the enterprise is a set of interconnected elements due to which the activities of the organization on the quality of products are carried out and managed. Management accounting and analysis of product shortages, ie its share, the amount of shortages, losses from shortages plays an important role in the system of accounting and information support of the product quality system at the enterprise.

Aim. To consider theoretical and practical aspects of the analysis of product shortages in the provided quality systems at the enterprise and to suggest stages of the analysis of product quality.

Materials and methods. The research used general scientific and specific methods of cognition, such as methods of analysis and synthesis - to consider the components of the object of study (in determining the nature of the management of accounting and analytical support and internal quality control in the enterprise); generalization - to define the concept of quality management and internal quality control; induction and deduction - when clarifying the meaning of the concept of "quality system", "stages of quality analysis", "elements of accounting"; monographic - for a detailed study of the object of study and materials of the enterprise; modeling - to build a management scheme for accounting support and management accounting for product quality; average and relative values - to determine the level of efficiency of the studied processes; abstract-logical method - in the generalization of theoretical

positions, the establishment of causal relationships and the formation of conclusions and proposals.

Results and discussion. Accounting and analysis of the amount of economic losses from defect, its causes is essential for the development of measures to improve product quality.

The size of the defect and its share are characterized by indicators of the size of the defect and indicators of losses from defect in absolute terms. They can be expressed by the number of rejected units of products, the sum of the cost of these products or the amount of time spent on the manufacture of rejected products. Relative values of defect are measured in indicators to the previous period or to the planned defect.

At the enterprises of production the analysis of defect is carried out by comparison of actual data with the reporting for the previous year. The comparison is made both in absolute terms and in relative terms - as a percentage of eligible products. The total number of defects and the reasons for it are analyzed. Deviations from the previous year are identified, the reasons that caused the increase in defect are clarified, and measures to eliminate these causes are noted.

It is also necessary to control the structure of losses from defect, which allows to establish the effectiveness of the measures taken by the company to reduce them.

In the process of analysis, the change in the structure of production defect costs in comparison with the previous reporting period is estimated, for which the share of certain types of defect costs in their total amount is calculated.

Losses from the defect must be reimbursed for the purpose of controlling the cause of the defect and identifying the culprits. The sources of such control are operational accounting data. It is necessary to develop a classification of the causes of shortages, based on the sectoral characteristics of production and determine the magnitude of these losses. Controlling the causes of defects in production, consider the amount of losses from defects through the development of new types of processes and products, checking the correctness of the allocation of costs to this article.

Losses from defect are usually investigated in the process of analyzing the cost

of production. Lack of production can characterize product quality only conditionally. Therefore, the quality of products at enterprises is usually also judged by customer complaints.

Complaints characterize to some extent claims to the quality of the delivered products. The analysis of complaints about substandard products reveals the reasons for the defect, the amount of claims that can be accepted, and the culprits who committed substandard production. In the process of analysis, the claims presented to the company are summarized, it is established how often certain defects are repeated in them, and whether they are of a permanent nature.

Conclusions. To improve the organizational system of quality control, it is necessary to monitor the quality of products.

In production it is possible to specify the basic directions on the administrative account and the analysis of lack of production at the enterprise: the account, the analysis and control over quality of production in the course of manufacturing and observance of technological modes at separate stages of manufacture; accurate and timely management accounting and analysis of the resulting defect in all areas, finding out in each case the causes and specific culprits of the defect; determination of the full amount of losses from defect; observance of the established order of the account of losses from defect and the corresponding reporting.

It is advisable to organize a quality management department at the enterprise, which will be a separate structure that is not subordinated to the management of the enterprise.

We offer management accounting and analysis of product quality of the enterprise in the following stages:

- 1) implementation of quality measures for the reporting and previous years: planned, implemented, canceled, postponed, not implemented.
- 2) the percentage of the first presentation of products of the technical control department for units for the reporting and previous years
- 3) return of test products by divisions for the reporting and previous years
- 4) inter-shop claims by divisions for the reporting and previous years

5) accounting for losses from defect by divisions for the reporting and previous years

6) registration of task maps for deviations from technological documentation, replacement of components and materials by divisions for the reporting and previous years

7) the culture of production by units for the reporting and previous years

It is advisable to make a classifier of the causes of losses from defect - the name of the cause and the reason code.

ACCOUNTING FOR THE INNOVATION CYCLE OF THE ENTERPRISE

Panchenko Olha Mikhailivna

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of "Accounting and Taxation".
Zaporizhzhya Polytechnic National University, Ukraine

Introductions. Innovation is something completely new in relation to a specific situation that can be used when we begin to realize it. The concept of "innovation" includes three important points: first, it is completely new in relation to the specific situation for people who have a certain relation to this phenomenon; secondly, it is such a new phenomenon that can be used, to get a certain kind of effect, first of all, commercial.

Accounting for innovation is one of the most difficult areas of accounting. This is due to the fact that innovations differ in quantitative and qualitative parameters, in economic nature and are not equivalent in terms of the usefulness of their implementation. Innovations can be both fundamental breakthroughs, achievements of applied science, and the creation of a primitive device, which at a certain technological stage increases the efficiency of production.

Creation, mastering, dissemination of innovations in the enterprise occurs during the implementation of innovative activities. The term "innovation cycle" should be used if it is necessary to focus on the peculiarities of the dynamics of innovative actions, to emphasize their closed, repetitive nature in individual organizations.

Cycle (from the Greek. *Kyklos* - circle) is a set of phenomena, processes, which is a cycle over a period of time. In determining the meaning of the concept of "innovation cycle", in our opinion, it is necessary to identify and outline a universal for this system the order of alternation of certain phases.

Phase (from the Greek. *Phasis* - appearance) period, stage in the development of any phenomenon, process, and so on. The phase is characterized as a homogeneous in composition and properties of the part of the system, separated from

other parts with other properties by the boundaries of the distribution at which there is a change of qualities.

Therefore, there is a problem of separation in the accounting of the innovation cycle in phases in such a way that provide the management of the enterprise with the necessary information.

Aim. Providing scientifically sound proposals for the construction of accounting for the innovation cycle at the enterprise.

Materials and methods. In the process of research, both general scientific and specific methods of cognition were used: methods of logical analysis, synthesis, induction and deduction (with clarification of the content of basic concepts); abstract-logical method (when generalizing theoretical provisions, establishing causal relationships and forming conclusions and proposals).

Results and discussion. In the organization of the innovation cycle it is very important to fix on providing the necessary resources (financial, human, time, etc.) complete qualitative completion of each phase to maintain the cyclical alternation of phases. The innovation cycle (life cycle of innovation) is a period of time separated by certain phases when the innovation goes from the origin of the idea to its commercial use.

For each innovation cycle, it is necessary to outline which activities are included in a particular phase, which criteria for the beginning, completion, and effectiveness of the results characterize it. This alternation of phases must be permanent namely constant, continuous, and formed at certain intervals.

Each phase must be clearly separated from each other by qualitative changes in the implementation of innovative actions while ensuring the maintenance of a certain sustainable order in its organization. In fact, each phase itself must be cyclical. In a well-established innovation cycle, the phases interact similarly to the gears in a mechanical transmission mechanism. In practice, this means that each phase has the specifics of implementation, its range of tasks, and performers, which can be both within one organization and be legally independent, even in different states.

The basic model of the innovation cycle, activity reflects the promotion of human activity from ensuring the emergence of an innovative idea to its widespread dissemination in the form of a commercially designed product or service. Based on this, the object of accounting for innovation is not only the created product but also the activities for its implementation. The composition of innovation accounting objects is multidimensional and branched. The innovative activity must be reflected in accounting in all its diversity.

In accordance with the current legislation on accounting, financial accounting distinguish operational, financial, and investment activities of enterprises. The concept of "innovation" is not defined by the current accounting standards and the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", and there are no normatively approved guidelines for the reflection of innovation in accounting.

The expansion of the accounting system in accordance with its information content in terms of innovation is in the subsystem of financial accounting, where new concepts and objects are constantly appearing, and in the subsystem of internal (management) accounting, controlling, which focus on comprehensive support of internal users information about the available business processes of the enterprise at any time.

Information systems of management, accounting, and tax accounting, as well as economic analysis, should create the necessary conditions for expanding, accelerating, and improving the efficiency of creation and implementation of various types of innovations (product, technological, social, etc.) aimed at creating competitive products at international standards.

Conclusions. The accounting of stages of an innovation cycle at the enterprise should occur according to the following principles:

1. Isolation of an innovative product as an object of accounting, taking into account its properties.
2. Reflection of innovations in accounting accounts as quantified and separated objects.

3. Accumulation on the accounts of accounting costs of innovation and income from their implementation.

4. Display of information on costs and revenues of innovation in the financial statements of the enterprise.

Accounting for innovation in the enterprise should cover all stages of the innovation cycle of each innovative development, the whole complex of relations of production and consumption of an innovative product, which is the period from the birth of the idea to its commercial implementation.

MOTIVATION OF STAFF AS A MEANS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE FUNCTIONING OF THE ENTERPRISE

Shatska Zorina,

Ph.D in Economics, Associate Professor

Grishko Anna,

master

Kyiv National University of Technologies and Design

Kyiv, Ukraine

Introductions. Enterprise management is based on a combination of different functions arising from the division of management work, such as planning, organization, motivation, control and coordination. The motivation function covers the development and use of incentives for effective interaction of the subjects of joint activities. The task of this function is to motivate employees to perform problem in accordance with the functional responsibilities delegated to them. The head of the enterprise must know and be able to use motivating factors to increase the dedication of employees. No company can succeed without the attitude of employees to work with high efficiency, without a high level of staff loyalty, without the interest of members of the organization in the end results and without their desire to contribute to achieving the goals of the enterprise, which can be achieved only through various methods motivating and stimulating staff.

Aim. The purpose of the work is to study and generalize motivating factors and develop a system of motivation in the enterprise.

Materials and methods. The methodological basis of the study are scientific works and publications of leading domestic scientists and specialists on the motivation of enterprise personnel. The monographic method was used for the research - when studying the published scientific works of domestic scientists on the features, specifics and methods of motivation in enterprises; methods of qualitative analysis and synthesis - to determine tangible and intangible motivational factors.

Results and discussion. The success of the enterprise depends on specific people, their knowledge, competence, qualifications, discipline, motivation, ability to solve problems, receptivity to learning [4,5]. For a modern enterprise, staff is the most valuable resource that can be continuously improved, but needs certain incentives for their activities, one of which may be motivation. Motivation of the personnel of the industrial enterprise is a process of motivation of participants of production process to effective activity for the purpose of achievement of the general purposes of division and the enterprise as a whole. Staff motivation is one of the most important factors influencing the development of the enterprise as a whole. The system of motives and incentives for work provides that the employee must perform certain duties for appropriate remuneration. In this case, the purpose of incentives is not only to encourage a person to work, but to force him to do even better than provided by the employment relationship, that is an effective system of incentives should be based on the results of work [1]. The main material factors motivating staff work include: monetary incentives and bonuses; employment guarantees; normal safe working conditions; social and legal guarantees; opportunities for professional training, growth, self-improvement; opportunities for self-realization. Effective non-material motivating factors are: education of personality, self-esteem of employees; formation of a system of leadership and recognition of leaders; implementation of the principles of teamwork; trust and delegation of authority; assessment of the quality of work of employees by management; corporate culture; relationships in the team; prestige of labor activity; participation in enterprise management.

According to modern leaders, it is the high degree of motivation of subordinates occupies the first place among the internal factors of increasing the competitiveness of the enterprise. To do this, the company must have formed a system of motivation, which is unique to each company. The system of motivation of the personnel of the enterprise provides providing of a complex of actions of the material, moral, social direction promoting activation of activity of the personnel in production process for satisfaction of its various needs which are considered as a reward for labor efforts [3]. Construction of the system of motivation of the personnel

of the enterprise occurs in stages. At the first stage, the development and implementation of methods of material and moral incentives. Depending on the capabilities of the enterprise in the first place, it is necessary to provide a sufficiently high level of material incentives (allowances and bonuses) in order to demonstrate the real interest of the manager to support the desire of employees to quality work. Particular attention when designing a motivation system should be paid to the processes that affect the competitiveness of products. This involves the transition to the second stage - the system of motivating employees in the direction of creative activity. At the second stage of implementation of the motivation system, measures of non-material stimulation of employees are introduced, which will help increase the competitiveness of the enterprise. The third stage is characterized by the formation of a general system of motivation, which is "based on a prepared philosophy of quality and involves profound changes in the understanding of the quality of work. It is «a question of formation of values and attitudes of the personnel on more dynamic updating of all aspects of activity for gaining of advanced positions in competition» [2]. After the introduction of the motivation system, it is constantly monitored, which includes a study of the current motivation system, analysis of the quality of employees, the motivational sphere of staff and assessment of the need for changes in the motivation system.

Conclusions. Thus, the sustainable economic development of the enterprise largely depends on the interest of staff in effective activities, when a person becomes the most important element of the production process and the basis on which it is possible to achieve market success. Thus, the better the system of motivation is coordinated with the strategic goals and objectives of the enterprise, as well as with the needs of staff, the more actively employees will achieve results aimed at achieving the strategic goals of the enterprise. In modern conditions it becomes obvious that new mechanisms and tools are needed that would create powerful incentives for productive, high-quality work and maximum realization of potential human abilities.

References

1. Фідельман Г., Дедиков С., Адлер Ю. Альтернативний менеджмент: шлях до глобальної конкурентоздатності. Москва, 2005. 185 с.
2. Абаєва Є. Н. Оптимізація системи мотивації працівників промислового підприємства. *Науковий вісник ДГМА*. 2009. № 2. С. 190–197.
3. Плужніков В.О. Вплив мотивації праці на підвищення ефективності виробництва. *Економіка АПК*. 2008. №4. С. 110-118.
4. Шацька З. Я., Пилипенко О. В. Вдосконалення системи управління персоналом підприємства на засадах програм випереджаючого навчання *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал*. 2017. №5(05). URL: <http://rev.kpu.zp.ua/vypusk-5>
5. Шацька З. Я., Пилипенко О. В. Особливості управління персоналом в сучасних умовах. *Наукові розробки молоді на сучасному етапі* : зб. Матеріалів доп. учасн. XVI Всеукраїнськ. наук. конф. молодих учених та студентів, 27-28 квіт. 2017 р. Київ : КНУТД, 2017. С.15–16.

UKRAINIAN INVESTMENT CLIMATE

Shyriaieva Liudmyla Vladimirovna,

Doctor of Economics,

Professor of department of Economics and Finance,

Khafizianov Bogdan Ildarovich

Student of the third course

Odessa National Maritime University

Odessa, Ukraine

Introduction. Investment activity of the state has been an integrator of the world economy development for several thousand years. It is the investment climate that determines and predetermines the strengthening and development of any industry, affects the protection of investors from investment risks. The investment climate of the state is a multifactorial phenomenon and refers to a set of political, legal, economic and social conditions that provide and promote investment activities of domestic and foreign investors. It is based on investment attractiveness, which is understood as the presence of certain conditions influencing an investor to choose this or that investment object [1].

Purpose of work. Research of the country's investment climate plays an important role in the development of economic and social level of Ukraine. In the given work the analysis of a modern investment climate of the country has been carried out, also weak and strong sides of Ukraine have been revealed.

Materials and conclusions. The issues of studying the investment climate in Ukraine were reflected in the works of such famous foreign scientists as Zhuravlev K.A. Koltynyuk B.I. Bergardt A.P. Terekhova V.V. Results and discussions. Analyzing the economic and financial situation in Ukraine, we can note that its investment attractiveness has deteriorated against the backdrop of a difficult geopolitical situation and the economic crisis in 2014-2015. As a result, there is an outflow of foreign investors: in the period from 2016 to 2018, direct foreign investments from the EU to Ukraine decreased from \$25 billion [2]. These data are

caused by the imperfection of the legal framework of Ukraine, as well as a high level of corruption. To inflow investments, it is necessary to establish effective communication between the government and business, reform the tax system and enhance protection of property rights. It is also crucial to emphasize the need to replace corporate income tax with a tax on withdrawn capital. The forecasts of experts and international organizations for 2020 are disappointing. Economists predict that a new financial crisis will affect the planet in 2020-2021. Against the backdrop of the developing Covid-19 pandemic, investors are extremely cautious about investing money. In Ukraine, the situation is complicated by political and military risks and a complex investment climate. If we talk about Ukrainian business, we must take into account that some companies are expanding their markets to the level of Eastern Europe. Therefore, on the one hand, there is an expansion into new markets, expansion of their business and sales. On the other hand, there is an opportunity to increase assets in business (i.e. return to Ukraine of money, goods, models of behavior, offers for the market, etc.) Also, on October 3, 2019 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law "On Concession", which allows the transfer of state property for temporary use to private enterprises [3]. It is expected that the tools proposed by the law will ensure the attraction of investment and will contribute to the modernization and effective management of state and municipal property. The document amends 25 legislative acts of Ukraine in order to regulate relations in the sphere of attracting private business to infrastructure on the terms of public-private partnership. Attraction of long-term foreign investments as well as intensification of activities on their "promotion" during almost all years of Ukraine's independence was one of the priority tasks of its economic policy, determined by a number of official documents.

Conclusion. With the above information in mind, we can say that a complex of these factors - public policy, investment climate, interest of business give an opportunity to form a positive forecast for business development in Ukraine. The main thing is that the ultimate goal is not only to obtain statistical data, but also to develop the state economy.

References

1. According to UNN materials "EU representatives assessed the investment climate in Ukraine" 20.09.2019 <https://news.finance.ua/ru/news/-/456691/predstaviteli-es-otsenili-investitsionnyj-klimat-v-ukraine>.
2. Articles about investments in Ukraine "Where to invest money in Ukraine in 2020?" 09.12.2019 <https://inventure.com.ua/analytics/articles/kuda-vlozhit-dengi-v-ukraine-v-2019-godu>
3. Ukrainian law about concession (Statement of Parliament, 2019, No. 48, Art. 325) PUBLIC OF I - LAW <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20>

УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК, ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ТА ВАЖЛИВИЙ СОЦІО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Бондаренко Наталія Миколаївна

к.е.н., доцент

Гаркуша Вероніка Богданівна

студентка факультету економіки

Дніпровський національний університет імені О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. Supply Chain Management (Управління ланцюгами поставок, далі УЛП) – це концепція управління потоком товарів та послуг, що включає переміщення та зберігання сировини, виробничих запасів, а також, готової продукції від точки виробництва, до пункту споживання. Кінцева ціль такої теорії – це зменшення витрат та максимальне задоволення попиту на кінцеву продукцію. Розробником теорії УЛП є Кейт Олівер, він розробив її у 1982р.[1]

Мета роботи. Дослідження концепції «Supply Chain Management», її значення для регулювання рівня витрат на підприємстві та ролі в економіці.

Матеріали та методи. Базою для дослідження є роботи зарубіжних вчених з концепції про Supply Chain Management. Методика дослідження базується на дослідженні Supply Chain Management, вивченні його значення в управлінні витратами підприємства та його ролі, як впливового соціально-економічного фактору.

Результати та обговорення. Управління ланцюгами поставок охоплює комплексне планування та виконання процесів, необхідних для оптимізації потоку матеріалів, інформації та капіталу у функціях, що включають в себе планування попиту, пошук, виробництво, управління запасами та логістику або їх зберігання та транспортування. Компанії використовують як бізнес-стратегію, так і спеціалізоване програмне забезпечення, щоб створити конкурентну перевагу [1].

Управління ланцюгами поставок має важливе значення в системі управління витратами підприємства. УЛП дає змогу компаніям краще керувати запасами, боротися зі збоями у поставках, зводити витрати до мінімуму та задовольняти попит клієнтів найбільш ефективним способом. Ці переваги УЛП досягаються шляхом вибору ефективної стратегії та відповідного програмного забезпечення для управління зростаючою складністю сьогоденних ланцюгів поставок.

УЛП є важливим не тільки для виробника, але й для споживача також. Ефективна система поставок дає можливість забезпечити задоволення клієнтів, гарантуючи, що необхідні продукти будуть доступні в потрібному місці, в потрібний час [2].

УЛП також забезпечує головну перевагу для компаній за рахунок зниження операційних витрат. Застосування УЛП може зменшити витрати на закупівлю, виробництво та ланцюг поставок. Зниження витрат покращує фінансовий стан компанії за рахунок збільшення прибутку та грошових потоків. Крім того, дотримуючись найкращих практик управління ланцюгами поставок, можна мінімізувати надмірне використання основних фондів наприклад, підтримувати рівень обслуговування клієнтів під час експлуатації п'яти складських приміщень замість восьми, скорочення витрат на володіння трьома додатковими спорудами [2].

Управління ланцюгами поставок має ряд складностей. Основна система ланцюга поставок включає компанію, її постачальників та замовників цієї компанії. Ланцюг може виглядати так: виробник сировини, виробник продукції, товару або послуг, дистриб'ютор, роздрібний продавець і роздрібний клієнт.

Більш складний або розширений ланцюг поставок, включає в себе багато постачальників; клієнтів та замовників клієнтів або кінцевих замовників; і всі організації, які пропонують послуги, необхідні для ефективного отримання продуктів для клієнтів, включаючи сторонніх постачальників логістики, фінансові організації, постачальників програмного забезпечення ланцюгів

поставок та постачальників маркетингових досліджень. Ці організації також користуються послугами інших провайдерів.

Сукупність цих організацій, дає зрозуміти, чому управління ланцюгами поставок складне. Існує багато впливових подій, що можуть вплинути на безперервність поставок, такі як: непередбачувані кліматичні умови, що можуть вплинути на урожай чи політичні потрясіння, робітничі страйки, що будуть стримувати рух поставок.

Ланцюги поставок мають також важливу роль у нашому суспільстві. УЛП має важливе значення у поліпшенні охорони здоров'я, захисту людей від критичних кліматичних умов та підтримки життя. Люди покладаються на ланцюги поставок для поставки предметів першої необхідності, таких як їжа та вода, а також медикаменти. Ланцюг постачання має важливе значення для постачання електроенергії до будинків та підприємств, забезпечуючи енергію, необхідну для світла, тепла та кондиціонування [1].

У відповідь компанії все частіше використовують стратегії зменшення ризику ланцюгів поставок, такі як скорочення зв'язку з критичними постачальниками та аналіз їх фінансової стабільності. Деякі використовують спеціалізовані інструменти управління ланцюгами поставок для автоматизації моніторингу та оцінки ризику.

УЛП також може покращити якість життя, сприяючи створенню нових робочих місць, забезпечуючи фундамент для економічного зростання та покращення рівня життя. Це надає безліч можливостей для роботи, оскільки спеціалісти ланцюгів поставок проектують та контролюють усі ланцюги поставок у суспільстві, а також керують контролем запасів, складування, упаковкою та логістикою. Крім того, загальною рисою більшості бідних країн є відсутність розвинених ланцюгів поставок. Великі залізничні мережі, міждержавні системи автомобільних доріг, аеропорти та морські порти мають змогу пересувати товари за менших витрат. Як результат, зменшуючи рівень вартості продукції, що дає змогу споживачам збільшити купівельну спроможність та прискорити рівень економічного зростання країни [2].

Висновки. Отже, ми можемо зробити висновок, що управління ланцюгами поставок - це масштабний і складний захід, що має на меті довіру кожному діловому партнеру - від постачальників до виробників. Через це ефективне управління ланцюгами поставок також вимагає управління, співпраці та управління ризиками для створення вирівнювання та спілкування між усіма учасниками. Хоча цей феномен має певні складності, так як ланцюг поставки може мати n-ну кількість учасників, цей процес має дуже великий вплив на рівень витрат підприємства та збільшення попиту, і тим самим, впливає на рівень прибутку підприємства та його конкурентоспроможність. Не менш важливим фактом є те, що Supply Chain Management є невід'ємним соціальним фактором, так як може впливати на швидкість поставки та об'єми партій поставок життєво-необхідних засобів та створювати нові місця роботи, що призводить до зростання економічної стійкості країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Paul Pounder “A Review of Supply Chain Management and Its Main External Influential Factors” [Електронний ресурс]/ P. Pounder Supply Chain Management // An International Journal, 2013 Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/264157834_A_Review_of_Supply_Chain_Management_and_Its_Main_External_Influential_Factors;

2. Margaret Rouse “What is supply chain management (УЛП) and why is it important?” [Електронний ресурс]/ M. Rouse TechTarget Journal 2019 Режим доступу: <https://searcherp.techtarget.com/definition/supply-chain-management-УЛП>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Борисюк Ірина Олександрівна,

к.е.н., доцент

Тартачник Тетяна Сергіївна,

студентка

Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Вступ. В умовах ринкової економіки стає актуальним питання вдосконалення організації виробництва, управління фінансовими і матеріальними потоками, оптимізації розмірів оборотних засобів. Основне завдання кожного підприємства - це забезпечення безперебійності роботи в процесі виробництва, постачання та збуту з урахуванням розміру необхідних для цього оборотних засобів, раціональне використання котрих є одним із пріоритетних напрямків діяльності підприємства на сучасному етапі. Ефективне використання оборотних засобів підприємства має значний вплив на його ліквідність, платоспроможність та фінансово-економічні результати діяльності загалом.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження змісту, показників та шляхів ефективності використання оборотних засобів підприємства.

Матеріали та методи. Значний внесок у дослідження оборотних засобів та методики оцінки їх ефективності зробили такі вітчизняні і зарубіжні науковці, як І.В. Алексєєв, Л.О. Бетехтіна, В.П. Бечко, М.Д. Білик, И.А. Бланк, І.М. Бойчик, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Н.М. Грабова, Т.А. Демченко, Я.Б. Дропа, В.І. Ждан, А.Г. Загородній, Н.В. Ізмайлова, Ю.В. Кваша, О.В. Клименко, Н.О. Крамзіна, П.В. Круш, М.В. Кужельний, Б.М. Литвин, Н.Ю. Невмержицька, О.І. Нич, О.В. Павловська, Ю.С. Пеняк, О.С. Поважний, В.І. Подвігіна, Н.М. Притуляк, В.С. Рудницький, Л.Г. Соляник, В.В. Сопко, Б.Ф. Усач, О.С. Філімоненков та багато інших. Для дослідження оборотних засобів було

використано методи теоретичного обґрунтування і логічного узагальнення, методи пізнання, графічний метод, методи групування та інші.

Результати та обговорення. У процесі виробництва готового продукту поруч із основними засобами та робочою силою беруть участь і предмети праці, котрі на відміну від основних засобів споживаються повністю та в повному об'ємі відображаються у вартості кінцевого продукту, а також змінюючи при цьому власну натурально-речову форму чи (залежно від галузі виробництва) фізико-хімічні властивості. Враховуючи те, що вони витрачаються в кожному постійно поновлюваному виробничому циклі, тобто беруть участь в обороті коштів підприємства, їх називають оборотними засобами або оборотними активами підприємства.

Найважливішим фактором виробництва є саме оборотні засоби. Недостатня забезпеченість підприємства оборотними засобами паралізує його діяльність та призводить до погіршення фінансового стану підприємства.

Під оборотними засобами підприємства розуміють сукупність грошових та матеріальних засобів, які авансовані в засоби виробництва, що одноразово беруть участь у виробничому процесі та повністю переносять свою вартість на готовий продукт.

Характерними особливостями оборотних засобів можна визначити їх повне споживання протягом одного виробничо-фінансового циклу та перебування у постійному обороті, перенесення своєї вартості повністю на новостворений продукт й повернення до підприємця у грошовій формі наприкінці кожного кругообігу капіталу. Оборотні засоби підприємства відображаються у балансі (звіті про фінансовий стан) в другому розділі активу балансу «Оборотні активи».

У складі оборотних засобів виділяють оборотні фонди та фонди обігу. Оборотними фондами є частина засобів виробництва, котрі безпосередньо беруть участь у виробничому процесі, а також свою вартість відразу й повністю переносять на вироблений продукт. До них відносять: сировину, основні і допоміжні матеріали, комплектуючі вироби, незавершену виробництвом

продукцію, паливо, тару та інші предмети праці. До фондів обігу належать кошти, котрі обслуговують процес реалізації продукції, зокрема: готова продукція на складі, товари, відвантажені замовникам, але ще не оплачені ними, засоби в розрахунках, грошові кошти в касі підприємства та на рахунках у банках. Таким чином, оборотні засоби - це грошові кошти підприємства, призначені для утворення оборотних виробничих фондів і фондів обігу.

За допомогою оборотних засобів забезпечується безперервність та ритмічність усіх процесів, які протікають на підприємстві, а саме: постачання, виробництва, збуту та фінансування. Крім того, оборотні засоби підприємства постійно знаходяться в русі, здійснюючи кругообіг. Кругообіг оборотних засобів починається з оплати грошовими коштами матеріальних ресурсів, які необхідні підприємству, а закінчується поверненням всіх витрат на всьому шляху руху коштів у вигляді виручки від реалізації готової продукції. Потім цикл знову повторюється. Таким чином, в процесі кругообігу оборотні засоби послідовно проходять такі стадії: грошову, виробничу (продуктивну) і товарну. Оборотні засоби підприємства в процесі свого руху одночасно знаходяться на всіх стадіях та у всіх формах. При цьому досягається безперервний та ритмічний процес виробництва на підприємстві.

Важливого значення набуває ефективне використання оборотних засобів на підприємстві, оскільки справляє значний вплив на загальну ефективність всієї сукупності залучених підприємством засобів виробництва. Це пояснюється тим, що тривалість обороту основних і оборотних засобів суттєво відрізняється через принципові відмінності за характером їх участі у виробничому процесі. Якщо основні засоби неодноразово беруть участь у процесі виробництва, то оборотні засоби — лише один раз та повністю споживаючись у кожному його циклі. Оборот основних засобів вимірюється роками, тоді як оборотні засоби протягом року здійснюють, як правило, декілька оборотів. Саме тому оборотні засоби багато в чому визначають загальні темпи та ефективність виробництва.

Ефективність використання оборотних засобів характеризується, насамперед, їхньою оборотністю, під якою розуміють тривалість проходження

засобами окремих стадій виробництва й обігу. Час, протягом якого оборотні засоби перебувають в обороті, тобто послідовно переходять із однієї стадії в іншу, складає період обороту оборотних засобів.

Для оцінки ефективності використання оборотних засобів підприємства існує відповідна система техніко-економічних показників, до яких належать:

- коефіцієнт оборотності оборотних засобів - характеризує число кругооборотів, здійснених оборотними засобами підприємства за визначений період, або показує обсяг продукції, який припадає на 1 грн. оборотних засобів;

- коефіцієнт завантаження оборотних засобів – величина зворотна коефіцієнту оборотності та характеризує суму оборотних засобів, які витрачені на 1 грн. реалізованої продукції;

- тривалість обороту оборотних засобів - характеризує тривалість одного обороту оборотних засобів у днях;

- рентабельність оборотних засобів - показує скільки прибутку підприємства припадає на 1 грн. оборотних активів.

Показники оцінки ефективності використання оборотних засобів підприємства можна розраховувати за всією сукупністю оборотних засобів та за їх окремими елементами.

Ефективність використання оборотних засобів залежить від багатьох факторів. Серед них виділяють зовнішні фактори, які впливають незалежно від інтересів та діяльності підприємства, і внутрішні, на які підприємство має змогу та повинне активно впливати.

До зовнішніх факторів належать: загальна економічна ситуація у країні, особливості податкового законодавства, умови отримання кредитів та процентні ставки по них, можливість цільового фінансування, участь в бюджетних програмах. Також підприємство може використовувати внутрішні резерви для більш ефективного використання своїх оборотних засобів.

Підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємства забезпечується прискоренням їх оборотності на всіх стадіях кругообігу, що

означає скорочення часу їх перебування в кожній стадії обороту: у виробничих запасах; в незавершеному виробництві; в стадії готової продукції.

Значні резерви підвищення ефективності використання оборотних засобів закладені безпосередньо в самому підприємстві. У сфері виробництва це відноситься, насамперед, до виробничих запасів. Запаси відіграють важливу роль у забезпеченні безперервності виробничого процесу, але в той же час вони представляють ту частину засобів виробництва, яка тимчасово не бере участі в виробничому процесі. Ефективна організація виробничих запасів підприємства є важливою умовою підвищення ефективності використання оборотних засобів.

Основними шляхами скорочення виробничих запасів можна визначити їх раціональне використання; ліквідацію наднормативних запасів матеріалів; удосконалення нормування; поліпшення організації постачання, у тому числі за рахунок встановлення чітких умов у договорах постачань та забезпечення їх виконання, оптимального вибору постачальників, налагодження роботи транспортного господарства; поліпшення організації складського господарства; скорочення та повторне використання відходів виробництва.

Скоротити час перебування оборотних засобів у незавершеному виробництві можливо шляхом удосконалення організації виробництва, поліпшення застосовуваних техніки та технології, вдосконалення використання основних засобів, насамперед їхньої активної частини, економії по всіх стадіях руху оборотних засобів.

Скорочення перебування готової продукції на складі залежить від багатьох факторів, які безпосередньо пов'язані з роботою підприємств або з організацією збуту продукції. До перших відносять якість та номенклатуру продукції, правильне планування асортименту, кількість та терміни її випуску; до других - організацію збуту продукції, систему розрахунків, терміни доставки продукції до споживачів.

Час реалізації продукції значно скорочуються за рахунок високої якості продукції, точного дотримання планового асортименту, ритмічності роботи підприємства. Прискорює реалізацію продукції також постійний зв'язок із

замовниками, своєчасне їх повідомлення про відвантаження машин, своєчасна рознарядка, оперативна обробка документів на відвантаження, своєчасне забезпечення збуту продукції транспортними засобами та ефективна робота транспортного відділу підприємства.

Прискорення обороту оборотних засобів підприємства дає змогу вивільнити значні суми коштів і за рахунок цього збільшити обсяг виробництва без залучення підприємством додаткових фінансових ресурсів, а вивільнені кошти використати відповідно до його потреб.

Важливим напрямком підвищення ефективності використання оборотних засобів є раціональне витрачання матеріальних ресурсів та зниження матеріаломісткості продукції. Це можливо здійснити за рахунок: економічно обґрунтованого вибору сировини; підвищення коефіцієнта використання матеріалів; підвищення якості сировини, матеріалів і готової продукції; комплексного використання сировини та відходів виробництва; широкого застосування штучних та синтетичних матеріалів; управління оборотними засобами на підприємстві; впровадження маловідходної та безвідходної технології виробництва; вдосконалення діючих технологічних процесів й впровадження нової, більш прогресивної технології.

Висновки. Підвищення ефективності використання оборотних засобів дозволить підприємству: істотно поліпшити своє фінансове становище за рахунок зниження собівартості продукції та збільшення прибутку, котрий залишається в його розпорядженні; збільшити обсяг випущеної продукції з однієї і тієї ж кількості сировини та матеріалів; успішніше конкурувати з іншими підприємствами на ринку, особливо за рахунок зниження ціни продажу на свою продукцію; зменшити нормативну величину оборотних засобів, котрі необхідні підприємству для нормального функціонування; накопичити достатній обсяг власних фінансових коштів для впровадження нової техніки, технології та розширеного відтворення; істотно знизити ризик свого банкрутства.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Данило Світлана Іванівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри товарознавства та комерційної діяльності

Ужгородський торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Хриптак Валерія Ігорівна

магістр

Ужгородський торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

м.Ужгород, Україна

Вступ. Забезпечення стійкого економічного зростання торговельної галузі та найбільш повного задоволення потреб споживачів можливо лише за умов ефективного управління діяльністю торговельних підприємств.

Проявом сучасних процесів позитивного характеру у роздрібній торгівлі непродуктовими товарами та харчовими продуктами зокрема, виступає формування і набуття розвитку нових для вітчизняного ринку організаційних утворень – торговельних мереж.

У розвинених країнах Західної Європи та США торговельні мережі вже підтвердили свою ефективність багаторічним досвідом роботи і виявленням значної потужності впливу на структуру роздрібно-торговельної мережі як на національному, так і світовому рівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку роздрібно-торговельної мережі присвячені наукові публікації вітчизняними вченими і вченими інших країн СНД, таких авторів як В.В. Апопій, М.Д. Бедринець, І.О. Бланк, Н.О. Голошубова, О.О. Кавун, І. Килимник, А.А. Мазаракі, В.В. Нікішкін, В. Новіков, А.Б. Цветкова та ін..

Матеріали та методи. Для дослідження застосовувалися: метод узагальнення та систематизації, аналізу та синтезу, економічного аналізу.

Мета роботи. Метою є розглянути діяльність торговельних мереж Закарпатської області.

Результати і обговорення. Торгівля є найважливішою сферою формування і стабілізації споживчого ринку, координуючою ланкою в системі міжгалузевих, регіональних та міжрегіональних зв'язків, дієвим механізмом задоволення соціальних потреб.

Історія розвитку торгівлі - найважливіша складова історії розвитку економіки в цілому. У.Бернстайн писав: «Схильність до торгівлі і обміну є частиною людської природи, і будь-яка спроба її придушити кінець кінцем приречена на провал».

Призначення торгівлі полягає в тому, щоб активно впливати на виробництво з метою збільшення випуску товарів відповідно до платоспроможного попиту населення, добиватися підвищення якості товарної пропозиції, розширення і поліпшення її асортименту.[1]

Торговельні мережі, що функціонують, зокрема в роздрібній торгівлі, – це структури з більш-менш відпрацьованими стандартизованими бізнес-процесами, менеджментом і сформованим корпоративним кліматом, тому в їх магазинах і вища якість обслуговування покупців. У них є можливість впроваджувати сучасні інформаційні системи, які дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення з меншими комерційними ризиками. Торговельні мережі здатні сформувати цивілізовану й ефективно функціонуючу роздрібну торговельну та складську мережу, зменшити ланковість товароруку, а отже й посередників – перекупників і тіньовий сектор в цілому, оскільки їхня діяльність більш прозора й підзвітна. Завдяки цим перевагам мережевий бізнес швидко розвивається в різних країнах, зокрема в Україні. Пріоритетного розвитку він набув у роздрібній торгівлі харчовими продуктами.[2]

Роздрібна торгівля є одним з найбільш перспективних секторів української економіки. Обсяг обороту роздрібною торгівлі Закарпатської області за січень – березень 2020 року склав 5298,1 млн. грн., що у порівнянних цінах на 2,1 відс. менше ніж у відповідному періоді 2019 року (по Україні ріст

на 10,6 відс.). Середньомісячний оборот роздрібної торгівлі у розрахунку на одну особу у січні – березні склав 1412,0 гривень. Обсяг роздрібного товарообороту (підприємств - юридичних осіб) у порівнянні з відповідним періодом 2019 року зменшився на 0,8 відс. і склав 3412,8 млн. грн. (по Україні ріст склав 10,5 відсотка). [3]

Структура роздрібної торгівлі сьогодні формується такими складниками:

- роздрібний товарообіг підприємств - це обсяг продажу споживчих товарів населенню через роздрібну торговельну мережу і мережу ресторанного господарства усіма діючими підприємствами, а також промисловими, транспортними та іншими неторговельними підприємствами безпосередньо населенню;
- роздрібний продаж товарів на ринках та фізичними особами-підприємцями через торговельну мережу та мережу підприємств ресторанного господарства.

На даний момент кількість підприємств роздрібної торгівлі та ресторанного господарства за видами економічної діяльності почала зменшуватись. Причиною цього стала поява нових форматів торгівлі (супермаркетів, гіпермаркетів та торговельних центрів).

У сучасних умовах господарювання мережні оператори віддають перевагу такому торговельному формату, як супермаркет. При цьому популярність зазначеного виду торгівлі вони пояснюють низькою насиченістю даного сегмента ринку і порівняно невисокими ризиками такого формату роздрібної торгівлі в Україні. Супермаркет – великий універсальний магазин самообслуговування з продажу повного асортименту продуктів харчування та напоїв, а також паперових виробів для домашнього господарства, мила, порошків для прання і миття посуду, предметів санітарії та гігієни, книг кімнатних квітів та рослин, продуктів для домашніх тварин (котячих та собачих кормів), автомобільних товарів, іграшок та багато іншого. До складу організаційної структури багатьох мереж входять цехи, що дозволяють підприємствам отримувати додатковий дохід від продажу власної продукції. [4]

В Закарпатті розгортають свій бізнес такі торговельні мережі:

- будівельні матеріали (мережа «Епіцентр», наразі це найбільший з діючих торговельних центрів на Закарпатті);
- харчові продукти (торговельні мережі «АТБ»; «Сільпо»; «Вopak»; «ВелМарт»; «Silverland», «ALMA»);
- парфюмерно-косметичні товари, засоби гігієни, побутова хімія («Космо», «Єва», «Watsons», «ProStor» «Копійочка»);
- побутова техніка і електроніка (мережі «Фокстрот», «Comfy», «Ельдорадо», «Мойо»);
- інші види торгівлі у спеціалізованих торговельних мережах.

Мережа роздрібної торгівлі «ALMA» добре znana на Закарпатті, ритейлер активно та не менш успішно розширює свою присутність в регіоні, поєднуючи формати супермаркету та магазину «біля дому». На даний час в м.Мукачево супермаркетів «ALMA» за кількістю – 7, в м.Ужгород – 1, по всій області 12.

Концентрація окремих міст Західної України залежить від кількості населення в місті та доходів місцевих жителів. Найбільш популярним форматом, які відкривались протягом останніх двох років, є магазини біля дому. Усе більше споживачів частіше воліють відвідувати маленькі магазини неподалік від будинку, ніж один раз у тиждень їздити у гіпермаркет. Такий чинник зумовлений найменшим об'ємом інвестицій, які необхідні для відкриття об'єктів такого формату. При цьому супермаркети та гіпермаркети втрачають свої позиції через насиченість на ринку та зниження ефекту економії на масштабі [5].

Перспективами розвитку даної торговельної мережі, зокрема в Закарпатській області є:

- сприяння позитивних тенденцій розвитку роздрібної торгівлі;
- підвищення результативності даної торговельної мережі та її функціонування,
- розширення торговельної мережі та достатня кількість надання торговельних послуг;

- поліпшення логістичного ланцюга «постачання – виробництво – збут»;
- підвищення конкурентоспроможності товару.

Негативно на обсягах продажу товарів у роздрібній торгівлі позначилося суттєве зростання цін, як на продукти харчування, так і на непродовольчі товари, внаслідок знецінення української валюти. У таких складних умовах діяльності підприємства роздрібною торгівлі стикаються з проблемою визначення перспектив подальшого розвитку та підвищення конкурентоспроможності на ринку. Особливо ця проблема є актуальною для торговельних мереж, часто визначаючи характер конкурентної боротьби на ринку.

Також, останніми роками суттєво змінилися і споживчі мотиви закупівлі товарів українцями. Споживачі готові потратити більше часу, відвідуючи декілька торгових магазинів, шукаючи товари за прийнятними для них цінами. Покупці також проводять більше часу у одному торговому центрі, роблячи декілька кругів по магазинах, спочатку знайомлячись з товарами та цінами, а лише згодом купуючи необхідні товари [6].

Висновки. У роздрібній торговельній мережі наразі потрібно удосконалювати оптимізацію, стандартизацію всіх бізнес-процесів, пов'язаних з поставкою товарів, обранням товарів для асортименту, логістикою, вивченням поведінки та потреб споживачів. Для кожної мережі роздрібних магазинів необхідно дослідити споживача свого сегменту ринку, це надасть можливість для збільшення товарообороту мережі та стати більш конкурентоспроможними на ринку України.

Таким чином, прослідковується тенденція до скорочення кількості магазинів у сільській місцевості, що обумовлено демографічною ситуацією у регіоні, частка сільського населення постійно скорочується за рахунок переселення у містах. Забезпечення населення торговельною площею в Закарпатській області знаходиться на задовільному рівні. Проте важливо позитивно впливати на розвиток роздрібною торговельною мережі, сприяти зростанню обсягів вітчизняного виробництва та зниження імпорту товарів,

залучати іноземних інвесторів в область, здійснювати оптимізацію її структури та територіального розміщення відносно до концентрації населення та їх потреб.

Список літератури

1. Данило С.І. Роздрібна торгівля: сутність та історичні етапи розвитку. Зб.тез наук. праць XL Міжнародна наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми сучасної науки» (28 березня 2019р.). Київ, Видавничий дім «Інтернаука». 2019. С. 18-21.
2. Голошубова Н. Розвиток торговельних мереж в Україні. Актуальні питання розвитку бізнесу для людини. Вісник Київ нац. торг.-екон. ун-ту. 2010. Вип. № 2. С. 43—54.
3. Підсумки соціально-економічного розвитку області за січень-березень 2020 року. UPR: <https://carpathia.gov.ua/storinka/pidsumky-socialno-ekonomichnogo-rozvytku>
4. Данило С.І, Гуштан Т.В. Діяльність торговельних мереж на ринку України. Формування ринкових відносин в Україні. Вип.№2 (225).2020. С.58-63
5. Харинович-Яворська Д. Торговельні мережі західної України: особливості та проблеми розвитку в конкурентному середовищі. Економічний аналіз. 2013. Вип.12. Ч. 1.С.315-323
6. Кавун О.О. Світова роздрібна торгівля продовольчими товарами: сучасні тенденції розвитку і прогнозовані зміни. // Економіка та держава. – 2010.– №11. – С. 25–29.

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Касаєва Юлія Володимирівна

аспірант

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

Вступ. З розвитком інформаційних технологій, накопичення та розповсюдження інформації відбувся перехід від індустріального до інформаційного суспільства, що, безперечно, вплинуло на розвиток секторів економіки зокрема принесло якісні зміни. Активне дослідження напрямку інформаційних технологій почалась з кінця 20 початку 21 століття. Актуальними напрямками на сьогоднішній день є машинне навчання, інтернет речей та штучний інтелект. З розвитком четвертої промислової революції ми спостерігаємо як інформаційні технології стали основним та невід'ємним рушієм прогресу та розвитку суспільства. Слід підкреслити важливість даного сектору економіки, адже саме він є найвагомим у розрізі національної економіки. Безперечно, по іншу сторону розвитку сектору інформаційних технологій в межах країни стоїть висококваліфікована робоча сила, яка, доречі, є одним із важливих показників з точки зору інвесторів при виборі країни для вкладання фінансових ресурсів. Формування інвестиційного потенціалу країни складається з багатьох статичних та змінних факторів. Формування інвестиційного потенціалу країни на основі розвитку інформаційних технологій - це шлях до якісного розвитку споріднених галузей економіки та в свою чергу підвищення інвестиційної привабливості національної економіки.

Мета. З огляду на сучасні світові тенденції розвитку напрямків інформаційно-комунікаційних технологій, важливою задачею для держави є визначення актуальних пріоритетних та першочергових задач технологічного сектору, балансуючи між собою інтереси приватного та державного сектору. Міністерство цифрової трансформації України провело якісний аналіз векторів

розвитку технологічного сектору, але кількісна оцінка напрямків та методів їх досягнення на основі математичних підходів, враховуючи інтереси держави та корпоративного сектору, залишається актуальною. Розробка науково-методичного підходу щодо ідентифікації стратегічних напрямків розвитку інвестиційного потенціалу на основі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє досягти компромісу між інтересами державного та корпоративного сектору та визначити ті напрями розвитку та методи їх досягнення, які варті першочергової уваги.

Матеріали та методи. Розглянемо послідовність етапів реалізації науково-методичного підходу щодо визначення та оцінки пріоритетних стратегічних напрямів розвитку інвестиційного потенціалу національної економіки на основі ефективного розвитку інформаційних технологій:

1 етап. Визначення та формалізація напрямків формування інвестиційного потенціалу та методів досягнення. На даному етапі був проведений опис шістьох напрямів формування інвестиційного потенціалу в Україні та вісім методів їх досягнення. Сформовані бінарні матриці відповідності напрямків формування інвестиційного потенціалу на основі ефективного розвитку інформаційних технологій та методів їх забезпечення як з точки зору державного так і корпоративного менеджменту. Дані для формування бінарних матриць були отримані експертним методом від фахівців органів державної влади та приватного сектору за напрямком інформаційних технологій. У роботі були розглянуті шість напрямків розвитку інформаційних технологій, а саме:

- 1) доступність кожному громадянину як фіксованого, так і мобільного ширококутного доступу до інтернету;
- 2) фінансова доступність послуг ширококутного доступу до інтернету кожному громадянину;
- 3) стабільна доступність і якість послуг ширококутного доступу до інтернету;
- 4) поширення оптичних мереж;

5) збільшення доступного для мобільного зв'язку радіочастотного ресурсу;

б) поширення системи надання адміністративні послуги онлайн;

Виходячи з напрямків формування інвестиційного потенціалу в Україні на основі розвитку інформаційних технологій виділено вісім методів їх досягнення:

1) імплементація європейського законодавства у сфері телекомунікаційних послуг;

2) розвиток цифрових навичок у населення;

3) формування актуальних баз даних та структурованих реєстрів;

4) функціонування інституційно спроможного регулятора;

5) формування демонополізованого ринку провайдерів;

б) формування системи захисту телекомунікаційної інфраструктури від пошкоджень;

7) запровадження спрощеної процедури ввезення обладнання;

8) зменшення бюрократичних перепон з боку регулюючих органів.

2 етап. Кількісна оцінка методів забезпечення напрямків формування інвестиційного потенціалу за допомогою ймовірнісного Байєсівського підходу. На даному етапі визначається пріоритетність відповідних напрямків через калькуляцію вагових коефіцієнтів напрямків формування інвестиційного потенціалу за другою формулою Фішберна.

3 етап. Кількісне оцінювання стратегічних напрямів формування інвестиційного потенціалу в Україні на основі застосування методики цілочислової згортки бінарних показників з урахуванням синергетичного ефекту.

4 етап. Побудова логістичної регресійної економетричної моделі з метою ідентифікації взаємозв'язку кількісних оцінок напрямків формування інвестиційного потенціалу в Україні та методів їх забезпечення через матриці бінарних величин. Даний етап реалізації науково-методичного підходу була використаний програмний пакет Statistica 10. В результаті обчислення

5 етап. Визначення оптимальних стратегічних напрямів формування інвестиційного потенціалу та методів їх забезпечення з точки зору державного та корпоративного менеджменту. Для реалізації даного етапу був використаний інструментарій теорії ігор, на основі побудованої раніше логістичної регресії була сформована платіжна матриця. За допомогою використання максимінного та мінімаксного підходів були визначені оптимальні напрями формування інвестиційного потенціалу України на основі інформаційних технологій з точки зору державного сектору, який намагається мінімізувати максимально можливі бюджетні збитки та корпоративного, який у свою чергу прагне забезпечити максимально можливий прибуток.

Результати і обговорення. Тож, за результатами дослідження було встановлено, що основним напрямом збільшення інвестиційного потенціалу України держава вбачає фінансову доступність послуг ширококутового доступу до Інтернету. Методом реалізації даного завдання має бути ефективно функціонуючий та інституційно спроможний регулятор. В свою чергу, корпоративний менеджмент на ринку інформаційних технологій робить акцент на доступності кожному громадянину як фіксованого, так і мобільного ширококутового доступу до інтернету. Досягнення даного напрямку відбувається не за допомогою єдиного регулюючого інструменту, а за рахунок трьох інструментів, а саме: формування демонополізованого ринку провайдерів, формування системи захисту телекомунікаційної інфраструктури від пошкоджень, запровадження спрощеної процедури ввезення обладнання, що забезпечать високу конкуренцію, безпеку та інноваційність ринку інформаційних технологій.

На основі результатів проведеного дослідження, актуальності набуває дослідження додаткових напрямів підвищення інвестиційного потенціалу крани, наприклад, інноваційного напрямку.

Список літератури

1. Snieska V., Zykiene I. City Attractiveness for Investment: Characteristics and Underlying Factors. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. V. 213. 2015. pp. 48-54.
2. Ray Y. Zhong, Xun Xu, Eberhard Klotz, Stephen T. Newman. Intelligent Manufacturing in the Context of Industry 4.0: A Review. *Engineering*. V 3, issue 5. 2017. pp. 616-630.
3. Міністерство цифрової трансформації України. Концепція державної політики у сфері цифрової інфраструктури, URL: [https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/Policy_digital_infrastructure_v3%20\(1\).pdf](https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/Policy_digital_infrastructure_v3%20(1).pdf)
4. Міністерство розвитку, економіки, торгівлі та сільського господарства України. Експортна стратегія для сектору інформаційних технологій, URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=90f26803-7799-4085bd6ce91f9989695f&title=EksportnaStrategiiaDliaSektoruInformatsiinokomunikatsiinihTekhnologii-doslidzhennia-UkrainskoiuMovoiu>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 р. № 980. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня на 2017-2021 роки, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980-2017-%D0%BF>
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1056. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 роки, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1056-2016-%D0%BF>

СИЛЬНІ ТА СЛАБКІ СТОРОНИ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ, ЯК ПЕРСПЕКТИВНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Лутай Лариса Анатоліївна

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри управління
Інституту підготовки кадрів
Державної служби зайнятості
м. Київ, Україна

Сульженко Людмила Степанівна
аспірант, Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України
м.Київ, Україна

Вступ. Дистанційна (віддалена) робота є однією із сучасних форм організації трудового процесу, яка не отримувала широкого застосування у вітчизняній практиці поки не склалися вимушені умови для її поширення, а саме в умовах карантину (Covid19). В період кризи, коли підприємства комерційного та державного секторів спрямовані на максимальне скорочення витрат, дана форма роботи може стати дієвим інструментом для вирішення нагальних проблем, пов'язаних з ефективним використанням трудових ресурсів. Після закінчення карантину, коли настане період активного відновлення економіки, більшість роботодавців замисляться над питаннями нових способів формування кадрової політики, і досвід дистанційної роботи в період карантину може застосовуватись активно і надалі.

В даних тезах сфокусована увага на перевагах та недоліках дистанційної форми роботи для учасників трудових відносин, зокрема держави, роботодавців та працівників, а також розкривається потенціал цієї форми організації праці задля досягнення оптимального балансу між витратами і продуктивністю підприємств, організацій та установ.

Мета. Розкриття потенціалу, плюсів та мінусів дистанційної форми роботи, як перспективного напрямку формування кадрової політики підприємств.

Методи. Опитування, інтерв'ю.

Нові реалії економічної ситуації викликані поширенням коронавірусної хвороби диктують нові виклики, як для комерційних, так і державних підприємств, організацій та установ України. В умовах кризи першочерговою дією для стабілізації організації є зменшення витрат. Однією із самих витратних статей є утримання персоналу, тому тенденцією післякарантинного періоду буде масове проведення різноманітних заходів задля її оптимізації. Саме одним із способів вирішення питань з підвищення ефективності роботи підприємства, може бути використання інноваційних підходів, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, застосування дистанційної форми роботи для певної частини працівників, функціональні обов'язки яких, не вимагають безпосереднього перебування на робочому місці підприємства. Застосування даної форма роботи призведе до трансформації традиційних соціально-трудова підходів на підприємстві, підвищить рівень інноваційної діяльності і може створити засади для економічної стабілізації підприємств не тільки в період кризи, а й сприятиме розвитку та зростанню прибуткових показників підприємств після стабілізації економічної ситуації.

Зарубіжний досвід, та вже напрацьований в певній мірі вітчизняний, свідчать що в даній формі роботи є перспектива для вирішення багатьох нагальних проблем не тільки для самого роботодавця, але і для працівників, а також суттєві вигоди для економіки держави.

Звісно, дистанційна форма роботи, як і будь-які інші форми організації праці має свої сильні і слабкі місця і дискусії серед українських профільних спеціалістів на рахунок застосування такої праці ще попереду, але однозначно, процес уже запущений, і такий формат роботи з часом буде завойовувати все більше і більше прихильників з боку, як працівників так і роботодавців.

Найбільш характерні переваги та недоліки для основних учасників такої форми роботи наведені в табл. 1.

Переваги та недоліки дистанційної роботи

Учасники	Переваги	Недоліки
Роботодавці	Скорочення витрат на персонал (відсутність соцпакету, компенсацій)	Необхідність чіткої організації (формування завдань, запровадження чіткої системи контролю та оцінки)
	Економія виробничих витрат (оренда приміщень, облаштування робочого місця)	Менш оперативний зв'язок з працівниками
	Можливість використання кваліфікованих працівників не в залежності від місця їх проживання	Непорозуміння щодо поставлених завдань, деталізації їх виконання.
	Збереження штату кваліфікованих працівників при мінімальних витратах під час кризи	Нестабільність працівників (робота тимчасова і людина ставиться несерйозно)
	Підвищення лояльності персоналу у тому разі, якщо пропонується гнучкий графік чи менше навантаження, у якості нематеріальної компенсації	Слабкий контроль (працівник працює в пів сили)
Працівники	Гнучкий графік, який дозволяє вільно планувати час для роботи та відпочинку	Оплата виключно за виконану роботу, відсутні доплати, соцпакет
	Економія на транспортних витратах, обіді, діловий одяг, косметика)	Необхідність самостійно влаштувати робоче місце (покупка та ремонт техніки)
	Відсутній територіальний критерій при працевлаштуванні	Необхідна самодисципліна, вольові якості розвинені, вміння планувати час та дотримуватись таймінгу.
	Працевлаштування для незахищених категорій населення (особи з інвалідністю, молоді мами, срібний вік)	Недостатність спілкування з колегами, відсутність колективних стосунків
	Відсутність корпоративної критики (дрес - код, поведінка, конфлікти)	Нав'язливі стереотипи оточуючих (сидиш дома нічого значить не робиш)
	Можливість поєднувати декілька робіт	Відсутність оперативного живого спілкування у з роботодавцем
	Дистанційна зайнятість може наштовхнути на самозайнятість (власна справа)	Можливий вплив на здоров'я та зовнішній вигляд (малорухливість, нема потреби приводити себе в привабливий вигляд)

Держава	Зменшення показників безробіття під час кризи	Необхідність створення законодавчих регулюючих актів, програм щодо правил та норм дистанційного працевлаштування
	Забезпечення за рахунок роботодавців створення робочих місць для незахищених категорій населення (люди з інвалідністю, одинокі матері, матері, які мають дітей інвалідів, люди пенсійного віку)	
	Вирішення питань соціальної адаптації для людей уразливих категорій. Які працюють дистанційно	
	В певній мірі розвантаженість на громадський транспорт, місця скупчення людей	

За результатами аналізу таблиці видно що, дистанційна зайнятість характеризується низкою позитивних аспектів і в цілому можна сказати що в цьому явищі криється значний потенціал для всіх учасників. Важливо, що більша кількість неблагоприємних аспектів входить в загальні рамки звичайного управлінського процесу (формування цілей, завдань, контроль за ними, та оцінку результатів).

За результатами опитування, яке проводилось відомим українським кадровим порталом gcs.ua у травні 2020 року стосовно вибору формату роботи після карантину, більше третини (37%) учасників оцінили переваги дистанційної роботи та бажали б працювати так і надалі. Трохи менше, (19%) учасників навпаки, не змогли призвичаїтись до надомної роботи і воліли якнайшвидше повернутись в офіси. Ще 9% опитуваних вважають, що бажують мати гнучкий графік та, при можливості, поєднувати надомну та офісну роботу. Загалом, (46%) опитуваних схилились до дистанційної форми роботи та гнучкого графіку.

Висновки. Важливою перевагою для роботодавців є суттєва економія, і не тільки в період кризи, а в подальшому також. Для працівників є важливим вільний розподіл робочого та особистого часу, а також можливість працювати у декількох роботодавців та заробляти більше. Для держави – це можливості

захищеності та стабільності уразливих категорій населення та ініціювання нових форм роботи, які ефективно застосовуються в зарубіжній практиці.

Таким чином, дистанційна робота містить в собі реальні можливості раціонального використання виробничих і трудових ресурсів, що допомагає підприємству орієнтуватися на досягнення цілей при мінімумі витрат і максимумі ефективності, а працівнику економлячи ресурс власного часу та енергетичних затрат досягати власної матеріальної стабільності. Тому дистанційна робота є досить перспективною формою організації праці для українських компаній.

На закінчення хотілося б відзначити, що, навіть в умовах сьогоденної економічної нестабільності, підприємницьким структурам треба чітко пам'ятати про те, що скорочуючи витрати необхідно в першу чергу фокусуватися на збільшенні доходів, як кінцевій меті заходів, що проводяться. У зв'язку з цим доцільно відмовлятися від старих ментальних парадигм і не боятися змін, пов'язаних з впровадженням сучасних технологій в області організації робочого процесу, однією з яких є формат дистанційної роботи.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Михайленко Ольга Валеріївна

к.е.н., доцент

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Введение./Introductions. Розвиток підприємства веде до збільшення його потенціалу, що сприяє розвитку підприємництва та підвищенню ефективності господарської діяльності.

Інвестиційна стратегія - це метод управління активами компанії. Стратегія формується на основі аналізу і дослідження макроекономічної і політичної ситуації; поточного стану і переваг конкретного підприємства. Стратегія інвестиційної діяльності характеризує вибір основних напрямків інвестування відповідно до перспективного плану розвитку; підготовку та формування перспективного інвестиційного портфеля; фінансове забезпечення інвестиційних проектів.

Сьогодні ефективність інвестицій залежить від стану виробництва, положення та технічного рівня основних фондів, можливості структурної перебудови економіки, вирішення соціально-економічних питань. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому.

Цель работы./Aim. Основною метою дослідження є розробка пропозицій удосконалення інвестиційної діяльності підприємств та формування інвестиційної стратегії.

Материалы и методы./Materials and methods. У науковій літературі глибоко вивчені проблеми інвестування, вивчена їх економічна природа, місце і роль в ринковій економіці, розроблені методи управління та аналізу інвестиційних проектів. Багато питань, що стосуються формування інвестиційної стратегії підприємства, висвітлені в роботах таких відомих авторів, як Бровкова О. Г., Бурлака Н. І., Гончарук І. В., Киртока М. М.,

Ковальова В. Ю., Конащук В. Л., Скотнікова Л. П., Ткаченко Т. П., Угрімова І. В., Шевчук Н. А. та інших.

Але слід зазначити, що, незважаючи на значні наукові досягнення в цьому напрямку, напрямки оптимізації інвестиційної діяльності підприємств в сучасних економічних умовах залишаються актуальними і невирішеними, що вимагає подальших досліджень.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Інвестиційна стратегія будь-якого підприємства є невід'ємною частиною його загальної економічної стратегії і передбачає ефективне використання різних форм інвестування для забезпечення високої ринкової вартості підприємства і стійких темпів його розвитку. Формування такої стратегії вимагає її чіткого узгодження з фінансовою стратегією підприємства, оскільки саме вона визначає напрямок розвитку підприємства в довгостроковій перспективі. Така політика є основою розвитку будь-якого підприємства, оскільки за наявності неякісної та неефективної інвестиційної політики вона ставить під загрозу як майбутні стратегічні цілі підприємства, так і забезпечення його повноцінної роботи в короткостроковій перспективі.

Інвестиційна стратегія дуже важлива для компанії і повинна розроблятися з урахуванням місії компанії. Вона також повинна бути частиною загальної стратегії, узгодженої з іншими функціональними стратегіями підприємства. Така стратегія має сприяти оперативному реагуванню керівництва на зміну факторів зовнішнього середовища, усуненню їх негативних наслідків, використанню нових інвестиційних можливостей, маневруванню інвестиційними ресурсами.

Інвестиційна стратегія необхідна для реалізації ряду завдань до яких необхідно віднести:

- підтримка високих темпів розвитку організації завдяки інвестиційній підтримці;

- отримання максимально високих рівнів прибутковості за прямими і фінансовими вкладеннями організації та всієї інвестиційної діяльності з урахуванням існуючих інвестиційних ризиків;

- зниження ризику виникнення інвестиційних ризиків при здійсненні інвестиційної діяльності, що не впливають на рівень прибутковості інвестицій;

- підтримка інвестиційних активів на достатньому рівні ліквідності, а також забезпечення максимально швидкого рівня реінвестування капіталу;

- пошук і розробка шляхів, що сприяють модернізації та вдосконаленню інвестиційної діяльності підприємства;

- підтримка фінансового балансу підприємства при здійсненні інвестицій.

Розробка інвестиційної стратегії підприємства передбачає комплексний і всебічний аналіз всіх елементів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, а також узгодження цих цілей і заходів щодо їх досягнення із загальною стратегією підприємства. У процесі розробки інвестиційної політики підприємства можна виділити наступні етапи:

- аналіз інвестиційної діяльності установи за минулий період;
- ретельне вивчення зовнішнього інвестиційного клімату і ситуації на ринку;
- визначення стратегічно важливих напрямів удосконалення діяльності підприємства, які повинні бути забезпечені наступною інвестиційною діяльністю;
- обґрунтування виду інвестиційної політики підприємства згідно з цілями інвестування коштів і ступеня ризику;
- розробка інвестиційної політики підприємства виходячи з основних напрямків інвестиційної діяльності;
- складання інвестиційної політики підприємства в галузевому і регіональному розрізі;
- координація головних напрямків інвестиційної політики підприємства.

Початковим етапом повинен бути, перш за все, аналіз інвестиційної діяльності підприємства або організації разом з комплексним дослідженням зовнішнього середовища, включаючи всі можливі фактори впливу на ефективність вкладених інвестицій.

Проведення такого дослідження дозволяє найбільш повно оцінити інвестиційний потенціал підприємства, ступінь його привабливості для інвесторів, а також ефективність господарської діяльності організації. Об'єктом дослідження в даному випадку повинна стати загальна динаміка інвестиційної діяльності підприємства та її обсяг. Вона також визначає частку вкладених коштів відповідно до кожного напрямку інвестування, тобто вивчається структура інвестиційного процесу організації, і на її основі робиться висновок про загальну ефективність даного виду діяльності в той чи інший період.

У процесі такого дослідження ретельно аналізується правове поле, в якому функціонує підприємство, зокрема, велика увага приділяється особливостям правового регулювання окремих форм інвестування, таких як використання державно-приватного партнерства. Окремо проводиться детальний аналіз ринкового середовища та основних факторів, що впливають на її функціонування. У той же час довгострокові цілі підприємства, відображені в його загальній економічній стратегії, повинні бути враховані, тобто всі параметри господарської діяльності повинні бути узгоджені.

Така стратегія повинна передбачати оптимальну структуру оборотних коштів разом з реальними джерелами їх формування, забезпечувати систему отримання компанією позикових коштів у разі необхідності, передбачати антикризові заходи фінансового менеджменту, які забезпечували б стабільний розвиток підприємства.

Стабільне та ефективне функціонування сучасного підприємства в ринкових умовах неможливе без узгодження основних напрямків і цілей його діяльності з відповідними положеннями інвестиційної стратегії [5, с. 46-47].

Загальний організаційний механізм формування інвестиційної стратегії підприємства повинен містити довгострокові інвестиційні цілі, технології,

ресурси і систему управління, що забезпечує конкурентоспроможність в реальній економічній ситуації:

- резюме (короткий опис інвестиційної стратегії);
- цілі інвестиційної діяльності;
- обґрунтування ресурсів (витрат на реалізацію стратегії);
- обґрунтування корисності інвестиційної стратегії.

Розробка інвестиційної стратегії сприяє ефективному зростанню підприємства:

- забезпечує формування механізму впровадження довгострокових інвестиційних завдань з метою соціально - економічного розвитку;
- дає можливість правдиво розцінювати інвестиційні можливості підприємства; відображає гідності компанії в інвестиційній діяльності в порівнянні з конкурентами;
- формує передумови для стратегічних змін в організаційній структурі управління та організаційної культури підприємства.

Інвестиційний портфель формується у відповідності до інвестиційної стратегії з огляду на фінансові можливості інвестора; можливість залучення зовнішнього фінансування, вітчизняного і зарубіжного; інвестиційний клімат і кон'юнктура інвестиційного ринку; особливості інвестиційної стратегії (рівень агресивності інвестиційної стратегії, сприйнятливність інвестора до ризику, спроможність ефективно керувати портфелем) тощо.

Формування інвестиційної стратегії - це тривалий процес, заснований на прогнозуванні певних умов інвестиційної діяльності. Складність цього процесу полягає в постійному пошуку альтернативних інвестиційних рішень, які б відповідали іміджу компанії. Крім того, стратегія не є постійною і вимагає постійного коригування для врахування змін зовнішніх умов та можливостей зростання компанії.

Результативність розробленої інвестиційної стратегії оцінюється на підставі нижчеперелічених критеріїв:

- відповідність інвестиційної стратегії загальній стратегії економічного розвитку підприємства;

- надійність виконання стратегії завдяки її ресурсному забезпеченню – тобто вивчення потенціалу підприємства щодо формування фінансових ресурсів з власних джерел, а також оцінка кваліфікації співробітників і технічне забезпечення підприємства, а також здатність залучення потрібних фінансово-технологічних і енергетичних ресурсів для здійснення інвестиційної стратегії;

- оцінка ефективності інвестиційних проектів ґрунтується на визначенні економічної ефективності їх здійснення.

Одним з основних чинників реалізації успішної інвестиційної політики підприємства є наявність сприятливого інвестиційного клімату в країні, зумовленого низкою макроекономічних факторів. Сьогодні Україна залишається країною з низьким рівнем інвестиційної привабливості.

Передумовою створення сприятливого інвестиційного клімату в країні є створення відповідних умов ведення бізнесу та формування нового ефективного механізму правового регулювання інвестиційної діяльності, що забезпечує систему пільг і гарантій іноземним інвесторам.

Пріоритетними заходами щодо підвищення рівня інвестиційної привабливості є наступні:

- реформування вітчизняного інвестиційного законодавства з метою створення системи взаємоузгоджених правових норм, що стимулюють інвестиційну активність вітчизняних підприємств; ;

- використання основних інструментів регуляторної політики для забезпечення розширення бази інвестиційних ресурсів;

- стимулювання залучення інвестицій в пріоритетні галузі економіки

- мотивація населення до здійснення інвестиційної діяльності через підвищення довіри до вітчизняного банківського сектору;

- надання державних гарантій інвесторам щодо захисту їх прав.

Таким чином, можна зробити висновок, що активна позиція держави в розробці відповідних правових норм і забезпечення умов для стимулювання

інвестиційної діяльності поряд з професійними діями керівництва вітчизняних підприємств дозволить Україні реалізувати свій інвестиційний та інноваційний потенціал.

Выводи./Conclusions. Розробка інвестиційної стратегії безпосередньо пов'язана з успіхом і ефективним розвитком організації. Вона визначає механізми забезпечення інвестиційних цілей, дозволяє оцінити інвестиційні можливості організації, виявляє наявність власних джерел фінансування, визначає можливість реалізації нових інвестиційних проєктів.

Розробка інвестиційної стратегії підприємства допомагає визначити його конкурентні переваги. За умов ринкової економіки існує безліч інвестиційних можливостей. Однак будь-яка компанія володіє обмеженими фінансовими ресурсами, які доступні для інвестування. Завданням інвестиційної стратегії є збалансування інвестиційних потреб та ресурсних можливостей.

Для підприємства в процесі побудови інвестиційної стратегії потрібно рахуватися зі станом і напрямками розвитку інфраструктури підприємства, що є необхідною умовою його розвитку. Розробка і здійснення стратегії можливі в контексті інтелектуалізації інвестиційного потенціалу, націлюючи його становлення до реалізації наукових досягнень.

Раціональні науково-технічні ідеї з чітко означеними матеріальними можливостями надають можливість забезпечити сталий розвиток підприємства.

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИК СОЦІО-КУЛЬТУРНИХ ВИМІРІВ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Панкова Ю. М.

Кандидат економічних наук,
старший викладач факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. Зростання ефективності економіки будь-якої країни світу в даний час неможливо без розвитку зовнішньоекономічних зв'язків з іншими країнами, впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу. Реалізація великомасштабних міжнародних проектів вимагає від усіх учасників урахування характеристик соціо-культурного розмаїття і виміру впливу глобального навколишнього середовища.

Мета роботи. Визначити основні методи соціо-культурних вимірів в міжнародному бізнес-середовищі.

Матеріали і методи. Матеріальною та теоретичною базою даної доповіді стали матеріали робіт провідних всесвітньовідомих та вітчизняних вчених. В роботі використані загальнонаукові методи дослідження.

Результати та обговорення. Активізація міжнародних зв'язків сприяє загальному економічному зростанню країн, укріпленню взаємовідносин між ними, зниженню міжнародної напруги та утворенню системи зовнішньоекономічної безпеки. Поряд із цим належний рівень зовнішньої торгівлі та реалізація її за рахунок впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу є важливою умовою оздоровлення та поживлення національної економіки, важливим атрибутом збалансованого функціонування економічної системи.

На ефективність та збалансованість міжнародної діяльності впливає безліч факторів, серед яких окремо можливо виділити соціокультурні фактори.

На формування корпоративної культури міжнародних інтегрованих бізнес-структур впливають різні соціально-культурні фактори. Одним з провідних чинників, що характеризують соціальну нерівномірність країн, є культурологічний. Міжнародний бізнес та його специфіка залежать від типів поведінки підприємців, співробітників компаній, залежно від їх місця знаходження й адаптації до культури країни-партнера.[1, 2] Зміни в соціально-економічному середовищі впливають на життєвий досвід окремих індивідів різних країн, сприяючи зміні переконань, позицій і цінностей на індивідуальному рівні.

Ведення міжнародного бізнесу тою чи іншою мірою вимагає введення на підприємствах певних змін, що обумовлює важливість даної характеристики. Так на Заході існує позитивне ставлення до змін, вони сприймаються як невід'ємна частина процесів розвитку [3]. В інших культурах, наприклад, у східних, зміни сприймаються не завжди позитивно, як щось, що знаходиться поза сферою контролю людини. Нетерпимість або прийняття невизначеності здійснюють істотний вплив на специфіку ведення міжнародного бізнесу.

Безумовно, певний інтерес до соціокультурних вимірів зумовлений їх стабільним характером, стійкістю елементів культури до змін. Впродовж багатьох століть багато рис ведення господарської діяльності в етнокультурних регіонах залишаються незмінними. Проте ми можемо виділити найбільш розвинуті в соціально-економічному та технологічному аспектах регіони з домінуючою культурою. Підкреслюючи зв'язок культури та економіки, дослідники відзначають, що культура як форма соціальної регуляції представляє собою сукупність відтворюваних зразків поведінки і соціального розвитку. “Потреби-це продукт культури про них слід судити по канонам культури, їх слід розуміти ними слід управляти в категоріях культури” [3].

Отже, ми можемо зробити висновок, що чим більший досвід поведінки в специфічному культурному середовищі, тим більше можливостей визначити

релевантні характеристики культури та шляхи адаптації до неї. Розглянемо використання методик соціо-культурних вимірів.

На практиці застосування методик соціокультурних вимірів дає додаткові можливості для пояснення соціально-економічних відносин, дозволяє проектувати заходи, спрямовані на підвищення ефективності економічних процесів як на мікро-, так і на макрорівні [4]. Крім того, аналіз найбільш ймовірних моделей поведінки, що визначаються соціокультурним профілем, дозволяють предметно говорити про механізми зниження (реструктуризації) трансакційних витрат в суспільстві, обумовлених соціо-культурною специфікою, а також про гармонізацію конфліктуючих формальних та неформальних правил.

Аналіз соціо-культурної специфіки може використовуватися при розробці інструментів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності міжнародного бізнесу за рахунок використання порівняльних переваг, обумовлених соціо-культурним профілем [5]. Зокрема, інноваційне виробництво порівняно більш успішно в тих країнах, для яких властивий індивідуалізм, низька дистанція влади, низька тяга до уникнення невизначених ситуацій [6]. Такого роду результати можуть використовуватися при прийнятті рішень про розміщення виробництва, визначенні особливостей промислової політики і ін.

Нарешті, розходження в цінностях і поведінкових установках і породжувані ними трансакційні витрати можуть впливати на ефективність економічної взаємодії [5]. В ході ряду досліджень, проведених на мікрорівні, було показано, що культурна неоднорідність топ-менеджменту компанії за показником «індивідуалізм» позитивно пов'язана з результатами, а неоднорідність за показником «уникнення невизначеності» - з конфліктами [6, 7, 10].

У свою чергу, результати досліджень на макрорівні також свідчать про те, що відмінності в цінностях і поведінкових установках - формально оцінюються кількісно через «культурні відстані», - можуть знижувати ефективність

економічних взаємодій, в тому числі зменшуючи інтенсивність межстранової торгівлі, потоків прямих іноземних інвестицій і т. д. [8, 9, 10]. Іншими словами, методики вимірювання соціо-культурних особливостей можуть використовуватися при розробці інструментів, що сприяють підвищенню ефективності взаємодій як усередині малих груп, так і між різними спільнотами.

Висновки. Таким чином, в даний час методики вимірювання соціокультурних чинників широко застосовуються в різних сферах. Однак при аналізі соціокультурної специфіки суспільства необхідно ретельно підходити не тільки до збору даних, а й безпосередньо до вибору методик соціокультурних вимірів, з урахуванням цілей і завдань дослідження, можливостей і обмежень використання методик, особливостей досліджуваної групи населення. На думку деяких зарубіжних вчених, попередній досвід поведінки в умовах, що визначаються факторами культури, сприяє виробленню делікатності, уважності один до одного та інших норм, які пом'якшують конфліктні ситуації, що виникають на основі культурних відмінностей [6, 8, 10].

Література

1. Панкова Ю. М. Соціокультурні фактори економічної поведінки мультикультурних груп в нових формах міжнародного бізнесу // Інноваційна економіка : науково-виробничий журнал. 2017. № 9-10 (71). С. 99-103. (Index Copernicus).
2. Панкова Ю. Н., Довгаль Е. А. Инновационная культура как фактор развития международного бизнеса // Наукоемкие технологии и инновации: междунар. науч.-практ. конф. (г. Белгород, 6–7 октября 2016 г.). Белгород: БГТУ им. В.Г. Шухова, 2016. Ч. 1. С. 340-344.
3. Furubotn E. G., Richter R. Institutions and economic theory: The contribution of the new institutional economics. University of Michigan Press, 2005.
4. Аузан А. А. Соціокультурні коди в економічному аналізі // Журнал Нової економічної асоціації. 2013. № 1. С. 173—176.

5. Лебедева Н. М., Татарко А. Н. Культура як фактор суспільного прогресу. М.: Юстицінформ, 2009.
6. Hofstede G. Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations. 2nd ed. SAGE publications, 2001.
7. Цінності культури і моделі економічної поведінки. / Монографія // за ред. Н. М. Лебедевої, А. Н. Татарко. - Москва,: Нац. дослідницький ун-т , 2011. – 389 с.
8. Chen C., Peng W., Saporito P. Individualism, collectivism, and opportunism: a cultural perspective on transaction cost economics // Journal of Management. 2002. Vol. 28. No 4. P. 567—583.
9. Inglehart R., Welzel C. Modernization, cultural change, and democracy: the human development sequence. Cambridge University Press, 2005.
10. Trompenaars F. Riding the waves of culture: understanding diversity in business. London: Nicholas Brealey Publ., 2012.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сімкова Тетяна Олексіївна

к.е.н., доцент

Гріневич Владислав Віталійович

студент

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Постановка проблеми. Ефективна діяльність підприємства націлена, перш за все, на забезпечення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності будь-якого підприємства, багато в чому залежить від формування економічного механізму управління його функціонування.

Управління ефективністю діяльності суб'єктів господарювання транспортної галузі відображає оптимальну сукупність форм, методів, засобів та функцій управління, яка формується через економічні складові, що враховують основні фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, та направлені на досягнення максимальної ефективності діяльності транспортного підприємства.

Технічне обслуговування автопарку, його ремонт поряд з оновленням матеріально-технічної бази є одним із головних чинників економічного зростання транспортних підприємств. Закупівля підприємствами нового сучасного автопарку забезпечує високий рівень якості надання транспортних послуг задля найвищої ефективності роботи автотранспортних підприємств.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є визначення загальної ефективності діяльності транспортного виробництва шляхом виявлення системи умов та факторів ефективності діяльності та пошуку можливих резервів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності автотранспортних підприємств.

Матеріали та методи. У дослідженні застосовано поєднання методів і підходів, що дозволило реалізувати єдність дослідження. Системний та

структурний методи використано при розкритті змісту ефективності надання послуг, зокрема транспортного підприємства, визначенні складових ефективності діяльності транспортного підприємства; синтезу, факторний, порівняльний – для визначення основних факторів, груп та напрямків підвищення ефективності діяльності автотранспортного підприємства в умовах економічних змін.

Результати дослідження. Ефективність надання послуг — це комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів надання послуг й робочої сили за певний проміжок часу. Родовою ознакою ефективності може бути необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу.

Економічна ефективність транспортного підприємства – це вид ефективності, що характеризує результативність діяльності суб'єкта господарювання як економічної системи та дає комплексну оцінку раціональності використання його ресурсного потенціалу, при цьому відображає співвідношення показників ефекту (результату) та витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів на його досягнення за певний період часу.

Економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств транспорту відображає оптимальну сукупність форм, методів, засобів та функцій управління, яка формується через економічні важелі, що враховують основні чинники внутрішнього та зовнішнього середовища, та направлені на досягнення максимального економічного ефекту діяльності транспортного підприємства з врахуванням фактичних параметрів його функціонування.

Успішна реалізація стратегії розвитку транспортного підприємства передбачає здійснення не лише результативної, а й ефективної господарської діяльності. Аби бути успішною впродовж тривалого часу, щоб вижити і досягти своїх цілей, діяльність підприємства має бути як результативною, так і ефективною.

Ефективність автомобільних перевезень складається з наступних складових: ступенем задоволення потреби ринку в переміщенні (перевезенні)

вантажів; ефективності використання рухомого складу автомобільного транспорту; ефективності використання вантажно-розвантажувальних та інших допоміжних засобів.

На ефективність експлуатації авторпарку великий вплив мають техніко-експлуатаційні показники роботи автотранспортного підприємства, які можна розбити на три групи:

1. Показники виробничої потужності автомобільного парку, що визначають його провізні спроможності (списковий склад і вантажопідйомність рухомого складу);

2. Показники використання виробничої потужності автомобільного парку, зміна яких не впливає на продуктивність рухомого складу, розраховану на 1 км загального пробігу (коефіцієнт випуску автомобілів на лінію, час роботи автомобілів на лінії, технічна швидкість руху, час простою під вантажно-розвантажувальними роботами, відстань перевезення вантажів);

3. Показники використання виробничої потужності, зміна яких впливає на продуктивність автомобілів, розраховану на 1 км загального пробігу (коефіцієнти використання вантажопідйомності і пробігу автомобілів).

Показник ефективності повинен поєднувати ефективність функціонування транспортного колективу і вплив перевезень вантажів на діяльність підприємств, що обслуговуються. Транспортний процес є найбільш складною системою, яка змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів організації процесу перевезення вантажу, і оцінка ефективності, включає в себе сукупність багатьох властивостей і показників окремих ланок і компонентів транспортного комплексу.

Показник ефективності перевезення вантажів характеризує обсяг виконаних перевезень, а також, узгодженість виконуваних перевезень із задоволенням потреб обслуговуваних підприємств-замовників, а також, стабільністю і пропорційністю функціонування ланок транспортного комплексу підприємства.

Процес надання послуг на транспортному підприємстві здійснюється за належної взаємодії трьох визначальних його чинників: персоналу, засобів праці та предметів праці. Використовуючи наявні автотранспортні засоби, персонал підприємства продукує суспільно корисні виробничі й побутові послуги.

На ефективність діяльності транспортного підприємства впливає ряд факторів, які групуються за такими напрямками:

- 1) технічні;
- 2) економічні;
- 3) організації виробництва.

Технічні фактори визначають вплив техніки, технології та галузевої структури, призначення і обсяг послуг, що надаються і кількість споживаних матеріально-технічних ресурсів. Технічними чинниками також є: призначення і складність вантажоперевезень, оснащеність ремонтно-транспортного, гаражного і складського господарства.

До економічних чинників, який впливає на організацію виробничої діяльності, відносяться: рівень попиту на послуги, що надаються, обсяг послуг, форми розрахунків за поставляються (продаються) послуги, частка дрібних відправок та нетранзитних партій відвантаження, частка поставок на експорт.

Фактори організації виробництва включають тип виробництва (індивідуальне, дрібносерійне, серійне, великосерійне, масове), рівень спеціалізації, територіальне розміщення виробничої бази підприємства, гаражів і складів.

Різноманіття факторів, що впливають на організацію комерційної діяльності структурну побудову підприємства, призводить до вельми значній кількості різних різновидів схем організаційних структур відділів маркетингу, збуту, закупівель (матеріально-технічного забезпечення).

Конкурентоспроможність транспортних послуг визначається в основному двома чинниками - рівнем собівартості послуг і рівнем їх якості. Тому зниження собівартості і підвищення якості перевезень конкретних вантажів - найважливіші напрямки підвищення конкурентоспроможності автотранспортних

підприємств. Зниження собівартості перевезень може бути досягнуто за рахунок економії палива, запасних частин, ремонтних матеріалів, шин, а також за рахунок підвищення продуктивності рухомого складу.

Підвищення якості перевезень вантажів передбачає виконання доставки точно в установлені терміни, при високій збереженні кількості і якості вантажів, що перевозяться.

Ці напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємства повинні бути реалізовані на підприємстві за рахунок підвищення рівня менеджменту і, зокрема, за рахунок поліпшення організації комерційної діяльності менеджерами підприємства. Пріоритетним напрямком у підвищенні ефективності експлуатації в автотранспортної діяльності є можливість підвищення ступеня технічної готовності рухомого складу до виконання транспортної роботи при найменших витратах. Таким чином, аналіз факторів, що впливають на ефективність експлуатації автомобілів може бути виконаний з позиції технічної експлуатації автомобілів, яка включає в себе сукупність засобів, способів і методів людської діяльності, спрямованих на ефективне використання і забезпечення працездатності, економічності, безпеки і екологічності автомобільного транспорту.

Висновки. Таким чином, аналіз теоретичного надбання щодо підвищення ефективності діяльності транспортного підприємства показав, що вимірювання загальної ефективності транспортного виробництва ґрунтується на забезпеченні взаємозв'язку критерію і системи конкретних показників ефективності виробництва відображенні ефективності використання усіх видів застосовуваних у виробництві ресурсів; можливості застосування показників ефективності в управлінні різними ланками виробництва на підприємстві; виконання найбільш важливими показниками стимулюючої функції у процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва, того чи іншого виду діяльності підприємства.

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В ПРОЦЕС ІНВЕСТУВАННЯ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Якушева Інна Євгенівна,

к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний
університет ім. Дмитра Моторного
г. Мелітополь, Україна

Вступ. Суттєвим фактором стійкого економічного розвитку країни є налагодження дієвого механізму акумулювання й розміщення заощаджень в економічній системі. Вагоме місце в цьому процесі належить фондовому ринку. Тому важливим і актуальним питанням на сьогодні є активне залучення населення України в процес інвестування на ринку цінних паперів. По перше тому, що носієм заощаджень виступають саме домогосподарства, і залучення домогосподарств до інвестицій на фондовому ринку сприяє підвищенню ефективності функціонування ринку цінних паперів. Експерти відмічають, що відсутність умов для розміщення населенням коштів на фондовому ринку є важливим стримуючим фактором його повноцінного розвитку.

Мета роботи полягає в дослідженні проблем, факторів та перспектив залучення заощаджень населення України для інвестування на фондовому ринку.

Матеріали і методи. Аналітичні дослідження зроблені на підставі загально доступних джерел інформації: офіційних даних Національного банку України, Міністерства фінансів, наукової літератури, публікацій, Інтернет ресурсів. Методи, які використовувалися в процесі дослідження: абстрактно-логічний, аналізу і синтезу, економіко-статистичний.

Результати і обговорення. В сучасному світі фінансова сфера впливає практично на всі аспекти функціонування суб'єктів економіки. Але за даним НБУ в Україні більше третини населення лишаються за межами фінансової системи, що свідчить про їх відокремленість від економіки держави та

суспільства загалом, нижчий рівень ефективності управління коштами та фінансової безпеки [1]. Як, відмічають науковці, заощадження домогосподарств у суспільному відтворенні відіграють найбільшу роль: їх фінансове значення полягає у тому, що вони формують основне джерело коштів на фінансовому ринку країни [2].

Вітчизняний фондовий ринок України, нажаль, пропонує недостатню кількість інвестиційне привабливих інструментів для інвестування, особливо акцій. Але можливості нарощування капіталу та отримання доходів є. При цьому необхідними умовами активізації інвестиційний вкладень фізичними особами, які на фондовому ринку називаються індивідуальними чи приватними інвесторами, є:

- наявність певного постійного активного доходу;
- можливість, бажання і схильність до нагромадження заощаджень;
- наявність освіти, елементів фінансової грамотності, навичок і часу;
- певна адаптивність до умов сучасного фінансового ринку і стану економіки, психологічна готовність до інвестування.

Розглянемо ці необхідні умови докладніше. Доходи населення у 2019 році в абсолютному грошовому вимірі мають тенденцію до зростання, про що свідчать офіційні статистичні показники [3]. Причому, вагома складова доходів (47-50 %) приходить на заробітну плату (активний дохід). Але коло 30 % доходу займає соціальна допомога. Це свідчить про низький рівень добробуту населення. В подальшому прогнозується уповільнення зростання доходів (головна причина – економічна криза). Витати на забезпечення поточного рівня споживання при цьому складають 90-95 %.

Заощадження населення за даними офіційних статистичних розрахунків незначні (у деякі періоди витрати на споживання українців перевищували доходи). Традиційним для українців є акумулювання нагромаджень консервативних формах: у валютних збереженнях (це обумовлюється інфляційними чинниками) та на депозитних рахунках банків. Такі способи не можуть розглядатися як інвестиції, це лише засоби захисту та збереження

капіталу. Безумовно, розраховувати за активність домогосподарств на фондовому ринку в умовах низького рівня доходів та психологічних установок важко.

Заощадження - це ті самі вільні гроші, які суб'єкти не використовують на споживчі потреби, вони мають стратегічне значення, як для своїх власників, так і для економіки країни в цілому. Заощадження розглядаються як джерела інвестицій і вони повинні працювати на зростання фінансового благополуччя та якості життя. Чим більш стабільна економічна ситуація, тим вище схильність громадян до інвестиційних заощаджень. За даними Національного банку України приблизно 300 млрд. грн. населення зберігає в готівковій формі, тобто це непрацюючі, неорганізовані, пасивні нагромадження. У той же час все більша частка суб'єктів цікавляться фондовим ринком і бажають заробляти на операціях з цінними паперами.

Базовим елементом інтенсифікації інвестиційного потенціалу домогосподарств є грамотність громадян у фінансових питаннях, вміння управляти особистими фінансами. Саме фінансова обізнаність впливає на раціональне використання заощаджень і формує активного та ефективного інвестора. Нажаль, знання більшості громадян щодо інструментів, технологій та можливостей фондового ринку є дуже низькими. При цьому рівень недовіри до інституті спільного інвестування та інших фінансових посередників (які і працюють для акумулювання невеликих індивідуальних заощаджень) не зменшується.

Суттєвою перешкодою залучення фізичних осіб до фондового ринку є його значна зарегламентованість, складність здійснення операції купівлі-продажу цінних паперів, низька доступність до фінансових послуг фондового ринку, непрозорість тощо. Ринок корпоративних цінних паперів в Україні знаходиться у глибокому занепаді, особливо це стосується акцій (цей сегмент вкрай неліквідний, ризикований, низько дохідний). Для приватних інвесторів найбільш зрозумілим, надійним та привабливим інструментом залишається ОВДП, вкладення до яких за останні роки з боку населення зросли. Але

окупність інвестицій в державні цінні папери можна досягнути лише при значних сумах вкладень, що пов'язано з високими комісійними та операційними витратами (експерти рекомендують виходити на ринок з початковим капіталом від 50 тис. грн.). Нажаль, лєвова частка українських домогосподарств до такого не готова.

Важливою особливістю успішних портфельних інвестиції є їх довгостроковий характер (швидкі заробітки на кількості операцій уділ спекулянтів). Виходячи на фондовий ринок, інвестор повинен бути настроєним на регулярні довгострокові вкладення. Але цьому не сприяє нестабільна економічна і політична ситуація в країні, висока інфляція, відсутність чіткої та зрозумілої законодавчої бази.

Вирішення всіх зазначених проблем - багатоконпонентне питання, але воно потребує розв'язання, так як без масштабного залучення домогосподарств на фондовий ринок важко розраховувати на його стійкий довгостроковий розвиток. Реальний та потенційний інвестор – це особа, яка постійно шукає ефективні способи вкладення грошей, які б з часом генерували б пасивний дохід, тобто при цьому самі гроші становляться джерелом отримання прибутку. Така поведінка приватних інвесторів має синергійний ефект на всю економічну систему країни, який важко переоцінити. Приватні особи в основному передбачають непрямє інвестування, через фінансових посередників (перш за все це банківські установи). Але чим більше частка індивідуальних інвестицій спрямовуються безпосередньо в цінні папери, тим більш масштабним та активним стає фондовий ринок. Заробляти на операціях з цінними паперами реально (дохідність вище банківських депозитів). Безумовно, процес інвестування на фондовому ринку - це завжди ризик, але на ньому працюють дієві механізми його мінімізації.

Висновки. Таким чином, подолання структурного дисбалансу економіки, її фінансової оздоровлення обумовлюється становленням і розвитку прогресивного фондового ринку, якому потрібні активні приватні інвестори – громадяни країни. Саме для них на рівні держави необхідно створювати умови

реалізації інвестиційного потенціалу, формування інвестиційного мислення, популяризації інвестицій у цінні папери, удосконалення системи захисту прав індивідуальних інвесторів, забезпечення інформованості, прозорості та доступності фондового ринку.

Список літератури

1. Офіційний сайт НБУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3961976&cat_id=3115908
2. Майорова Т.В., Петренко І.П. Проблеми трансформації заощаджень в інвестиції на фінансовому ринку України// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2015/4.pdf
3. Державна статистика країни: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/gdn/dvn/dvn_u/dvn_119_u.htm

LEGAL SCIENCES

НОВІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ПРАЦІ

Ваганова Ірина Михайлівна

к.ю.н., доцент

Харківський національний економічний
університет ім. Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

Вступ. Актуальною проблемою для економіки нашої держави є впровадження соціальних інновацій, що здатні подолати негативні явища у трудовій сфері.

Соціально-культурна сфера нашої держави сформувалась під впливом особливих історичних та політичних факторів. Варто лише згадати, що у радянський період права працівників були досить обмеженими. Це стало причиною формування економічної культури, що була заснована на підкоренні владі, страху адміністративних покарань, відсутності ініціативи та творчого підходу особистості. Творчий підхід вимагає іншого відношення до праці. Творчий працівник «говорить» на роботі, думає про роботу під час відпочинку, коли можуть приходити корисні думки та ідеї, здатні піти йому на користь, покращити результат індивідуальної та колективної праці.

Мета роботи. Метою даної статті є дослідження новітніх підходів ефективного управління працею у трудових правовідносинах.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження є наукові праці вчених щодо впровадження новітніх засобів управління працею, зокрема, таких як: Горєлов М.А., Белкін В.М., Котило В.В., Синицина Н.Г. та ін. При проведенні досліджень використовувались наступні методи: аналізу, порівняння, абстрактно-логічний та ін.

Результати та обговорення. Інноваційний процес управління працею передбачає єдність технологічних, організаційних та соціальних нововведень, що

сприяють розвитку і більш повному використанню людського потенціалу та повинен базуватися на наступних принципах: орієнтація на висококваліфікований персонал; безперервність процесу навчання та підвищення кваліфікації співробітників; гнучкість організації праці та персоналу; виробнича демократія, участь працівників у власному підприємстві та управлінні ним; делегування відповідальності виконавцям; партнерські відносини між власниками, менеджерами та працівниками.

Узагальнюючи досягнення теорії та практики, визначимо основні механізми управління працею на організаційному рівні: заробітна плата; система преміювання; виділення працівникам фінансової допомоги; відповідність рівня заробітної плати за працю та її рівень в інших галузях, в регіоні, економіці; створення комфортних умов на робочих місцях; організація харчування працівника; стабільність зайнятості; можливість кар'єрного росту, просування; можливість навчання та підвищення кваліфікації; діяльність профспілкової організації; колективно-договірне регулювання; можливість покращення житлових, побутових умов; формування та розвиток спортивно-оздоровчої бази; допомога у вихованні дітей працівників (дитячі садки, секції, літні табори та інше); оплата відпочинку працівників, оплата путівок на відпочинок та інше.

Інноваційне управління працею передбачає не лише одну мету – максимізація прибутку (що задовольняє інтереси перш за все власників підприємства), а й більш широку – підвищення якості життя всіх суб'єктів правовідносин – власників, менеджерів, працівників. Така мета не містить невирішених протиріч між зростанням прибутку та заробітною платою.

Інноваційне управління повинно бути заснованим на максимальному розкритті людського потенціалу менеджерів та працівників підприємства, забезпечуючи динамічне зростання продуктивності праці, розвитку виробництва.

Об'єктом управління при традиційному підході є вузькоспеціалізований працівник, практично протягом всієї своєї праці, який виконує одну і ту ж роботу. У сучасних умовах протягом трудової діяльності працівника відбувається зміна складу і змісту професій, перетворення робочих місць, що

передбачає нові вимоги до працівників. Вони повинні бути висококваліфікованими, мати більш широку спеціалізацію, що досягається шляхом безперервного навчання та підвищення кваліфікаційного рівня. Такі працівники повинні бути готовими та здатними до нововведень, мати різносторонні професійні навички, бути гнучким та здатним до розвитку.

Складність виробничого колективу підприємства як соціального організму визначається не тільки існуючими відмінностями у соціальному стані працівника, але й динамікою протікаючих в них процесів. Закономірною є та обставина, що по мірі загального покращення умов праці та побуту працівника, підвищення матеріального добробуту, а головне – зросту культурного та професійного рівня та розвитку на цій основі їх здатностей до творчого мислення, виробничий колектив стає більш мобільним у соціальному відношенні, посилюються переміщення по «горизонталі» та «вертикалі».

Максимальне використання ініціативності та творчого потенціалу працівників при інноваційному управлінні дозволить знаходити рішення нетипових ситуацій, нових проблем, що значно цінніше для сучасного етапу розвитку економіки, на відміну від традиційного управління, яке орієнтоване на стандартні ситуації, проблеми, що повторюються. Творчий пошук дозволить застосовувати інтерактивні методи управління.

Однією з найбільш витребуваною проблемою у сфері управління працею є ефективність системи матеріального стимулювання. Зарубіжна та національна практика структури системи матеріального стимулювання різна. Однак можна виділити ряд напрямків, якими слід керуватися при впровадженні ефективної системи матеріального стимулювання.

Необхідно випрацювати базові принципи системи матеріального стимулювання підприємства, пов'язати систему стимулювання зі стратегічними цілями підприємства, визначити позиції по заробітній платі відносно середньо ринкових ставок та її позицію на ринку праці, випрацювати базові вимоги до компетенцій працівника, випрацювати систему преміювання та інше.

Матеріальним стимулом є не тільки розмір заробітної плати, але і її структура. Як показує передовий досвід, заробітна плата повинна включати базову та преміальну частини. У зв'язку з цим покращення матеріального симулювання та оздоровлення соціально-трудових відносин на мікрорівні передбачає гармонізацію системи управління базовою частиною заробітної плати та розробку системи преміювання, пов'язаною з ефективністю праці та результативністю бізнесу.

Базова заробітна плата повинна бути не нижче встановленого мінімального розміру, скоректована на складність, відповідальність, умови праці конкретного працівника, формуватися на основі окладу або тарифної ставки, тобто це винагорода працівника за виконання трудових обов'язків на робочому місці в об'ємі та з якістю, передбаченими виробничими завданнями. Оклади та тарифні ставки повинні переглядатися на підставі щорічної атестації та результатів аналізу ринку праці. Політику у галузі доплат та надбавок варто будувати на підставі КЗпП України [1], де вони достатньо чітко прописані, необхідно лише зробити прив'язку до специфіки бізнесу та особливостям організації праці на конкретному підприємстві.

Система преміювання повинна бути чітко прив'язана до стратегічних цілей, що повинні бути розкриті та закріплені як мінімум до рівня лінійних менеджерів, повинна бути розроблена система показників для вимірювання цілей, схема відповідальності за досягнення цілей, розроблені та впроваджені системи планування та контролю, оцінка праці.

Систему преміювання доцільно диференціювати. Співвідношення базової заробітної плати та преміальної частини у загальній сумі винагороди по різних категоріям працівників варто варіювати. Найбільш перемінна частина (60-80 %) повинна бути у керівників, які відповідають за ключові бізнес-проекти. Співробітники, які здійснюють ключові бізнес-процеси (основні працівники, спеціалісти) повинні мати долю стимулюючих виплат 40-50 %. Допоміжний, обслуговуючий, адміністративний персонал мати перемінну частину в загальному винагородженні в межах 10-30 % або вона може бути відсутня.

У кризових ситуаціях данні співвідношення можуть змінюватися. Так, перевід більш значної частини оплати праці в області перемінної частини з прив'язкою її до ключових показників ефективності (продажі, прибуток) може бути інструментом для згладжування підприємницьких ризиків та стимулювання співробітників шляхом виходу з кризи.

Ефективність системи оплати праці дозволить підвищити використання групових стимулів на підставі наступних пропозицій: групова оплата праці спонукає працівників приводити свої власні цілі у відповідність з інтересами свого підрозділу та організації вцілому. Це, у свою чергу, може сприяти формуванню команди, заохочує працівників до взаємодопомоги, формує солідарні, партнерські трудові відносини.

Практична робота успішних підприємств показує, що ефективність системи матеріальних стимулів стає ефективною у поєднанні з нематеріальними стимулами (наявність усних подяк, наданням путівок та інше). Достатньо відомі й психологічні правила ефективності мотивації: повага особистості, щирість у похвалі, реалістичність цілей, зворотній зв'язок, можливість для зростання, заохочення групової роботи та співробітництва та інше.

Моральні стимули особливе значення мають на низькому рівні (менеджер-працівник). У такому випадку важливо використати систему заохочень та стягнень. За загальною практикою, заходи заохочення діють ефективніше, ніж стягнення. Однак в управлінні працею виникають ситуації стягнень (порушення, не виконання або неналежне виконання свої трудових обов'язків). Керівнику-лідеру при взаємовідносинах з підопічними варто враховувати, що заходи що застосовуються у індивідуальному порядку, надають більш ефективний результат, а ніж застосування у присутності колективу. Особливо це відноситься до стягнень.

З точки зору мотивації, гіршим є ситуація, коли працівник не отримує ніякого підкріплення – ні позитивного, ні негативного. У цьому випадку не встановлюються відповідні зв'язки між менеджером та працівником. Дієвим механізмом мотивації та активізації творчого потенціалу індивіда в межах

організаційних структур є розробка особистісного плану життя та розвитку. Особистісний план працівника є його індивідуальним інструментом мотивації та регулювання різного роду відносин та повинен розроблятися особисто у наступних сферах: робота, сім'я, економіка та фінанси, здоров'я, фізичний стан, освіта, культура, моральний стан, людські відносини. Такі сфери достатньо повно відображають сукупність індивідуальних потреб та мотивів.

Вважає, що розробка таких планів тісно пов'язаних з планами підприємства може сприяти більш ефективному використанню трудового потенціалу працівників, створенню сприятливих умов для вбудови їх у систему організаційних соціально-трудова відносин, підвищення ефективності трудової діяльності.

Висновок. З вищенаведеного випливає, що запропоновані заходи можуть сприяти підвищенню ефективності управління працею при умові їх комплексного використання у поєднанні відповідних механізмів регулювання соціально-трудова сфери.

Література

1. Кодекс законів про працю України: закон України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII // Відомості Верховної ради УРСР. – 1971.,– дод. до № 50. – Ст. 375.
2. Горелов Н. А. Экономика труда / Под ред. Н.А. Горелова. – СПб.: «Издательский дом «Питер»», 2007 г. - 704 с.
3. Маслинова М.Г. Современные подходы к управлению дисциплиной труда // М.Г. Маслинова, А.Ю. Нестерова / Бизнес-коммуникации. – 2018. - № 2.- С. 80-91.
4. Котило В.В. Стимулирование труда и управление персоналом // В.В. Котило / Книжный компас. – 2006. - №5(32). – С.63-66.
5. Белкин В.Н. Модернизация трудовых отношений на российских предприятиях // В.Н. Белкин, Н.А. Белкина, О.А. Антонова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2018. - № 3 (413). Экономические науки. Вып. 60. – С.78-88.

ЭВОЛЮЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В СФЕРЕ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЁННЫХ

Гамаюнова Виктория Александровна,

магистр права

Тартуский университет

г. Таллинн, Эстония

Введение. В современной правовой системе Украины происходят позитивные изменения. Разрабатываются механизмы реализации реформ, необходимых для обновления системы, внедрения в неё международных стандартов. Особенно важны такие реформы в пенитенциарной системе, так как Украина унаследовала от Советского Союза тоталитарную модель правовой системы в сфере прав и свобод граждан, отбывающих наказания. В настоящее время политика Украины направлена на интеграцию в Европейский Союз, поэтому важным этапом развития правовой системы является необходимость проведения реформ, обеспечивающих общечеловеческие права и свободы людей, в том числе и заключённых.

Осужденные в Украине являются группой социального исключения, что является реальной опасностью для общества. Такое положение осуждённых приводит к ситуации, когда пенитенциарная система не может нейтрализовать негативные последствия, связанные с исполнением наказаний. Работа с осуждёнными не является в Украине комплексным направлением социальной политики.

Цель работы. Целью исследования является анализ эволюции государственной политики Украины в сфере ресоциализации осужденных.

Для достижения цели исследования были определены следующие задачи: исследовать социально-политические условия развития пенитенциарной системы Украины и определить ее основные проблемы на современном этапе.

Материалы и методы. Для достижения поставленной цели использованы системный и исторический методы исследования.

Пенитенциарная система Украины рассматривается как государственный институт, ведающий исполнением уголовных наказаний. Его прародителем является Главное тюремное управление (ГТУ), позднее переименованное в Главное управление местами заключения. После февральской революции 1917 года был издан первый Циркуляр ГТУ, в котором цель уголовного наказания определяется как исправление «человека, имеющего несчастье впасть в преступление в силу особенностей своего характера или неблагоприятно сложившихся внешних обстоятельств», поэтому подчёркивалась необходимость проявлять гуманизм к заключённым. Главное управление местами заключения проводило достаточно мягкую политику, направленную на утверждение новых гуманистических принципов развития системы исполнения наказаний, но после удачных попыток насильственного освобождения арестантов оно было вынуждено принять инструкцию «Об употреблении оружия чинами ведомства мест заключения» - первый нормативный акт, который шел вопреки общей концепции.

После перехода власти к правительственным структурам Украинской Державы Гетьмана П. Скоропадского начался процесс тотальной военизации аппарата управления и важнейших отраслей государственно-управленческой деятельности. Но состояние и устройство тюремных учреждений почти не изменилось.

В 20-х гг. в Украине были созданы первые колонии для правонарушителей, в которых заключённых привлекали в основном к сельскохозяйственным работам. Жилое поселение осужденных было огорожено забором. Осужденные имели право свободно передвигаться по территории, но находились под наблюдением, которое осуществляли надзиратели.

Принятые в течение 1928-1929 годов нормативные акты советского правительства настолько изменили лицо одного из самых гуманных кодексов эпохи социализма, от него осталась одна только общая часть. Наступал период ГУЛАГа - Главного управления исправительно-трудовых лагерей. Правовой основой функционирования этого карательного института стало постановление

ЦИК и СНК СССР от 6 ноября 1929 «Об изменениях статей 13, 18, 22, 33 Основ уголовного законодательства СССР и союзных республик», в которой говорилось о новой мере социальной защиты - лишение свободы в исправительно-трудовых лагерях (ИТЛ) отдаленных мест СССР.

Начальникам ИТЛ было предоставлено право самостоятельно издавать нормативные акты, способные влиять на обеспечение производственно-хозяйственной деятельности и поддержания необходимого правопорядка среди осужденных. Такая ситуация привела к противоречиям с действующим законодательством, включая Конституцию, что повлекло за собой существенные нарушения основных прав заключенных, которых использовали как рабов, для строительства каналов, дорог, заготовки леса и других тяжёлых работ. Жестокое обращение с осужденными и заключенными, убийства, расстрелы были нормой.

После издания Временной инструкции о режиме содержания заключенных от 2 августа 1939 и Временной инструкции о режиме содержания заключенных в исправительно-трудовых колониях от 4 июля 1940 года, которые имели тайный характер, правовое регулирование функционирования мест заключения НКВД СССР окончательно приобрело узко ведомственный характер. С 1944 года за поведением осуждённых наблюдали работники специальной службы по надзору за заключёнными. После Второй мировой войны лагеря для заключённых в Украине подчинялись НКВД СССР. Также их деятельность контролировал лагерный отдел при МВД УССР.

В 1954 году было восстановлено досрочное и условно-досрочное освобождение осужденных. С 1958 года основным видом исправительно-трудовых учреждений для взрослых осужденных были признаны исправительно-трудовые колонии с тремя видами режимов: общим, усиленным и строгим. Тюрьмы имели два вида режима: общий и строгий.

26 июля 1961 Указом Президиума Верховного Совета Украины утверждено Положение об исправительно-трудовых колониях и тюрьмах МВД Украинской ССР. Исправительно-трудовые колонии предусматривались

четырёх видов: общего, усиленного, строгого и особого режимов. При каждой колонии было создано конвойное подразделение. Для их размещения необходимо было осуществить строительство при колониях военных городков.

В 1963 году законом был предусмотрен новый вид исправительно-трудовых учреждений - колонии-поселения. 20 марта 1964 Президиум Верховного Совета СССР принял Указ «Об условном освобождении из мест лишения свободы осужденных, вставших на путь исправления, для работы на строительстве предприятий народного хозяйства».

23 марта 1977 г. Исправительно-трудовой кодекс Украины дополнен новым разделом – «Порядок и условия исполнения условного осуждения к лишению свободы и условного освобождения из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду». В январе 1991 года Президиум Верховного Совета Украины издал Указ «О внесении некоторых изменений в Исправительно-трудовой кодекс Украины». Во всех исправительных учреждениях было увеличено количество длительных и краткосрочных свиданий осужденных, сняты ограничения в переписке, согласно нормам предприятий связи установлены вес посылок, которые получают осужденные, увеличены суммы денежных средств на приобретение продуктов питания и предметов первой необходимости.

С целью дальнейшего реформирования уголовно-исполнительной системы и выполнения обязательств, взятых Украиной при вступлении в Совет Европы, Указом Президента Украины от 22 апреля 1998 № 344/98 создан Государственный департамент Украины по вопросам исполнения наказаний, а Указом от 31 июля 1998 № 827/98 утверждено Положение о Госдепартаменте. В 2001 г. внесены существенные изменения в целый ряд статей Исправительно-трудового кодекса Украины. Значительно улучшились условия содержания осужденных в тюрьмах: введено обязательное среднее образование, заключённым предоставлена возможность обращаться к Уполномоченному по правам человека без просмотра писем, заявлений и жалоб представителями администрации.

Важным шагом в направлении развития уголовно-исполнительной системы стало принятие Уголовно-исполнительного кодекса Украины, который вступил в силу 1 января 2004 года. Отличительной этого кодекса от предыдущего является окончательный отказ от смертной казни как исключительной меры наказания, установления пожизненного лишения свободы только за преступления, связанные с умышленным убийством при отягчающих обстоятельствах. В новом расширена система наказаний, не связанных с лишением свободы, в частности появились общественные работы и ограничение свободы. Согласно Указу Президента Украины «Об оптимизации системы центральных органов исполнительной власти» от 9 декабря 2010 года № 1085/2010 образовано Государственную пенитенциарную службу Украины путем реорганизации Государственного департамента Украины по вопросам исполнения наказаний. Правопреемником Государственного департамента Украины по вопросам исполнения наказаний стала ГПтС Украины.

Главная идея такой реорганизации - создание реальных и необходимых условий для исправления и ресоциализации осужденных. Эта философия заложена в самом названии Службы, ведь понятие «пенитенциарный» происходит от латинского слова «poenitentia» – раскаяние, то есть исправление через покаяние.

Результаты и обсуждение. В течение исторического развития советская тюремная система выполняла три функции, каждая из которых постепенно трансформировалась в следующую: функция уничтожения значительных групп населения с целью создания атмосферы тотального страха, индустриальная функция, функция контроля девиантных групп населения. Пенитенциарная деятельность - это деятельность управленческая, но характер и направленность этого управления зависят от типа политического режима в государстве. Поэтому в условиях СССР не было никаких условий для существования социально направленной пенитенциарной системы.

Сегодня украинская тюрьма воспринимается преимущественно только как место для исполнения уголовных наказаний, а не как место для проведения

социальной работы с осужденными. Но пенитенциарная деятельность - это, прежде всего, социальная деятельность, разновидность социальной работы.

Ресоциализация является направлением государственной социальной политики, направленным на оказание комплекса социальных услуг осужденным, отбывшим или отбывающим наказание, и лицам, для которых заключение избрано в качестве меры пресечения, с целью их возвращения в общество и включения как здоровых и полноценных его членов.

Задача, которая стоит перед государством в отношении осужденного, заключается не только в том, чтобы "доказать" человеческую личность до определенного уровня, но и обеспечить возможность включения ее в таком виде в систему нормальных социальных отношений.

Труды советских авторов, касающиеся ресоциализации осужденных, во многом потеряли свою актуальность. В них выдвигались такие предложения, которые приводили не до ресоциализации осужденных, а к их десоциализации. Вопрос ресоциализации в этих трудах рассматривался как второстепенный на фоне борьбы с рецидивной преступностью. Наука уделяла большее внимание к последствиям, чем к причинам.

Собственно вопрос ресоциализации осужденных в Украине рассматривался в трудах В.Трубникова, В.Наливайка, О.Пташинського, А.Ярового и других ученых.

Выводы. В СССР не было действенной системы органов, на которые были бы возложены обязанности по ресоциализации осужденных. К сожалению, такой системы не существует и сегодня. Поэтому одним из первых шагов реформирования пенитенциарной системы является создание соответствующих управленческих механизмов, которые бы решали проблемы, связанные с предоставлением социальных услуг осужденным в процессе отбывания наказания и после его отбывания.

Предоставление пенитенциарной системе Украины социальной направленности откроет возможности для решения многих проблем, которые

негативно впливають на стабільність суспільних відносин і в значительній ступені являється загрозою для безпеки українського суспільства.

Литература:

1. Общая характеристика Государственной пенитенциарной службы Украины <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075;jsessionid=ED1B11A10D9653700E4AFE794E8263DB>.
2. Указ Президента Украины от 12.03.1999 № 248/99 «Про виведення Державного департаменту України з питань виконання покарань з підпорядкування Міністерства внутрішніх справ». – Офіційний вісник України. – 1999. – № 11.
3. Закон Украины от 23.06.2005 № 2713–IV «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». – Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 30.
4. Постановление Кабинета Министров Украины от 22.04.1999 № 653 «Про заходи щодо забезпечення діяльності Державного департаменту України з питань виконання покарань». – Офіційний вісник України. – 1999. – № 16.

ДО ПИТАННЯ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ

Уралова Юлія Павлівна,

к.ю.н., доцент кафедри

цивільного права і процесу

Іваненко Олександра Михайлівна,

Сандул Наталія Володимирівна

Студенти

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ. Для захисту волевиявлення заповідача цивільним законодавством України передбачений такий вид заповіту як «секретний заповіт», призначення якого є забезпечення абсолютної таємниці змісту волевиявлення спадкодавця. Але залишаються недосконалими і не чітко врегульованими деякі питання правового характеру, що стосуються процедури нотаріального посвідчення та оголошення секретного заповіту, зокрема, щодо відсутності перевірки і відповідності положенням ЦК України змісту та форми секретного заповіту з боку нотаріуса. Саме це може призвести в майбутньому, після оголошення секретного заповіту, до визнання такого заповіту недійсним, призвести до суперечок між спадкоємцями, неможливості тлумачення такого секретного заповіту відповідно до волевиявленню спадкодавця, тощо.

На практиці часто нотаріуси відмовляються від засвідчення таких заповітів, адже неможливо підтвердити дієздатність заповідача при складанні секретного заповіту, виникають труднощі із зміною і скасуванням заповіту. Порядок оголошення секретного заповіту також є недосконалим, тому що законодавство встановлює обмежений суб'єктний склад осіб, яких нотаріус повинен повідомити про день оголошення секретного заповіту.

Мета. Конкретизація положень щодо посвідчення та виконання секретного заповіту, пропозиції по вдосконаленню законодавства щодо оголошення секретного заповіту.

Матеріали і методи. Дану тему досліджували, такі науковці, як: А.Ю. Кірик, С.А. Петреченко, Т.А. Діброва. Під час дослідження використовувались загальнонаукові, приватно-наукові методи. Серед загальнонаукових можна виокремити такі, як: системний аналіз, синтез, індукція, дедукція та діалектичний метод. Із приватно-наукових методів використовувались формально-юридичний та порівняльно-правовий методи.

Результати та обговорення. Відповідно до ст. 1249 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) секретним є заповіт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом. Особа, яка склала секретний заповіт, подає його в заклеєному конверті нотаріусові. На конверті повинен бути підпис заповідача [1]. Справжність підпису особи, яка склала секретний заповіт затверджує нотаріус і приймає на зберігання відповідно до процедури зазначеної в законодавстві. Надалі в певний конкретний день, у зв'язку з відкриттям спадщини, в присутності зацікавлених осіб, нотаріус оголошує текст секретного заповіту, завчасно повідомивши про день і час членів сім'ї і родичів спадкодавця, а якщо їх місце проживання невідоме, то розміщує інформацію у засобах масової інформації. Але ЦК України не встановлює перелік таких засобів масової інформації, тому у випадку складання секретного заповіту нотаріусу неможливо визначити, навіть приблизне коло можливих спадкоємців, виходячи з того, що даний заповіт може бути складений на користь осіб, що не входять до близького оточення спадкодавця, або ж на користь юридичних осіб чи держави. А без повідомлення зацікавлених осіб про оголошення заповіту нотаріус не в праві оголошувати цього зміст.

Як слушно зазначає Кірик А.Ю., у законодавстві відсутній закріплений граничний строк для повідомлення членів сім'ї спадкодавця про оголошення змісту заповіту та строку призначення нотаріусом дати такого оголошення, однак варто враховувати, що загальний строк для прийняття спадщини встановлений у шість місяців. Тому строк оголошення секретного заповіту має встановлюватися нотаріусом, але він не повинен перевищувати строку для прийняття спадщини. Можна вважати, що строк для оголошення секретного

заповіту встановлюється за правилами статті 1270 ЦК України. Також існують випадки, коли неможливо знайти спадкоємців [2, С. 121].

Відповідно до ст. 63 Закону України «Про нотаріат» нотаріус або посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, також може зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі [3]. Нажаль, в законі не обумовлені ні вид засобів масової інформації, ні періодичність, ні порядок компенсації витрат на оголошення в засобах масової інформації.

Однією з основних проблем, які пов'язані з написанням секретного заповіту є те, що нотаріус не може оцінити зміст заповіту, що може не відповідати положенням законодавства або бути незрозумілим для тлумачення, може містити протизаконні розпорядження, формулювання, що допускають подвійне тлумачення, все це в подальшому ускладнить його реалізацію, або взагалі такий заповіт буде визнаний недійсним.

Найгірше те, що лише при оголошенні секретного заповіту нотаріусом можна буде дізнатись про помилки, а заповідач уже не зможе його змінити і спадкування буде відбуватись за законом. Для уникнення правової недосконалості доцільно буде доповнити статтю 1249 ЦК України положенням, яке б передбачало, що перед складанням секретного заповіту заповідач обов'язково повинен відвідати нотаріуса для ознайомлення з положеннями законодавства щодо спадкування, і, зокрема, змісту секретного заповіту, а також секретний заповіт має бути написаний заповідачем у присутності двох свідків без ознайомлення зі змістом заповіту.

Таке положення передбачене в цивільному законодавстві Грузії [4, Ст. 367].

Як зазначає Діброва Т.А., однією з причин недійсності заповіту може бути те, що при написанні його написанні неможливо підтвердити, в якому стані знаходився заповідач і чи співпадали його воля та волевиявлення, існують випадки, коли заповідач не усвідомлював значення своїх дій. Так як секретний заповіт складається самостійно спадкодавцем, без свідків, то ризики цього

підвищуються, що може в подальшому призвести до подальших спорів [5, С. 9].

Спадкоємці, що з'явилися після закінчення шести місяців з дня відкриття спадщини, пред'являють претензії саме до нотаріуса, вважаючи, що саме він повинен був знайти їх і повідомити, тоді як, законодавство чітко виходить із загального припису - нотаріус розшуком спадкоємців не займається (Ст. 63 Закону України «Про нотаріат»). В ряді країн (Франція, Швейцарія, Німеччина) такі питання вирішується шляхом обов'язкового опублікування відомостей про порушення спадкової справи в конкретному спеціальному виданні і на спеціальному сайті. Вважаємо, аналогічні механізми можна закріпити в Законі України «Про нотаріат».

Висновок. Отже, виходячи з вищесказаного можна зробити наступні висновки щодо конкретизації положень посвідчення, оголошення та виконання секретного заповіту та надати пропозиції по вдосконаленню законодавства щодо оголошення секретного заповіту. Аргументована доцільність доповнення ст. 1249 ЦК України положенням наступного змісту: «перед складанням секретного заповіту заповідач обов'язково повинен відвідати нотаріуса для ознайомлення з положеннями законодавства щодо спадкування, і, зокрема, змісту секретного заповіту, а також секретний заповіт має бути написаний заповідачем у присутності двох свідків без ознайомлення зі змістом заповіту».

Також пропонується доповнити ст. 1250 ЦК України і закріпити положення щодо можливості оголошення нотаріусом змісту заповіту у присутності двох свідків зі складанням протоколу, в якому будуть зазначатись всі обставини.

Існує актуальна необхідність закріплення переліку засобів масової інформації на спеціальному сайті, де будуть публікуватись відомості про порушення спадкової справи, аби всі зацікавлені особи були ознайомлені та/або повідомлені про неї і не виникало в подальшому протиріч. Таку вимогу аргументовано закріпити в Законі України «Про нотаріат».

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Кірик А.Ю. Проблеми правового регулювання секретного заповіту. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2019. Вип. 58. С.121-122.
3. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993, № 3425-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст.383.
4. Цивільний кодекс Грузії: Закон Грузії від 26 січня 1997 року. № 786-Пс.
URL: http://www.jguard.ru/images/attaches/235/GK_Georgia.txt.
5. Діброва Т.А. Проблемні питання секретного заповіту. *Юридичні науки*. 2019. Вип. 16. С. 7-9.